

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

SOSYAL POLİTİKA BAĞLAMINDA GÖÇ İDARESİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN SURİYELİ
GÖÇMENLERE YÖNELİK UYGULAMALARI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Sedat MURAT

Mehmet Kamil AYAZ
2502550338

İSTANBUL-2022

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak arz etmiş olduğum “Sosyal Politika Bağlamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Suriyeli Göçmenlere Yönelik Uygulamaları” isimli çalışmamı ilmi ahlak ve teamüllere uygun olarak yazdığımı, istifade etmiş olduğum bütün kaynakların sadece tezimin kaynakça kısmında belirttiklerimden ibaret olduğunu şeref ve haysiyetimle temin ederim.

12/12/2022

Mehmet Kamil AYAZ

ÖZ

SOSYAL POLİTİKA BAĞLAMINDA GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK UYGULAMALARI

Mehmet Kamil AYAZ

Bu tez çalışmasında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, daha sonra değişen adıyla Göç İdaresi Başkanlığının ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin karşılaştıkları ve sosyal politika alanına giren sorunlarının çözümüne dair gerçekleştirdiği faaliyetler ve sonuçlarının bir incelenmesi yapılmaktadır.

Toplumlar ve devletler üzerinde iktisadi, sosyal, kültürel, siyasi ve demografik açılardan büyük tesirler bırakan göçler, geçmişte olduğu gibi günümüzde de tüm Dünya'nın en önemli meselelerinden biri olma özelliğini devam ettirmektedir.

Türkiye gerek coğrafi ve gerekse stratejik konumu itibarıyla hem göç alan, hem göç veren ve hem de göç yollarında transit bir ülke olması nedeniyle daima göç ve göçmen olgusuyla birlikte yaşamış, göç tecrübesi oldukça yüksek olan bir ülkedir.

Arap Baharının etkisiyle komşumuz Suriye'de başlayan iç karışıklıkların süratle büyük bir iç savaşa dönüşmesiyle birlikte dünya göç tarihinde eşine az rastlanır bir göç akımının hedefi haline gelen Türkiye insani bir yaklaşımla uyguladığı açık kapı politikası sonucunda 4 milyona yakın Suriyeli göçmen ülkemize sığınmıştır.

Göç hadiselerinin doğal sonuçları olarak, Suriyeli göçmenler de ülkemizde sosyal politikanın ilgi alanına giren bazı sorunlarla karşılaşmışlardır.

Türkiye bu büyük göç vakiasını yönetebilmek için, uluslararası göç mevzuatı ve ülke şartlarını da göz önünde bulundurarak yaptığı kanuni, idari ve kurumsal düzenlemeler ile Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu ve bu kanun gereği kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü devreye sokmuştur.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, birçok milli ve milletlerarası kurum ve kuruluş ile işbirliği halinde Suriyeli göçmenlerin sorunlarını gidermede önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: göç, göçmen, Suriyeli göçmen, sosyal politika, Suriye iç savaşı, geçici koruma, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu.

ABSTRACT

Applications of the General Directorate of Migration Management towards Syrian migrants in the context of social policy

Mehmet Kamil AYAZ

In this thesis ,the activities and results of the General Directorate of Migration Management, later renamed the Directorate of Migration, regards the solution of the problems faced by Syrian immigrants under temporary protection in our country and which fall into the field of social policy,are examined.

Immigration, which has had great effects on societies and states in terms of economic, social, cultural, political and demographic aspects, continues to be one of the most important issues of the whole World to day as it was in the past.

Türkiye is a country that has always lived together with the phenomenon of migration and immigrants and has a very high migration exprience, due to its geographical and strategic location, as it is a country that both receives and sends immigrants and is a transit country on themigration routes.

With the effect of the Arab Spring, the internal turmoil that started in our neighbor Syria quickly turned into a major civil war, and Türkiye, which became the target of an unprecedented migration flow in the History of World Migration, has taken refuge in our country as a result of the ope door policy it has implemented with a humanitarian approach.

As a naturel consequence of the Migration Events, Syrian immigrants have encountered some problems that are in the field of social policy in our country

In order to manage this great immigrations case, Türkiye has put into effect the law on international protection of foreigners and the general directorate of migration

management established in accordance with this law, with the legal, administrative and institutional arrangements it has made, take into account the international migration legislation and country conditions.

General Directorate of Migration Management has carried out important activities in solving the problems of Syrians Migrants in cooperation with many national and international institutions and organizations.

Key Words : Migration, immigrant, Syrian migrant, social policy, Syrian civil war, temporary protection, General Directorate of Migration Management, The Law on International Protection of Foreigners.

ÖNSÖZ

Göçler ve Göçmenlere ilişkin sorunların hem ülkemizde, hem de tüm Dünya’da husule getirdiği sorunlar ve bunların çözümüne yönelik çabaların en öne çıktığı şu günlerde, bu konuda hazırlamış olduğum doktora tezimin konuya dair literatüre, araştırmacılara, akademik camiaya ve bu büyük sorunun çözümü için çaba gösteren kişi ve kurumlara çok küçük te olsa bir katkı sunacağını ümit etmekteyim.

Tezimin hazırlanması esnasında, Rektörlük gibi çok ağır ve mesuliyetli bir vazifeyi deruhte etmesine rağmen pek kıymetli bilgi ve zamanını benden esirgemeyerek, yakın alaka gösteren danışman hocam sayın Prof. Dr. Sedat Murat’a, aynı şekilde her daim yol gösterici ve destekleyici tavırlarıyla çalışmama bütün hususlarda değerli katkılar sağlayan tez izleme komitesinde bulunan kıymetli hocalarım, sayın Prof. Dr. Ali Erbaş, sayın Prof. Dr. Ali Murat Yel ve sayın Dr. Öğretim Üyesi Hasan Şenocak’a sonsuz şükran ve teşekkürlerimi arz ederim.

Bu vesile ile bundan tam 37 yıl önce başlamış olduğum ancak, mücbir bazı sebeplerle inkıta uğrayıp, fasılalarla devam ettirdiğim doktora eğitimim esnasında, öğrencileri olmaktan daima şeref duyduğum ve bütün ilmi müktesebatımı borçlu bulunduğum, birçoğu dar-ı bekaya irtihal etmiş veyahut emekli olmuş bulunan İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünün başta Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Prof. Dr. Nusret Ekin, Prof. Dr. Sabahattin Zaim, Prof. Dr. Turan Yazgan, Prof. Dr. Metin Kutal ve Prof. Dr. Haşmet Başar olmak üzere tüm değerli hocaları ve mensuplarını rahmet ve minnet duygularıyla yâd ederim.

Doktora eğitimimi tamamlama hususunda kimi zaman ümitsizliğe düştüğüm anlarda bana sabır ve moral aşılayarak, destek veren eşim Ayşe ve kızım Naciye Nisa’ya da ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet Kamil AYAZ

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xviii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ ve GÖÇMENLİK

1.1. Genel Olarak Göç Vakıası (Kavramsal ve Teorik Çerçeve)	7
1.1.1. Bir Vakıa Olarak Göç ve Göçler.....	7
1.1.1.1. Muhtelif Göç Tanımları	7
1.1.1.2. Göç Tanımının Unsurları	8
1.1.2. Göç Nedenleri	9
1.1.2.1. İktisadi Nedenler:	9
1.1.2.2. Sosyal Nedenler:	10
1.1.2.3. Siyasi Nedenler:	10
1.1.2.4. Güvenlik ve Asayiş ile İlgili Nedenler:.....	10
1.1.2.5. Coğrafi Nedenler:.....	11
1.1.2.6. Sosyal-psikolojik Nedenler:	11
1.1.3-Göç Türleri	11
1.1.3.1. Gerçekleştİği Coğrafi Alan İtibariyle Göçler.....	12
1.1.3.1.1. Yurt İçi Göçler.....	12
1.1.3.1.2. Yurt Dışı Göçler	13
1.1.3.2. Hukuka Uygunluğu Bakımından Göçler.....	14
1.1.3.2.1. Düzenli(Yasal) Göçler.....	15
1.1.3.2.2. Düzensiz (Yasadışı) Göçler.....	15
1.1.3.2.2.1. Düzensiz(Yasa Dışı) Göç Kavramı.....	15

1.1.3.2.2.2. Düzensiz (Yasadışı) Göçün Önlenmesine Yönelik Faaliyetler ..	17
1.1.3.2.2.3. Türkiye'nin Düzensiz (Yasa Dışı) Göçe Karşı Verdiği Büyük Mücadele.....	18
1.1.3.3. Kişisel İradeye Bağlılık Bakımından Göçler	20
1.1.3.3.1. İsteğe Bağlı (gönüllü) Göçler	20
1.1.3.3.2. Beyin Göçü.....	21
1.1.3.3.2.1. Beyin Göçü Kavramı	21
1.1.3.3.2.2. Beyin Göçünün Özellikleri	22
1.1.3.3.2.3. Beyin Göçünün Nedenleri	23
1.1.3.3.2. İsteğe Bağlı Olmayan (Mecburi) Göçler	24
1.1.3.3.2.1. Mecburi Göç Tanımı.....	24
1.1.3.3.2.2. Başlıca Mecburi Göç Nedenleri.....	24
1.1.3.3.2.3. Mecburi Göçün Neden Olduğu Başlıca Sorunlar	25
1.1.3.4. Gerçekleştiği Süre İtibariyle Göçler.....	27
1.1.3.4.1. Kalıcı (Sürekli) Göçler	27
1.1.3.4.2. Geçici (Mevsimlik) Göçler.....	27
1.1.4. Göç Teorileri.....	27
1.1.4.1. Genel Anlamı İtibariyle Göç Teorileri.....	27
1.1.4.2. Teorik Bir Çerçeve Olarak Göç Teorileri	28
1.1.4.2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları Teorisi	28
1.1.4.2.2. Stouffer'in Kesişen Fırsatlar Teorisi	30
1.1.4.2.3. Everett Lee'nin Göç Teorisi	30
1.1.4.2.4. Sosyal Ağlar Göç Teorisi	32
1.1.4.2.5. Diğer Göç Teorileri	35
1.2. Göçmen ve Göçmenlik.....	36
1.2.1. Göçmen ve Göçmenlik ile İlgili Kavramsal Ve Tanımsal Çerçeve.....	37
1.2.1.1. Milli Literatür ve Mevzuatta Yer Alan Göçmen Tanımları	37
1.2.1.2. Milletlerarası Literatür ve Mevzuatta Yer Alan Göçmen Tanımları	39

1.2.2. Milli ve Milletlerarası Mevzuattan Kaynaklanan Hukuki Statülerine Göre Göçmen Türleri.....	40
1.2.2.1. Mülteci Göçmenler.....	41
1.2.2.1.1. Mülteci Tanımı	41
1.2.2.1.1.1. Mültecilik İle İlgili Milletlerarası Hukukun Tarihsel Gelişimi ..	42
1.2.2.2. Şartlı Mülteci Göçmenler	43
1.2.2.3. Sığınmacı Göçmenler.....	44
1.2.2.4. Geçici Koruma Altındaki Göçmenler	45
1.2.3. Küresel Bakış açısıyla Göçmen Ve Göçmenlik.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞININ NEDEN OLDUĞU KİTLESEL GÖÇ HAREKETLERİ ve TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİ POLİTİKALARI

2.1. Genel Bir Bakış Açısıyla Suriye ve Suriye İç Savaşı.....	52
2.1.1. Kısa Suriye Tarihi.....	52
2.1.2. Suriye’nin Temel Göstergeleri.....	53
2.1.3. Suriye İç Savaşının Çıkış Nedenleri, Kronolojisi ve Doğurduğu İnsani Sonuçlar	55
2.1.3.1. İç Savaşın Çıkış Nedenleri	56
2.1.3.1.1. Tarihsel Nedenler	56
2.1.3.1.2. Ekonomik Nedenler.....	57
2.1.3.1.3. Siyasi Nedenler.....	57
2.1.3.1.4. Sosyolojik Nedenler	58
2.1.3.1.5. Bölgesel ve Küresel Güçlerin Stratejik Planları.....	58
2.1.3.1.6. Arap Baharı	59
2.1.3.2. İç savaşın Kronolojik Gelişimi	60
2.1.3.3. İç Savaşın Doğurduğu İnsani Sonuçlar	61
2.1.4. Türkiye’nin Suriye İç Savaşı ve Muhtemel Sonuçlarına İlişkin Temel Politikası	62
2.2. Suriye İç Savaşının Neden Olduğu Kitlesele Göçler	64

2.2.1. Kitlemel Göç Tanımı ve Özellikleri.....	64
2.2.2. Türkiye’de Yakın Tarihte Gerçekleşen Kitlemel Göçler	65
2.2.3. Türkiye’ye Suriye’den Yönelik Kitlemel Göçler.....	67
2.2.3.1. Türkiye’ye Yönelik Kitlemel Suriye Göçlerinin Yıllar İtibariyle Gelişimi	68
2.2.3.2. Türkiye’ye Yönelik Kitlemel Suriye Göçlerinin Düzensiz Göçmenleri ...	70
2.2.3.3. Türkiye’ye Yönelik Kitlemel Suriye Göçlerinin Sosyal, İktisadi ve Demografik Sonuçları	74
2.3. Türkiye’nin Kitlemel Suriye Göç Akımlarına Yönelik Politikaları	75
2.3.1. Suriye Göçleri Bağlamında Göç Politikası Tanımı ve Unsurları	76
2.3.2. Türkiye’nin Yakın Tarih Kitlemel Göç Politikalarının Temel Özellikleri.....	77
2.3.2.1. 1923-2000 Yılları Arası Göç Politikaları ve Temel Özellikleri.....	77
2.3.2.2. 2000 Yılı Sonrası Göç Politikaları ve Temel Özellikleri	78
2.3.2.3. Türkiye’nin Göç İle İlgili Taraf Olduğu Anlaşmalar	79
2.3.3. Türkiye’nin Kitlemel Suriye Göçlerini Yönetme Politikaları ve Temel Özellikleri	81
2.3.3.1. İnsani Anlayış Yaklaşımli Politikalar ve Özellikleri	82
2.3.3.1.1. Açık Kapı Politikası	82
2.3.3.1.2. İnsani Temel İhtiyaçların Karşılanması.....	84
2.3.3.1.3. Zorla Geri Göndermeme, Onurlu ve Gönüllü Geri Dönüşleri Özendirme	85
2.3.3.2. Siyasi (Dış Politika) Anlayış Yaklaşımli Politikalar ve Özellikleri.....	88
2.3.3.3. Hukuki ve İdari(Kurumsal) Anlayış Yaklaşımli Politikalar ve Özellikleri	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SURİYE KAYNAKLI GÖÇLERİN YÖNETİMİ VE SURİYELİ GÖÇMENLERİN
SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDEM SORUMLU KAMUSAL BİR KURUM
OLARAK GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

3.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Kuruluşu.....	92
3.1.1. Kuruluşa İlişkin Kanuni Dayanak.....	92
3.1.2. Kuruluş Amacı.....	93
3.1.3. Vizyon ve Misyonu.....	94
3.1.4. Kuruluş Öncesi Görev Yapmış Veya Mevcut Muadil Kurum ve Kuruluşlar.....	96
3.1.5. Kanun İle Tanınan Görev, Yetki ve Sorumluluklar.....	98
3.1.6. Genel Müdürlükten Başkanlığa Dönüşüm.....	100
3.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Yapısı.....	102
3.2.1. Teşkilatlanma İle İlgili Yayınlanmış Yönetmelikler	103
3.2.2. Teşkilat Şemaları	105
3.2.2.1. Erken Dönem GİGM Teşkilat Şeması ve Analizi.....	105
3.2.2.2. Son Dönem GİGM/GİB Teşkilat Şeması ve Analizi	109
3.3. GİGM Beşeri, Fiziki ve Mali Yapısının Gelişimi	113
3.3.1. Kurum İnsan Kaynaklarının Seneler İtibariyle Gelişimi	114
3.3.2. Kurum Fiziki Kaynakların Seneler İtibariyle Gelişimi.....	116
3.3.3. Kurum Bütçe Yapısının Seneler İtibariyle Gelişimi.....	117

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN SURİYELİ GÖÇMENLERE
YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI

4.1. Suriyeli Göçmenlerin İstihdamının Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar	121
4.1.1. Türkiye'de Göçmen İstihdamının Yasal Çerçevesi	123
4.1.2. Yasal Çerçeveyi Oluşturan Temel Mevzuat	123
4.1.2.1. Cenevre Sözleşmesi	124
4.1.2.2. Tüm Göçmen İşçilerin Ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair	
Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasına Dair 4662 Sayılı Kanun Kanun	124

4.1.2.3. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki 4817 sayılı Kanun	125
4.1.2.4. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair 6575 Sayılı Yönetmelik	125
4.1.3. Türkiye’de farklı Hukuki Statülerdeki Göçmenlerin Dağılımı.....	130
4.1.4. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin İstihdamı	132
4.1.5. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Pazarındaki Konumları	133
4.1.5.1. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin Yaş grupları İtibarıyla Dağılımı	134
4.1.5.2. Çalışma İzni Verilen Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin Yıllar İtibarıyla Dağılımı.....	135
4.1.5.3. Türkiye’deki Suriyeli Küçük Yatırımcıların Yıllar İtibarıyla Dağılımı.....	137
4.1.6. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin İstihdamına Kurumsal Destek	139
4.1.6.1. Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin İstihdamı Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları	141
4.1.6.1.1. Milli Sivil Toplum Kuruluşları.....	141
4.1.6.1.2. Milletlerarası Sivil Toplum Kuruluşları	142
4.1.6.1.3. Suriye Kökenli Sivil Toplum Kuruluşları	143
4.1.7. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin İstihdamının Türk İşgücü Pazarına Olan Tesirleri	144
4.2. Suriyeli Göçmenlerin Sosyal Korunmasının Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar	146
4.2.1. Sosyal Yardımlar	146
4.2.1.1. Sosyal Yardım Kavramı.....	146
4.2.1.2. Sosyal Yardımların Temel Özellikleri.....	147
4.2.1.3. Sosyal Yardım Türleri.....	148
4.2.1.4. Sosyal Yardımları Gerçekleştiren ve Aracılık Eden Kurumlar.....	149
4.2.1.4.1. İlgili Bakanlıklar.....	149

4.2.1.4.2. İlgili Genel Müdürlük, Başkanlık ve Vakıflar.....	150
2.2.1.4.3. Yerel Yönetimler (Belediye Başkanlıkları).....	150
4.2.1.4.4. Sivil Toplum Kuruluşları.....	151
4.2.1.4.4.1. Milli Sivil Toplum Kuruluşları	152
4.2.1.4.4.2. Suriyeli Göçmenlerce Kurulan Sivil Toplum Kuruluşları	153
4.2.1.4.4.3. Milletlerarası Sivil Toplum Kuruluşları	154
4.2.1.5. Türkiye’deki İki Organize Sosyal Yardım Uygulaması.....	156
4.2.1.5.1. Sosyal Uyum Yardımı (SUY)	156
4.2.1.5.1.1. Sosyal Uyum Yardımı (SUY)Tanımı	156
4.2.1.5.1.2. Sosyal Uyum Yardımının (SUY) Temel Özellik ve Nitelikleri	157
4.2.1.5.2. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP)	159
4.2.1.5.2.1. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planının(3RP) Tanımı.....	159
4.2.1.5.2.2. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planının (3RP) Amaç ve Özellikleri	159
4.2.1.6. Sosyal Yardımlara Yönelik Milletlerarası işbirliğine Toplu Bakış.....	160
4.2.2. Sosyal Hizmetler.....	162
4.2.2.1. Sosyal Hizmetlerin Tanımı ve Muhtelif Modelleri.....	162
4.2.2.2. Ülkelerin Oransal Olarak Sosyal Hizmet Harcamaları	164
4.2.2.3. Suriyeli Göçmenlere Türkiye’de Sağlanan Sosyal Hizmetler	165
4.3. Suriyeli Göçmenlerin Barındırılmasının sağlanmasına Yönelik Uygulamalar ...	169
4.3.1. Suriyeli Göçmenlerin Toplu Barınmalarının Sağlanması.....	170
4.3.1.1. Toplu Barınma Sağlanması Sürecinin Kısa Tarihçesi	170
4.3.1.2. Toplu Barınma Sağlanmasına İlişkin Kanuni ve İdari Yapılanma	172
4.3.1.2.1. İlk Kanuni Düzenleme.....	172
4.3.1.2.2. Temel Kanundan Kaynaklanan Yönetmelik ve Yönergeler.....	173
4.3.1.2.2.1. Geçici Koruma Yönetmeliği.....	174
4.3.1.2.2.2. Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetilmesi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge	175

4.3.1.2.2.3. Kabul ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkındaki Yönetmelik.....	177
4.3.1.2.2.4. Geçici Barınma Merkezlerinin İşletilmesi ve Yönetilmesi Amacıyla Tefrik Edilen Ödeneğin Özel Hesaba Aktarılması, Harcanması, Muhasebeleştirilmesi ve Denetlenmesi ve Alımlara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik.....	179
4.3.1.2.3. Kanuna Dayalı Kurumsal Yapılanma.....	180
4.3.1.2.3.1. İlk Kurumsal Yapılanma Olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Kurulması.....	180
4.3.1.2.3.2. Göç Kurulu	181
4.3.1.3. Toplu İkamet Alanları Olarak Geçici Barınma Merkezleri(Kamplar)...	182
4.3.1.3.1. Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması ve İşletilmesi.....	182
4.3.1.3.1.1. Geçici Barınma Merkezlerinin Sayısı, Vilayetlere Göre Dağılımı, Barındırdıkları Göçmen Sayısı ve Özellikleri	185
4.3.1.3.1.2. Geçici Barınma Merkezlerinde Geçici Şehir Geliştirme Programının(AKFEN) Başlatılması.....	186
4.3.1.3.2. Geçici Barınma Merkezlerinin Yönetiminin GİGM Devredilmesi, Bazı Merkezlerin Kapatılması veya Devredilmesi Suretiyle Sayılarının Azaltılması.....	189
4.3.2. Suriyeli Göçmenlerin Bireysel Barınmalarının Sağlanması	193
4.3.2.1. İkamet İzni Almak Suretiyle Bireysel Barınma	193
4.3.2.1.1. İkamet İzni Tanımı, Çeşitleri ve Kanuni Alt Yapısı	194
4.3.2.1.2. Türkiye’de GİGM/GİB Tarafından İkamet Etme İzni Verilen Yabancıların Sayısının Yıllara Göre Dağılımı	197
4.3.2.1.3. Türkiye’de GİGM/GİB Tarafından İkamet Etme İzni Verilen Yabancıların Ülke Vatandaşlığına Göre Dağılımı.	198
4.3.2.1.4. Suriyeli Göçmenlere GİGM/GİB Tarafından Verilen İkamet İzinlerinin Türlerine Göre Dağılımı	199

4.3.2.1.5. Suriyeli Göçmenlere İkamet İzinleri Verilmesinde GİGM/GİB tarafından Uygulanan Elektronik Yöntemler	201
4.3.2.2. Suriyeli Göçmenlerin Vilayetlere Dağıtılması Suretiyle Bireysel Barındırılmalarının Sağlanması	203
4.3.2.2.1. Suriyeli Göçmenlerin Vilayetlere Göre Dağılımı	203
4.3.2.2.2. Suriyeli Göçmenlerin En Fazla Barındırıldıkları On Vilayet İtibariyle Dağılımları.....	205
4.3.2.2.3. Suriyeli Göçmenlerin Vilayet Nüfus Oranlarına Göre Dağılımı.....	207
4.3.2.2.4. Suriyeli Göçmenlerin Bireysel Olarak Barınmada Karşılaştıkları Temel Sorunlar	208
4.3.2.3. Suriyeli Göçmenlerin Konut Sahibi Olmaları Suretiyle Bireysel Barınmalarının Sağlanması	210
4.3.2.3.1. Suriyeli Göçmenlerin Konut Satın Alması İle İlgili Mevzuat.....	210
4.3.2.3.2. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’de Dolaylı Yollarla Konut Satın Almaları.....	212
4.3.2.3.3. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’de Dolaylı Yollarla Konut Satın Alma Yöntemleri.....	214
4.4. Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar...	215
4.4.1. Sosyal Uyum ve Bütünleşme Tanım ve Tarifleri	216
4.4.2. Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşme İle Asimilasyon Arasındaki Farklar...	219
4.4.3. Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Sağlanmasına Yönelik Faaliyetlerdeki önemi ve etkisi bakımından Suriyeli Göçmenlerin Demografik Özellikleri	221
4.4.3.1. Suriyeli Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	221
4.4.3.2. Suriyeli Göçmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	223
4.4.3.3. Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı	225
4.4.3.4. Suriyeli Göçmenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	226
4.4.3.5. Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüleri itibariyle dağılımları.....	227
4.4.4. Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Başarısına Etki Eden Faktörler	229

4.4.4.1. Suriyeli Göçmenler Açısından Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Gerçekleşmesinin Önündeki Engeller.....	229
4.4.4.2. Türk Toplumu Açısından Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Gerçekleşmesinin Önündeki Engeller.....	231
4.4.5. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü/Başkanlığı'nın Suriyeli Göçmenlere Yönelik Olarak Gerçekleştirdiği Faaliyet ve Projeler	232
4.4.5.1. Sosyal Uyum Faaliyetlerinin Temel Hedef ve Amaçları	233
4.4.5.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü/Başkanlığı'nın Sosyal Uyum ve Bütünleşme Politikası	234
4.4.5.3. Gerçekleştirilen Sosyal Uyum Faaliyet, Proje ve Programları	235
4.4.5.3.1. Broşür ve Kitapçık Yayınları	235
4.4.5.3.2. Gerçekleştirilen ve Gerçekleştirilmekte Olan Projeler.....	237
4.4.5.3.2.1. Bitirilen Projeler	238
4.4.5.3.2.2- Devam Etmekte Olan Projeler.....	239
4.4.5.3.2.2.1. Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı	239
4.4.5.3.2.2.2. Kalkınmaya Duyarlı Sürdürülebilir Göç Yönetimi Politikaları Uygulamasına Destek Projesi (SUMMIT)	243
4.4.5.3.3. İşbirliği İçinde Gerçekleştirilmiş ve Gerçekleştirilmekte Olan Programlar	243
4.4.5.3.3.1- Aile Eğitim Programı (AEP)	244
4.4.5.3.3.2. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü İşbirliği Protokolü ...	244
4.4.6. Sosyal Uyum ve Bütünleşme Uygulamalarından Beklenen Sonuçlar	246
SONUÇ.....	249
KAYNAKÇA	263

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Türkiye’den Yurtdışına Gerçekleşen Beyin Göçlerinin Yıllar ve Meslekler İtibariyle Dağılımı	22
Tablo 1.2: Milletlerarası Mültecilik Hukukunun/Mevzuatının Tarihsel Gelişimi	42
Tablo 1.3: Göçmenlerin Türkiye’de Ağırlıklı Olarak Bulundukları Hukuki Statülerine Göre Dağılımı.....	46
Tablo 1.4: Seneler İtibariyle Global Göçmen Sayıları ve Dünya Nüfusuna Oranları (2009 İtibariyle).....	48
Tablo 1.5: Global Göçmen Sayılarının Hedef Ülkelere Göre Dağılımı(2009 İtibariyle)	49
Tablo 1.6: Global Göçmen Sayılarının Menşe Ülkelere Göre Dağılımı(2009 İtibariyle)	50
Tablo 1.7: Global Göçmen Sayılarının Menşe Ülkelere Göre Dağılımı(2021 İtibariyle)	51
Tablo 2.1: Türkiye’ye Yönelik ve Suriye’den Kaynaklananlar Dışındaki Kitlemel Göçler	67
Tablo 2.2: Kitlemel Göçlerle Türkiye’ye Gelen Suriyeli Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı.....	69
Tablo 2.3: Suriye Kitlemel Göç Akımları Öncesi Düzensiz Göçlerin Yıllara Göre Dağılımı.....	71
Tablo 2.4: Suriye Kitlemel göç Akımları Öncesi Düzensiz Göçmenlerin Ülkelere göre dağılımı.....	72
Tablo 2.5: Suriye İç Savaşı Sonrası Ele Geçirilen Düzensiz Göçmenlerin Yıllar İtibariyle Dağılımı	73
Tablo 2.6: Kitlemel Suriye Göç Akımlarının Türkiye’deki Muhtelif Sonuçları	75
Tablo 2.7: Türkiye’nin Göç Sahasında İmzaladığı Temel Vasıflı Milletlerarası Sözleşmeler	80
Tablo 3.1.: GİGM Görev ve Yetkilerinin 2 Temel Mevzuata Göre Mukayeseli Olarak Gösterilmesi	99

Tablo 3.2: GİGM Teşkilatlanmasına Yönelik Olarak Çıkarılan Yönetmelikler.....	104
Tablo 3.3: GİGM 2017 Senesi Teşkilat Şeması.....	106
Tablo 3.4: GİB 2021 Senesi Teşkilat Şeması.....	110
Tablo 3.5: GİGM/GİB Personel Sayısının Yıllar İtibariyle Dağılımı.....	114
Tablo 3.6: GİGM/GİB Merkez Teşkilatının Öğrenim Durumuna Göre Personel Sayısının Yıllara Göre Dağılımı.....	115
Tablo 3.7: GİGM/GİB Bilgi Teknoloji Araçları ve Yıllar İtibariyle Sayıları.....	116
Tablo 3.8: GİGM/GİB Yıllara Göre Bütçe Rakamları.....	117
Tablo 4.1: Resmi Rakamlar İle Türkiye’de Bulunan Göçmen Ve Sığınmacılar (2017 İtibariyle).....	122
Tablo 4.2: Türkiye’de Çalışma İzni Verilen Suriyeli Göçmenlerin Yıllar İtibariyle Dağılımı.....	127
Tablo 4.3: Türkiye’deki Uluslararası Koruma Kapsamındaki Sığınmacılar, Şartlı Mülteciler ve Geçici Koruma Altındaki Göçmenlerin Ülkelere Göre Dağılımı (2017 İtibariyle)	131
Tablo 4.4: Çalışma Çağındaki Suriyeli Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı .	134
Tablo 4.5: Çalışma İzni Verilen Suriyeli Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı	135
Tablo 4.6: Suriyeli Küçük Yatırımcı Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı.....	138
Tablo 4.7: Türkiye İşgücü Pazarı ve İstihdam Yapısının Genel Görünümü.....	144
Tablo 4.8: Sosyal Yardım Faaliyetleri Gerçekleştiren Milli ve Milletlerarası Kurumlar ve Temel Sorumlulukları.....	161
Tablo 4.9: Ülkelerin Yıllara Göre Sosyal Hizmet Harcama Oranları	164
Tablo 4.10: Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları(ECHO) Tarafından Türkiye’deki Kurumlara Sağlanan Fon Destekleri	169
Tablo 4.11: Geçici Barınma Merkezlerinin Cinsleri, Barındırdıkları Göçmen Sayıları ve Bulundukları Vilayetler İtibariyle Dağılımı.....	185
Tablo 4.12: Geçici Barınma Merkezlerinin Yıllar İtibariyle Genel Durumu.....	192
Tablo 4.13: Göçmen ve Yabancılar Verilen İkamet İzinlerinin Türlerine Göre Dağılımı	195

Tablo 4.14: İkamet İzni Verilen Yabancı ve Göçmenlerin Yıllar İtibariyle Sayıları.....	197
Tablo 4.15: Suriyeli Göçmenlere Verilen İkamet İzinleri.....	198
Tablo 4.16: Ülke Vatandaşlığı Temelinde İkamet İzni Alan Göçmen/Yabancı Sayısı	199
Tablo 4.17: Suriyeli Vatandaş ve Göçmenlerin Sahip Oldukları İkamet İzinlerinin Türlerine Göre Dağılımı.....	200
Tablo 4.18: YİMER'in Suriyeli Göçmenlerce Konuları İtibariyle Kullanılma Oranları	203
Tablo 4.19: Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de Barınmakta Oldukları İllere göre Dağılımı(2019 itibariyle)	204
Tablo 4.20: Suriyeli Göçmenlerin En Fazla Barındıkları On Vilayete Göre Dağılımı.	206
Tablo 4.21: Suriyeli Göçmenlerin Vilayetler İtibariyle Nüfus Yoğunlukları	207
Tablo 4.22: Yabancılarla Yapılan Konut Satışlarının Yıllar İtibariyle Dağılımı	213
Tablo 4.23: Asimilasyon İle Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşme Arasındaki Farklar	220
Tablo. 4.24: Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Sayı Ve Oranları	222
Tablo 4.25: Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	224
Tablo 4.26: Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Seviyelerine Göre Oransal Dağılımı	225
Tablo. 4.27: Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Medeni Hallerine Göre Oransal Dağılımı	227
Tablo 4.28: Suriyeli göçmenlerin Yıllar İtibariyle Türkiye'deki Kanuni Konumlarına Göre Sayısal ve Oransal Dağılımı.....	228
Tablo 4.29: Suriyeli Göçmen Algıları Açısından Sosyal Uyum ve Bütünleşme Engelleri	230
Tablo 4.30: Türk Toplumu Açısından Sosyal Uyum ve Bütünleşme Engelleri.....	231
Tablo 4.31: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü GİGM/GİB İşbirliği Protokolü Kapsamında Sosyal Uyum Programlarına Katılan Suriyeli Göçmenler	245

KISALTMALAR LİSTESİ

AB(EU)	: Avrupa Birliği
AEP	: Aile Eğitim Programı
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AIDA	: İltica Bilgi Veri Tabanı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ABK(EUC)	: Avrupa Birliği Konseyi
ASAM	: Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BMMYK(UNHCR)	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BM(UN)	: Birleşmiş Milletler
CBK	: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ECRE	: Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi
ECHO	: Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi
FAO	: Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Örgütü
GBM	: Geçici Barınma Merkezleri
GİB	: Göç idaresi Başkanlığı
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GK	: Göç Kurulu
GKA	: Geçici Koruma Altında
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
ICMPD	: Milletlerarası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Teşkilatı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
OHCHR	: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
RG	: Resmi Gazete
RRP	: Bölgesel Müdahale Planı
3RP	: Bölgesel Mülteci Dayanıklılık Planı
SB	: Sağlık Bakanlığı
SUMMIT	: Kalkınmaya Dayalı Sürdürülebilir Göç Yönetimi Politikalarına Destek Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	: Sosyal Uyum Yardım Programı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
T-SUY	: Tamamlayıcı Sosyal Yardım Uyum Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UGH	: Uluslararası Göç Hukuku
YİMER	: Yabancılar İletişim Merkezi
YÖBİS	: Yabancı Öğrenci Bilgi İletişim Sistemi
YUKK	: Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu
WHO	: Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü
WFB	: Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı

GİRİŞ

Göç insanlık ve Dünya tarihinin başlangıcından beri var olan, gerçekleşmesiyle birlikte iktisadi, sosyal, siyasi, kültürel, demografik hatta psikolojik sonuçlar doğuran çok önemli “sosyal bir vakıadır. Modern Dünyadaki mevcut her devletin kuruluş tarihinde göçler önemli bir yer tutmakta iken, şu anda Dünya üzerinde yaşayan bütün insanların ataları da göçmenlerdir. Göçler ve göçmenler geçmişte var oldukları gibi gelecekte de mutlaka var olmaya devam edeceklerdir.

Göçler Küreselleşmenin sağladığı teknolojik, iletişim ve ulaşım gibi imkânların artmasıyla geçmişe oranla değişik bir hususiyet kazanmış ve adeta 21. asrın göç ve göçmen asrı olarak nitelenmesine neden olmuştur. Milletlerarası kaynaklara göre; sayıları 2000 senesinde yaklaşık olarak 175 milyon kişiye ulaşan göçmen sayısının 2020 senesinde ise, yine yaklaşık olarak 200 milyonu geçeceği öngörülmektedir. Bunun manası; Dünya üzerinde yaklaşık olarak her 35 insandan birinin göçmen olduğudur. Bu rakamlara göre dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 3’ü Anavatanlarının dışında daimi ya da muvakkat olarak göçmen sıfatıyla hayatlarını idame ettirmektedirler. Belirtilen bu sayının yaklaşık %60’ı gelişmiş ülkelerde bulunurken,%40’ ise halen gelişmekte olan ülkelere bulunmaktadır.

Türkiye üzerinde kurulu bulunduğu toprakların göç yolları üzerinde yer aldığı coğrafi konumu ve vasfı sebebiyle çok eski tarihlerden bu yana daima göç vakıaları ile birlikte yaşamıştır. İmparatorluk dönemi ve cumhuriyetin ilk yıllarında soydaş göçmen akımlarına sahne olan Türkiye, bir dönem yurt dışına göçmen işçi gönderen ülke özelliğini kazanmıştır. Ancak, özellikle iki binli yılların başlangıcına doğru bölgemizde meydana gelen çeşitli savaşlar ve sosyal huzursuzlukların yanı sıra Türkiye’nin iktisadi, sosyal ve siyasi gelişmişlik seviyesinin bölge ülkelerine nazaran bir hayli yükselmesi, ülkemizi bir anda göçmenler açısından hedef ülke haline getirmiştir. Türkiye bir yandan milletlerarası göçün hedef ülkesi haline dönüşürken, diğer yandan da Asya, orta doğu ve Afrika’dan

gelip, Avrupa ülkelerine ulaşmak isteyen göçmenlerin geçiş güzergâhı olarak kullanmak istedikleri transit ülke olma vasfını da kazanmıştır.

Kuzey Afrika’da 2010 yılında başlayıp, kısa sürede tüm Arap coğrafyasını etkisi altına alan ve Arap baharı adı verilen, rejim karşıtı sosyal huzursuzluk ve çatışmalar kısa bir süre zarfında en uzun kara sınırına sahip olduğumuz, komşumuz Suriye’ye de sıçramıştır. Türkiye o sıralar çok iyi diplomatik ilişkiler içinde bulunduğu Suriye devletine, çatışmaların yayılmaması için halkın demokratik talepleri doğrultusunda gerekli reformları tavsiye etmişse de, Suriye rejimi aksine protesto gösterilerine çok sert karşılık vererek büyük bir iç savaşın başlamasına sebebiyet vermiştir. Kısa sürede büyüyen ve şiddetlenen iç savaş, küresel ve bölgesel güçler ile terör örgütlerinin de müdahil olmasıyla tarihin en büyük kitlesel göç akımlarına neden olan küresel bir krize ve insanlık dramına dönüşmüştür.

İlk Suriyeli göçmen kafilesinin 2011 yılında topluca sınırlarımızdan geçerek ülkemize girmelerini takiben, yaklaşık 4 milyona yakın Suriyeli göçmenin çok kısa bir sürede Türkiye’ye sığınması ülkemizi bir anda dünyanın en çok göçmen barındıran ülkesi haline getirmiştir.

Türkiye, hem insani bir bakış açısı, hem de savaşın çok uzun süre devam etmeyeceği, dolayısıyla da sığınmacıların makul bir sürede geri dönecekleri öngörüsü ile bir açık kapı politikası uygulayarak kendisine sığınan bütün Suriyeli göçmenleri tüm ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle, belirli vilayetlerde tesis ettiği geçici barınma merkezlerinde misafir etmiştir.

Suriye’deki iç savaşın kısa sürede sona ermeyeceği ve Suriyeli göçmenlerinde ülkemizde uzun süreli ve belki de daimi olarak kalacaklarının anlaşılması üzerine, Türkiye, ülke şartlarına ve milletlerarası mevzuata uygun bir göç yönetimi politikasını hayata geçirmek ihtiyacını hissederek, gerekli kanuni düzenlemeler yapmıştır.

Bu düzenlemeler çerçevesinde göç konusunda ilk kapsamlı yasa olan YUKK ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan GKY, bir yandan göçlerin yönetilmesi ve göçmenlerin hak ve hukukları ile ilgili hususları düzenlerken, diğer yandan aynı kanun gereğince tesis edilen GİGM, ilgili mevzuatın tatbik edilmesi ve Suriyeli göçmenlerin sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetlerde bulunması amacıyla devreye sokulmuştur.

Türkiye'nin göç politikaları, göç yönetimi ve göçmenlerle ilişkiler hususunda ilk özerk ve münhasıran ihtisas sahibi bir kurumun ihdas edilmesi amacıyla tesis edilen GİGM, daha sonra yapılan ve kamu kurumlarının Anayasa değişikliğine uyum sağlama süreci içinde ismi GİB olarak değiştirilmiştir.

Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma gibi göçmen statülerine ilişkin husus ve hükümlerin yer aldığı YUKK ve GKY'de Suriyeli göçmenler hakkında tanımlanan ve hükümler ihdas edilen statü; "geçici koruma" statüsüdür. Bu duruma göre; kamuoyunca misafir olarak adlandırılan Suriyeli göçmenlerin hukuki ve resmi tanımı GKA bulunan Suriyeli göçmenler olarak kesinlik kazanmıştır.

Türkiye'nin mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 Cenevre sözleşmesine ilişkin koyduğu ve halen de devam ettirdiği coğrafi kısıtlama(çekince) şartı nedeniyle, avrupa ülkeleri dışından gelen göçmenlere mülteci veya şartlı mülteci statüsü tanıyamadığından, sığınmacı statüsüne dair herhangi bir tanım ve hükmün ise mevzuatımızda yer almamasından dolayı, Suriyeli göçmenlere dair böyle bir hukuki statü geliştirmek durumunda kalmıştır. Halk arasında, basında, uluslararası platformlarda, siyasi hatta akademik tartışmalarda kullanılan; misafir, mülteci ve sığınmacı gibi kavramların kanun nezdinde bir geçerliliği yoktur.

Suriye'den Türkiye'ye yönelik göçlerin genel itibarıyla 3 ana boyutu bulunmaktadır. Bunlar; siyasi, kitlesel ve zorunluluk boyutlarıdır. Yani insanlar siyasi nedenlerden kaynaklanan bir iç savaştan canlarını kurtarmak için toplu olarak Türkiye'ye sığınmışlardır.

GiGM/GİB'nın 27.10.2022 tarihli son verilerine göre Türkiye'de 2022 yılı itibariyle 47.667 kişisi 5 ayrı vilayette bulunan GKM de, 3.563.476 kişisi ise Türkiye'nin bütün vilayetlerine dağılmış vaziyette toplam 3.611.143 Suriyeli göçmen GKA statüsünde bulunmaktadır. Kendi pasaportlarıyla veya yasa dışı, düzensiz olarak girip, kayıt altına alınamayanlar da mevcut olduğundan tam sayıyı bilme imkânı bulunmamaktadır.

Türkiye'de GKA statüsü altında küçük bir azınlığı GBM (kamplarda) de, büyük çoğunluğu ise Türk göç politikasının bir gereği olarak, başta İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay olmak üzere ülkemizin tüm vilayetlerine dağılmış olarak hayatlarına idame ettiren Suriyeli göçmenler, geniş anlamda; bir toplumda göçmenler de dâhil olmak üzere korunmaya muhtaç ve kırılgan sosyal grupların, çeşitli nedenlerle ortaya çıkan yoksulluk, muhtaçlık, işsizlik, barınma gibi sosyal sorunlarına çözüm bulma ve bu grupları koruyucu hukuki, iktisadi ve ahlaki politikalar bütünü olarak tarif edilebilen "Sosyal Politika" alanının ilgi ve iştigal sahasına giren bazı zorluk ve sorunlarla karşılaşmışlardır. Suriyeli göçmenlerin başta istihdam, sosyal yardım ve hizmetlere ulaşma, barınma ve şu anda Türk göç yönetimi politikasının ana hedefi haline gelmiş bulunan toplumla bütünleşme ve uyum sağlama konusunda GİGM/GİB kendisine kanunlarla tanınan görev, yetki ve sorumlulukları çerçevesinde, diğer kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STK, hatta milletlerarası resmi ve özel kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve bu işbirliğini koordine etmek suretiyle çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

Tez'in birinci bölümünde; göç ve göçmenlik ile ilgili temel bilgilerin etraflıca yer aldığı kavramsal çerçevede, yerli ve yabancı literatür tarama ve incelemesi yapılmak suretiyle, tezin anlaşılmasını kolaylaştıracak göç'e ve göçmenliğe dair her türlü teorik bilginin çok detaylı olarak anlatıldığına dair bir eleştiri de göze alınarak fazlaca teorik detaya girilmiştir. Bunun başlıca sebebi; Suriye'den Türkiye'ye yönelik olarak gerçekleşen bu olağanüstü kitlesel göçler ve Suriyeli göçmenlerin temel karakteristik ve profilinin, sağlıklı, uygulanabilir ve sürdürülebilir göç politikalarının planlanmasını, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de karşılaştıkları ve sebep oldukları sorunları ve bu sorunlara çözüm üretmeye yönelik kurumsal faaliyetlerin anlaşılabilmesi için, göç

vakıasının bütün dinamiklerinin her yönüyle analiz edilebilmesine temel teşkil edecek bir teorik alt yapıya sahip olunması gerektiği yönündeki endişedir. Bu kapsamda, birinci bölümde genel olarak göç ve göçmenlik vakıası, göç türleri, nedenleri, göç teorileri, muhtelif göçmen tanımı ve bunların hukuki statüleri kavramsal ve teorik bir çerçevede anlatılacaktır.

İkinci bölümde, ilk bölümde olduğu gibi literatür incelenmesi ve dış siyasi haber külliyatı taraması yapılmak suretiyle; Suriye iç savaşının neden olduğu göçlerin karakteri ve kitlesel Suriyeli göçünün Türkiye’de ki durumu, etkileri ve Türkiye’nin Suriye iç savaşı karşısında sürekli değişen konjonktür çerçevesinde dış siyaset tepkileri ve siyasi tavrı, Suriye göç politikaları ve Suriyeli göçmenlere ilişkin geliştirilecek idari ve iktisadi tedbir ve faaliyetlerin iyi anlaşılabilmesin sağlamaya yönelik Suriye analizi ve Suriye’ye ilişkin çeşitli göstergeler anlatılacaktır.

Üçüncü bölümde ise Türkiye’de göç ve göçmen sorununa dair yeni bir kurumsal yapılanma olan GİGM kurumsal yapısının teşkil edilmesi, organizasyon yapısı teşkilatın seneler içinde geçirdiği fonksiyonel aşamalar, fiziki, teknolojik ve beşeri kaynaklarına ilişkin gelişimi ve kanunlarla kendisine verilen görev, yetki ve sorumluluklar ve bunlara ilişkin yapılan kararname ve yönetmelik değişiklikleri ve milli ve milletlerarası mevzuat çerçevesinde gerçekleşen faaliyetler ve politikalar işbirliği ve koordinasyon çalışmaları, kurumun faaliyet raporları vasıtasıyla irdelenecektir.

Tezin dördüncü bölümünde Türkiye’de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin, ülkemizde karşılaştıkları, aynı zamanda da Türkiye’nin iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasi yapısı ile Türk toplumu üzerinde muhtelif etkiler oluşturan çok farklı ve karmaşık sorunlar içinden, sosyal politikanın ilgi ve iştigal alanı içine girenlerin çözümü hususunda GİGM/GİB tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin ele alınması yer almaktadır.

Türkiye’de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin karşılaştıkları en önemli sorunlar; işgücü pazarına ulaşım yani istihdam, barınma, çeşitli sosyal yardım ve hizmetlere ihtiyaç duyma ve Türk toplum hayatına uyum sağlamaya ilişkin ve oldukça da önemli sorunlardır.

Tezin bu bölümü; bu ihtiyaçların ne ölçüde giderildiğine ilişkin GİGM'nün yaptığı çalışmaların ve elde edilen sonuçların analizidir. GİGM/GİB, AFAD, STK, yerel yönetimler, üniversiteler, UNCHR ve ILO rapor ve yayınları ile internet üzerinden sağlanan veriler bu bölümün yararlanılan kaynaklarını oluşturmaktadırlar.

Sonuç bölümünde ise; tez ve hipoteze ilişkin genel bir değerlendirme ile ele alınan konu ve soruna ilişkin katkı niteliğindeki kişisel öneri ve görüşler belirtilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ ve GÖÇMENLİK

1.1. Genel Olarak Göç Vakıası (Kavramsal ve Teorik Çerçeve)

1.1.1. Bir Vakıa Olarak Göç ve Göçler

1.1.1.1. Muhtelif Göç Tanımları

Göç bir vakıa olarak bütün beşeriyeti yakından alakadar eden ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal kültürel hatta güvenlik politikalarını etkileyen sosyal bir vakıadır. Göç, insanların yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitmelerine verilen umumi ad olmakla birlikte, gerek uluslararası, gerekse iç göç şeklinde tezahür etsin, insanların sadece bir yerden bir yere giderek yer değiştirmelerini kapsayan basit bir sosyal vakıadan ibaret de değildir.¹ Tarihi geçmişi itibariyle vukuu bulan göç hadiseleri ile ülkelerin siyasal sınırlarının değişmesine, hatta yeni ülkelerin ortaya çıkmasına varan çok önemli olaylar vuku bulmuştur. Bu gün dünya üzerindeki devletlerin tamamına yakını göçler ile yer değiştiren insanlar ve onların göçtükleri yerde dünyaya gelen sonraki kuşakların eseridir. O halde göç vakıası insanların topluca gerçekleştirdiği başlı başına ve en büyük eylemdir. Dünyanın Sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi tarihini göçleri kale almaksızın anlamak imkânsızdır.²

Böylesine önemli ve çok yönlü bir vakıa hakkında iktisat tarih, sosyoloji, hukuk, politika, antropoloji hatta psikoloji ve şehir planlaması disiplinlerinden ilim insanları, araştırmacılar çeşitli tanım ve tariflerde bulunmuşlar, konu ile ilgili literatürde de muhtelif tanımlamalara yer verilmiştir. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir;

¹ İbrahim Sirkeci, “Küresel Kontrol Çabalarına Karşı Bireysel Aşma Çabaları”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2006, No.6, s. 33.

² A.g.e., s. 35.

Ana Britannica Genel Kùltür Ansiklopedisinin 9. Cildinde göç “kişinin yeni koşullara daha iyi uyum sağlayabilmek amacıyla ya da doğal, ekonomik, siyasal ve benzer zorunluluklar sonucunda, yaşadığı toplumu değıştirmesi olayına verilen genel isimdir” şeklinde tanımlanmaktadır.³

Göç vakiasının merkezinde insanın bulunduğunun göz önünde bulundurulmasını temel alan bir başka tanımlama; insanların hayatlarını idame ettirmelerini sağlamak için, çalışabilecekleri bir iş bulmak ve muhtelif iktisadi imkânlardan istifade etmek için daha elverişli yerlere gitmeleridir.

Bir başka tanımlama göç vakiasını insanların coğrafi olarak yer değıştirmelerine vurgu yapmaktadır. Göç’ün sosyal, sosyal-ekonomik, politik ve benzeri nedenlerinin yanı sıra dini, mezhebi ve etnik denelerden kaynaklanan kitlesel bir coğrafi hareketlilik ve yer değıştirmeler olarak açıklayan tespit ve tanımlamalara rastlamak da mümkündür.

Daha genel bir göç tanımlamasını ise, insanların sebebi ne olursa olsun toplu halde evvelce yaşamakta oldukları bir siyasal, idari, coğrafi, sosyal ve kültürel bölgeden, bir başka bölge ya da çevreye uzun süreli veyahut kalıcı olarak gitmeleridir.⁴

1.1.1.2. Göç Tanımının Unsurları

Yukarıda belirtilen muhtelif tarif ve tanımlamalardan göç vakiasının genel anlamda ortak özellik ve unsurlarını aşağıdaki maddeler halinde sıralamak mümkündür.

Göç bir anlamda insanlık ve siyasal tarihin ta kendisidir.

İnsanlığın temel eylemi olup başlangıcı ilk çağlara dayanmaktadır.

Göç demografik bir süreçtir.

Bireysel olmaktan ziyade toplu bir harekettir.

Mutlaka ciddi bir mecburiyetten kaynaklanmaktadır.

³ Ana Brittanica Ansiklopedisi, Brittanica Yayınları, İstanbul, Cilt.9, 1992, s. 5014.

⁴ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Yayınları, Cenevre, 2004, No.31, , s. 36.

Başlangıcında geçici bir süre için planlanması veya böyle farz edilmesine karşın zaman içinde uzun süreli ya da kalıcı olduğunun anlaşılmasıdır.

Göç daima vardı ve daima var olacaktır.⁵

1.1.2. Göç Nedenleri

İnsanları doğup büyüdükları ve kendilerine ait ana vatanlarını, kendi topraklarını terk edip, farklı coğrafyalara göç etmelerinin çok farklı ve ağırlıkları çağda çağa yani tarihi süreç içinde değişen muhtelif ve çok sayıda neden vardır. Bu nedenlerin her biri başlı başına bir inceleme ve tez konusu olmakla birlikte bunları aşağıda belirtilen ve kategorize edilmiş maddeler halinde sıralamak mümkündür.

1.1.2.1. İktisadi Nedenler

- a) Milli ve Milletler Arası(Küresel)İktisadi krizler
- b)Gelirlerin düşmesi
- c) Artan geçim sıkıntısı
- ç) Yoksulluğun artması ve yaygınlaşması
- d) İstihdam imkânlarının kısıtlılığı ve yüksek oranlarda işsizlik
- e) Gerekli ve düzenli gıdaya ulaşamama
- f) Düşük hayat standardı
- g) Üretimde yüksek oranda düşük verimlilik
- h)Yetersiz ve kalitesiz zirai, sınai ve hizmet üretimi

⁵ İlber Ortaylı.” Genel Göç Olgusu”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2006, No.6, s. 19-22.

1.1.2.2. Sosyal Nedenler

- a) Konut ve barınma yetersizliği
- b) Gerekli ve sürekli sağlık hizmet ve imkânlarından mahrum olma
- c) Eğitim kurum ve imkânlarının yetersizliği
- ç) Sosyal güvence, sosyal sigorta, işsizlik sigortası vb. imkânlardan yoksunluk
- d) Sosyal yardım ve dayanışma sistemlerinin olmaması veya yetersizliği
- e) İş teminatı ve emeklilik haklarından mahrumiyet

1.1.2.3. Siyasi Nedenler

- a) Sosyal, etnik, dini mensubiyet nedeniyle baskı ve zulme maruz kalma
- b) Totaliter, otoriter ve baskıcı yönetim modelleri
- c) İnsan temel hak ve özgürlüklerinden mahrumiyet
- ç) Ülke oluşumunda yönetiminde adil biçimde yer alamama
- d) Seçme ve seçilme özgürlüğünün olmaması veya kısıtlanması
- e) Hukuk ve adalet sisteminin yetersizliği
- f) Düşünce, ifade ve basın özgürlüğünün olmaması
- g) Serbest haberleşmenin ve dolaşımın engellenmesi
- h) Etnik ve dini kimliğin tanınmaması
- ı) Demografik yapı değişiklikleri
- i) Zorunlu iskâna tabi tutulmalar⁶

1.1.2.4. Güvenlik ve Asayiş ile İlgili Nedenler

- a) Devletlerarası bölgesel veya küresel savaşlar,
- b) İç savaşlar ve çatışmalar,
- c) Terör olayları ve tedhiş eylemleri,

⁶ Enver Günay, Dilek Atılğan, Emine Şirin, “ Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, s,42-44, <https://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/download/article-file/395572ipdf> erişim:05.06.2021

- ç) Can ve mal güvenliğinin temin edilememesi,
- d)Yasa dışı faaliyetlere zorlanma, fuhuş, uyuşturucu ve mafya eylemlerine maruz kalmadır.⁷

1.1.2.5. Coğrafi Nedenler

- a) Küresel iklim değişiklikleri,
- b) Tabii afetler,
- c)Kuraklık,
- d) Kıtlıktır.⁸

1.1.2.6. Sosyal-psikolojik Nedenler

- a) İşsizliğin ve yoksulluğun neden olduğu psikolojik sorunlar,
- b) Kültürel, eğlence, dinlenme ve sportif etkinliklerden mahrum kalmanın sebep olduğu ruhsal sorunlar,
- c) Aile fertleri ve yakınlarından haber alamamanın sebep olduğu psikolojik sorunlar,
- ç) Sosyal dışlanmanın neden olduğu ruhsal sorun ve rahatsızlıklar,
- d) Gelecek endişe ve kaygıları,
- e) Kendini sürekli güvensiz hissetmeden kaynaklanan psikolojik rahatsızlıklar.⁹

1.1.3-Göç Türleri

Göçler; yukarıda açıklanan nedenlerden herhangi biri, genellikle de birkaçının bir araya gelmesiyle gerçekleşmekle birlikte bu nedenlerden birinin gerçekleşmesinin diğer

⁷ Mehmet Terzioğlu, “Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye: Hukuksal Yapı ve Uygulamalar”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2006, No.6, s. 168-171.

⁸ Nuray Ekşi, “İklim Mültecileri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt.2, Sayı.2, 2016, s. 26,30.

⁹ Jeff Crisp, “Policy Challenges of The New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes”, **UNHCR Policy Research Unit Press**, Geneva, No.7, 1999, s. 4-6.

nedenlere de yol açtığının, bir başka ifadeyle her bir nedenin süreç içinde birbirini tetiklediği görülmektedir.

Göçler genel karakterleri ve sonuçları itibariyle benzer özellikler göstermekle birlikte, bazı hususiyetleri bakımından kimi nüanslarla birbirlerinde farklılıklar gösterebilirler. Bu bakımda göçleri aşağıdaki gibi bir tasnife tabi tutmak mümkündür.

1.1.3.1. Gerçekleştiği Coğrafi Alan İtibariyle Göçler

1.1.3.1.1. Yurt İçi Göçler

Bir ülkenin(devletin) yasal siyasi ve idari hudutları içinde meydana gelen ve zaman zaman geçici, zaman zaman da süreklilik gösteren demografik hareketler olarak tanımlanabilen, konu ile ilgili literatürde iç göçler ya da ulusal (milli) göçler olarak nitelendirilebilen yurt içi göçler tarihsel süreç içinde ülkemiz açısından oldukça önemli ve sık görülen hatta süreklilik arz eden göç türüdür.

Türkiye’de, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana zaten var olan ve köylerden şehirlere yönelik karakter gösteren iç göç hareketleri; özellikle 1950’lili yıllardan itibaren hız kazanmış, bunda ise endüstrinin gelişmesi, ulaşım ağlarının ve alternatiflerinin genişlemesi, yenilenmesi ayrıca iletişimin yaygınlaşması da önemli faktörler olmuştur.

Ülkemizde 1927 senesinde kentlerde yaşayanların genel nüfusa oranı %25 seviyesinde iken, bu seviye 1975 senesinde %42’ye yükselmiş, 2000 senesinde ise daha büyük bir artış göstermek suretiyle %68’e ve nihayet 2010 yılında ise %77 seviyesine kadar yükselmiştir.¹⁰

¹⁰ Türkiye Nüfusunun Yüzde Kaçı Köyde Yaşıyor, CNN Türk, <https://www.cnnturk.com/ekonomi/turkiye/turkiye/turkiye-nufusunun-yuzde-kaci-koyde-yasiyor-iste-cevabi> erişim: 14.06.2021

Yurt İçi Göçler;

- a) Köylerden / kasabalardan kentlere doğru gerçekleştirilen göçler,
- b) Köylerden / kasabalardan başka köylere / kasabalara doğru gerçekleştirilen göçler,
- c) Büyük kentlerden küçük kentlere / kasabalara doğru gerçekleştirilen göçler,
- ç) Küçük kentlerden büyük kentlere doğru gerçekleştirilen göçler,
- d) Kentlerden köylere /kasabalara doğru gerçekleştirilen göçler olmak üzere beş ana grup halinde gerçekleşmektedir.¹¹

Bu noktada belirtilmesi gereken husus; hem dünya genelinde hem de ülkemizde yukarıdaki seçeneklerden büyük oranda yaygın olanı köy ve kasabalardan şehirlere, özellikle de büyük şehirlere doğru gerçekleştirilen göçlerdir. Ancak, 2019 senesinde Çin’de başlayıp 2021 senesinde ise tüm dünya ile birlikte ülkemizi de etkisi altına alan salgın(Epidemi) nedeniyle istatistik ve araştırmalara henüz tam anlamıyla yansımaya bile, köylerden şehirlere doğru olan göçün tersine bir hareketle büyük şehirlerden kırsala doğru bir hareketi de gündeme getireceğini tahmin etmek mümkündür.¹²

1.1.3.1.2. Yurt Dışı Göçler

Uluslararası ya da ülkelerarası göçler olarak tanımlanan bu göçler, devletlerin(ülkelerin) siyasi sınırları dışında bir ülkeden diğerine olan geçici veyahut kalıcı türden göçlerdir. Yurt dışı göçlerde insanlar(göçmenler) vatandaşı olarak ikamet

¹¹ Kemal Görmez, “ **Kent ve Siyaset** “,Ankara, Gazi Kitapevi, 1997, s. 96-101.

¹² Corona Virüs Nedeniyle Şehirden Uzaklaşanlar Buraya Geliyor, <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-koronavirus-nedeniyle-sehirden-uzaklasanlar-buraya-geliyor-41471993> erişim:19.03.2021

ettikleri ülkeden, devletlerarası sınırları geçerek bir başka devletin sınırları dâhilinde bulunan bölgelere yerleşmektedirler.¹³

İsteyerek(gönüllü) ya da bir mecburiyet(zorunlu) sonucu gerçekleştirilen yurt dışı göçler gerçek anlamda ilk olarak 19.asrın sonlarına doğru Avrupa’da başlamış, 20.asırdan itibaren de dünyada meydana gelen siyasi, ekonomik gelişmeler ve nihayet küreselleşmenin (Globalization) yaygınlaşmasıyla birlikte günümüzün en etkin sosyal-ekonomik ve siyasal sahası haline dönüşmüştür.¹⁴

Ülkemiz tarihi açısından ise; Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde Balkanlar, Orta ve güneydoğu, Kafkaslar, kırım hatta kuzey Afrika’dan gerçekleştirilen göç hareketleri (Bu göç akımları bir bakıma Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu öğelerinin oluşmasına neden teşkil etmişlerdir) ve Cumhuriyet döneminde 1923 yılında Yunanistan’dan gerçekleşen ve yakın tarihimizin en büyük göç hareketlerinde biri olan “Büyük Mübadele” 2000’li yılların da Bulgaristan’dan yapılan kitlesel göçler ve son olarak da Suriye iç savaşının yol açtığı hem Türkiye hem de Dünya göç tarihi açısından en büyük ve kitlesel göç hareketi olan Suriye göçleridir.

Türkiye’ye Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yaklaşık 13 milyon göçmen gelmiş olup, bunların 4.5 milyonu sadece 2011 yılından günümüze ülkelerinde yaşanan iç savaş nedeniyle göç eden Suriyeli göçmenlerdir.¹⁵

1.1.3.2. Hukuka Uygunluğu Bakımından Göçler

¹³ Ahmet Can Esenlikçi, Mehmet Ali Engin, “1960’dan Günümüze Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşayan Türk Göçmenlerin Sorunları”, **Hak-iş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, Ankara, Cilt.8, Sayı.20, 2019, s. 69.

¹⁴ Aslı Şirin, “ **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar Tartışmalar**”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 76.

¹⁵ Ahmet İçduygu, “ Turkey and International Migration “,**OECD Spami Report for Turkey 2012-2013**, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2013, s. 19.

Göçmenler göç yolculuklarını genellikle üç aşamada gerçekleştirirler. Bunlardan birincisi kendi ülkeleri içinde kat etmek mecburiyetinde oldukları mesafedir. Ülke dışına çıktıktan sonra ise varmak istedikleri hedef ülkeden önce genellikle bir transit ülkeden geçmek durumunda kalmakta, geçici bir süre ikamet ettikleri bu transit ülkeden sonra ise nihayet hedef ülkeye varmaktadırlar.

Söz konusu bu üç ülkenin yasal mevzuata uyum sağlamak ya da yasal süreçleri yerine getirmek, göçün hukuka uygun olup olmamasının belirleyicisi olmaktadır.

Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus, hukuka uygunluk konusunun daha ziyade ülkelerarası gerçekleştirilen göçler için söz konusu olmasıdır.¹⁶

1.1.3.2.1. Düzenli(Yasal) Göçler

Düzenli Göçler; göçmenlerin gerek vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları anavatanlarının, gerekse kendi ülkelerinin sınırları dışında gerçekleştirdikleri göç yolculuğu esnasında transit olarak geçtikleri ülkenin veya ülkelerin, nihayet de göç etmeyi planladıkları asıl hedef ülkenin seyahatler esnasında yerine getirmekle yükümlü oldukları, o ülkeler hukukuna ilişkin yasal mevzuat ve prosedürlere uygun olarak seyahat etmeleri, yani göç yolculuklarını yasal bir çerçeve içinde gerçekleştirmeleri durumudur.¹⁷

1.1.3.2.2. Düzensiz (Yasadışı) Göçler

1.1.3.2.2.1. Düzensiz(Yasa Dışı) Göç Kavramı

Göçün daha önce genel anlamıyla insanların uzun süreli ikamet etmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitmeleri hareketine verilen ad olduğunu ifade etmiştik. Düzensiz göç ise; kaynak (menşe), transit ve hedef ülkelerin bu konuda düzenlemiş

¹⁶ Hayriye Erbaş, “Göç ve Göçmenler: Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları”, Phoenix Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 84,101,146.

¹⁷ David Bartram, Maritsa Poros, Pierre Monforte, “ Göç Meselesinde Temel Kavramlar” (Çev: İtir Ağabeyoğlu Tuncay), Ankara, Hece Yayınları, 2017, s. 47-48.

bulundukları normlarının haricinde, gerçek hedef ülkeler açısından, göç politika ve normları uyarınca yasal olarak düzenlenmesi zorunlu bulunan izin veya belgelere sahip olmaksızın bu ülkeye giriş yapmak suretiyle yerleşmek, seyahat etmek veya yasal olmayan usullerle istihdam edilmek suretiyle çalışmak anlamına gelmektedir. Bu durum yasa dışı göçmenleri gönderen menşe (Kaynak) ülke açısından ise; bir kişinin kanun gereği düzenlenmiş bir pasaport pasaportu veya seyahat belgesi olmaksızın uluslararası bir sınırı geçmesi veya kendi ülkesinden ve geçici bir süre kullanacağı transit ülkeden ayrılmak için idari ve hukuki şartları yerine getirmemesi gibi durumlarda söz konusu olmaktadır. Bazı durumlarda kullanılan bir yöntem olması sebebiyle, düzensiz göç veya yasa dışı göç kavramını organize insan kaçakçılığı ve ticareti ile eş anlamlı kullanmak ve bununla sınırlamak gibi yaklaşımında söz konusu olduğu görülmektedir.¹⁸

Düzensiz göç türünde göçmenlerin yerel hukuka aykırı, yasadışı usullerle gerek se transit geçtikleri ülkenin ya da ülkelerin ve nihayet de varmak istedikleri hedef ülkenin sınırlarını ihlal etmesi veyahut yasalara uygun bir biçimde kabul edildikleri ülkede kendilerine hukuki olarak tanınan yasal kalış sürelerine ve kalma şartlarına riayet etmemeleri durumudur.

Düzensiz göçlerin gerçekleştikleri ülkeler açısından farklı tariflerini yapmak mümkündür. Şöyle ki;

- Kendi ülkesi (menşe ülke) için, ülke sınırlarını terk ederken hukuki süreçlere riayet etmemek,
- Transit ülke için, ülkeye hukuki olmayan yollarla giriş yapıp, bu ülkeyi geçiş yolu olarak kullanıp, belirli bir süre içinde ülkeyi terk etmek,
- Hedef ülke içinse sürekli yerleşmek amacıyla ülkeye yasa dışı yollarla giriş yapmaktır.

¹⁸ A.g.e., s. 66-67.

Genellikle ülkeler arası göç şeklinde tezahür eden ve göçe konu olan Devletler arasında önemli sorunlar yaşanmasına neden olan göç çeşidi düzensiz göçün beş ana unsuru;

- Ülkeye yasal olmayan yollarla girmek,
- Yasal olmayan yollarla ikamet etmek,
- Yasal giriş yapmış olsa bile ikamet koşulları ve sürelerini ihlal etmek,
- Yapması yasal olmayan işlerle iştigal etmek,
- Kendi imkanlarının yanı sıra organize göçmen kaçakçılığı vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir.¹⁹

1.1.3.2.2.2. Düzensiz (Yasadışı) Göçün Önlenmesine Yönelik Faaliyetler

Düzensiz göçün etki ve sonuçlarının küresel seviyede olması sebebiyle önlenmesine yönelik faaliyetler uluslararası bir işbirliği ve koordinasyonu gerekli kılmakta, hem ulusal hem de küresel düzeyde hukuki düzenlemeler yapılarak, yasal bir çerçevenin oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Söz konusu yasal ve idari düzenlemeler çerçevesinde hayata geçirilmekte ve/veya geçirilmesi zaruri olan yöntem, tatbikat ve tedbirleri genel olarak aşağıdaki maddeler halinde özetlemek mümkündür.

- Menşe, transit ve hedef ülkelerin ortaklaşa ve zorunlu yasal düzenlemeler yaparak, uluslararası hukuki bir çerçeve oluşturmaları,
- İlgili devletlerin düzensiz göç konusunda yetkili organları vasıtasıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili tüm birimleri ile ulusal ve uluslararası tüm kurum ve kuruluşlarla bir koordinasyon ve işbirliği içinde çalışmasının sağlanması,
- Düzensiz göçü önlemeye yönelik faaliyetlere sivil toplum kuruluşlarının da dâhil edilmesinin temini,

¹⁹ Emin Bozkurt, “ Türkiye’ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı” <https://eminbozkurt.blog-spot.co.uk/2015/09/turkiyede-gocmenlerin-insaat-sektorunde.html> erişim: 11.06.2021

- Kara ve deniz sınır denetim ve güvenliğini arttırıcı tüm tedbirlerin alınması,
- İstihdam alanında gerekli düzenlemelerin yapılması ve yasadışı istihdamın asgari düzeye indirilmesi,
- Kaçak ikamet imkânlarının kısıtlanması ve bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması,
- Yasadışı göçmenlerin kayıt altına alınarak hukuki bir statü edinmeleri prosedürlerinin hızlandırmak suretiyle yeniden şekillendirilmesi,
- Yasa dışı ve organize göçmen kaçakçılığı gibi suçlarla mücadele tedbirlerinin arttırılması,
- Yasa dışı göçmen kaçakçılığına yönelik cezaların arttırılması,
- Menşe ülkelerin ekonomik ve sosyal durumlarının araştırılarak, bu ülke vatandaşlarını göçe zorlayan sebeplerinin giderilmesine yönelik uluslararası konsorsiyum ve organizasyonlar düzenlemektir.²⁰

1.1.3.2.2.3. Türkiye'nin Düzensiz (Yasa Dışı) Göçe Karşı Verdiği Büyük Mücadele

Türkiye; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kavşak noktasında olması, siyasi, iktisadi ve kültürel açılardan henüz gelişmekte olan ve çeşitli siyasi, etnik, dini çatışmalar ile iç savaşlar, kargaşalar ve terör eylemlerinin çok yoğun yaşandığı devletlerle, iktisadi kaynakları elinde tutan zengin Batı devletlerinin arasında bir köprü niteliğinde bulunan 9474 km kara ve deniz sınırı uzunluğuna sahip, 113 hudut kapısı mevcut bulunan bir ülke olması itibariyle tarihten bu yana düzensiz göçmenler tarafından daima transit bir ülke ve güzergâh olarak kullanılmıştır. Son yıllarda yurt dışından almış olduğu göçmen sayısı sürekli bir biçimde artarak, yurt dışına gönderdiği insan sayısından çok daha fazla bir hale gelmiştir. Bu özelliği ile Türkiye son on yıl içinde bir yönden göç veren ve transit göç'e maruz kalan ülke özelliğini korurken bir yönden de uluslararası göçün özellikle de

²⁰ Franck Düvell, "Transit Migration and Politics: Trends and Constructions On Fringes Of Europe", **IMISCOE Brief**, Amsterdam, Amsterdam University Press, No.12, 2014, s. 40-56.

düzensiz göç hareketlerinin hedef ülkesi haline gelmiştir. Ülkemizin bölgesinde yükselen güç olması üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye’yi sadece transit ülke konumundan çıkarıp ayı zamanda hedef ülke konumuna taşımıştır.

Asya ve Afrika ülkelerinden Batı Avrupa’ya geçmek isteyenler için Türkiye büyük rol oynamaktadır. Düzensiz ve Transit göç Türkiye’yi değişen göç eğilimlerinden son derece etkilenir kılmaktadır.²¹

Küreselleşmenin (Globalisation) neden olduğu iletişim ve haberleşme teknolojisi devrimi ve seyahat özgürlüğü ve imkânlarının artması tüm dünyada göç hareketliliğinde artışa sebebiyet vermiş Türkiye de bu küreselleşme sürecinden en fazla etkilenen ülkelerin en başında gelmiştir. Şöyle ki; ülkemiz şu anda en fazla göçmen barındıran ülke konumundadır. Tabi bu resmi kayıtlara göre böyledir. Ülkemizde yasa dışı olarak bulunan düzensiz göçmen sayısını tam olarak tespit etmek şu an için mümkün değildir.

Bu nedenler, Türkiye’yi düzensiz göçle mücadele için stratejiler geliştirmeye, hukuksal ve idari reformlar yapmaya ve uluslararası işbirliklerini arttırıp, geliştirmesine zorlamıştır. Bu gerekçelerle hukuksal alanda yapılan reformlara en müşahhas örnek olarak 2013 yılında kabul edilen 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)”, idari reformlara ise; yine bu söz konusu kanun gereğince kurulan ve Tezimizin temel konusunu teşkil eden “Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü en önemli örnekler olarak gösterebiliriz.

YUKK kanununun ilgili hükümleri Türkiye’ye yasa dışı yollarla giren, sınır ihlali yapan, ikamet veya çalışma izni olmadan ya da geçerli ikamet izin sürelerini doldurmalarına rağmen ikamet etme süresinde herhangi bir uzatma yapılmaması hallerde de Türkiye’de ikamet etmeye devam eden ve çalışan yabancılar düzensiz göçmen statüsünde kabul edilmektedir.²²

²¹ Mustafa Mutluer, **Uluslararası Göçler ve Türkiye**, İstanbul, Çantay Kitapevi, 2003, s. 91-97.

²² Muammer Tuna, **“Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler”**, Bursa, Sentez Yayıncılık, 2014, s. 66-69.

Türkiye hukuksal ve idari düzenlemeler yaparak, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarıyla uluslararası iş birliği içinde düzensiz göçün önlenmesi mücadelesini yürütürken büyük bir mali yük ve sorumluluğun da altına girdiğini hatırlatmak gerekir, Başta Avrupa Birliği olmak üzere ilgili devlet ve uluslararası kuruluşlardan gelen bazı yardım ve taahhütler bulunsa da, bunların miktarının yeterli olmadığı hatta bazı taahhütlerin ise hiç yerine getirilmediği anlaşılmıştır. Nitekim 2017 yılında dönemin Başbakan Yardımcısı Recep Akdağ “Suriyeliler için harcanan maliyetin analizi” açıklamasında toplam harcamanın 84 milyar 880 milyon 541 bin lira olduğunu beyan etmiştir.²³ Bu miktarın sadece Suriyeli göçmenler için olduğu göz önünde bulundurulacak olursa ülkemizdeki tüm göçmenlerin maliyetinin çok daha büyük boyutlarda olduğu kolaylıkla anlaşılabacaktır.

Yukarıdaki mücadele yöntemleri olarak açıklanan reform niteliğindeki hukuksal, idari ve mali düzenlemelerin bu gün itibariyle yetersiz kalıp, yeniden değerlendirilmelerine ihtiyaç olduğu da savunulabilir.

1.1.3.3. Kişisel İradeye Bağlılık Bakımından Göçler

Göçler, göçmenlerin kendi irade ve tercihlerine bağlı olarak isteyerek(gönüllü) veyahut zorunlu olmak üzere iki guruba ayrılırlar.

1.1.3.3.1. İsteğe Bağlı (gönüllü) Göçler

Bu tür göçler, bireylerin anavatanlarını veya bulundukları yaşam alanlarını, onlar için cazip olan faktörler nedeniyle ve herhangi bir zorlayıcı neden olmaksızın, kendi hür iradeleriyle terk etmeleridir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru gerçekleştirilen bu göçler, kitlesel olmaktan ziyade bireysel tarzda gerçekleşmektedirler.

²³ ”Başbakan Yardımcısı Akdağ: Suriyeliler için harcanan toplam maliyet 84 milyar 880n milyon lira”, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-800-milyon-lira/990509> erişim:05.05. 2021.

İnsanları göç etmeye özendiren bu cazip faktörlerden bazıları aşağıdaki şekildedir:

- İnsanların mevcut geçim standartlarını yükseltme arzusu,
- Daha iyi eğitim ve kendini geliştirme arzusu,
- Sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlere ulaşma arzusu,
- Daha iyi istihdam imkânlarına ulaşma arzusu,
- İnsan hakları standartlarının bulunduğu ortamlarda yaşama arzusu,
- Can ve mal güveliklerini sağlama arzusu,
- fikir, inanç ve siyasi görüş özgürlüklerinin sağlanması arzusu,
- Kültürel gelişme imkânlarına kavuşma arzusu,
- Daha göçmüş, aile fertleri, akraba, yurttaş ve hemşerilerine kavuşma ve onlarla bir arada yaşama arzusu.²⁴

1.1.3.3.2. Beyin Göçü

1.1.3.3.2.1. Beyin Göçü Kavramı

Kişisel iradeye bağlılık bakımınlar göçler kategorisinde Beyin göçlerinden ayrıca bahsetmek gerekmektedir. Zorunlu beyin göçlerine rastlanılmasına rağmen genellikle isteğe bağlı olarak gerçekleşen bu göçler; Başarılı ve kaliteli bir eğitim almış, üretme ve düşünme kapasitesi yüksek kişilerin çalışmak veya bilimsel faaliyetlerde bulunmak maksadıyla, kendi ülkelerine en faydalı olacak zamanda bir başka ülkeye kalıcı olarak yerleşmeleri vakıasıdır.²⁵

İlk olarak 20. asrın ikinci yarısında itibaren Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya göç eden kaliteli tahsil görmüş insanlar için kullanılmaya başlanan beyin göçü “ ileri

²⁴ William Petersen, “ A General Typology of Migration” , **American Sociological Review SAGE/ASA**, Chicago, Volume. 223, No. 3, 2008, s. 251-255.

²⁵ Şenay Gökbayrak,” Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme”, **SBF Dergisi**, Ankara, sayı.63, 2008, s. 69.

seviyedeki meslek ve ilim insanları ile uzmanların bir başka gelişmiş ülkede yerleşip çalışmak amacı ile kendi ülkelerinden ayrılması” şeklinde tarif edilmektedir.²⁶

Türkiye’den yıllar itibariyle dış ülkelere yapılan beyin göçü yüzdeleri aşağıda tablo halinde belirtilmiştir.

Tablo 1.1: Türkiye’den Yurtdışına Gerçekleşen Beyin Göçlerinin Yıllar ve Meslekler İtibariyle Dağılımı

Meslekler	Yıllar				
	2008	2010	2012	2014	2016
Mimar	17	23	17	21	17
Mühendis	19	21	18	18	19
Akademisyen	13	11	15	21	23
Sanatçı	4	4	3	3	4
Bilişimci	9	11	12	8	9
Doktor	14	14	11	12	12
Finans	11	9	7	8	6
Diğer	13	7	17	9	10

Kaynak: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Uluslararası Göç Görünümü Raporu, Paris. 2018.

1.1.3.3.2.2. Beyin Göçünün Özellikleri

- Beyin göçü gönüllü ve/ veya zorunlu olarak gerçekleşmektedir.
- Beyin göçü coğrafi, sektör veya kurum sebepli olabilmektedir.
- Azgelişmiş ülkelerden (dış göç) veya bölgelerden (iç göç), gelişmiş ülke veya bölgelere doğru gerçekleşmektedir.
- Bilim adamları, araştırmacılar ve mühendisler, bilgi, bilişim, uzay teknolojisi uzmanları ve doktorlar bu göç hareketinin başını çekmektedirler.
- Umumiyetle insanların hayatlarının en verimli dönemlerinde gerçekleştirilir.²⁷

²⁶ Berrak Kurtuluş, **ABD’ye Türk Beyin Göçü**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1999, s. 26.

²⁷ Fatma Başaran, **Türkiye’de Beyin Göçü Sorunu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976, s. 61.

1.1.3.3.2.3. Beyin Göçünün Nedenleri

a) Hedef ülke açısından (çekici) nedenler:

- Yüksek ekonomik imkânlar,
- Yüksek hayat seviyesi,
- Daha sağlıklı ve serbest çalışma ve eğitim imkânları
- İleri seviyede araştırma yapma imkânları,
- Kaliteli eğitim imkânları,
- Gelişmiş bir ülkede çalışma ve eğitim almanın kazandırdığı itibar
- Yabancı ülke vatandaşlarıyla yapılan evlilikler,
- Kendi ülkesinde hiç çalışmamış olmanın verdiği acemiliktir.

b) Menşe ülke açısından (itici) nedenler:

- Ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan az gelişmişlik,
- Düşük ücret seviyeleri,
- Ücret, maaş politikalarının yanlış ve adaletsiz olması,
- Yüksek işsizlik seviyeleri,
- Araştırma, inceleme ve bilimsel çalışma yapma imkânlarının kısıtlılığı,
- Eğitim ve istihdamda fırsat eşitsizliği,
- Etnik kimlik, dini ve siyasi inanç bakımından dışlanmaya maruz bırakılma,
- İş hayatında yaygın kayırmacılık (Nepotizm) ve iş yerinde psikolojik taciz (mobbing) uygulamalarıdır.

Türkiye uzun yıllar beyin göçü veren bir ülke konumunda iken son senelerde küresel ekonomik kriz neticesinde ekonomik açıdan yurt dışının eski cazibesinin azalması, Yüksek teknoloji üreten kurum ve kuruluşların sayısının artması, Üniversitelerin sayısının ve niteliklerinin artması, haberleşme ve ulaşım imkânlarının genişlemesi bilimsel araştırma, burs ve destek programlarının yaygınlaşması sonucu beyin göçü alan ülke konumuna dönüşmeye başlamıştır.²⁸

²⁸ Ergin Ulusoy, **Modern Dünyada Beyin Göçü**, Ankara, Gazi Kitapevi, 2021, s. 84.

1.1.3.3.2. İsteğe Bağlı Olmayan (Mecburi) Göçler

1.1.3.3.2.1. Mecburi Göç Tanımı

İnsanların bulundukları yerleri kendi iradeleri dışında terk ederek başka yerlere gitmeleri anlamına gelen mecburi göçler, insanların kendi irade ve istekleri dışında gelişen çeşitli olaylar neticesinde, cebren ve /veya mecburen yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmalarını ifade etmektedir. Bu zorunluluklar genellikle bölgesel ve küresel gelişmeler neticesinde devletlerin yaptırım ve uygulamaları sonucu ortaya çıkan ve insanların isteği dışında gelişen zorunluluklar olmaktadır. İşte bu tür zorunluluklar neticesinde vukuu bulan göçlere de mecburi (zorunlu) göçler denilmektedir.²⁹

Kişisel karar alma sürecinden bağımsız olarak gelişen mecburi göç sürecinde farklı problemler ve sorunlarla karşılaşmakta ve bunların da ekonomik, sosyal, siyasi, güvenlik hatta psikolojik-sosyal farklı sonuçları olmakta, dolayısıyla da karmaşık ve detaylı analiz ve çözüm önerileri tartışılmaktadır. İnsanların arzuları dışında vatanlarını terk ederek göç etmek zorunda kalmaları bütün boyutlarıyla boyutuyla incelenmesi gereken küresel düzeyde bir durumdur. Zira, göç ettikleri zaman dilimi içinde hem yerel, hem de küresel yardım ve desteklere ihtiyaç duymakta, aynı şekilde hem yerel (ulusal), hem de küresel düzey de önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

1.1.3.3.2.2. Başlıca Mecburi Göç Nedenleri

Mecburi göçlerin diğer göç türlerinden en önemli farkı; göçmenlerin Çekici yani göçe gönüllü olarak yönelmelerine neden olan nedenlerden ziyade itici yani mecburiyetten

²⁹ Yüksel Koçak, Elvan Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, **Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Kars, Cilt.3, Sayı.3, 2012, s. 71.

kaynaklanan nedenler nedeniyle gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu itici nedenlerden önemli olanları aşağıda belirtilen maddeler halinde sıralamak mümkündür.³⁰

- İç ve devletlerarası savaşlar
- Toplumsal kargaşa, anarşi ve terör eylemleri
- Deprem, kuraklık, sel ve benzeri tabii afetler
- Kıtlık, açlık ve fakirlik
- Etnik, dini ve siyasi baskı ve çatışmalar
- Can ve mal güvenliğinin sağlanamaması
- Temel insani hak ve ihtiyaçların karşılanması ve sosyal hizmetlerden mahrum bırakılma
- İstihdam imkânlarından yoksunluk.

1.1.3.3.2.3. Mecburi Göçün Neden Olduğu Başlıca Sorunlar

Mecburi göç günümüzde hem ülkemiz, hem Bölgemiz ve hatta Dünya genelinde büyük küresel sorulara yol açmakta, özellikle de başta Türkiye olmak üzere pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından en güncel tehdit unsuru haline dönüşmektedir. Bu yüzden bütün ülkeler aşağıda ana hatlarıyla belirtilen bu sorunların çözümüne yönelik ekonomik, güvenlik ve tezimizin konusunu oluşturan sosyal politikalar geliştirme ve uygulama çabası içine girmektedirler. Mecburi göçlerin neden olduğu başlıca sorunlar aşağıdaki gibidir:

- İç ve dış güvenlik Sorunları,
- Asayiş sorunları,
- İskân ve mesken ve yerleşim sorunları,
- Şehircilik ve çevre sorunları,
- Sosyal yardım ve harcamaların yol açtığı ekonomik sorunlar,

³⁰ Adem Solak, Vahap Özpolat, **Zorunlu Göçler ve Doğurduğu Sosyal Travmalar**, Hegem Yayınları, Ankara, 2018, s. 201.

- Sağlık, tedavi ve rehabilitasyon sorunları,
- Eğitim ve kültür sorunları,
- İletişim, ulaştırma ve haberleşme sorunları,
- Kültürel ve sosyal uyum sorunları,
- Toplumsal kabul ve çatışma sorunları,
- lke içi ve milletlerarası siyaset sorunları,
- Milli ve milletlerarası hukuk ve mevzuat sorunlarıdır.³¹

³¹ A.g.e., s, 220-226.

1.1.3.4. Gerçekleştığı Süre İtibariyle Göçler

Göçleri sınıflandırmanın bir başka yöntemi de, gerçekleştikleri süreleri göz önünde bulundurarak yapılan tasniftir. Bu açıdan göçleri “kalıcı (sürekli) göçler” ve “geçici (mevsimlik) göçler” olmak üzere ayırmak mümkündür.

1.1.3.4.1. Kalıcı (Sürekli) Göçler

Sürekli göçler, insanların başta ekonomik olmak üzere, sosyal, siyasi, kültürel ve tabiat olayları sebepleriyle bulundukları yeri, yani ana vatanlarını sürekli veya çok uzun süreli terk etmeleridir. İsteğe bağlı ya da mecburi nedenlerden ötürü meydana gelebilen bu göçler sonuçları itibariyle hem tarihte hem de günümüzde en önemli sorun olarak ülkelerin gündemini teşkil etmektedir.

1.1.3.4.2. Geçici (Mevsimlik) Göçler

Mevsimlik (geçici) göçler genellikle tarım toplumlarında mevsimlik işçi tabiri edilen insanların tarım, hayvancılık, turizm ve soğuk bölgelerde ise, inşaat, onarım gibi faaliyetler nedeniyle yaşadıkları asli bölgeleri terk etmek suretiyle yer değiştirmeleridir. Umumiyetle iç göç şeklinde gerçekleşmekle birlikte, küreselleşme ile birlikte dış göç şeklinde de görülebilmektedir. Ülkemiz açısından ise mevsimlik göçler geçmişten günümüze sosyal bir gerçeklik olarak yaşana gelmektedir.³²

1.1.4. Göç Teorileri

1.1.4.1. Genel Anlamı İtibariyle Göç Teorileri

Sosyal Bilimciler farklı açılardan ve daha önce kurulmuş bulunan mevcut modellerden hareket etmek suretiyle pek çok teori üretmişlerdir. Göç vakıası, muhtelif göç tanımları bahsinde de değinildiği üzere çok karmaşık ve tarif edilmesinde mutabık

³² Erkan Şen, “ Türkiye’de Mevsimlik İşgücü Göçleri Üzerine Düşünceler “, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/56922> erişim:02.04.2021

kalınabilecek bir olgu değildir. Göç vakiasının temelinde pek çok farklı ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, coğrafi ve bireysel parametre bulunduğundan günümüzde tam anlamıyla geçerliliği bulunan ve göç vakiasını her yönüyle açıklayabilme kabiliyetine haiz bir göç teorisinden bahsedebilmemiz mümkün görünmemektedir.

Göç, yapısı gereği çok karmaşık (Complex) bir vakia(olgu)dır. Bir dizi ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve çevresel faktörlerin yanı sıra, herhangi bir bölgeden bir başka bölgeye hareket eden nüfus büyük ölçüde göçmenin algısı ve davranışları tarafında belirlenmektedir. Bu yüzden de ilk göç teorilerinin ortaya çıktığı 19. Yüzyıldan modern teorilerin yapıldığı 20. Yüzyıl boyunca zaman zaman yapılmaya çalışılsa da göçler hakkında, onları ekonomik, sosyal ve davranışsal teoriler ile mekânsal analizlerle entegre etmeyi amaçlayan veyahut bunu başarabilen teoriler bulunmamaktadır.³³

1.1.4.2. Teorik Bir Çerçeve Olarak Göç Teorileri

Sosyal bilimciler göç edilen yer ile ilgili olarak, gerek uzaklığı, gerek ekonomik koşulları, gerek idari yapısı, gerek aile ve akrabalık münasebetleri gerek sosyal ağları ve gerekse göçmenlerin bireysel özelliklerinden (Cinsiyet, etnik ve dini kimlik, siyasi tutum ve benzeri) hareketle pek çok teori üretmişlerdir. Bunlardan en temel referans teşkil eden ve ortaya çıktıkları tarih sırasına göre beş tanesi aşağıdaki gibidir.

1.1.4.2.1. Ravenstein’in Göç Kanunları Teorisi

Göç vakiasını açıklamak için yapılan ilk teşebbüs henüz 1885 yılında İngiliz sosyal bilimci Ernest George Ravenstein tarafından yapılmıştır. E. G. Ravenstein 1871 ve 1881 yılları arasında doğum yeri verilerini kullanarak Britanya sınırları dâhilindeki iç göç hareketlerine ilişkin “göç yasaları” olarak isim verdikleri bir dizi “genel kurallar” tanımlamıştır.

³³ Büşra Uslu Ak, “ Göç Kavramı ve Kuramları “, <https://www.jshr.org/DergiPdfDetay.aspx?ID=2579> erişim:06.04.2021

Bu kuralları aşağıdaki şekilde listelemek mümkündür:

- a) Göçmenlerin hacmi ile gidilen mesafe arasında tersine bir ilişki vardır. Göçmenlerin büyük çoğunluğu sadece kısa mesafeli yerlere doğru hareket ederler. Uzun mesafeli yerlere giden göçmenler ise genellikle büyük ticari ve sınai merkezlerin bulunduğu bölgeleri tercih ederler.
- b) Göç hareketi adım adım ilerleyerek gerçekleşir. Ülkenin her yanındaki kasabalardan göçmenler hızlı büyüyen şehirlere akın ederler. Bu göçmenlerin ayrıldıkları yerde bıraktıkları boşluklar, ülkenin daha uzak bölgelerinden gelenlerce doldurulur. Daha sonra ise bu yeni gelenler aynı şekilde bir hiyerarşi içinde şehirlere doğru hareket ederler.
- c) Her göç akımı, karşı göç akımını üretir.
- ç) Kırsal kesimde yaşayan insanlar, şehirlerde yaşayanlardan daha hareketlidirler ve göçün ana istikameti tarımsal alanlardan endüstriyel ve ticari merkezlere doğrudur.
- d) Kırsal kesimde doğan kadınlar kısa mesafeler için daha hareketli iken, uzun mesafelerde erkeklerin hareketliliği daha fazladır.
- e) Göç büyük ölçüde yaş seçicidir. Çalışma çağındaki yetişkinler göç etmeye daha temayüllüdür.
- f) Göçün hacmi ekonominin çeşitlenmesi ve ulaşım imkânlarının artmasına paralel olarak büyür.
- g) Göç esas itibarıyla ekonomik gerekçelerle vukuu bulur.

Bireysel fayda-maliyet hesabına dayanan Ravenstein'in çalışmaları göç konusunda ilk şümüllü teori olup, kendisinden sonra gelen teorisyenlere ve çalışmalara ışık tutmuştur.³⁴

³⁴ Ernest George Ravenstein, "The Laws of Migration", Journal of Historical , Geography, **ScienceDirect Press**, United Kingdom, Vol.7, No.1, 1977, s. 66-105.

1.1.4.2.2. Stouffer'in Kesişen Fırsatlar Teorisi

Amerikalı bir sosyolog olan Samuel Stouffer, (Gravity) çekim göç modelinde önemli değişiklikler yaparak 1940 yılında müdahaleci fırsat teorisini formüle etmiştir. Stouffer bu teorisi ile nüfusun hareketliliği ile mesafe arasında gerekli bir ilişki olmadığını öne sürmüştür.

Stouffer, göç çekim modelinin aksine göç hacminde gözlenen düşüşün, artan mesafe ile araya giren fırsatların sayısındaki artıştan kaynaklandığını iddia etmektedir. Bu teoriye göre; göç eden insanların sayısı gittikleri yerdeki fırsatların çokluğu ile doğru orantılıdır. Stouffer'in teorisi; bir başlangıçtan varış noktasına kadar olan göçmen sayısının, o varış noktasındaki fırsatların sayısı ile doğru orantılı olduğu ve çıkış ile varış noktası arasındaki müdahale fırsatlarının sayısı ile ters orantılı olduğu fikrine dayanmaktadır.

Söz konusu bu teori, tamamen ekonomik amaçlarla gerçekleştirilen göçleri açıklamaya yöneliktir. Günümüzde, özellikle bölgemizde gelişen ve öncelikle ülkemizi etkileyen, iç savaş, terör, etnik ve dini temelli çatışmalardan, kaynakları açıklamakta geçersiz kalmaktadır.³⁵

1.1.4.2.3. Everett Lee'nin Göç Teorisi

Sosyal Bilimciler tarafından "İtme/ Çekme Modeli" olarak da adlandırılan 1969 tarihli teorisinde (A Theory of Migration) E. Lee göç kararlarını ve göç sürecini belirleyen faktörleri dört kategoriye ayırmıştır.

1. Göç'ün başlangıç (çıkış) noktasıyla ilgili faktörler: İnsanları yaşadıkları yerlerden ayıran ve başka yerlere gitmeye sevk eden birçok faktör vardır ve bunlar olumsuz manada itici faktörlerdir.

³⁵ Samuel Stouffer, "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance", Indianapolis, Bobbs-Merill Press, 6.Edition, 1987, s. 66-91.

2. Göç'ün bitiş (varış) noktasıyla ilgili faktörler: Seçici göçmen oranının yüksek olduğu varış bölgelerinde bir çok cazip çekici kuvvet vardır ve bunlar da olumlu manada çekici faktörlerdir. Lee'ye göre, bu tip çekici faktörler(kuvvetler) ülkelerin merkezi bölgelerinde bulunur.
3. Araya giren (kesişen) faktörler: Varış yerinin seçimi konusunda göçmen tercihinin arttığı bölgelerde mesafe ve ulaşım gibi araya giren (kesişen) engeller vardır. Teknolojik gelişmelerin arttığı modern zamanlarda bu engeller hafiflemektedir. Lee ayrıca mobilitenin, etnik bariyerlerin ve kişisel özelliklerin de kesişen engeller olma mahiyetine vurgu yapmaktadır.
4. Bireysel faktörler: Yukarıda izahı yapılan üç faktöre ilaveten, bir yerden başka bir yere göç etmek, kişiden kişiye değişen bir takım özelliklere dayanmaktadır. Dolayısıyla da, itici ve çekici faktörlerin bireylere göre değişen oranları (ağırlıkları) göç kararlarını etkilemektedir.

Lee, teorisinde bu faktörleri sırasıyla artı (+) ve (-) faktörler olarak sınıflandırmaktadır. Bunların arasındaki sıfır (0), rekabetçi (karşıt) faktörleri dengeleyici bir unsur olmaktadır.

Göç oranı ve hacmiyle ilgili olarak Lee, aşağıdaki hipotezler bütününe öne sürmektedir. Lee'ye göre göç'ün oranı ve genişliği:

- ✓ Belirli bir bölgeye ve bu gölgeye ait alanların çeşitlilik derecesine,
- ✓ Belirli bir bölgedeki insan çeşitliliğine,
- ✓ Araya giren engelleri aşmanın zorluğuna, (araya giren engeller ne kadar çoksa göç hacmi ve oranı o kadar azalır)
- ✓ Ekonomi içindeki dalgalanmalara,
- ✓ İdari kontrollerin uygulanma yoğunluğuna, (idari kontroller uygulanmadıkça göç hacmi zamanla artmaktadır)
- ✓ Ülkedeki veya bölgedeki ekonomik ve sosyal gelişme seviyesine,

göre farklılıklar göstermektedir.³⁶

³⁶ Everett S.Lee, "A Theory of Migration", **Demography Journal**, Vol.3, No.1, Duke University Press, North Carolina, 1966, North Carolina, s. 47-57.

1.1.4.2.4. Sosyal Ağlar Göç Teorisi

Sosyal ağlar, her gün aile, arkadaşlar, cemiyet mensupları, iş organizasyonları, devlet kurum ve kuruluşları ve pek çok toplumsal kesimler tarafından bütün dünya genelinde kullanılmaktadır. Fakat sosyal ağlar çok fazla çeşitlilik gösterip, farklı yapı, iş görme yetisi, görev ve fonksiyona sahiptirler. Göçmen ilişkiler ağı (network) teorisi ise, 1990'lı yıllardan itibaren sosyal bilimciler tarafından, daha önceleri sosyolojide kullanılmakta olan “sosyal ağ” tabirini göç vakıasını izah etmekte de kullanılmaya başlanmıştır.

Göçmen Sosyal Ağları; gerek yapıları, gerek nasıl kullanıldıkları ve gerekse halen anavatanlarından uzakta yaşayan ve/veya çalışan milyonlarca insanın hayatı üzerindeki etkileri bakımından oldukça farklıdırlar. Ancak, sosyal ağların kişilerin hayatında önemli bir rol oynadığı fikri oldukça sarıh olarak gözükse de, göçmen sosyal ağlarının göçmenler, aileleri ve mensubu bulundukları topluluklar açısından sonuçları etkilemedeki önemi abartılmamalıdır.³⁷

Sosyal ağlar kişilerden ve kurumlardan ibarettirler. Bu ağlar; birbirine değişik türde bağlı arkadaşlık, karşılıklı ekonomik ilişki ve çıkarlara ve karşılıklı sosyal etkilenmelere dayalı ve müşterek menfaat düğümlerinden oluşan ağlardır. İnsan bireysel olarak kendisini akrabaları, ait olduğu topluluk üyeleri, okul arkadaşları, (erkekler için asker arkadaşları) ve meslektaşlarının yanı sıra, bunların da üstünde dini, siyasi, etnik ve hemşerilik duyguları kapsamında düşünür. Sosyal ağlar kapalı sınırlara sahip oldukları için, gruplardan veya topluluklardan biraz farklıdırlar. Diğer sosyal oluşumlar arasında grupları ve toplulukları kapsayabilen açık kümeleşmeler veya ilişkilerdir.³⁸

³⁷ Celal İnce, “Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, **Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt.11, Sayı.18, İdeal Kent Yayınları, Ankara, 2019, s. 2581-2625.

³⁸ A.g.e., s. 2626.

Göç araştırmacıları genellikle göçmen ağlarını göçmenlerin, anavatanlarında veya göç ettikleri yerlerde akrabaları, arkadaşları ve mensubu olduğu topluluk üyeleri arasındaki kişisel bağlar olarak tanımlamaktadırlar. Ancak bunların yanı sıra göçmenlerde bu bağların yanı sıra başka tür sosyal ağlar da bulunmaktadır. Birçok göçmenin göç esnasında kendilerine yardım eden, iş ve barınma imkânı sağlayan ve göç ettikleri ülkeye adapte olmalarına öncülük eden kişi, kurum ve kuruluşlarla da bağları vardır. Bu organizasyonlar; Üniversiteler, Diasporada yerleşik kuruluşlar, resmi ve özel sivil toplum kuruluşları, özel istihdam büroları, Uluslararası işbirliği ve dayanışma örgütleri, dini ve kültürel organizasyonlar vb. kurum ve kuruluşlardır.³⁹

Yukarıda izah edilen kurum ve organizasyonlar ile olan sosyal bağların yanı sıra uluslararası müteşebbisler gibi bazı bağlar, aile şirketlerinde sıklıkla olduğu gibi, bireyler arası ve kurumsal ilişkilerin birleştirildiği daha karmaşık ilişkileri yansıtır. Göçmenler çoğu zaman hem kurumlara hem de diğer kişilere, gittikleri yerin sakinlerinin sahip olduğu aynı sosyal bağlara sahiptirler. Ancak sahip oldukları bu bağ türleri, yalnızca uluslararası sınırları geçerken değil, aynı zamanda varış yerlerine geldikten sonra yaşadıkları göç tecrübe ve süreçlerine de bağlıdır.

Göçmen sosyal ağlarının kuşkusuz en ayırt edici özelliği iki veya daha fazla ülkede var olmalarıdır. Ancak, aynı zamanda onları ihtiva eden bağlar açısından bir şekilde sınırlı ve özgül olma eğilimindedirler. Aynı zamanda göçmen sosyal ağlarının kişisel veya kurumsal yapısı (kompozisyonu) yerel, yerel olmayan ve etnik açılarından zamanla sık sık değişmektedir.

Bir göçmenin vatandaşlıktan yoksun bulunması, göç ettiği yerdeki kurum ve kuruluşlara, özellikle de siyasi kurumlara erişimini sınırlandırabilir. Fakat aynı zamanda eğitim, barınma ve sosyal hizmetlere ulaşmasında bir fırsat doğurabilir. Bu sınırlama, elbette göçmenlerin kabul görmesine, devlet ve hükümetler tarafından kendilerine tahsis

³⁹ A.e., s. 2627.

edilen konaklama yerlerine bağlı olarak, vatandaşlığa geçme kabiliyetlerine bağlı olarak ülkeden ülkeye değişir.⁴⁰

Göçmenlerin belirli bir varış yerine doğru hareket etme kabiliyetleri, iş bulmaları veya kendi işlerini kurmaları (böylelikle vergiler aracılığıyla, misafir edildikleri ülkelerin ve kazançlarından gönderdikleri para havaleleri vasıtasıyla kendi ülkelerinin ekonomilerine katkı sağlamaları), sağlık hizmetlerine ulaşmaları doğrudan doğruya göçmen sosyal ağlarına bağımlıdır.

Göçmen sosyal ağları ilaveten göçmenlerin misafir oldukları ülkelere entegre olmalarında, aynı zamanda da kendi ülkeleriyle olan irtibatlarının da sürdürülmesinde önemli ölçüde belirleyici olmaktadır.

Yukarıda ana hatları ile izaha çalışılan Sosyal Ağlar Teorisinin ana özelliklerini aşağıdaki maddeler halinde sıralamak mümkündür:

- ✓ G hareketlerini teşvik eder, insanları göç etmeye özendirir,
- ✓ G hacmini ve sratını arttırır,
- ✓ Gn maddi ve hukuksal zorluklarını azaltır,
- ✓ Göçmenlerin misafir edildikleri ülkelere entegre olmalarını kolaylaştırır,
- ✓ Gmelerin geride bırktıkları yakınları ve kendi ülkeleri ile olan iletişimlerini kolaylaştırır,
- ✓ Göçmenlerin gittikleri ülkede barınma, eğitim, sağlık ve diğer sosyal politika unsurlarından azami ölçüde yaralanmalarını sağlar,
- ✓ G'e engel olmak isteyen devlet politikalarının başarısız olmasına neden olur,

⁴⁰ A.g.e., s. 2629.

- ✓ Göçmenlere ilişkin ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerin şeklini ve muhteviyatını belirler,
- ✓ Göç politikalarının belirleyici unsurlarından birisi olma konumundadırlar,
- ✓ Göçmenlerin hem misafir oldukları ülke, hem de kendi ana vatanlarının ekonomilerine olumlu ya da olumsuz katkıda bulunurlar.⁴¹

1.1.4.2.5. Diğer Göç Teorileri

Göç vakıasının temelinde ekonomik ve sosyal nedenlerden, kişisel ve ailevi nedenlere kadar pek çok faktörün devreye girmesinden dolayı, göçün teorik çerçevesinin çizilmesinde sosyal bilimciler pek çok girdiyi değerlendirerek, birbiriyle ilişkili, ya da birbirinden bağımsız pek çok göç teorisi geliştirmişlerdir. Bu teorilerin temelini teşkil ettiği kabul gören dört tanesinin yanı sıra klasik, neo-klasik ve modern pek çok göç teorisinin varlığından da söz etmek mümkündür. Bu teorilerden bazı önemli olanlarını tek tek açıklamalarına girmeden sadece isimlerini zikretmek suretiyle aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.⁴²

- ✓ Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Hipotezi
- ✓ Mossey ve Piori'nin İkiye Bölünmüş (Çifte) İş Gücü Piyasası Teorisi
- ✓ Amir, Walerstein ve Frank'ın Merkez-Çevre Münasebetleri (Dünya Sistemi) Teorisi
- ✓ Mabogunje'nin Göç Sistemleri Teorisi
- ✓ Stark'ın Emek Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi
- ✓ Wolpert'in Davranışsal Göç Modeli Teorisi
- ✓ Hoffman ve Nomotny'nin Sosyal Sistemler teorisi
- ✓ Foist'in Sosyal Sermaye Teorisi
- ✓ Guilomoto ve Sondro'nun Kurumsal Göç Teorisi

⁴¹ A.g.e., s.2630.

⁴² Büşra Uslu Ak, "Göç Kavramı ve Kuramları", **Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi**, Ankara, Cilt.8, Sayı.72, 2021, s. 1753-1755.

- ✓ -Brettell'in Uluslararası Göç Teorisi
- ✓ -Castles ve Miller'in Göçün Küreselleşmesi (Çeşitlenmesi) Teorisi

1.2. Göçmen ve Göçmenlik

Göç; Dünya siyasi, sosyal ve iktisadi tarihini belirleyen en eski ve temel bir vakıa iken, onun öznesi konumundaki göçmen de, insanlık tarihinin en temel unsuru konumundadır.⁴³ Bu genel ifade den, göç vakıasının daima var olacağını ve Dünya durdukça da insanların bir yerden başka yerlere göçmen sıfatıyla göç etmek için hareket halinde olacakları anlaşılmaktadır.⁴⁴ O halde hem göç vakıası, hem de göçmenlik çok dinamik bir yapıyı ifade etmektedirler.⁴⁵ Dünya genelinde 2002 yılı itibariyle yaklaşık 190 milyon insan göçmen konumunda olup, bu rakam Dünya toplam nüfusunun %3.5 teşkil etmektedir.⁴⁶

Norveç'te bulunan Mülteciler Konseyi 2005 yılında yayınladığı bir raporda, Dünya Üzerinde her gün yaklaşık olarak 8 bin insanın göçmen sıfatıyla bir yerden, başka bir yere hareket ettiğini, 25 milyon insanın ise vatanlarından ayrı olarak başka ülkelerde yaşadıklarını açıklamaktadır.⁴⁷

⁴³ İlber Ortaylı, “Genel Göç Olgusu”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, No.6, 2006, s. 21.

⁴⁴ James Frank Hollifield, “ The Emerging Migration State “, **International Migration Review**, New York, Volume.23, No.67, Sage Publication, 2018, s. 3,62.

⁴⁵ Christian Joppke, “ **Controlling A New Migration World**”, Routledge Publications, London, 1.Press, 2001, s.76.

⁴⁶ İbrahim Sirkeci, “Küresel Kontrol Çabalarına Karşı Bireysel Aşma Çabaları”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, No.6, 2006, s. 36.

⁴⁷ Taner Kılıç, “ Bir İnsan Hakkı olarak İltica “, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, No.6, 2006, s.176.

1.2.1. Göçmen ve Göçmenlik ile İlgili Kavramsal Ve Tanımsal Çerçeve

Göçmen çok genel ve bir çatı kavramı ifade etmekte olup, hukuki ve niteliksel özellikleri itibariyle farklı pek çok göçmen türünün hepsini kapsamaktadır.⁴⁸ Bu nedenle de uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır.⁴⁹

Göçmen tanımıyla ilgili olarak milli ve milletlerarası alanda farklı tanımlar mevcuttur. Bu tanımlardan bazıları aşağıda açıklandığı gibidir.

1.2.1.1. Milli Literatür ve Mevzuatta Yer Alan Göçmen Tanımları

Milli literatürde ve mevzuattaki tanımlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

- a) Türk Dil Kurumu(TDK) göçmen tanımını; kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için giden şahıs, aile veya topluluk olarak vermektedir.⁵⁰
- b) Göçmen; bir idari sınırı geçmek suretiyle, ikamet yerini daimi veya uzun süreli değiştiren şahıstır.⁵¹
- c) Göçmen doğal, ekonomik ve siyasal zorluklar neticesinde daha iyi hayat şartlarına kavuşabilmek amacıyla, yaşadığı toplumu değiştiren kişiye denilmektedir.⁵²

⁴⁸ Eski Türkçede (Osmanlıca) Muhacir, Batı Lisanlarında ise immigrat, migrant, emigrant, emigre ve emigree kelimelerinin karşılığıdır.

⁴⁹ Hakan Bostan, "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskan Sorunu", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt 4, Sayı 2, 2018, s. 42.

⁵⁰ <https://www.sabah.com.tr/tdk-anlami/gocmen-ne-demek-gocmen-tdk-sozluk-anlami> erişim:11.11.2021

⁵¹ Cemal Öztaç, Eyüp Zengin, " Göç ve Azerbaycan", **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, No.6, 2006, s. 65.

⁵² **Ana Britannica Ansiklopedisi**, Brittanica Yayınları, İstanbul, Cilt 9, 1992, s. 5072.

- ç) Göçmen hangi nedenlerle olursa olsun, içinde yaşadığı bir coğrafi ve sosyal-kültürel Bölgeden ayrılarak, başka bir coğrafi ve sosyal-kültürel bölgeye yerleşen kişidir.⁵³
- d) Göçmen; Hayatının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere, bir iskân bölgesinden, başka bir iskân bölgesine yerleşmek maksadıyla coğrafi yer değiştirme hareketi yapan şahsa denilmektedir.⁵⁴
- e) İskân Kanunu (2006 tarih ve 5543 Sayılı) Göçmeni; Türk Soyundan ve kültüründen olmak şartıyla tek başına veya toplu olarak Türkiye'ye gelip yerleşenler olarak tanımlayarak, serbest, iskânlı, münferit ve toplu olmak üzere dört tip göçmenden söz etmektedir.⁵⁵

Kanun aynı zamanda, Kanun Hükümleri gereğince kabul olunma şartını da ileri sürmektedir.⁵⁶

⁵³ Esmâ Durugönül, “ Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler “**Toplum ve Göç Bildirileri**, Ankara, DİE Yayınları, 1997, s. 96.

⁵⁴ Taylan Akkayan, “ **Göç ve Değişme**”, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, No.2513, 1979, s. 23.

⁵⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5543.pdf> erişim: 19.12.2021

⁵⁶ Tanımlar MADDE 3 – (1) Bu Kanuna göre; a) Tarımsal iskân: Bir aileye projesinde öngörülen miktarda tarım arazisi, işletme binası, konut, irat hayvanı, araç, gereç, tezgah ve kredilerden bir veya birkaçının verilmesiyle yapılan iskândır. b) Tarım dışı iskân: Bir aileye projesinde öngörülen miktarda arsa, konut, araç, gereç, tezgah ve kredilerden bir veya birkaçının verilmesiyle yapılan iskândır. c) Fiziksel yerleşim: Bir aileye, yerleşim yerinin elverişsizliği nedeniyle köylerin nakledilmesi veya dağınık yerleşim birimleri ve afet sonucu parçalanmış köylerin toplulaştırılması amacıyla veya köy gelişme alanından ihtiyaçlılara yapılacak arsa satışından sonra Bakanlıkça belirlenecek kredi miktarı üzerinden verilecek kredi desteğiyle yapılan iskândır. ç) Göçebe: Yerleşik tarımsal faaliyetler dışında kalmış, sabit ve daimi bir konuta bağlı olmadan geçimlerini göçer hayvancılıkla sağlayan, tabiat ve iklim şartlarına göre yurt içinde yaylak ve kışlaklar arasında göçen, bu hayat tarzını kadimden beri sürdüren, aralarında hısımlık ilişkileri bulunan ve hayvancılık faaliyetlerini bir grup halinde yürüten Türk vatandaşlarıdır. d) Göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır e) Serbest göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip, Devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla yurda kabul edilenlerdir. f) İskânlı göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlardır. g) Münferit göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir. ğ) Toplu göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir. h) Bakan: Bayındırlık ve İskân Bakanındır. ı) Bakanlık: Bayındırlık ve İskân Bakanlığıdır.

- f) Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013 tarih ve 6458 sayılı) göçmeni dolaylı olarak ve Türkiye’ye giriş ve çıkış yapan, Türkiye’de kalan ve Türkiye’den koruma talep eden kişi olarak tanımlamaktadır.⁵⁷

1.2.1.2. Milletlerarası Literatür ve Mevzuatta Yer Alan Göçmen Tanımları

Milli Literatür ve Mevzuatta olduğu gibi, Milletlerarası Literatür ve birçoğuna Türkiye’nin de imza koyduğu Mevzuatta da göçmene dair pek çok farklı tanım ve tarif mevcuttur. Bunun başlıca sebebi; Tanımların Farklı mevzuat, siyasi ve sosyolojik bakış açılarıyla yapılması ve göçmenliğin aynı zamanda mülteci, sığınmacı, yabancı gibi farklı isimler ile ifade edilmesi çabasıdır.⁵⁸

Söz konusu tanımlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

- a) Uluslararası Göç Örgütünün (IOM) birçok dilde yayınlanmış “ Göç Sözlüğünde” göçmen; maddi ve manevi açılardan mecbur kalarak veya mecburiyet olmadan kişisel iradesiyle iktisadi ve sosyal şartlarını iyileştirmek amacıyla bireysel olarak ya da ailesi ile birlikte bir ülke veya bölgeden, bir başka ülke veya bölgeye giden şahıslar olarak tarif edilmektedir.⁵⁹

⁵⁷ MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

⁵⁸ Graeme Hugo, “**Migrants in Society**”, Global Commission on International Migration(GCIM) Publication, Geneva, 2005, s.19.

⁵⁹ **Göç Terimleri Sözlüğü**, Cenevre, IOM Yayınları, No.31, 2004, s. 37.

b) Göçmen; Hayatta kalma başta olmak üzere, daha iyi bir hayata kavuşma ve uzun süreli veya daimi olarak yerleşme amacıyla bir yerden bir başka yere giden kişiye denilmektedir.⁶⁰

c) Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesinin tanıma ilişkin 1.maddesi Göçmen işçiyi; sözleşme kapsamındaki bir ülkeye, sözleşme kapsamındaki bir başka ülkeden çalışmak üzere gelen kişi olarak tanımlamaktadır.⁶¹

Göçmenliği, göçmen işçiler üzerinden tanımlamak, Uluslararası Çalışma Örgütünün (ILO) 2014 tarihli raporunda Dünyadaki toplam 232 milyon göçmenin yaklaşık yarısından fazlasının (150 milyon) göçmen işçi olduğunu belirtmesi açısından oldukça önemlidir.⁶²

ç) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin (1948 tarihli) 13. maddesinin 2. fıkrası, herkesin kendi ülkesini veya bir başka ülkeyi terk etmek ve istediği zaman da ülkesine geri dönmek hakkına sahip olduğunu beyan ederek, bir hak zemininde ve dolaylı bir biçimde göçmenliği tanımlamaktadır.⁶³

1.2.2. Milli ve Milletlerarası Mevzuattan Kaynaklanan Hukuki Statülerine Göre Göçmen Türleri

Göçmenlerin, göç etmelerine sebep olan ve göç bahsinde ayrıntılı olarak açıklanan çeşitli faktörlerden kaynaklanan göç tiplerine göre bir tasnife tabi tutulması da mümkün iken, günümüzde daha çok milli ve milletlerarası mevzuat ve anlaşmaların kendilerine tanıdıkları hak ve yükümlülükler ile, söz konusu bu mevzuat ve anlaşmalarda kendileri

⁶⁰ Heaven Crawley, “Refugees, Migrants, Neither,Both”, London, No.44, 2018, s. 51.

⁶¹ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/105-gocmen-iscilerin-hukuki-statusu-avrupa-sozlesmesi> erişim: 15.01.2022

⁶² https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/DisgocPolitikası_Ozel_Ihtisas_Komisyonu_Raporu.pdf erişim: 15.01.2022

⁶³ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-ed4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf> erişim: 15.01.2022

hakkında yapılan tanımlamalara göre türlerine ayrıldıkları görülmektedir. Zira, Genel Anlamı itibariyle göçmen; Sığınmacı, mülteci gibi pek çok göçmen türünün bir arada bulunduğu için hepsinin bir arada tarif edilmesini mümkün kılmayan bütünleştirici bir kavram niteliğindedir.⁶⁴

Bu bakış açısıyla kabaca mülteci, sığınmacı, göçmen işçi, düzensiz (kaçak) göçmen, öğrenci göçmen, profesyonel (meslek sahibi) göçmen ve aile birleşimi göçmen.⁶⁵

Türk göç mevzuatında aşağıda belirtilen göçmen türlerinden bahsedilmektedir.

1.2.2.1. Mülteci Göçmenler

Günümüzde göçmenler hakkında en yaygın kullanılan ve göçmenler ile ilgili olarak geliştirilen milletlerarası mevzuatta da en yaygın ifade olarak kullanılan göçmen tanımlaması mülteci'dir. Neredeyse artık, göçmen denildiği zaman mülteci, mülteci denildiği zaman da göçmen akla gelmektedir.

1.2.2.1.1. Mülteci Tanımı

- a) Uluslararası Göç Örgütü (IOM) yayınlarından birisi olan “Göç Terimleri Sözlüğü” mülteciyi; bir devlet veya BMMYK tarafından vatandaşı bulunduğu ülkedeki mevcut, kendisini ülkesini terk etmeye mecbur bırakan şartlar gerçekleştiğinde, gerekli kriterlere uymak suretiyle ülkesinden ayrılarak bir başka ülkeye giden göçmen kişiler olarak tanımlamaktadır.⁶⁶
- b) 1951 Cenevre Sözleşmesinin mülteci tanımı ise; Mülteci, 01.Ocak 1951 tarihinden önce,1967 protokolü ile ise, bu tarihten sonra da vukuu bulan hadiseler neticesinde ırkı, dini, vatandaşlığı, sosyal grup üyeliği ve siyasi

⁶⁴ Frank Düvell, “Globalisation Of Migration Control “, **Lexington Books Publication**, New York, 2005, s.42.

⁶⁵ İşçi veya profesyonel göçmenlerin, nafaka ve barınmalarını temin etme koşuluyla kendi ülkesinde veya bir başka ülkede bulunan aile üyelerini, göçmen olarak bulundukları ülkeye getirtmesidir.

⁶⁶ Göç Terimleri Sözlüğü, s,65, IOM Yayınları No.31, 2004, Cenevre.

fikrinden dolayı zulme uğrayacağı haklı endişe ve korkusundan dolayı, uluslararası koruma talebi ile bir başka ülkede bulunan göçmen şahıslardır şeklindedir.⁶⁷

1.2.2.1.1.1. Mültecilik ile İlgili Milletlerarası Hukukun Tarihsel Gelişimi

Büyük Dünya savaşları, bölgesel savaşlar ve ihtilallerin yol açtığı mülteci hareketleri 1948 yılında imzalanan “ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin” imzalanmasını müteakip, milletlerarası mülteci hukukunun gelişimini başlatmıştır.⁶⁸

Bu tarihsel gelişim aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1.2: Milletlerarası Mültecilik Hukukunun/Mevzuatının Tarihsel Gelişimi

Sözleşme/Anlaşma Adı	Yılı	Yeri
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	1948	ABD
Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme	1951	İsviçre
Mültecilerin Hukuki İlişkisine İlişkin Sözleşmenin Ek Protokolü	1967	İsviçre
Afrika Örgütü Birliği Mülteci Sözleşmesi	1969	Habeşistan
Cartegena Mülteciler Deklarasyonu	1984	Kolombiya
Arap Birliği Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Sözleşme	1994	Mısır
Avrupa Ortak Sığınma Sistemi(CEAS)	1999	Belçika

⁶⁷ Nuray Ekşi, “İklim Mültecileri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, 2.cilt, 2.sayı, 2016, s.16.

⁶⁸ [https://gocarastirmalariderneği.org/attachments/article/259/cenevre Sözleşme 70 erişim:03.03.2022](https://gocarastirmalariderneği.org/attachments/article/259/cenevre_Sözleşme_70_erişim:03.03.2022)

Mültecilik mevzuatının milletlerarası gelişimi yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi olurken, buna paralel olarak milletlerarası kurumsal gelişim ise; 1943 BM Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi, 1947 Uluslararası Mülteci Örgütü ve 1950 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kurulması şeklinde gelişmiştir.⁶⁹

1.2.2.2. Şartlı Mülteci Göçmenler

Türk hukuk sistemi Türkiye'ye gelen mültecilerin bir kısmına şartlı mülteci sıfatıyla ülkede bulunma hak ve imkânı tanımaktadır. Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre sözleşmesini coğrafi kısıtlama şerhi koyarak imzalamış ve bu çekincesini 1967 imzalanan Cenevre Protokolünde de kaldırmayarak bu güne kadar sürdürmüştür.⁷⁰ Söz konusu Sözleşmeye koyduğu coğrafi kısıtlama şerhi nedeniyle Avrupa ülkeleri dışından Türkiye'ye gelen göçmenler, mesela Suriyeli göçmenler mülteci olarak kabul edilmemekte, dolayısıyla da kendilerine milletlerarası sözleşmelerden kaynaklanan hükümler uygulanamamaktadır. Türk hukuk sistemi bu yüzden Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere Türkiye'ye gelip Uluslararası Koruma talep edip, talebi kabul edilenler için Şartlı Mülteci Kavramını geliştirmiştir.⁷¹

Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunun, Uluslararası korumaya ilişkin 3.Kısım, 62. Maddesi şartlı mülteci sıfatına haiz göçmenlerin tanımını yapmaktadır.⁷²

⁶⁹ Göç Araştırmaları Derneği (GAR) ,”70. Yılında mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Raporu”, GAR Rapor, No.6, 2021, **İstanbul Sözleşmesi Raporu**, s.8.

⁷⁰ Türkiye ile birlikte coğrafi çekinceyi sürdürmekte olan üç ülke, Kongo Cumhuriyeti, Madagaskar ve Monaco Prensiğidir. Ancak Madagaskar ve Monaco koydukları çekinceyi kaldırmamakla birlikte uygulamamaktadırlar. Dolayısıyla dünya üzerinde coğrafi çekinceyi uygulayan Türkiye dâhil iki ülke kalmıştır.

⁷¹ 70 Yılında Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Raporu”, **GAR Rapor**, İstanbul, No.6, 2021, s.19.

⁷² Şartlı mülteci; MADDE 62 – (1) Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku

1.2.2.3. Sığınmacı Göçmenler

Göç, dolayısıyla da göçmen konusunun yapısı gereği olarak çok karmaşık, hatta muğlak özelliklere sahip olmasının hem literatür, hem mevzuat, hem de günlük hayatta bazı kavram karmaşasına, bu yüzden teorik çerçevesinin çizilmesinde bir takım zorluklara neden olduğunu daha önce belirtmiştik.⁷³

Gerçekten de, özellikle Türkiye’de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin medya, basın ve günlük hayatta daha çok sığınmacı olarak adlandırıldıkları görülmektedir.

Türk mevzuatında sığınmacı; 1951 Cenevre Sözleşmesinin belirlediği koşullar nedeniyle, mülteci olabilmek amacıyla bir başka ülkeye iltica için müracaat eden, ancak bu müracaatı henüz kabul edilmemiş kişi olarak geçmektedir.⁷⁴

Mevzuatın bu tanımına göre sığınmacı; mülteci olarak 6458 sayılı YUKK gereğince mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma⁷⁵ Talep eden yabancılara sağlanan “uluslararası koruma” hakkı talep eden, ancak bu talebine ilişkin müracaatı henüz sonuçlandırılmamış olduğundan, hukuki statüsü henüz resmîlik kazanmamış olan göçmen kişilere denilmektedir.⁷⁶

nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.

⁷³ Yusuf Furkan Şen, Gözde Özkurul, ”Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara Cilt.2, Sayı.2, 2016, s.91.

⁷⁴ <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerV/589.pdf> erişim:16.05.2022.

⁷⁵ İkincil koruma; MADDE 63 – (1) Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

⁷⁶ Neşe Baran Çelik, “ Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Malatya, Cilt.6,Sayı.3, 2015, s. 64.

Türk hukuk mevzuatında sığınmacı göçmenler ile ilgili en müşahhas düzenleme örneği, 1994 tarihli ve kısa adı İltica ve Sığınma Yönetmeliği. (Türkiye’ye İltica Eden veya Bir Başka Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den ikamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik) yönetmeliktir. Bu yönetmeliğin ilgili maddesi gereğince sığınmacı; etnik, dini, vatandaşlık, sosyal grup mensubiyeti, siyasi kanaat özellikleri bakımından kovuşturmayaya uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı bulunduğu devletin korumasından yararlanamayan, ya da yararlanmak istemeyen veyahut herhangi bir vatandaşlığı olmayıp, ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa, oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı şahıslardır.⁷⁷

1.2.2.4. Geçici Koruma Altındaki Göçmenler

Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunun 91. maddesi geçici korumayı; “Ülkesinden ayrılmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan koruma” olarak tanımlamıştır.⁷⁸

Geçici koruma statüsünün Türk mevzuatında yer alması, Türkiye’nin 1951 tarihli Cenevre Anlaşması ve bu anlaşmanın 1967 tarihli Ek Protokolündeki coğrafi sınırlama çekincesinde ısrar etmesinden kaynaklanan bir zaruretin sonucudur. Suriye iç savaşından kaçıp ülkemize sığınan ve uluslararası korumaya muhtaç durumda bulunan Suriyeli göçmenlerin mülteci ve sığınmacı kabul edilememesinden dolayı, kendilerine Türk mevzuatına mahsus böyle bir statü tanımlanmıştır.

⁷⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf> erişim: 16.05.2022

⁷⁸ **2016 Türkiye Göç Raporu**, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, Yayın No.40, 2017, s. 20.

Türkiye’deki resmi makamlarca bazen siyasi maksat bazen de nezaket gereği olarak “Suriyeli misafirler” olarak ta adlandırılan GKA bulunan Suriyeli göçmenler aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi en kalabalık göçmen türünü oluşturmaktadırlar.⁷⁹

Tablo 1.3: Göçmenlerin Türkiye’de Ağırlıklı Olarak Bulundukları Hukuki Statülerine Göre Dağılımı

Vatandaşı Olduğu Ülke	Hukuki Statü	Göçmen Sayısı
Suriye	Geçici Koruma	3.574.800
Irak	Geçici Koruma	1.000
	Uluslararası Koruma	173.250
İran	Geçici Koruma	980
	Uluslararası Koruma	27.000
Afganistan	Uluslararası Koruma	116.400

Kaynak: BMMYK 2020 Yılı Ortası İstatistik Raporu ve Veri Arama Platformu

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere ülkemizde bulunan göçmenlerin (yasa dışı düzensiz olanları hariç) tamamına yakını GKA altında bulunan Suriyeli göçmenler ve kendilerine uluslararası koruma sağlanan Iraklı mülteciler oluşturmaktadır. GKA bulunan çok az sayıdaki İran ve Iraklı göçmene hangi gerekçeyle bu statünün tanındığı ise bilinmemektedir.

1.2.3. Küresel Bakış Açısıyla Göçmen ve Göçmenlik

Küreselleşmenin bütün boyutlarıyla egemen olduğu günümüzde tarihin başlangıcından bu yana zaten var olan göç hareketleri daha da hız kazanmış, bu yüzden çağımızın tam anlamıyla bir göç, dolayısıyla da, göçmenler çağı olarak kabul görmesine neden olmuştur.

⁷⁹ <https://www.unhcr.org/tr/ilk-bakista-rakamlar-2> erişim: 19.05.2022.

Nitekim 2016 senesinde Birleşmiş Milletler nezdinde ki üye devletlerin tamamının kabul etmesi ile yayımlanan “ Göçmenler ve Mülteciler İçin New York Deklarasyonu göçmen ve göçmenliğin günümüzün en önemli küresel vakıası ve sorunlarından biri olarak kabul edilmesinin bir sonucudur.

Dünya genelinde milletler arası göçmenlerin sayısı, göç vakıası ile ilgili bölümde açıklanan göç sebeplerinden dolayı her yıl büyük bir artış göstermektedir. Nitekim BM’lerin merkezi İsviçre’nin Cenevre şehrinde bulunan kuruluşu “Uluslararası Göç Örgütü (IOM)” yayınladığı “Göç Raporları” da 2000 senesinde 173 milyon olarak açıkladığı küresel göçmen sayısını 2010 senesinde 220 milyon, 2017 senesinde 258 milyon ve nihayet 2019 da bu rakamı 272 milyon olarak belirtmektedir. Bu rakamlar bize dünyada yaşayan insan sayısının yüzde 3.5’nun küresel göçmen olduğunu göstermektedir. Bu rakamlardan anlaşılan; Dünya genel nüfusunun halen küçük bir bölümü gibi gözükse de, Global göçmenlerin hem rakamsal hem de oransal olarak sürekli yükselen bir artış içinde olduğu gerçeğidir. Ancak bu noktada belirtilmesi gereken husus şudur ki; Dünyadaki göç hareketlerinin büyük çoğunluğu uluslararası göçlerden ziyade, iç göçler şeklinde gerçekleşmekte olduğundan, iç göçmen sayısının çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim 2009 senesinde yaklaşık 750 milyon olarak tahmin edilen bu rakamın günümüzde bir milyarı aştığını tahmin etmek mümkün gözükmektedir.

Global göçmenlerin genel istatistikleri ile belirtilmesinde faydalı olabilecek bir diğer husus da, kadın göçmenlerin sayısının tüm göçmen sayısına oranının yüzde 48, yüzde 10’nun ise sığınmacı ve mültecilerden ibaret olmasıdır.

Tablo 1.4: Seneler İtibariyle Global Göçmen Sayıları ve Dünya Nüfusuna Oranları
(2009 İtibariyle)

Seneler	Sayı	Oran
1970	84.460.125	%2.3
1975	90.368.010	%2.2
1980	101.983.149	%2.3
1985	113.206.691	%2.3
1990	153.011.473	%2.9
1995	161.316.895	%2.8
2000	173.588.441	%2.5
2005	191.615.574	%2.9
2010	220.781.909	%3.2
2015	248.861.296	%3.4
2019	271.642.105	%3.5

Kaynak: BM Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi(UN-DESA)

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, Global Göçmenlerin sayısı 1970 senesinden bu yana sürekli artış göstermiştir. 2019 kaydedilmiş rakamın, 1970 yılındaki 84 milyonluk rakamın neredeyse 3.5 katı fazlası olmuştur.

Tablo 1.5: Global Göçmen Sayılarının Hedef Ülkelere Göre Dağılımı (2009 İtibariyle)

Ülkeler	Göçmen Sayısı
Amerika Birleşik Devletleri	50.661.149
Almanya	13.132.146
Suudi Arabistan	13.122.338
Rusya	11.640.559
Birleşik Krallık	9.552.110
Birleşik Arap Emirlikleri	8.587.256
Fransa	8.334.875
Kanada	7.960.657
Avustralya	7.549.270
İtalya	6.273.722
İspanya	6.104.203
Türkiye	5.876.829
Hindistan	5.154.737
Ukrayna	4.964.293
Güney Afrika	4.224.256
Kazakistan	3.705.010
Tayland	3.635.085
Malezya	3.430.380
Ürdün	3.346.703
Pakistan	3.257.978

Kaynak: BM Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi(UN-DESA)

Birleşmiş milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (DESA) 2019 yılında yayınladığı bu rapordan, küresel göçmenlerin büyük çoğunluğunun ABD ve Avrupa ülkelerini tercih etmiş olukları anlaşılmaktadır. Türkiye ise, özellikle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının neden olduğu göçler sebebiyle, önemli bir göç alan ülke konumuna gelmiştir.

Bu noktada hatırlatılmasında yarar bulunan bir husus ise; bu rakamların kayıtlara geçmiş resmi rakamlar olduğu, özellikle ülkemiz başta olmak üzere yasa dışı ve düzensiz göçmenlerin tüm ülkeler açısından bu rakamları çok daha arttırdığı da bir gerçektir.

Göçmenlerin en çok hedef ülke olarak kabul ettikleri bu 20 ülkenin yanı sıra, en çok göçmen gönderen menşe ülkelerin sıralaması 2009 senesinde aşağıdaki tabloda(tablo 6) belirtildiği gibi iken, Dünya genelinde gelişen siyasi ve jeopolitik olaylar neticesinde, bu sıralama değişmiştir. Bu değişim, bir sonraki tabloda(tablo 5) de gösterilmektedir.

Tablo 1.6: Global Göçmen Sayılarının Menşe Ülkelere Göre Dağılımı (2009 İtibariyle)

Ülkeler	Göçmen Sayısı(Milyon Kişi)
Hindistan	17.5
Meksika	11.8
Çin	10.7
Rusya	10.5
Suriye	8.4
Afganistan	2.7

Kaynak: BM Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (UN-DESA)

Suriye iç savaşının başlangıç tarihi olan 2011 senesi göç ve göçmenlik tarihi açısından hem Dünya hem de Türkiye için en önemli dönüm noktalarından birisini teşkil etmektedir. Zira göçmenlerin çıkış noktaları itibariyle dağılımı yukarıdaki tabloda gösterildiği üzere iken, bu dağılım şekil değiştirerek aşağıdaki tabloda gösterilen sıralamaya dönüşmüştür. Bu yeni dağılıma göre Dünya üzerindeki tüm göçmenlerin yaklaşık % 69’nu teşkil eden ve aşağıdaki tabloda gösterile 5 ülke orijinli göçmenlerin rakamlar itibariyle dağılımı aşağıdaki gibidir.⁸⁰

⁸⁰ <https://www.unhcr.org/tr/ilk-bakista-rakamlar-2> erişim:21.05.2022

Tablo 1.7: Global Göçmen Sayılarının Menşe Ülkelere Göre Dağılımı (2021 İtibariyle)

Ülkeler	Göçmen Sayısı(Milyon Kişi)
Suriye Arap Cumhuriyeti	7.8
Venezuela	4.6
Afganistan	2.7
Güney Sudan	2.4
Myanmar	1.2

Kaynak: BMMYK(UNHCR) İstatistikleri

Yukarıdaki tabloda belirtilen rakamlara kayıt dışı göçmenlerin dâhil olup olmadığı hususunda bir açıklık yoktur. Şayet bu rakamlara kayıt dışı göçmenler dâhil değilse, rakamlar daha da ciddi boyutlarda demektir. Ancak ne olursa olsun, bu ülkelerin toplam nüfuslarının neredeyse üçte biri göçme durumundadır. Bu dağılım Suriyeli ve Afganistanlı göçmenler sebebiyle Dünya’da en çok Türkiye’yi ilgilendirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞININ NEDEN OLDUĞU KİTLESEL GÖÇ HAREKETLERİ ve TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİ POLİTİKALARI

2.1. Genel Bir Bakış Açısıyla Suriye ve Suriye İç Savaşı

Türkiye’nin en uzun Kara Sınırına (882 km) sahip komşusu Suriye hem Osmanlı İmparatorluğu, hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihleri açısından en önemli coğrafya ve devlet olmuştur. Asırlarca Türkler tarafında yönetilen bu topraklar, Cumhuriyet Dönemi Tarihimizi siyasi, sosyal, askeri, uluslararası ilişkiler, iktisadi ve sosyolojik olarak etkileyen olayların kaynaklandığı bir merkez teşkil etmiş ve görünen o ki; bundan sonra da her bakımdan TC. Devletin geleceğini şekillendirecek olan hadiselerin birçoğu Suriye’den kaynaklanacaktır.

⁸¹ Bu yüzden, jeo-stratejik konumu, çok fazla etnik kimlik ve mezhepten oluşan demografik yapısı ve karmaşık Milletlerarası ilişkileri olan ve ülkemizi muhatap kıldığı ve oldukça sıkıntıya sokan büyük göçmen akımlarının sahibi Suriye’yi kısaca tanımak yararlı olacaktır.⁸²

2.1.1. Kısa Suriye Tarihi

Suriye Toprakları Dünyanın ilk yerleşim merkezlerinden birisi olup, şimdiki Başkent Şam’ın tarihi M.Ö 5 bin yıllarına dayanmaktadır.⁸³ Şam şehri 660 yılında

⁸¹ Bu şekilde düşünmememizi teyit eden son zamanlardaki bir olay, Rusya’nın sahte ve hukuksuz referandumlar ile başta Kırım olmak üzere, işgal ettiği Ukrayna topraklarının bir kısmını resmen ilhak etmesidir.

⁸² Suriye Siyasi Tarihi, <https://www.21yyte.org.tr/suriye/suriye-siyasi-tarihi> erişim:19.11.2022

⁸³ <https://www.21yyte.org.tr/suriye/suriye-siyasi-tarihi> erişim:21.11.2022

Emeviler döneminde Halifelik merkezi olmuştur.⁸⁴ Osmanlı Padişahı I. Selim'in(Yavuz Sultan Selim) 1516 yılında Mercidabık Savaşında Memluk Devleti Ordusunu mağlup etmesiyle Osmanlı egemenliğine geçen Suriye, 1918 yılına kadar 4 asır Osmanlı Devleti tarafından yönetilmiştir.⁸⁵ Birinci Dünya Savaşı öncesi 1916 yılında, İngiliz ve Fransızların Orta Doğu'yu Paylaşma Planı(Sykes-Picot Anlaşması) çerçevesinde Suriye'nin Fransız Mandasına verilmesi kararlaştırıldı.⁸⁶ 1920 senesinden itibaren 1946 yılına kadar tam 25 yıl Fransız Mandası (Milletler Cemiyeti Altında Fransız Mandası) altında yönetilen Suriye 1946 yılında bağımsız bir devlet olarak Dünya tarihinde yerini aldı.⁸⁷ 1947 senesinde Arap Sosyalist Baas Partisinin kurulmasıyla Sosyalist Blok yanlısı ve Batı ve İsrail karşıtı politikalar izleyen Suriye, 1958 yılında Mısır ile birleşerek kısa ömürlü “Birleşik Arap Cumhuriyeti” adı altında yeni bir devlet kurdular.⁸⁸ Hafız Esad liderliğinde otoriter, anti demokratik ve baskıcı bir rejim ile uzun yıllar yönetilen Suriye, Hafız Esad'ın 2000 senesinde ölümü ile yerine geçen oğlu Beşşar Esad tarafından kısa bir reform dönemi haricinde günümüze kadar aynı yönetim anlayışı ile yönetilmeye devam olunmaktadır.⁸⁹

2.1.2. Suriye'nin Temel Göstergeleri

Suriye'den İç Savaş nedeniyle ülkemize gerçekleştirilen kitlesel göçlerin ve ülkemizde geçici olarak barınmakta olan Suriyeli göçmenlerin yapısal karakterini anlayabilmek, analiz edebilmek ve bunlara ilişkin sonuç ve çözümler üretebilmek için, Suriye'ye ilişkin iktisadi, sosyolojik, demografik ve sair özelliklerin yer aldığı temel

⁸⁴ <https://www.islamansiklopedisi.org.tr/sam-suriye> erişim:22.11.2022

⁸⁵ <https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/mercidabik-savasi-tarihi-hakkinda-bilgiler> erişim: 22.11.2022

⁸⁶ İlber Ortaylı, “19 Yüzyıl Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, Enderun Kitapevi, Cilt.4, 1984, s.112.

⁸⁷ Abdullah Menaz, “ Dünden Bugüne Suriye “,**Stradigma Aylık Strateji ve Analiz Dergisi**, İstanbul, Sayı.10, 2003, s. 8.

⁸⁸ Mehmet Erkan Kılhoğlu, “ Türkiye-İsrail İkili İlişkileri ve 1958 Antlaşması “, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, İstanbul, Cilt.8, Sayı.3 2021, s.1332.

⁸⁹ <https://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa>. Erişim:23.11.2022

göstergelerin bilinmesinde büyük fayda olacağı kesindir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; söz konusu gösterge ve rakamlar iç savaş öncesine ait bulunmaktadır, zira iç savaşın başlamasıyla ülkeden veri akışı kesilmiş olup, hiçbir göstergeye ulaşmak mümkün olamamaktadır. Ülkenin farklı alanlara ilişkin temel göstergeleri aşağıda belirtilmektedir.⁹⁰

a) Coğrafi Göstergeler:

- Resmi Adı: El-Cumhurriyet’ül-Arabiyye-Es-Suriye (Suriye Arap Cumhuriyeti)
- Yüzölçümü: 185.180 km²
- İşgal (İsrail) altındaki toprakları: Golan Tepeleri (1.295 km²)
- Türkiye ile olan sınırının uzunluğu: 822 km
- Başkenti: Şam
- Büyük Kentler: Halep, Humus, Hama
- İklim Şartları: Kıyı bölgesinde Akdeniz, orta bölgesinde çöl, diğer bölgelerde kara iklimi

b) Demografik Göstergeler:

- Toplam Nüfus: 21 milyon, 124 bin, 917 kişi
- Nüfus Yoğunluğu: 115/km²
- Nüfusun Kentlere Dağılımı: Şam 2.5 milyon, Halep 1.7 milyon, Humus 1.2 milyon, Hama 900 bin
- Nüfusun Cinsiyetlere Dağılımı: Erkek Nüfus:10.7 milyon, Kadın Nüfus 10.3 milyon
- Nüfus Artış Oranı: 1.7
- Ortalama Hayat Yaşı: 75

c) Siyasi Göstergeler:

⁹⁰ Suriye’ye ilişkin temel gösterge rakamları ve bilgileri, AFAD “2017 Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine İlişkin Saha Araştırması Raporu”, Türkiye Diyanet Vakfı “İslam Ansiklopedisi”, Vikipedi Özgür Ansiklopedi, İpek Yolu Kalkınma Ajansı(İKA) “ TRC1 Bölgesi Göç Profili Raporu”, DEİK “Suriye Ülke Profili Raporu”, Gaziantep Ticaret Odası “Suriye Özel Raporu” ve İstanbul Ticaret Odası(İTO) “Suriyeliler, AB ve Türkiye Özelinde Mülteciler Raporlarından” derlenmek suretiyle hazırlanmıştır.

- Başkanlık Sistemi
- Yönetim Biçimi: Otokratik totaliter ve otoriter cumhuriyet
- Şeklen çok partili, uygulamada tek parti diktatörlüğü (Baas Partisi)

ç) Ekonomik Göstergeler:

- Gayri Safi Milli Hâsıla: 64.7 milyar ABD doları
- Fert Başına Düşen Milli Gelir: 5100 ABD doları
- Dünya Milli Gelir Sıralamasındaki Yeri: 165
- Dünya Gelişmişlik Endeksindeki Yeri: 134 sıra - İşsizlik Oranı : %21
- Para Birimi: Suriye Lirası(Poundu)⁹¹

d) Etnik ve Dini Yapıya İlişkin Göstergeler:

- Etnik Yapı Unsurlar: Arap %83, Kürt %7, Türkmen %6, Ermeni %2, Çerkez %1, diğer %1.
- Dini Yapı Unsurları: Müslüman(Sünni, Şii, Nusayri/Arap Alevisi, İsmaili), Hristiyan %10, Dürzi %3

Yukarıda belirtilen ve ülkeye ait ana göstergelerden de anlaşılacağı üzere, Suriye İktisaden geri kalmış, insan haklarına saygı duymayan anti demokratik bir rejim tarafından yönetilen, ulus kimliği kazanmamış, tarihi; darbeler işgaller ve iç karışıklıklarla geçmiş, farklı etnik kimlik ve mezhep farklılıklarının oluşturduğu karmaşık bir sosyolojiye sahip, ancak önemli bir jeo-stratejik konumu nedeniyle emperyalist küresel güçlerin daima ilgi odağı olan bir ülkedir. Bu özelliklerinin Suriyeli göçmenlerin karakterine yansımaması imkânsızdır. Türk göç yönetiminin bu hususları dikkate alması zorunludur.

2.1.3. Suriye İç Savaşının Çıkış Nedenleri, Kronolojisi ve Doğurduğu İnsani Sonuçlar

Bu güne kadar 500 bine yakın insanın öldüğü, 5 milyondan fazla insanın ise göç etmek zorunda kaldığı 11 yıl önce başlayan iç çatışmalar bölgesel (Türkiye ve İran) ve küresel (ABD ve Rusya) güçler ile terör örgütlerinin (PYD ve İŞİD) müdahil olduğu

⁹¹ <https://www.dergipark.org.tr/en/download/article-file606855.pdf> erişim:02.09.2022.

küresel bir savaşa dönüşmüştür. Rejimin kesin egemen olduğu Akdeniz kıyısındaki Tartus liman şehri ve Şam merkezi dışında ülkenin bütün bölgelerinde çatışmalar devam etmektedir.⁹² Çatışan tarafların silah temin ettikleri sürece de devam etmesi kaçınılmaz olan Suriye iç savaşı uzun bir geçmişe matuf ve oldukça farklı nedenler ile çok dinamik bir kronolojiye sahiptir. İç savaş devam ettiği bu 11 sene içinde çok dramatik sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.1.3.1. İç Savaşın Çıkış Nedenleri

Suriye iç savaşının çıkış nedenlerini, tarihteki benzerlerinde olduğu gibi sadece tek bir nedene(örneğin ekonomik nedenler gibi) veya bir olaya bağlamak mümkün ve doğru değildir.⁹³ Zira bu gibi karışıklıklar ve çatışmalar yılların birikimi ile oluşan sosyal ve siyasi gerilimlerin küçük bir olay vesilesiyle patlak vermesi ve hızla gelişmesi neticesinde meydana gelir. Nitekim, Suriye iç savaşı da Arap coğrafyasında meydana gelen gelişmelerin, Suriye'nin patlamaya hazır yapısını, gazete haberi olmaktan öteye geçemeyecek küçük bir olay vasıtasıyla harekete geçirmesiyle başlamıştır. Söz konusu nedenleri gruplar halinde tasnif ederek açıklamak mümkündür.

2.1.3.1.1. Tarihsel Nedenler

Osmanlı Devleti Yönetiminde ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan itibarlı ve müreffeh bir eyalet olarak yönetilen Suriye, Fransız Mandasına girdikten sonra Emperyalizmin sömürü ve baskısı ile tanışmış ve böylece Suriye Halkı üzerinde tarihsel bir travmanın başlangıcını teşkil etmiştir.⁹⁴ Bağımsızlığın kazanıldığı 1946 yılından itibaren soğuk savaş yıllarının etkisiyle gelişen iktidarı ele geçirme mücadeleleri, askeri darbeler, Mısır ile birleşip yeni bir devlet kurma girişimleri, İsrail ile yapılan savaşlar,

⁹² Tartus Liman Şehrinde Rusya'nın Akdeniz Bölgesi Donanma Üssü bulunmakta olup, burayı bir Rus toprağı gibi düşünmek de yanlış olmayacaktır.

⁹³ Çağatay Özdemir, “ Suriye’de İç Savaşın Nedenleri : Otokratik Yönetim mi?, Bölgesel ve Küresel Güçler mi? “, s, 90, <https://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301340.pdf> erişim: 27.09.2020

⁹⁴ A.g.e., s,91.

kaybedilen topraklar gibi tarihi hadiseler halkın refah, huzur, istikrarlı ve özgür bir hayat sürmesini engellemiştir.⁹⁵

2.1.3.1.2. Ekonomik Nedenler

Suriye bağımsızlığını ilan ettiği 1946 yılından itibaren fakirlik, işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin hâkim olduğu ve gerekli ekonomik reformların gerçekleştirilememesi nedeniyle de, halkın daima büyük zorluklar yaşadığı bir ülke olmuştur. Soğuk savaş döneminde Varşova Paktı üyesi olması hasebiyle Sovyet yardım ve yatırımlarıyla ekonomisini ayakta tutmaya çalışmış, ancak 1980’de yaşadığı büyük ekonomik kriz, Sovyetler Birliğinin dağılması ve yaşanan kuraklıklar Hafız Esad’ın 2000 yılında ölümü ile yerine geçen oğlu Beşşar Esad’ın 2001 yılında başlattığı ve adına “Şam Baharı” da denilen ve ekonomik ve sosyal hayatta bir dizi reformu öngören kısa süreli bir dönem dışında yoksulluk, işsizlik Suriye halkının yakasını hiç bırakmamıştır.⁹⁶ Bu ekonomik yapı yıllar içinde bir öfke birikimine yol açmıştır.⁹⁷

İç savaşla birlikte zaten çok kötü olan ekonomik yapı tamamen çökmüş, 2021 yılında gerçekleşen büyük bir devalüasyon ile Suriye Lirasının (Paund) değeri yarıya düşürülmüştür.⁹⁸

2.1.3.1.3. Siyasi Nedenler

Fransız manda yönetiminin başlangıcı ile birlikte dizi darbe gerçekleştirilen Suriye’de halk yaklaşık 70 senedir Baas Partisi ve baba-oğul Esed yönetimleri tarafından totaliter, diktatöryal bir yönetim anlayışı, temel insan hakları, ifade, basın, din ve vicdan

⁹⁵ A.g.e., s.93.

⁹⁶ https://www.wikiwand.com/tr/şam_baharı.

⁹⁷ <https://www.tradingeconomics.com/syria/gdp> erişim:28.09.2022.

⁹⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-ic-savas-11-yilini-geride-birakti-2534367> erişim: 30.09.2022

özgürlüğünün bulunmadığı, adeta kendi halkını düşman kabul eden bir yönetim anlayışının psikolojik ezikliğini ve hıncını biriktirmiştir.⁹⁹

2.1.3.1.4. Sosyolojik Nedenler

Suriye tarihi geçmişinden de kaynaklanan etnik ve dini yapısının özellikleri itibariyle büyük bir çeşitlilik içinde olan bir ülkedir. Bu çeşitlilik yanlış yönetim anlayışı ve küresel güçlerin de müdahaleleri ile kültürel zenginliğe dönüştürülemedi, üniter ve ulus devlet yapısı oluşturma yönünde önemli bir engel teşkil etmiştir. Sünni ve Nusayri Araplar arasındaki mezhep ayrımcılığı bugün iç savaşın sosyolojik anlamda taraflarını teşkil etmektedir. BM 2012 tarihli bir raporunda; Rejim yanlısı Nusayri milisler(Şebbiha Milisleri) ile Sünni muhalifler arasında mezhepsel bazlı çatışmalardan bahsetmektedir.¹⁰⁰ Mezhepsel farklılıkların yanı sıra etnik farklılıklar da iç savaşı hazırlayan etmenler arasında önemli yer tutmaktadır. Nitekim, bazı etnik gruplar (mesela Kürtler) uzun yıllar yok sayılmış, kendilerine vatandaşlık dahi verilmemiştir.¹⁰¹

Çoğunluğun Sünni Müslümanlardan oluşan Suriye nüfusunun sadece %10’nu teşkil eden Nusayriler(Arap Alevileri), %3’lük bir orana sahip Dürzilerle birlikte ordudan güvenlik birimlerine, ekonomiden devlet yönetimine kadar ülkenin tüm yönetimini ele geçirmiş durumdadırlar. Türkmenler ve Sünni Arapların emlaklarına el konulmuş, ülkenin kuzeyine hatta yurt dışına çıkmaya zorlanmışlardır.¹⁰²

2.1.3.1.5. Bölgesel ve Küresel Güçlerin Stratejik Planları

⁹⁹ <https://www.nadirkıtap.com/suriye-baas-partisi-kokenleri-donusumu-izlediği-ic-ve-dis-politika-1943-1991-ozge-ozkoc-kitap3806778.html> erişim: 30.09.2022.

¹⁰⁰ Osman Ağır, Zehra Aksu, “Birleşmiş Milletler’in Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi”, s.51, <https://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/388976.pdf> erişim: 30.09.2022

¹⁰¹ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-suriye-de-asil-nufus-muhendisligini-kim-yapti-/1598741> erişim: 01.10.2022

¹⁰² A.g.e.,

Geçmişten bu yana daima Orta Doğu’da egemen veya etkili olmak isteyen, başta ABD olmak üzere Rusya, AB ve Çin değişen Dünya dengeleri kapsamında önemli bir jeo-stratejik konuma sahip Suriye’de her yerde yaptıkları gibi bir istikrarsızlaştırma sonucu çıkacak çatışmalara fiilen veya silah ya da finans kanalıyla müdahil olma politikaları gütmüşlerdir.¹⁰³ ABD için Büyük Orta Doğu Projesi, Rusya için Akdeniz’de yerleşme, Çin için ise, Orta Doğu ticaretini ele geçirme stratejileri Suriye iç savaşının arka planındaki gerçeklerdir. Ayrıca İran’ın bölgedeki Şii yönetimleri destekleme, İsrail’in ise Suriye’yi güçsüzleştirme politikaları da önemli etkenlerdir.¹⁰⁴

2.1.3.1.6. Arap Baharı

Yukarıda kısaca izahı yapılan ve yıllar içinde stres toplayan bir deprem fayı gibi birikerek, bir iç savaşın bütün koşullarını hazırlayan nedenler aktif hale gelebilmek için kıvılcım teşkil edecek bir olayı beklemeye başlamışlardır. Bu kıvılcım; Suriye’den uzakta ama Arap coğrafyası içinde, Kuzey Afrika’da Tunus’ta çakılmıştır. Suriye’de olduğu gibi Arap ülkelerinin tamamında halklar senelerce despot yönetimler altında, hak ve özgürlükten yoksun, körfez ve Arap Yarım Adası ülkeleri hariç, büyük bir yoksulluk içinde, devlet yönetiminde yolsuzluklar, siyasi baskılar ve insan onuruna yakışmayacak uygulamalara maruz kalmışlardır. Tunus’ta 18 Aralık 2010 yılında bir gencin protesto maksadıyla kendini yakarak öldürmesi, bütün Arap coğrafyasında protesto ve gösterilere neden olmuş ve giderek iç çatışmalara dönüşmüştür.¹⁰⁵ “Arap Baharı” Mısır, Tunus ve Libya’da Diktatör devlet başkanları devrilmiş ve tüm Arap ülkelerinin rejimleri sıkıntıya girmiştir.¹⁰⁶

¹⁰³ İnci Bilgin, “Suriye İç Savaşında Küresel ve Bölgesel Güçlerin Kesişen Müdahaleleri: Nedenler, Yöntemler ve Zamanlama” Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi**, Bandırma, Cilt.2, sayı.1, 2019, s.10-12.

¹⁰⁴ https://www.academia.edu/2314069/suriyede_yasanan_gelistmeler_ve_kuresel_guclerin_suriye_politikasi erişim: 02.09.2022

¹⁰⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/dunyaarap-baharinin-ilk-devrimin-uzerinden-10-yil-gecti2109556> erişim:29.09.2022

¹⁰⁶ <https://www.acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=140024> erişim:29.09.2022

Bu çaplı büyük sosyal olaylardan Suriye rejiminin etkilenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Nitekim 2011 yılında Suriye'nin Dera şehrinde Tunus'ta olduğu gibi protestocu gençlerin rejim tarafından işkenceye tabi tutulması ile başlayan protesto gösterileri tüm ülkeye yayılmış, giderek bir iç çatışma ve savaşa dönüşmüştür.

Arap Baharının en kalıcı ve derin etkisinin halen sürmekte olup, ne zaman biteceği kestirilemeyen iç savaştan dolayı Suriye'de yaşandığını söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁰⁷

2.1.3.2. İç savaşın Kronolojik Gelişimi

Suriye iç savaşının başlangıç tarihi kabul edilen 26 Nisan 2011'den¹⁰⁸ Bu yana geçen 11 yıl içinde askeri ve diplomatik pek çok olay vukuu bulmuştur. Söz konusu bu olayların kronolojik gelişimi ana hatlarıyla aşağıdaki gibidir.¹⁰⁹

- ✓ Suriye'nin Küçük bir Şehri olan Dera'da 15 Mart 2011 tarihinde Arap Baharının devamı niteliğinde barışçıl protesto ve gösteriler başladı.¹¹⁰
- ✓ Rejim Ordusu 26 Nisan 2011'de zırhlı Araçlarla Deraya girerek protestoculara ateş açtı.
- ✓ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Şubat 2012'de Beşşar Esadı kınayarak görevden çekilmesi kararı aldı. (Rusya, İran, K. Kore, Küba, Çin ve Venezuela bu karara karşı çıkmışlardır)
- ✓ Arap Birliğinin, Mart 2012'de Kofi Annan aracılığıyla çatışmaların durdurulması planı ABD'nin karşı çıkmasıyla işletilemedi.
- ✓ Cenevre'de 2012'de Savaşın durdurulması ve ateşkes müzakereleri başladı.

¹⁰⁷ <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/arap-bahari-1304> erişim:29.09.2022.

¹⁰⁸ Uluslararası Savaş Hukukuna göre ilan edilmiş bir savaş ilanı söz konusu olmadığı için, Rejim Güçlerinin gösterilerin başladığı Dera Şehrini zırhlı araçlarla işgal edip, katliam yapmaları, iç savaşın başlangıcı olarak kabul edilebilir.

¹⁰⁹ Suriye İç Savaşının Kronolojisi; Anadolu Ajansı, BBC News Türkçe, Vikipidi Özgür Ansiklopedi ve BM Enformasyon Merkezi(UNIC) Ankara'dan elde edilen bilgilerden derlenmiştir.

¹¹⁰ Bir grup genç'in duvarlara "sıra sana geldi doktor(Beşşar Esad tıp eğitimini İngiltere'de tamamlamış göz doktorudur) yazmasıyla göz altına alınıp, işkenceye tabi tutulmuşlardır).

- ✓ İran, 2012’de Hizbullah örgütü vasıtasıyla rejim güçlerinin yanında yer alarak, dolaylı biçimde savaşa müdahil oldu.
- ✓ Rejim güçleri, Ağustos 2013’de Guto şehrinde halka karşı kimyasal silah kullandı.
- ✓ Uluslararası terör örgütü DEAŞ (Irak Şam İslam Devleti) Haziran 2014’de Suriye’nin kuzeyinde hilafet ilan etti.
- ✓ ABD 2014’de DEAŞ karşı hava harekâtları düzenleyerek fiilen iç savaşa müdahil oldu.¹¹¹
- ✓ DEAŞ Mayıs 2015’de Suriye’nin yarısını ele geçirdi.
- ✓ Rusya Eylül 2015’de savaşa müdahil olarak, hava kuvvetleriyle muhalifleri bombalayarak savaşa müdahil oldu.
- ✓ Türkiye, Ağustos 2015’de terörist YPG/PKK karşı Fırat Kalkanı Harekâtı ‘nı başlattı.
- ✓ Türkiye, Ocak 2018’de terörist unsurlara (YPG/PYD/PKK) karşı Zeytin Dalı Harekâtı ‘nı başlattı.
- ✓ Türkiye’nin Ekim 2019 tarihli Barış Pınarı operasyonu ile PKK’nın Kuzey Suriye’deki yapılanmasının büyük ölçüde önüne geçildi.
- ✓ Türkiye Şubat 2020’de İdlib Şehrinde Türk gözlem noktalarına saldıran rejim güçlerine karşı Bahar Kalkanı Harekâtı ‘nı düzenledi.
- ✓ Beşşar Esad 26 Mayıs 2021’de halkın yarısının katılmadığı bir seçimle yeniden başkan seçildi.

2.1.3.3. İç Savaşın Doğurduğu İnsani Sonuçlar

Suriye iç savaşı Suriye halkı üzerinde telafisi çok uzun yıllar alacak, bir kısmı ise Suriye’nin parçalanma ihtimali sebebiyle asla mümkün olamayacak kayıplara ve

¹¹¹ <https://www.milliyet.com.tr/molatik/dunya/suriyede-neden-ic-savas-çikti-70300> erişim:29.09.2022.

travmalara yol açmış ve halen de açmaktadır. Savaşın adeta halkın günlük yaşamının bir parçası olduğu savaş aşağıdaki insani sonuçları doğurmuştur:¹¹²

İç savaşta bu güne kadar, 100 bini mahkûm, 35 bini çocuk, 711'i gazeteci ve medya mensubu olmak üzere yaklaşık 1.150.000 insan hayatını kaybetmiştir; yaklaşık 500 bin insan hapse atılmış; yaklaşık 14.500 kişi işkence görmüş; büyük bölümü yurt dışı olmak üzere 10 milyona yakın insan yerlerinden olarak, göçmen haline gelmiştir; tüm ailelerin yaklaşık 1/5'i parçalanmış; ülkede konut maksatlı binaların 1/3'ü, okul ve hastanelerin 1/2'si yıkıldı ya da kullanılamaz hale gelmiştir.

2.1.4. Türkiye'nin Suriye İç Savaşı ve Muhtemel Sonuçlarına İlişkin Temel Politikası

Türkiye en uzun kara sınırına sahip ve sosyolojik olarak Güney Doğu Bölgesinin doğal bir uzantısı özelliklerine sahip komşusu Suriye'deki İç Savaşı, başlangıç tarihinden itibaren dikkatle izlemiş ve kendisine olabilecek etkilerini de göz önünde bulunduran resmi politika ve söylemlerde bulunmuştur. Söz konusu bu politikaları satır başlıklarıyla aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür.

Türkiye'nin Suriye İç Savaşına İlişkin Temel İlkeleri:

-Türkiye her şeyden önce daima Suriye'nin toprak bütünlüğü ve bölgedeki mevcut uluslararası statükonun devamından yana bir resmi politika izlemiş ve izlemektedir.¹¹³

¹¹² İç savaşın sonuçlarına ilişkin veri ve rakamlar; BMMYK, Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), Dünya Bankası(WB), Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR) ve İnsani Yardım Vakfı (IHH) raporlarından derlenmiştir.

¹¹³ Ali Balcı, **Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar**, İstanbul, alfa kitapevi, 2018, s. 27.

- Çatışmaların öncelikle üst düzey temas ve görüşmelerle derhal durdurulması esas alınmıştır.¹¹⁴
- Suriye halkının meşru temel demokratik taleplerinin karşılanması ve ihtilafları ortadan kaldıracak yeni bir anayasa yapılması çalışmalarına başlanmasının, çatışmaların sona erdirilmesinde temel teşkil edeceği esas alınmaktadır.¹¹⁵
- Esad rejiminin ülke çapında ateş kes ilan etmesi, yönetimden çekilerek, derhal demokratik ve adil seçimlerin yapılarak barışçıl bir siyasi değişim süreci başlatılmalıdır.¹¹⁶
- Suriye’de etnik, mezhebi özelliklere dayanmayan yeni bir siyasi yapılanma gerekmektedir.¹¹⁷
- Bölge ve sınır civarında yaşayan Suriye ve Türk vatandaşlarının can ve mal güvenlikleri sağlanmalıdır.
- BM çatışmalara derhal müdahale etmelidir.¹¹⁸
- Bölge halkının terör eylemleri ve teröristlerden zarar görmesinin önüne geçilmelidir.
- Suriye vatandaşı Türkmenlerin Suriye’nin yeni yapılanmasında onurlu bir yere sahip olmaları sağlanmalıdır.¹¹⁹
- Suriye’nin kuzeydoğusunda güvenli mücavir bir tampon bölge kurulmalıdır.¹²⁰
- Suriye’nin kuzeyinde herhangi bir terör yapılanmasına asla izin verilmemelidir.

¹¹⁴ <https://www.timeturk.com.tr/tr/2011/03/28/mit-mustesari-fidan-sam-da-esad-ile-gorustu.html> erişim:01.10.2022

¹¹⁵ <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-tr.mfa>. Erişim:08.10.2022

¹¹⁶ <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-tr.mfa>. Erişim:08.10.2022

¹¹⁷ Çağatay Demir, “ Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi? Bölgesel ve Küresel Güçler mi? “, s, 66, <https://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301340.pdf> erişim: 08.10.2022

¹¹⁸ <https://www.aa.com.tr/dunya/bm-suriyede-etkisiz-kaldi/65883> erişim:08.10.2022

¹¹⁹ Yücel Bozdağlıoğlu, “ **Turkish Foreign Policy and Turkish Identity : A Constructivist Approach** “, London, Routledge, 2003, s. 61.

¹²⁰ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyenin-suriyede-guvenli-bolge-plani-hazir-432682.html> erişim:08.10.2022

2.2. Suriye İç Savaşının Neden Olduğu Kitlesele Göçler

Suriye İç Savaşı hem bölgesel, hem de küresel bakımlardan pek çok ülke açısından muhtelif sonuç ve sorunlara yol açmıştır. Örneğin ABD ve Rusya açısından bölgeyi yeniden dizayn etme, enerji ve lojistik yollarını kontrol altına alma, Çin açısından Orta Doğu ve Afrika pazarlarına ulaşma gibi jeo-politik, ticari ve askeri stratejiler, İran açısından rejim yanlısı bir yönetimin varlığını devam ettirmesi gibi etkileri söz konusu iken, Türkiye açısından ise en önemli tesiri; büyük kitlesele göç hareketlerine neden olmasıdır.

2.2.1. Kitlesele Göç Tanımı ve Özellikleri

Uluslararası Göç Örgütünün (IOM) yayınladığı göç terimleri sözlüğünde kısaca; yüksek sayılarda ve ani olarak gelişen toplu insan hareketi olarak tanımlanan kitlesele göçler.¹²¹

Savaşlar, iç çatışmalar, elverişsiz iktisadi koşullar, siyasi baskılar, gayri insani rejim ve yönetimler, düşük insani kalkınma endeksleri gibi kırılğan Devlet özellikleri¹²² ve elverişsiz iklim koşulları¹²³ gibi sebeplerle insanların topluca bulundukları ülkeden, bir başka ülkeye göç etmeleri olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere kitlesele göç; yoksulluk, işsizlik, adaletsiz gelir dağılımı gibi iktisadi, savaş, iç savaş ve çatışma, baskı ve zulüm gibi sosyal ve siyasi, kuraklık ve çevre felaketleri gibi coğrafi nedenlerle toplumsal travmalara neden olan olaylar sonucu toplumun tüm kademelerini harekete geçiren zorunlu bir göç türüdür. Yakın tarihte, Hindistan'daki Bengalliler, İran İslam Devriminden kaçan İranlılar, Rus işgalinden kaçan Afganlılar, körfez savaşından kaçan Iraklılar, Bulgaristan rejiminden kaçan Türkler, Sudan'ın Darfur bölgesinden kaçan

¹²¹ Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü, **IOM**, Cenevre, Yayın No.31, 2004, , s. 59.

¹²² Pınar Çuhadar, "Kırılğan Devlet ve Zorunlu Göç İlişkisini Suriye Üzerinden Okumak", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt 5, Sayı 1, 2019, s. 37.

¹²³ Nuray Ekşi, "İklim Mültecileri", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt 2, sayı 2, 2016, s. 13.

Sudanlılar ve Suriye iç savaşından kaçan Suriyeliler kitlesel göç akımlarının en beliğin örneklerini teşkil etmektedirler.¹²⁴

Kitlesel göçlerin başlıca özellikleri aşağıdaki sıralamada olduğu gibidir:

- ✓ Kitlesel Göçler her şeyden önce zorunlu olarak gerçekleşen göçlerdir.
- ✓ Ülkenin ya da toplumun istinasız tüm kesimlerini ihtiva ederler.
- ✓ Genellikle aileler olarak gerçekleşirler.
- ✓ Yaşlı, kadın ve çocuk ağırlıklıdır.
- ✓ Gittikleri yerde uzun süreli ve kalıcı karakter gösterirler.
- ✓ Önlenmesi ve kontrol edilmesi son derece güç hareketlerdir.
- ✓ Gittikleri ülkede ve uluslararası toplumda önemli sosyal, siyasi ve iktisadi sonuçlar doğururlar.
- ✓ Meydana getirdikleri etki ve sorunların çözümü için uluslararası işbirliği ve dayanışmaya ihtiyaç hissettirirler.¹²⁵

2.2.2. Türkiye’de Yakın Tarihte Gerçekleşen Kitlesel Göçler

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin büyük bölümünü oluşturan Anadolu toprakları, tarihten bu yana daima büyük kitlesel göçlerin merkezi ve hedefi olmuştur. Cumhuriyet döneminde de bu özelliğini yitirmeyen bu topraklar hem soydaş, hem de yakın ve uzak komşu devletlerden kaynaklanan kitlesel göç akımlarına şahit olmaktadır. Türkiye; Dünya ve Türk tarihinin en büyük kitlesel göç hareketi olan ve halen çeşitli şekillerde

¹²⁴ Göç ve Mülteciler, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/118960/mad_resource/content/o/4%20goc.pdf
Erişim:12.10.2020.

¹²⁵ Mehmet Zeki Bodur, “Küresel Göç Hareketlerinin Nedenleri ve Buna İlişkin Öngörüler”, <https://21.yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/kuresel-goc-hareketlerinin-nedenleri-ve-buna-iliskin-ongoruler> erişim:09.10.2022.

devam etmekte bulunan Suriye göçlerinden önce de muhtelif kitlesel göç akımları tecrübesi yaşamıştır. Bu kitlesel göç akımları aşağıda tablo halinde gösterilmektedir.¹²⁶

¹²⁶ <https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar> erişim: 10.10.2020.

Tablo 2.1: Türkiye’ye Yönelik ve Suriye’den Kaynaklananlar Dışındaki Kitlemel Göçler

Yıl	Ülke	Sayı
1922-1923	Yunanistan	384.000
1923-1950	Yugoslavya	305.000
1923-1989	Bulgaristan	800.000
1923-1945	Romanya	31.145
1970-1997	İran	1.000.000
1988-1991	Irak	520.000
1992-1998	Bosna-Hersek	20.000
1999-2000	Kosova	17.746
2001-2002	Makedonya	10.500

Tablodan da anlaşılacağı gibi, Suriye’den göçler başlamadan önce Türkiye Bulgaristan başta olmak üzere Balkanlardan gelen soydaş göçlerine ve uzun süreli İran-Irak savaşı ve rejim baskılarının yol açtığı İran ve Irak göçlerine sahne olmuştur.¹²⁷

Türkiye’ye Cumhuriyet döneminde gerçekleşen göçler neticesinde 1923-2005 tarihleri arasında Yunanistan, Bulgaristan ve Yugoslavya başta olmak üzere Romanya, Afganistan, Doğu Türkistan, Irak ve Kafkasya’dan 1.744.126 göçmen Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir.¹²⁸

2.2.3. Türkiye’ye Suriye’den Yönelik Kitlemel Göçler

Suriye’de Arap baharının da etkisiyle, demokrasi, özgürlük ve ekonomik refah talebi ile başlayan protesto gösterilerinin Suriye rejimi tarafından orantısız güç ve katliama varacak ölçüde sert müdahalelerle bastırılmaya çalışılması üzerine çıkan iç

¹²⁷ Ahmet Ceylan, İsa Uslu, “ Türkiye Cumhuriyetine Yönelen Kitlemel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme:1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/926854.pdf> erişim:10.10.2022.

¹²⁸ Sayit Yusuf, “ Türkiye’ye Yönelik Soydaş Göçü ve Sonuçları”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, Yayın No.6, 2006, s. 113.

çatışmaların giderek bir iç savaşa dönüşmesi, Suriye halkının güvenlik arayışı amacıyla komşu ülkelere kitleler halinde zorunlu göçe sürüklenmesine neden olmuştur. Daha ne kadar süreceği belli olmayan bu kitlesel göç akımlarının en büyük hedefi de Türkiye olmuştur.¹²⁹ Göç akımlarının başlangıç tarihinden itibaren, Türkiye uluslararası hukuk kuralları gereği ve insani değerler açısından sınır kapılarını Suriyeli göçmenlere açarak ülkemize sığınmalarına izin vermiştir. 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik bir göçmen kafilesi Cilvegözü sınır kapısından giriş yapmış ve bu kafile Hatay ili, Yayladağı ilçesinde kendilerine tahsis edilen barınma merkezine yerleştirilmişlerdir.¹³⁰

Suriyeli göçmenler Türkiye'ye kitlesel girişlerini büyük ölçüde Hatay vilayeti, Reyhanlı ilçesinde bulunan Cilvegözü ile Gaziantep vilayetinde bulunan Öncüpınar sınır kapılarından gerçekleştirmektedirler. Ancak göçmen kaçakçılığı yolu ile sınırın her noktasından da düzensiz göçmen girişlerinin gerçekleştirildiğini belirtmek gerekir.

2.2.3.1. Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Suriye Göçlerinin Yıllar İtibariyle Gelişimi

Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılında yaklaşık 250 kişilik kafilenin sınırlarımızdan giriş yapmasını müteakip, Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere sınır kapılarını açarak, ülkemize serbest geçişlerle sığınmalarına imkân veren bir uygulama yapması üzerine Suriye'den kitleler halinde göçmenler sınırlarımızdan geçmeye başlamışlardır. 2011 ile 2014 yılları arasında sınır geçiş noktalarından belgeli ya da belgesiz olarak ve hiçbir kontrol ve incelemeye tabi tutulmadan Türkiye'ye geçiş yapan Suriyeli göçmenlerin, bu iki yıllık geçiş dönemleri bugün yaşanan Suriyeli göçmen sorununda önemli bir dönüm noktasıdır. Kim olduğu bilinmeyen, kontrolsüz ve düzensiz binlerce insan bu iki yıl zarfında ülkemize girmiş, daha sonra ise ülke geneline dağılarak, ileride

¹²⁹ Oytun Orhan, Sabiha Şenyücel Gündoğar, **Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri**, Ankara, Orsam Yayınları, Rapor No.195, 2015, s.21.

¹³⁰ Naman Bakaç, "Sınır Dışı Edilme ve Kavram Kargaşası kışkacındaki Suriyeliler ile Afganlılar", <https://www.indyturk.com/node/508501> erişim:12.10.2022.

oluşacak sosyal, siyasi ve iktisadi sorunların temelini atmışlardır. Türkiye böyle büyük çapta oluşacak bir göç olayının boyutlarını başlangıçta tahmin edememiş, insani bir yaklaşımla kontrolsüz olarak göçmenlere kucak açmıştır.¹³¹

Suriye’den Türkiye’ye yönelik kitlesel göçlerin başlangıcından günümüze kadar olan rakamsal artışları yıllar itibariyle aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.¹³²

Tablo 2.2: Kitlesel Göçlerle Türkiye’ye Gelen Suriyeli Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Suriyeli Göçmen Sayısı
2012	14.237
2013	224.655
2014	1.519.286
2015	2.503.549
2016	2.834.441
2017	3.426.786
2018	3.623.192
2019	3.576.370
2020	3.641.370
2021	3.737.369
2022(Nisan 2022 İtibariyle)	3.762.686

Kaynak: GİGM/GİB GKA Suriyeliler İstatistikleri

Yukarıdaki tablonun bize gösterdiği; Suriye’den Türkiye’ye doğru gerçekleşen kitlesel göçlerin bu güne kadar her yıl muntazaman devam ettiği, özellikle terör örgütleri DEAŞ ve PYD/PKK’nın Kuzey Suriye’de etkili olduğu 2014-2017 yıllarında göçlerin büyük rakamlara ulaştığı ve şu an itibariyle Türkiye’de bulunan, yaklaşık 4 milyon kayıtlı

¹³¹ Ahmet İçduygu, “Syrian Refugees In Turkey: The Long Road Ahead”, **Migration Policy Institute Press**, Washington, 2015, s.24.

¹³² Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> erişim:14.10.2022.

ve GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun bu yıllarda ülkemize giriş yaptığıdır.

Yukarıdaki Tabloda belirtilen rakamlar; 2015 senesinden itibaren yalnızca kayıtlı ve biyometrik veri girişinin yapılmaya başlanmasını takiben verilen, ilk kullanıldığı yıllarda siyah-beyaz olup, 2021 yılından itibaren GİGM/GİB İl müdürlüklerince ücretsiz olarak güncellemesi yapılarak verilen ve barınma, sağlık, istihdam, eğitim, sosyal yardım ve diğer kamu hizmetlerinden yararlanmakta kullanılan “yabancı tanıtım/kimlik kartı”¹³³ sahibi bulunan ve geçici koruma kapsamı altında bulunan Suriyeli göçmen sayısını göstermekte olup, Türkiye’ye göçmen kaçakçıları vasıtasıyla giren düzensiz göçmenleri ihtiva etmemektedir.¹³⁴ Düzensiz göçmenlerle birlikte bu rakamların üzerine yüzde 10 ile yüzde 20 arasında bir rakamın ilavesiyle daha gerçekçi bir rakama ulaşılması mümkün olacaktır.¹³⁵

2.2.3.2. Türkiye’ye Yönelik Kitlese Suriye Göçlerinin Düzensiz Göçmenleri

Türkiye 1960’lı yıllardan bu yana Yurt Dışına göçmen gönderen bir ülke iken, özellikle 2000’li yıllardan sonra göçmenlerin hem Avrupa’ya geçiş yapmak için kullandıkları “Transit Göç Ülkesi”, hem de sığınmayı amaçladıkları “Hedef Ülke” niteliği kazanmıştır. Türkiye’nin bu yeni konumu çoğunlukla Düzensiz Göç(Yasa Dışı Göç) ve Düzensiz Göçmenlerin(Kaçak Göçmenlerin) hedefi haline gelmiştir.¹³⁶

¹³³ Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Bilgilerinin Güncellenmesi, <https://help.unhcr.org/turkiye/tr/information-for-syrians-verification-of-syrian-nationals-under-temporary-protection/> erişim:14.10.2022.

¹³⁴ Başta BMMYK olmak üzere göçle ilgili tüm uluslararası kuruluşlar düzenledikleri rapor ve belgelerde suç fiilini çağrıştıran “kaçak göçmen” ifadesi yerine, korumacı bir anlayışla sadece idari bir düzenlemeyi ihlal eden kişi anlamında “düzensiz göçmen” deyimini kullanmayı tercih etmektedirler.

¹³⁵ Nasrullah Uzman, “Türkiye’nin Sınır Güvenliği Açısından Suriyeli Sığınmacılar Meselesi”, s. 139, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369217.pdf> erişim:11.10.2022.

¹³⁶ Fahrettin Tepealtı, “Avrupa Birliğine Yönelik Türkiye Geçişli(Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Erzurum, Cilt.24, Sayı.41, 2019, s.128-136.

Suriye iç savaşının başlangıç yılı olan 2011 yılından önce başta Suriye, Irak ve Afganistan olmak üzere pek çok ülkeden 9474 km kara ve deniz sınır uzunluğu ile 113 hudut kapısına sahip Türkiye'ye yasa dışı yollarla göçmen girişi olmuştur.¹³⁷ Düzensiz göçmen sayısının yıllar itibarıyla dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.¹³⁸

Tablo 2.3: Suriye Kitlel Göç Akımları Öncesi Düzensiz Göçlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Düzensiz Göçmen Sayısı
2005	57.428
2006	51.983
2007	64.290
2008	65.737
2009	34.345
2010	32.667

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı İstatistikleri

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, Türkiye'nin düzensiz göç ile mücadelesi Suriye iç savaşının neden olduğu kitlel göç hareketinin öncesinde de mevcut olup, içlerinde Suriyeli göçmenlerin de bulunduğu pek çok yasa dışı göçmen sınırlarımızı zorlamıştır. Suriye kitlel göç hareketlerinden önce tespit edilen düzensiz göçmenlerin hangi ülkenin vatandaşı oldukları aşağıdaki tablodaki gibidir.

¹³⁷ Mehmet Terzioğlu, “ Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye”, **Uluslararası Göç Sempozyumu 2005 (Bildiriler)**, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul, No.6, 2006, s. 169.

¹³⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> erişim:15.10.2022.

Tablo 2.4: Suriye Kitlemel göç Akımları Öncesi Düzensiz Göçmenlerin Ülkelere göre dağılımı

Ülke	Düzensiz Göçmen Sayısı
Suriye	69.775
Afganistan	31.360
Irak	30.947
Pakistan	19.317
Gürcistan	2.679
Bangladeş	2.390
İran	1.817
Özbekistan	1.648
Myanmar	1.169
Azerbaycan	1.138

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı İstatistikleri

Tablodan da görülebileceği gibi iç savaş öncesinde de Suriye Türkiye'ye göçmen gönderen "kaynak ülkelerin" başında, ilk sırada gelmektedir. Suriye iç savaşıyla birlikte ilk kitlemel göçlerin gerçekleştiği 2011 ve 2014 yılları arasında gerçekleştirilen açık kapı, kontrolsüz ve serbest giriş uygulaması (gelen her Suriye vatandaşının sınırdan geçtiği) esnasında, ülkeye kaçak yollarla girmenin herhangi bir gerekçesi kalmadığından, Suriye'den düzensiz göç ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Göçmen sayısının tahmin edilenin çok üstüne ulaşacağını anlaşılmaması ve açık kapı, serbest giriş uygulamasının daha kontrollü ve kimlik tespit ve kayda alınma sürecinin başlamasıyla birlikte Suriye kaynaklı düzensiz göçmen girişleri tekrar başlamıştır. 2011 tarihinden günümüze kadar geçen süre zarfında güvenlik güçlerince ele geçirilerek geri gönderme

merkezlerinden GİGM/GİB tarafından ülkelerine geri gönderilen düzensiz göçmenlerin yıllara göre sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.¹³⁹

Tablo 2.5: Suriye İç Savaşı Sonrası Ele Geçirilen Düzensiz Göçmenlerin Yıllar İtibariyle Dağılımı

Yıllar	Düzensiz Göçmen Sayısı
2011	44.415
2012	47.510
2013	39.890
2014	58.647
2015	146.485
2016	174.466
2017	175.752
2018	258.003
2019	454.662
2020	122.302
2021	162.996
2022(30.04.2022)	65.569

Kaynak: GİGM/GİB İstatistikleri

Yukarıdaki tablonun bize gösterdiği husus; Suriye’den Türkiye’ye göçmen girişlerinin serbest bırakılması uygulamasından vazgeçilerek, kimlik tespiti ve kontrole dayandırılmaya başlandığı 2015 yılından itibaren göçmenlerin yasa dışı teşebbüslerinin artması ile göçmen sorununun toplumsal ve siyasi bir tepkiye dönüşerek, devletin yasa

¹³⁹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü/Başkanlığı <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> erişim:16.10.2022.

dışı göçle mücadele yoğunluğunu arttırması sonucu ele geçirilerek sınır dışı edilen düzensiz göçmen sayısında büyük artışlar olduğunu göstermesidir.

2.2.3.3. Türkiye’ye Yönelik Kitlese Suriye Göçlerinin Sosyal, İktisadi ve Demografik Sonuçları

Suriye’den kaynaklanan kitlese göç akımları; geçen 11 yıllık süre zarfında iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin sona ermesi, göçmenlerin zorunlu harcamalarına yapılan katkı ve güvenlik harcamaları gibi nedenlerle Türk ekonomisine yüklediği yüklerden¹⁴⁰ Türkiye’de gerçekleşen doğumlar gibi demografik sorunlara¹⁴¹, demografik sorunlardan istihdam ve eğitim gibi sosyal sorunlara¹⁴² varan bir dizi sonuçların doğmasına neden olmuştur. Kitlese Suriye göçlerinin doğurduğu sonuçları 2022 yılı itibarıyla aşağıda gösterilen tablo halinde özetlemek mümkündür.

¹⁴⁰ Recep Tayyip Erdoğan: Sığınmacılar için harcadığımız para 40 milyar doları aşmış durumda <https://www.birgun.net/haber/erdogan-siginmacilar-icin-harcadigimiz-para-40-milyar-dolari-asmis-durumda-280421> erişim:16.10.2022.

¹⁴¹ Nilgün Saryal, **Suriyeli Sığınmacılar ve Demografik Projeksiyonlar**, Özel Rapor, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 38.

¹⁴² Emine Saklan ve Kasım Karakütük, “Türkiye’deki Suriyeli Eğitim Çağı Çocuklarının Eğitim Süreçleri Üzerine Bir Çözümleme”, s.53, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/69353/975386> erişim:16.10.2022.

Tablo 2.6: Kitlemel Suriye G Akımlarının Türkiye’deki Muhtelif Sonuçları

Muhtelif Sonuçlar	Sonuçların Rakamsal İfadesi
Suriyeli Göçmenlere Vatandaşlık Verilmesi	211.000
Suriyelilerin Gerçekleştirdiği Doğumlar	750.000
Gerçekleşen Doğumların Oranı	8%
Eğitim ağındaki Suriyeli ocuklar	1.740.000
Eğitime Devam Eden Suriyeli ocuklar	840.000
Aktif alışan Suriyeli Göçmenler	1.093.431
Çalışma İzniyle alışan Suriyeli Göçmenler	31.185
Mahkm ve Tutuklu Bulunan Suriyeli Göçmenler	3.102
Suriyeli Göçmenlerin Su Oranı	%1.32
Türklerle Evlenen Suriyeli Kadın Göçmenler	3.380
Türklerle Evlenen Suriyeli Erkek Göçmenler	752
Asayiş Nedeniyle Sınır Dış Edilen Suriyeli Göçmenler	19.336
Kendi İsteğiyle Geri Dönen Suriyeli Göçmenler	517.289

Kaynak: GİGM/GİB, Emniyet Genel Müdürlüğü, TİİK ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri

2.3. Türkiye’nin Kitlemel Suriye G Akımlarına Yönelik Politikaları

Suriye’deki protesto gsterilerinin hızla büyük bir i savaşa dönüşmesinin hemen akabinde çatışmalardan kaçmaya çalışan insanlar kitleler halinde Türkiye sınırlarına dayanmış, Türkiye’nin insani bakış açısıyla uyguladığı “açık kapı politikası” vasıtasıyla sınırlarımızdan geçerek ülkemize sığınmışlardır. Açık kapı politikasının uygulandığı ilk yıllarda tüm sınır geçişlerinin serbest ve kontrolsüz olduğu yıllarda kimliğine ve niteliğine bakılmaksızın sınıra dayanan tüm Suriyeliler sınır bölgelerinde kendilerine tahsis edilen barınma merkezi ve kamplara yerleştirilmiştir. Ancak, i savaşın tahminlerin ötesinde

uzaması ve göç akımlarının artarak devam etmesi üzerine sınır geçişleri kontrollü ve düzenli gerçekleştirilmeye başlanmıştır.¹⁴³

Devletin uzun süreli bir iç savaş ve uzun sürecek göçmen ev sahipliğini ön görmesi üzerine idari, hukuksal ve kurumsal düzenlemeleri ihtiva eden bir Suriye kaynaklı göç yönetimi politikaları geliştirmeye başlamıştır.

2.3.1. Suriye Göçleri Bağlamında Göç Politikası Tanımı ve Unsurları

Suriye'den Türkiye'ye yönelik zorunlu ve kitlesel göç akımları bağlamında göç politikasını; Türkiye sınırları içerisinde, Suriyeli göçmenlerin girişi ve mevcudiyetini, diğer kişi ve mülteciler ile birlikte korumayı yönetmek üzere, Suriye'den kaynaklanan kitlesel göçleri düzenli, kontrollü ve insancıl bir şekilde yönetmek için milli bir sistem dâhilinde muhtelif kamu kurumlarından oluşan bir yönetimin anlayışı ve tatbikatı olarak tarif etmek mümkündür.¹⁴⁴

Göç Politikasının Temel unsurları;

- ✓ Devletlerin kara ve deniz sınırları,
- ✓ Sınır ötesi devlet ve bölgeler,
- ✓ Düzenli ve düzensiz göçler,
- ✓ Zorunlu ve isteğe bağlı göçler,
- ✓ Hukuki ve idari düzenlemeler,
- ✓ Kurumsal ve kurumlar arası düzenlemeler,
- ✓ Kanuni çerçeve, mekanizma ve tatbikatlar,
- ✓ İnsani ve korumacı anlayışlar

¹⁴³ Özge Bozkaya, Ali Kıncal, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt.4, Sayı.2, 2018, s.93.

¹⁴⁴ Larry Minear, Hazel Smith (Editör), **Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft**, United Nations University Press, Tokyo, 2006, s. 58.

- ✓ Planlı ve dinamik kurallardan oluşmaktadır.¹⁴⁵

2.3.2. Türkiye'nin Yakın Tarih Kitlemel Göç Politikalarının Temel Özellikleri

Tarih boyunca büyük göç olaylarına şahitlik etmiş bulunan Anadolu toprakları bu özelliğini yakın tarih olarak nitelendirebileceğimiz Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde de devam ettirerek büyük kitlemel göç akımlarına sahne olmuştur. Yunanistan, Kafkasya, Bulgaristan, Irak ve Suriye gibi eski Osmanlı topraklarından gelen soydaş ve güçlü kültürel ve dini bağlarımızın bulunduğu göçmen akımları bunların başlıcalarıdır. Türkiye bu kitlemel göç akımlarının kazandırdığı tecrübe ve Türk toplumunun hoş görü ve yardımseverlik anlayışı ile göç yönetimine temel teşkil edecek göç politikaları geliştirmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Göç Politikalarının içinde bulunduğu siyasi ve sosyal konjonktür ve yönetmeyi amaçladığı göçün özellikleri ne olursa olsun hiç değişmeyen temel esasları olduğu gibi, AB aday ülke statüsünün kabul edildiği 11.Aralık 1999 Helsinki AB devlet ve hükümet başkanları zirvesinin ardından 2001 ve 2004 yılları arasında AB müktesebatına uyum çerçevesinde çıkardığı kanunlara uygun göç politikası esasları da mevcuttur.¹⁴⁶ Bu yüzden Türkiye'nin genel anlamda göç politikalarını 2000 senesi öncesi ve 2000 senesi sonrası olarak iki ana bölüm halinde özetlemek mümkündür.

2.3.2.1. 1923-2000 Yılları Arası Göç Politikaları ve Temel Özellikleri

Bu döneme ait Göç Politikaları; Yeni kurulan Devletin, eski imparatorluk coğrafyasında kalan topraklarından Türkiye'ye gelen Türk Kökenli Göçmenlerin iskan

¹⁴⁵ Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü, **IOM**, Cenevre, Yayın No.31, 2004, s. 63.

¹⁴⁶ Dış İşleri Bakanlığı, AB Başkanlığı Katılım Müzakereleri, https://www.ab.gov.tr/katilim-muzakereleri_37.html erişim:18.10.2022.

edilmesi, buna mukabil olarak ise farklı etnik ve dini kimliklere sahip eski Osmanlı vatandaşlarının yurt dışına çıktığı mübadil göçler vasıtasıyla bir inşası, daha sonra ise inşa edilen bu Ulus Devletin geliştirilerek devam etmesi, ulus devlet yurt dışına, özellikle de gelişmiş Avrupa ülkelerine göçmen işçi göndererek ekonomik kalkınma ve büyüme sağlanması temeli üzerine inşa edilen göç politikalarıdır.¹⁴⁷

Bu döneme ait göç politikalarının başlıca özelliklerini aşağıdaki maddeler halinde özetlemek mümkündür:

- ✓ Ulus devlet oluşturma, idame ettirme ve geliştirme temellidir.
- ✓ Ülke nüfusunu arttırmayı hedeflerler.
- ✓ Milli güvenlik, iskân, nüfus, ekonomik kalkınma ve dış siyaset politikaları ile entegre olarak geliştirilmiştir.
- ✓ Göç alan ve göç veren ülke vasfına uygun olarak oluşturulmuştur.
- ✓ Ana hukuki çerçevesi iskân kanunu(1934) olan politiklardır.
- ✓ Etnik, dini ve kültürel açılardan bağdaşık bir toplum oluşturmayı hedeflerler.
- ✓ Yurt dışına göçmen işçi göndermeyi olumlu, yurt dışından göçmen(soydaşlar haricinde) kabul etmeyi olumsuz kabul ederler.
- ✓ Soydaş göçmenlerin ülkeye girişlerini kolaylaştırmak, soydaş olmayan göçmenlerin ise ülkeye girişlerine mani olmak esastırlar.
- ✓ Türk soyundan gelmeyenleri göçmen olarak kabul etmezler.
- ✓ Sistemsiz, kurumsal olmayan ve esnek özelliklere sahiptirler.¹⁴⁸

2.3.2.2. 2000 Yılı Sonrası Göç Politikaları ve Temel Özellikleri

Türkiye'nin 2000 yılından itibaren göç politikalarının değişmesinde iki dönemsel faktör etkili olmuştur. Bunların ilki; küreselleşmenin etkisini giderek arttırması sonucu

¹⁴⁷ Yılmaz Demirhan, Seyfettin Aslan,” Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, s,43-55, **Birey ve Toplum**, <https://www.acarindex.com/pdfler/4213-4694.pdf> erişim:19.10.2020.

¹⁴⁸ A.g.e., s.50-55

değişen uluslararası göç karakteri ve bunun sonucu Türkiye'nin göç alan ve göç veren ülke karakterli bir ülke olma vasfının yanı sıra, batıya yönelik göç akımlarında önemli bir geçiş(transit) ülke konumunu kazanmasıdır. İkincisi ise; 1991 AB Helsinki zirvesinde, Türkiye'nin aday ülke statüsünü kazanması ve bunun sonucu olarak göç politikalarının AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesi zaruretidir. Bu döneme ilişkin göç politikalarının başlıca özellikleri aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir:¹⁴⁹

- ✓ Uluslararası göç hukuku ve mevzuatı esastır.
- ✓ Ulusal mevzuatın çerçevesi ab müktesebatına uyum sağlamaya yöneliktir.
- ✓ Kurumsal yapı ve sistem anlayışı temellidir.
- ✓ Uluslararası işbirliği çerçevesinde geliştirilmişlerdir.
- ✓ Avrupa ülkeleri dışından gelen göçmenlere mülteci statüsü tanımayan, coğrafi kısıtlama temellidirler.
- ✓ Merkezi planlama ve yönetim esastırlar
- ✓ Sınır güvenliği, vize ve milli güvenlik eksenlidirler.
- ✓ Mülteci hareketleri, düzenli(yasal) göç, düzensiz(yasadışı) göç ve göçmen kaçakçılığının özellik ve nitelikleri göz önüne alınarak hazırlanmıştır.
- ✓ Göçmenler açısından daha korumacı ve yardım esastır.
- ✓ Uluslararası göçlere açık bir ülke algısını önlemeyi hedefler.
- ✓ Ev sahibi kamuoyuna karşı şeffaf olmayı hedefler.¹⁵⁰

2.3.2.3. Türkiye'nin Göç İle İlgili Taraf Olduğu Anlaşmalar

Türkiye Uluslararası göç mevzuatına uyum ve göç yönetimi alanında geçmiş 1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine” uzanan ve uluslararası işbirliğine katılım çerçevesinde başta 1951 Cenevre Sözleşmesi¹⁵¹ olmak üzere doğrudan ya da dolaylı, ikili

¹⁴⁹ İbrahim Yıldız, “ Türkiye’ye Uluslararası Göçler ve Türkiye’nin Göç Politikası “, İstanbul Kırmızı Çatı Yayınları, 2018, s. 66-142.

¹⁵⁰ A.g.e., s. 151-155.

¹⁵¹ “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme”,<https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-cenevre-sozlesmesi-1.pdf> erişim:23.10.2022.

ve çoklu bir çok anlaşmaya imza atmış ve onaylamıştır. Söz konusu bu anlaşmalarda en önemlileri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.¹⁵²

Tablo 2.7:Türkiye'nin Göç Sahasında İmzaladığı Temel Vasıflı Milletlerarası Sözleşmeler

Sözleşmenin Adı	Kabul Yeri	Kabul Tarihi	Türkiye'nin Onay Tarihi
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	Roma	1950	1954
Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Türkiye'nin Coğrafi Kısıtlama Şartı İle)	Cenevre	1951	1962
Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol	Cenevre	1967	1968
Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Korunması ve Hakları Sözleşmesi (Türkiye'nin 15,40,45,46,76 Ve 77. Mad Çekincesiyle)	New York	1999	2001
İnsan Ticaretinin Önlenmesine Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol	Palermo	2000	2003
Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığının Önlenmesine Dair Protokol	Palermo	2000	2003
Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi	New York	1966	2003
Uluslararası Ekonomik Sosyal Ve Kültürel Haklar Sözleşmesi	New York	1966	2003

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, Uluslararası Mevzuatı¹⁵³

¹⁵² Göç İdaresi Başkanlığı, "Türkiye'nin İnsan Ticaretiyle Mücadelesi", <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadelesi> erişim:23.10.2022.

¹⁵³ Göç İdaresi Başkanlığı, Uluslararası Mevzuat, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-mevzuat> erişim:23.10.2022.

2.3.3. Türkiye'nin Kitlemel Suriye G   lerini Yönetme Politikaları ve Temel   zellikleri

Türkiye 2000 senesi sonrası ab m  kteseabatına uyum sağlama amacıyla hukuksal ve kurumsal olarak geliştirdiği g    politikalarını 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı ile maruz kaldığı hem kendi tarihi, hem de dünya tarihi açısından bu en büyük kitlemel g    akımlarını yönetmek gayesiyle gözden geçirmiş, bir taraftan uygulamaya dönüştürdüğü dı   siyaset prensipleri, diğer taraftan ise, iç hukuk mevzuatında yeni düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Uluslararası sahada imzalanan ve Suriye g   lerinin yönetilmesini dolaylı ya da doğrudan destekleyen anlaşmalar Suriye g    politikalarının diğer bir yönünü ifade etmektedirler.

Türkiye'nin Suriye iç savaşının neden olduğu zorunlu ve kitlemel Suriye g   lerine ilişkin Dünya ve Türk kamuoyuna deklare edilen resmi politikalarının temelinde aramızda kuvvetli bir tarihi, kültürel ve kardeşlik ba  ı bulunan Suriyeli göçmenleri ülkeye koşulsuz kabul edip, misafir ağırlama anlayışı ile barındırıp, temel insani ihtiyaçlarının giderilmesi, kalıcı bir barışın temin edilmesini müteakiben de ülkelerine güvenli bir şekilde dönmelerini sağlamak yatmaktadır.¹⁵⁴

Suriye iç savaşının tahminlerin ötesinde uzaması, uluslararası siyasi arenada öngörülemeyen koşulların ortaya çıkması, i   ve dış siyaset alanında şartların değişikliğe uğraması gibi nedenlerle politikalarda bazı taktik değişikliklere gidilmişse de, ana strateji ve söylem halen devam ettirilmektedir.

Türkiye'nin Suriye kaynaklı kitlemel g    akımlarına ilişkin insani, dış politika ve hukuk odaklı g    yönetim politikalarının temel özellikleri aşağıdaki gibidir.

¹⁵⁴ AFAD, "Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında",https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25332/xfiles/13a-suriyeli_misafirlerimiz_kardes_topraklarinda_2016_turkce_.pdf erişim:21.10.2022.

2.3.3.1. İnsani Anlayış Yaklaşımlı Politikalar ve Özellikleri

Suriye’de iç çatışmaların kısa bir zaman zarfında kapsamlı bir iç savaşa dönüşmesi, Suriye halkını güvenli bir bölge olarak gördükleri Türkiye sınırına doğru kitleler halinde harekete zorlamıştır. Bu yüzden de artık zaman zaman artan, zaman zaman da azalarak, belki şekil değiştirerek devam edeceği anlaşılan bu kitlesel göç akımlarının en büyük hedefi Türkiye olmuştur. İnsani anlayış yaklaşımı göçmen politikaları sonucu Türkiye en kısa zamanda yaklaşık 3.7 milyon göçmen ile Dünya’nın en çok sığınmacı göçmen barındıran ülkesi haline gelmiştir.

2.3.3.1.1. Açık Kapı Politikası

Türkiye tarihi, kültürel, dini açılarından ortak bir geçmişi olan ve Türkiye’nin Suriye sınırı bölgelerinde yaşayan yerel halkla akrabalık ilişkileri de bulunan bu insanlara sınırlarını açarak, uyguladığı “açık kapı politikası” ile sınırdan geçerek ülkemize sığınmalarına izin vermiştir. Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikasının 2011 -2015 yılları arasındaki bölümü, sınırdan geçişlerin herhangi bir denetime ve şarta bağlı kalmadan gerçekleştirilen kontrolsüz serbest girişler şeklinde gerçekleştiği; “denetimsiz açık kapı politikasıdır”.

Milletlerarası göç literatüründe göçmenlerin engellenmesi ve denetlenmesi bakımından istisnai bir örnek teşkil edecek Türkiye’ye özgü bu açık kapı politikasının tercih edilmesinin başlıca nedenleri; Suriye iç savaşının küresel ve bölgesel güçlerin müdahil olabileceği ve uzun süre devam edebileceğinin tahmin edilememesi, Suriye rejiminin kısa sürede devrilerek, savaşın sona ermesi ve Türkiye’nin de desteklediği yeni bir siyasi oluşumun iş başına gelmesi sonucu sığınmacı göçmenlerin kısa sürede ülkelerine geri dönmeleri gibi dış politik öngörülerin yanı sıra, göçmenler için sınır bölgelerinde kurulan barınma merkezlerinden (kamplar) dünya basınınca sitayişle

bahsedilmesinin teşvik edici olması ve Osmanlı mirası, ensar muhacir anlayışı ve mazlumların yanında yer alma gibi tarihi ve itikadi mülâhazalardır.¹⁵⁵

Denetimsiz açık kapı politikası 2015 yılından itibaren, Suriyeli göçmen sayısının tahminlerin çok üzerinde artması üzerine bu durumun sürdürülebilir olmaktan çıkması, Türkiye'nin bundan böyle kabul edebileceği en fazla göçmen sayısı limitini yüz bin kişi olarak açıklaması,¹⁵⁶ kontrolsüz sınır geçişlerinin terör örgütü militanlarının sınırlardan rahatça geçerek bazı terör eylemlerine sebebiyet vermeleri, (Şubat 2013 Cilvegözü sınır kapısı ve Mayıs 2013 tarihlerinde Reyhanlı'daki patlamalarda 50 kişi hayatını kaybetmiştir.) tehdit ve güvenlik endişelerinin artması ve halkın göçmenlere karşı gösterdiği toplumsal kabulün yerini yavaş yavaş toplumsal tepkiye bırakması gibi gelişmeler üzerine serbest girişler yerini denetimli açık kapı politikasına bırakmıştır. Sınırdan geçişlerin denetim ve kontrollü yapılması ile birlikte, Türkiye'ye sığınmak isteyen göçmenler, ölçülebilmesi mümkün olan fiziksel ve davranışsal vasıflarını tanımak suretiyle kimliklerini tespit etmek üzere geliştirilmiş bir sistem olan biyometrik kayıt altına alınarak kendilerine geçici koruma kimlik kartı taşıma mecburiyeti verilmeye başlanmıştır. Bu uygulama ile, 23 Eylül 2021 tarihi itibarıyla 52.202 kişisi 5 vilayetimizdeki 7 GBM ikamet edenler olmak üzere toplam 3.714.918 Suriyeli göçmene geçici koruma kimlik belgesi verilmiş bulunmaktadır. Ayrıca bu göçmenlerin GİGM/GİB ile nüfus ve vatandaşlık işleri genel müdürlüğü ile ortak yürütülen çalışmalar neticesinde göçmen adres kayıt sistemine kayıtları gerçekleştirilmiştir. Kontrolsüz açık kapı politikasının uygulandığı ilk yıllarda sadece 478.479 olan adrese kayıtlı Suriyeli göçmen sayısı böylelikle 3.713.334 kişiye ulaşmıştır.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Derya Kap, "Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları", s. 32, [https://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35\(1\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35(1).pdf) erişim:24.10.2022.

¹⁵⁶ Osman Ağır, Murat Sezik, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", **Birey ve Toplum Dergisi**, Malatya, Cilt.5, Sayı.9, 2015, s. 94.

¹⁵⁷ "Geçici Korumaya Ait Kayıt İşlemleri", <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumaya-ait-kayit-islemleri> erişim:25.10.2022.

2.3.3.1.2. İnsani Temel İhtiyaçların Karşılanması

Ülkemize sığınan Suriyeli göçmenlere, iç savaşın kısa süreceği tahmini ile 2015 yılına kadar uygulanan bu politika ile barınma, eğitim, güvenlik, gıda, sağlık, haberleşme, sosyal ve kültürel faaliyet ve tercümanlık gibi günlük hayatta ihtiyaç duyabilecekleri insani tüm ihtiyaçları ücretsiz devlet tarafından karşılanmıştır.

İlk göçmen kafilesinin ülkeye giriş yapmasıyla birlikte, sınır bölgelerine yakın 10 vilayette 20 çadır,6 konteynır olmak üzere toplam 26 adet GBM kurulmuş ve ilk etapta 264.865 göçmen bu merkezlerle yerleştirilmiştir. Bu merkezlerde; barınma, alışveriş merkezi, hastane ve her türlü sağlık ekipmanı, güvenlik ve idare merkezi, sosyal aktivite, eğitim, okul ve kurs merkezleri, ibadethane, bankacılık hizmetleri, iletişim ve tercümanlık hizmetleri, Dünya'daki emsallerinin çok üstünde verilmiş ve dünya kamuoyunun takdirini kazanmıştır.¹⁵⁸

Geçici koruma merkezleri olarak anılan bu kamplardaki bütün hizmetler ücretsiz olup, bütün masrafları, AFAD, STK'lar, yerel yönetimler ve yardımsever Türk halkı tarafından karşılanmıştır. Bu merkezlerde 151.746 doğum ve 336.353 ameliyat gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁹

Yönetimleri GİGM kurulana kadar AFAD'a ait olan bu kampların sayısı ve barındıkları göçmen adedi 2015 yılından itibaren değişen göç yönetimi politikalarıyla azaltılmıştır.

Suriye iç savaşının uzayacağını ve GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin geriye dönme ihtimalinin gittikçe azalmasının anlaşılması üzerine, temel insani ihtiyaçların karşılanmasına yönelik politikalardan vazgeçilerek, GBM'nin azaltılıp, göçmenlerin yurt geneline dağıtılarak günlük ihtiyaçlarını kendi ayakları üzerinde durarak, kendilerince

¹⁵⁸ Çiğdem Alp, “**Türkiye’deki Suriyeliler, Özel Rapor**”, TC Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) Yayını, Ankara, 2018, s. 146.

¹⁵⁹ AFAD Suriye Raporları <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> erişim:25.10.2022

sağlanması, böylelikle hem Devletin üzerindeki maddi yükün azaltılması, hem de göçmenlerin Türkiye’deki toplumsal hayata uyum sağlamaları hedeflenmiştir.¹⁶⁰

2.3.3.1.3. Zorla Geri Göndermeme, Onurlu ve Gönüllü Geri Dönüşleri Özendirme

Geri göndermeme prensibi genel anlamı itibariyle; devletlerin mülteci, sığınmacı, vatansızlar, göçmenler ve yabancıların herhangi bir şekilde hayat haklarının ve temel özgürlüklerinin tehdit ve tehlike altında olmasından dolayı göçtükleri memleket, bölge ya da hudutlara cebren geri gönderilmesini yasaklamak suretiyle engel olmayı amaçlayan milletlerarası bir hukuk prensibidir.¹⁶¹ Türkiye’nin de coğrafi kısıtlama şartıyla da olsa taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin (Konvansiyonu) idari işlemlere ilişkin 5.Bölümünün 31 ve 32. maddeleri bu prensibin ana kaynağını teşkil etmektedir.¹⁶²

¹⁶⁰ Ayşe Şallı, “Kriz’den Uyum’a Türkiye’deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din” <https://www.dergipark.org.tr/tr/pub/buifd/issue/70502/1062625> erişim:25.10.2022.

¹⁶¹ Gülören Tekinalp, “**Türk Yabancılar Hukuku**”, İstanbul, Beta Yayınları, 1989, s. 101.

¹⁶² 31. Madde:1. Taraf Devletler, hayatlarının veya ^özgürlüklerinin, madde 1’de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ,ülkeden doğruca gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.

2. Taraf Devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf Devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar.

32. Madde: 1. Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak bulunan bir mülteciyi, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemeyeceklerdir.

2. Böyle bir mültecinin sınır dışı edilmesi, ancak ilgili yasal sürece göre alınmış bir karara uygun olabilir. Zorunlu ulusal güvenlik nedenlerinin, aksine bir uygulamayı gerekli kıldığı haller dışında, mültecinin, durumunu açıklaması için delil sunmasına, temyiz etmesine, bu amaçla yetkili bir makamın ya da, yetkili makamın özel olarak atayacağı bir kişinin veya kişilerin önünde temsil edilmesine izin verilecektir.

3. Taraf Devletler bu gibi bir mülteciye, diğer bir ülkeye yasal olarak kabulünün sağlayabilmesi için makul bir süre tanıyacaklardır. Taraf Devletler, bu süre içinde, gerekli gördükleri içişleriyle ilgili her hangi bir önlemi alma hakkını saklı tutarlar.

Türkiye'nin 1950 Senesinde imzalayıp, 1954 senesinde ise onayladığı AİHS'nin 3 ve 6. maddeleri de günümüzde bu konuda milletlerarası bir hukuki karine olarak kabul görmektedir.¹⁶³

Dış hukuktaki mevzuat böyle iken, Türkiye 11.04.2013 tarih ve 6458 sayılı YUKK ile geri göndermeme ilkesini iç hukuk açısından da düzenleyerek yürürlüğe sokmuştur. Söz konusu bu çatı kanunun 4, 55 ve 63 Maddeleri 03.10.2016 tarih ve 676 KHK ile terör, terör ve suç örgütleri, kamu düzen ve sağlığını bozucu faaliyetlerle ilişkili olanları kapsam dışı bırakarak¹⁶⁴ geri göndermenin engellenmesine ilişkindir.¹⁶⁵

Ancak bu noktada hemen belirtmek gerekir ki; milli ve milletlerarası bu mevzuatın zorlayıcı varlığından bağımsız olarak da, Türkiye'nin GKA bulunan Suriyelileri zorla geri

¹⁶³ Aslı Bayata Candaş, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulama Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi” s, 80 <https://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/701569> erişim:26.10.2022.

¹⁶⁴ [https:// www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-5.htm](https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-5.htm) erişim:26.10.2022.

¹⁶⁵ MADDE 4 – (1) Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

MADDE 55 – (1) 54 üncü madde kapsamında olsalar dahi, aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz: a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar b) Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler c) Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar ç) Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları d) Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları (2) Birinci fıkra kapsamındaki değerlendirmeler, herkes için ayrı yapılır. Bu kişilerden, belli bir adreste ikamet etmeleri, istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmaları istenebilir.

MADDE 63 – (1) Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

gönderme gibi politik bir anlayışı hiçbir zaman var olmamıştır. Bunu en yetkili Devlet yönetimi kademelerinin demeç ve açıklamalarından anlamak mümkündür.¹⁶⁶

İç savaşın uzaması, göçmenlerin kalıcı olacağının anlaşılması, göçmenler ile ilgili harcamaların bütçeyi zorlaması, AB'den anlaşmalarla taahhüt edile maddi desteklerin aksaması, Türk toplumunun göçmenlere ilişkin hoşgörüsünün giderek azalması, Suriyeli göçmenlerle ilgili olumsuz bakış açısının giderek iç siyaseti etkilemeye başlaması Türkiye'nin onurlu geri dönüşleri desteklemeye yöneltmiştir. Bir yandan Suriye'nin kuzeyindeki bölgede hayatı normale döndürmek, daha fazla kitlesel göçe mani olabilmek ve geri dönüşleri mümkün kılabilmek amacıyla güvenli bir bölge oluşturulup, burada Türkiye'den dönecek Suriyeli göçmenler için yerleşim merkezleri (briket konutlar) inşa edilirken,¹⁶⁷ diğer yandan GİGM/GİB bünyesinde bulunan “gönüllü geri dönüş merkezi koordinasyonunda “Türkiye’de ulusal destekli gönüllü geri dönüş mekanizmasının desteklenmesi (N-AVRR) ismi altında bir gönüllü geri dönüş program başlatılmıştır.22.10.2014 tarih ve 6883 sayılı GKY'nin 9.bölümünün 42. maddesinin¹⁶⁸ hukuki mesnet teşkil ettiği bu program, geri dönmek isteyen Suriyeli göçmenlerin GİB il müdürlüklerine başvuruda bulunup, Türkçe ve Arapça lisanlarında hazırlanan gönüllü geri dönüş istek formunu imzalanıp, talebi kabul edilenlerin, BMMYK gözlemcilerinin de

¹⁶⁶ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, “Biz Sığınmacıları Kovan Değil Kucaklayan Bir İktidarı” <https://www.cnnturk.com/Turkiye/suriyeli-aileler-sinir-kapilarina-dogru-yola-çikti> erişim:26.10.2022.

¹⁶⁷ İbrahim Erdem, **Türkiye’deki Suriyeliler ve Sınır Ötesi Güvenli Bölge**, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, No.97, 2020, s. 53.

¹⁶⁸ Gönüllü geri dönüş MADDE 42- (1) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan gönüllü olarak ülkesine dönüş yapacaklara gerekli kolaylık gösterilir ve imkânlar ölçüsünde destek sağlanabilir.

(2) Genel Müdürlük, gönüllü geri dönüş çalışmalarını, ilgili ülke makamları, kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde planlayabilir, proje ve program hazırlayabilir ve uygulayabilir.

(3) Genel Müdürlük, gönüllü geri dönüş işlemlerinin uygulanması amacıyla uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapabilir. (4) Gönüllü geri dönüş işlemlerinin uygulanmasına dair usul ve esaslar ile gönüllü geri dönüş yapanlara sağlanabilecek yardımlar Genel Müdürlük tarafından belirlenir ve valilikler tarafından uygulanır.

hazır bulunduğu geri gönderme merkezlerince geri dönüşlerinin sağlanması suretiyle gerçekleşmektedir.¹⁶⁹

2.3.3.2. Siyasi (Dış Politika) Anlayış Yaklaşımlı Politikalar ve Özellikleri

Arap Baharının tüm Arap coğrafyasını ve orta doğuyu derinden etkileyip, pek çok siyasi değişikliğe neden olmazdan önce Türkiye'nin Suriye ile olan diplomatik ilişkileri tarihinde hiç olmayacak ölçüde iyi bir noktada bulunmaktaydı. Karşılıklı üst düzey ziyaretler birbirini izlerken, sık sık ortak proje ve yatırımlardan söz edilmekteydi. Hatta ortak kabine toplantıları gerçekleşmekteydi.¹⁷⁰

Türkiye'nin o dönem “komşularla sıfır sorun” olarak adlandırılan dış politika anlayışı çerçevesinde stratejik ortaklık planları yapılmaktaydı.¹⁷¹

İç Savaşın patlak vermesini müteakip, Türkiye aralarındaki iyi ilişkilerin atmosferi içinde Suriye yönetimine gerekli demokratik hamleleri gerçekleştirerek, halkın taleplerinin karşılanmasını talep etmiş, ancak Suriye rejimi gösterileri çok sert tarzda bastırarak hem iç savaşın başlamasına, hem de Türkiye ile olan ilişkilerinin süratle bozulmasına neden olmuştur. Bu dönemde Türkiye demokratik talepler için başkaldıran Suriye halkının yanında olmayı tercih etmiş, iç savaş ile birlikte ise Suriye muhalefетinin yanında yer almıştır. NATO'ya müdahale teklif eden Türkiye, küresel ve bölgesel güçler ile terör örgütlerinin müdahil olmasıyla, güvenlik ve beka kaygısıyla bölgeye kendisi müdahale etmek durumunda kalmıştır. İç savaşın büyük bir kitlesel göç akımına sebep

¹⁶⁹ GİB Gönüllü Geri Dönüş, <https://www.gonullugeronus.org.tr> erişim:26.10.2022.

¹⁷⁰ Ahmed Ağırakça, “Türkiye-Suriye İlişkileri” https://www.ahmetagirkca.com.tr/uploads/default/articles/1-TURKIYE_SURIYE_ILISKILERI_.pdf erişim:26.10.2022.

¹⁷¹ Ahmet Davutoğlu, “ **Stratejik Derinlik –Türkiye'nin Uluslararası Konumu**”, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s. 321.

olması Türkiye'nin dış politikasını göç ve göçmen odaklı belirlemesini zorunlu kılmıştır.¹⁷²

Türkiye'nin bu konudaki Dış Politik davranışının temel özelliklerini aşağıdaki ana maddeler halinde özetlemek mümkündür.¹⁷³

- ✓ Türkiye Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasından yanadır.
- ✓ Türkiye Suriye'nin toplumsal birliğinin yanındadır.
- ✓ Çatışmalara derhal son verilip, kalıcı bir barış temin edilmelidir.
- ✓ Suriye halkının meşru olan demokratik talepleri yerine getirilmelidir.
- ✓ Adil seçimler yapılmalı ve siyasi değişim süreci başlatılmalıdır.
- ✓ Türkiye Suriye muhalefetine mücadelesini desteklemektedir.
- ✓ Suriye'deki tüm terör örgütlerinin (DEAŞ, PYD, YPG) faaliyetleri engellenmeli, bu örgütler Suriye'den çıkarılmalıdır.
- ✓ Bölge halkı ve Türkiye'nin güvenliği için tehdit oluşturan terör örgütlerine karşı uluslararası işbirliğine gidilmelidir.
- ✓ Suriye'den komşu ülkelere sığınmak zorunda kalan yaklaşık on milyon Suriyeli göçmenin ülkelerine güvenli bir şekilde geri dönmeleri için gerekli şartlar derhal oluşturulmalıdır.
- ✓ Soydaşımız olan Suriye Türkmenleri Suriye'nin yeni yapılanmasına adil bir biçimde katılmalıdırlar.

2.3.3.3. Hukuki ve İdari (Kurumsal) Anlayış Yaklaşımli Politikalar ve Özellikleri

Türkiye'nin birçok vesile ile bir göç ve göçmen ülkesi olduğunun belirtilmesine rağmen, büyük çapta bir kitlesel göç ve göçmenlere ilişkin derli toplu, kapsayıcı ve

¹⁷² Halil İbrahim Er, “Suriye İç Savaşı ve Türkiye”, Mevsimler Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 190-194.

¹⁷³ TC Dış İşleri Bakanlığı “Türkiye Suriye İlişkileri”, [https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa](https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa erişim:26.10.2022) erişim:26.10.2022.

uluslararası mevzuat ile ahenkli bir hukuki alt yapıya sahip olmadığını da belirtmek gerekmektedir.

Suriye iç savaşı kaynaklı göçlerin başlamasından önce Türkiye’de göç ve göçmen sorunlarının yönetimi ile ilgili kanuni ve idari mevzuat sadece, İskân Kanunu (1934 ve 1936), Pasaport Kanunu (1950), Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Kanunu (1950) ve İltica ve Sığınma Yönetmeliği (1994) ibaret bulunmaktaydı.

Suriye iç savaşı kaynaklı kitlesel göçlerle bu gerçek su yüzüne çıkmış, hukuk temelli politikaların zarureti, mevzuata ilişkin yeni düzenlemeleri gündeme taşımıştır.

Bu yüzden de, Türkiye’nin kendisine yönelik Suriye kitlesel göç akımlarının yönetilmesine ilişkin politikalarından birisi de hukuk temelli politikalar olmuştur. Türkiye’nin hukuki mevzuatını Suriye göçlerini kontrol edebilme ve yönetebilme açısından gözden geçirerek yeniden düzenlemesi aynı zamanda siyasi ve idari politika yöntemlerinin de zeminini oluşturmaktadır.¹⁷⁴

Söz konusu bu hukuki çerçevenin oluşturulmasında; küresel göç mevzuatı ve insan hakları ile ilgili evrensel prensiplere bağlı kalma, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve ek protokolüne konulan coğrafi kısıtlama şerhini devam ettirme, güvenlik ile ilgili riskleri göz ardı etmeden geçmişe oranla daha sivil hukuki ve idari bir yapılanma esas alınmıştır.¹⁷⁵

Kitlesel göçlerle gelerek, ülkeye kabul edilen Suriye vatandaşlarına ilişkin ilk hukuki düzenleme, mevzuat yetersizliğinden dolayı haklarında henüz hukuki bir tanımlama yapılamadığı için “ misafir” olarak tarif edilen Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de barındırılmalarına ilişkin 30.03.2012 tarihli yönerge dir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye serbestçe kabul edilme, barınma, gıda, sağlık, güvenlik gibi asli ihtiyaçlarının

¹⁷⁴ Ayhan Kaya, **İslam, Göç ve Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s.77.

¹⁷⁵ Canan Emek İnan, “ Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme “,**Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt.2, Sayı.3, 2016, s. 30.

temini ve geri gönderilmemelerinin esaslarını düzenleyen bu yönerge kısıtlı da olsa yeni döneme ait ilk hukuki düzenleme olarak kabul edilmelidir.¹⁷⁶

Kitlesel göçlerin yoğunluk kazanarak, göçmen sayısının süratle artmasını müteakip, 04.04.2013 tarihli 6458 sayılı YUKK iltica, göç ve sığınma alanında Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşme ve anlaşmalar ve temel insan hakları prensipleri çerçevesinde sahip olduğu ilk iç hukuk kanun düzenlemesidir.

YUKK ve Uygulama Yönetmeliği 61.maddesi mülteci, 62 maddesi şartlı mülteci, 63.maddesi ise ikincil koruma tanım, şart ve hükümlerini belirlerken, Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi kısıtlama şartı ve göçlerin toplu gerçekleşmesinden dolayı, bireysel başvuru imkânının mümkün olamaması nedenleriyle bu tanımların hiç birine uyma imkânı bulunmayan Suriyeli göçmenler için geçici koruma statüsü geliştirilmiş ve YUKK 91. maddesi gereğince düzenlenecek bir yönetmelik ile bu statüye ilişkin uygulamanın ayrıntıları düzenlenmiştir.¹⁷⁷

Türkiye'de Suriye kaynaklı göçler ve göçmenlere ilişkin uygulamalar günümüz itibariyle çatı kanun konumundaki YUKK ve bu kanunun 91. maddesi gereğince hazırlanmış bulunan GKY hükümleri çerçevesinde yürütülmektedir.

¹⁷⁶ Neva Övünç Öztürk, “ Türkiye’de Bulunan Suriyelilere İlişkin Tespit ve Öneriler “ <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/82/turkiye-deki-suriyeli-multeciler-baglaminda-tespit-ve-oneriler-hukuki-boyut.pdf> erişim:27.10.2022.

¹⁷⁷ Geçici koruma 26 MADDE 91 – (1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE KAYNAKLI GÖÇLERİN YÖNETİMİ VE SURİYELİ GÖÇMENLERİN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDEM SORUMLU KAMUSAL BİR KURUM OLARAK GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

3.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Kuruluşu

İçişleri Bakanlığına bağlı bir kuruluş olan GİGM Türkiye’de göç politikalarını planlama, oluşturma ve tatbik etme, göçmenlerin ülkemizde karşılaştıkları sorunlara çözüm üretme amacıyla 2013 yılında yasayla kurulmuş, kısa bir süre zarfında ise gerçekleştirdiği faaliyetler bakımından önemli kabul edilebilecek bir tekâmül gösteren ve işgal sahasına giren konularda kendinden önceki muadil kurum ve birimlere nazaran daha özerk bir vafa sahip bulunan ilk milli kurum niteliğine haizdir.¹⁷⁸ 11 Nisan 2021 tarihinde adı Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) olarak değiştirilen kurum faaliyetlerini halen bu isim altında devam ettirmektedir.

3.1.1. Kuruluşa İlişkin Kanuni Dayanak

Suriye iç savaşının neden olduğu kitlesel göçler Türkiye’yi hem mevzuat hem de kurumsal açıdan yeni düzenlemeler yapmak mecburiyetinde bırakmıştır. Eski mevzuatın hem yetersiz, hem dağınık hem de milletlerarası mevzuata uyumu konusunda bazı sorunlar ihtiva etmesi, kurumsal açıdan ise; mevcut kurum ve kuruluşların böylesine büyük ve diğerlerinden çok farklı özellikler taşıyan kitlesel göç akımını idare edebilme güçlüğüne çok kısa sürede fark edilmesi üzerine süratle gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

¹⁷⁸ Damla Mursül, "Göç Politikalarının Yürütülmesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından E-Hizmetlere Yönelik Bir Değerlendirme", s. 127, TESAM Göç Sempozyumu Bildiri Kitabı, <https://www.tesam.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/gocesempozyumbildirikitabi.pdf> erişim:30.10.2022.

Yeni kanuni ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi esnasında, Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi kısıtlama çekincesi, milletlerarası göç mevzuatı, AB müktesebatı ve ülke şartları dikkate alınmıştır.¹⁷⁹

Bu gerekçe ve anlayışla; göç sahasına dair siyaset ve stratejileri tatbik etmek, bu hususlarda hem yurt içi, hem de yurt dışı, resmi ya da özel kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlamak, göçmenlerin ülkeye girmesi, çıkması veya sınır dışı edilmeleri işlemlerini gerçekleştirmek, göçmen kaçakçılığını önleyici tedbirleri almak, uluslararası koruma ve özellikle de ülkemizde bulunan Suriyeli göçmenlere özgü bir statü olan geçici koruma ile ilgili mevzuatın hükümlerini tatbik etmek üzere 04.04. 2013 tarih ve 6458 sayılı YUKK' nun 103. maddesi gereğince TC İçişleri Bakanlığı'nın bünyesi dâhilinde ve genel müdürlüğü Ankara'da olan GİGM kurulmuştur.

Söz konusu genel müdürlüğünün kuruluşuna dayanak teşkil eden ilgili kanunun kuruluşu ilişkin beşinci kısmının, birinci bölümünün 103. maddesi aşağıdaki gibidir.¹⁸⁰

3.1.2. Kuruluş Amacı

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, kuruluşunun kanuni alt yapısını oluşturan YUKK' nun 11.Nisan 2014 yılında yürürlüğe girmesinin akabinde, üzerinden 1 sene geçmesini müteakiben teşkilatlanmasını tamamlayarak faaliyetlerine başlamıştır. Yetki, görev ve sorumlulukları yasa ve ilgili mevzuat tarafından belirlenmiş bulunan Genel Müdürlüğün kuruluş amacının detaylarını aşağıdaki maddeler halinde açıklamak mümkündür.

¹⁷⁹ Ahmet İçduygu, “ Turkish Migration Policies: A Critical Historical Reprospective” **International Migration Review**, New York Sage Publication, Cilt.18, Sayı.3, 2016, s,169-170.

¹⁸⁰ https://www.teknoparkistanbul.com.tr/uploads/goc_kanun.pdf erişim:01.11.2022.

Kuruluş MADDE 103 – (1) Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

- ✓ Göç yönetimi ve göçmen sorunları ile alakalı uzmanlaşmış bir idari ve kurumsal ve bürokratik bir kapasitenin oluşturulmasını sağlamak,
- ✓ Oluşturulacak bu kapasitenin sürekli geliştirip, genişleterek dinamik bir yapı özelliği kazanmasını sağlamak,
- ✓ Göç ve göçmen ile alakalı bürokratik işlemleri mümkün mertebe en az seviyeye indirmek,
- ✓ Göçmenlere verimli ve süratli hizmet sunumunu gerçekleştirmek,
- ✓ Toplum göç konusunda aydınlatıp, farkındalık oluşturmak,
- ✓ Kamu kurum ve kuruluşlarından STK'lar, yerel yönetimler ve üniversitelere kadar göç ile ilgili tüm aktörleri kapsayacak bir iş birliği geliştirmek,
- ✓ Geliştirilecek bu işbirliğini aynı zamanda milletlerarası sahaya da taşımak,
- ✓ Etkili bir iletişim ve etkileşim ile sürdürülebilir göç politikaları belirlemek,
- ✓ Göç yönetimine uzun vadeli stratejik bir bakış açısı kazandırmak,
- ✓ Göç ve göçmenlere yönelik veri toplama, değerlendirme ve istatistiksel çalışmalar gerçekleştirmek, yayınlamak,
- ✓ Göç yönetimi alanında teknolojik alt yapı oluşturarak, kurumlar arası ortak bir bilgi ağı vasıtasıyla hızlı bilgi akışı sağlamak,
- ✓ Göçmenlerle ilgili hizmetleri giderek daha çok elektronik ortama taşımaktır.¹⁸¹

3.1.3. Vizyon ve Misyonu

Vizyon; bir kurum ya da kuruluşun geleceğe yönelik olarak önceden belirleyerek tatbik edeceği plan, proje, stratejiler vasıtasıyla varmak isteği hedeflerdir. bir başka ifade ile vizyon; çalışma sahası olarak belirlediği alanda bir kurumun ulaşmak istediği son nokta ve oluşturmak istediği imaj ve beklentilerinin belirlenerek, aynı zamanda bunların hem kurum çalışanları, hem de kamuoyu nezdinde paylaşılmasıdır.

¹⁸¹ <https://www.goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2017-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:31.10.2022.

Misyon ise; kısaca bir kurumun kuruluş gayesinin belirlenmesi ve belirtilmesi, belirlenen vizyon hedeflerine ulaşmada elinde bulundurduğu görev yetki ve sorumluluklar bütünüdür.¹⁸²

Genel müdürlüğün çalışmalarının değerlendirildiği 2017 senesine ait çalışma raporunda GİGM'nün vizyonu; Türkiye'nin göç yönetim sistemini milli çıkar ve hedefler doğrultusunda, temel insan hak ve özgürlüklerini ihlal etmeden güçlü ve sürdürülebilir göç politikaları ile geliştirmek ve tatbik etmek, misyonunu ise; ülkemizin tarihsel müktesebatı ile milli ve milletlerarası göç mevzuatı vasıtasıyla ülkemizde bulunan göçmenlerin bütün formalitelerinin insani ve milli göç yönetim politikaları eliyle yerine getirmek suretiyle, Türk toplumu ile karşılıklı entegrasyonunu gerçekleştirmek olarak açıklanmıştır. belirlenen bu vizyon ve misyonun yerine getirilmesinde GİGM aşağıdaki temel ilkelere riayet etmektedir.¹⁸³

Bu İlkeler:

- Güvenilir olma,
- Sorun çözücü olma,
- Şeffaf olma,
- Yenilik ve gelişmelere önem verme,
- Modern ve bilimsel kurum yönetimi,
- Çalışanlarının fikir ve önerilerine önem verme,
- Kamuoyunu sürekli bilgilendirme,
- Verimlilik odaklı hizmet anlayışı,
- Sürdürülebilir olma,
- Etik değerlere önem vermedir.

¹⁸² Misyon ve Vizyon Nedir, <https://btm.istanbul/blog/misyon-ve-vizyon-nedir> erişim:01.11.2022.

¹⁸³ GİGM 2017 Faaliyet Raporu, Misyon, Vizyon ve Temel Değerlerimiz, s.19, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2017-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:01.11.2022.

3.1.4. Kuruluş Öncesi Görev Yapmış Veya Mevcut Muadil Kurum ve Kuruluşlar

Daha önce pek çok kere belirtildiği üzere; Türkiye daima göç ve göçmen vakıası ile iç içe yaşamış bir ülke olmuştur. Hem göçlerin, hem de göçmen karakterleri çok farklı bir yapıya işaret etse de, sürekli gündemde olması yeterlilikleri ve başarıları tartışılrsa da, Türkiye'nin daima göç yönetimi ile ilgili mevzuat ve kurumlar geliştirmesini mecburi kılmıştır. Söz konusu bu mevzuat ve kurumları Osmanlı dönemine kadar götürmek dahi kabildir.

YUKK'nun yürürlüğe girmesiyle faaliyetlerine başlayan ve göç politikalarının temel aktörü olan GİGM ihtiva edici, şümüllü ve etkili bir göç politikası geliştirilmesi için gerekli mahalli, milli ve milletlerarası kurumsal bir yapılanmanın temelini oluşturmaktadır.

Göç yönetimi konusunda Türkiye açısından milat kabul edilebilecek 6458 sayılı YUKK'nun yürürlüğe girmesinden önce göç politika ve yönetimi konusunda mevcut mevzuat, çıkarıldıkları tarihler itibariyle ve aşağıda maddeler halinde belirtilenlerden ibarettir.

Milletlerarası Mevzuat:

- BM İnsan Hakları Sözleşmesi(1948/Paris)
- Cenevre Konvansiyonu/Sözleşmesi (1951/Cenevre)
- Cenevre Sözleşmesi Ek Protokolü (1967/New York)
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950/Roma)

Milli Mevzuat:

- İskân Kanunu (1934/2510 ve 2006/5543)
- Pasaport Kanunu(1950/5682)
- Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950/5683)
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (2003/4817)

- İltica Yönetmeliği (1994/6169)
- Dış Sınırların Korunması, İltica ve Göç Strateji Belgeleri (Nisan-Ekim 2003)
- İltica ve Göç Alanında AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı(2005) dır.¹⁸⁴

Göç politikaları oluşturma ve göç yönetimi hususunda yukarıda ana başlıklar halinde sıralanan milli ve milletlerarası mevzuatın yanı sıra, tatbikat hususunda daha önce görev yapmış veya mevcut kamu kurum ve kuruluşları ise aşağıda maddeler halinde belirtilenlerden ibaret bulunmaktaydı.

- Aşair ve Muhacirin Müdüriyyet-i Umumiyyesi ,(1916)¹⁸⁵
- İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Göçmen Kaçakçılığı İle Mücadele ve Hudut Kapıları Daire Başkanlığı,
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı,
- İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosudur.
- AFAD
- Türk Kızılayı

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ihdas edilmeden önce mevcut bulunan ve yukarıda belirtilen kurumların Göç Politikası belirleme gibi bir yetki ve sorumluluğu olmadığı gibi, politika belirleme kapasitesine sahip bir kurumsal bilgi, birikim ve tecrübeye de sahip bulundukları söylenemezdi. Zaten Türkiye'nin de gerçek anlamda bir göç politikasının da varlığından söz edilmesi de tartışılan bir husus idi. Söz konusu bu kurum ya da kuruluşlar daha ziyade, güvenlik endişeleri ile oluşmuş yasaların tatbik edilmesi ve yurdumuzda bulunan göçmenlerin günlük hayatta karşılaştıkları muhtelif sorunlarının çözümü ve temel ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili vazifeleri yerine getirmekteydiler. Göç İdaresi Genel

¹⁸⁴ 2005 İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı, Mülteci Hakları Koordinasyonu, <https://multecihaklari.org/?p=13> erişim:31.10.2022.

¹⁸⁵ Volkan Marttin, “Osmanlı Devleti İle Türkiye Cumhuriyeti’nde Göçe Dair İki Genel Müdürlüğün Yapı ve İşleyiş Bakımından Karşılaştırılması”, s. 245, TESAM Göç Sempozyumu Bildiri Kitabı, <https://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/gocesempozyumubildirikitabi.pdf> erişim:31.10.2022.

Müdürlüğünün kurulup teşkilatlanması ve faaliyetlerine başlamasını müteakip, bu kurumların uhdesinde bulunan görev, yetki ve sorumluluklar GİGM'e devredilmiştir.

3.1.5. Kanun İle Tanınan Görev, Yetki ve Sorumluluklar

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün görev, yetki ve sorumluluklarının belirlendiği 2 temel hukuki kaynak mevcuttur. Bunlardan ilki; ülkemizin göç yönetimi ve göçmen hakları ile ilgili temel kanun niteliğinde olan 04.04.2013 tarih ve 6458 sayılı YUKK'nun 5. kısım, 1. bölüm, 104. maddesi, göreve ilişkin 1. fıkrası ve yetkiye ilişkin 2. fıkrası ile, "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında" 15.07.2018 Tarih ve 30479 No. RG'de yayınlanan 4. No. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin, GİGM'nün görev ve yetkisine ilişkin 13. bölümünün 159.Maddesidir.¹⁸⁶

Genel müdürlüğün görev ve yetkilerine ilişkin hükümler önce YUKK'nun ilgili maddesinde belirtilmiş iken, 2017 senesinde gerçekleştirilen referandum ile kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine 24.06.2018 tarihli genel seçimlerle birlikte geçilmesi üzerine GİGM görev yetki ve sorumluluklarına ilişkin hükümler ana prensipler değiştirilmeden Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle çok küçük değişiklikler yapılmak suretiyle yeniden hüküm altına alınmıştır.

Bu değişiklikleri ihtiva eden görev ve yetkiler mukayeseli olarak aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.¹⁸⁷

¹⁸⁶ 4.no Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.4.pdf> erişim:03.11.2022.

¹⁸⁷ TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://www.mevzuat.gov.tr> erişim:06.11.2022.

Tablo 3.1.: GİGM Görev ve Yetkilerinin 2 Temel Mevzuata Göre Mukayeseli Olarak Gösterilmesi

GİGM Görev ve Yetkileri	
YUKK MADDE 104	4.No.CBK. Mad.159
Göç alanına ilişkin mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, Politika ve stratejilerinin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Bakanlar Kurulunca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek.	Göç Alanına ilişkin mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve strateji uygulanmasını izlemek ve koordine etmek.
Göç Politikaları Kurulunun sekretarya hizmetlerini yürütmek kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek	Göç Kurulunun sekretarya hizmetlerini yürütmek Kurul Kararlarının uygulanmasını takip etmek.
Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek	Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek
19.9.2006 tarih ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek	19.9.2006 tarih ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen Görevleri yürütmek
İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek	İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin İş ve işlemleri yürütmek.
Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş işlemleri yürütmek	Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek
Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek	Uyum Süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek	Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek	Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını sağlamak
Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek.	Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu proje ve çalışmaların uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek.
Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek	Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek.
Genel Müdürlük, görevleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla görevlidir.	Genel Müdürlüğün, 6458 sayılı kanun ve bu bölüm kapsamındaki her türlü bilgi ve belge talebi, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından geciktirilmeden yerine getirilir.

Kaynak: TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi

Yukarıdaki tablonun işaret ettiği en önemli husus; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü YUKK gereğince kurulurken, müdürlüğün görev ve yetkilerine ilişkin 104. maddesi gereğince zikredilen politika ve strateji belirleme görevinin 4.NO.CBK ile

GİGM/GİB’den alınarak, bu görevlerin Cumhurbaşkanına devredilmesi, dolayısıyla göç politikası hususunda GİGM/GİB’ nın belirleyici bir aktör olmaktan çıkarılıp, tatbik edici bir aktör konumuna getirilmesidir.

Türkiye’nin karşılaştığı kitlesel Suriye göçleri üzerine belirlediği yeni göç politikası ve bu politikaya ilişkin mevzuat düzenlemesinin kurumsal yapılanmaya dair anlayışının temelinde, GİGM’nün 2 temel hususta görev üstlenmesi yatmaktaydı. Bunlar; ilk olarak göç politikalarının planlanması, belirlenmesi ve ilgili stratejilerin saptaması, ikinci olarak ise belirlenen bu politika ve stratejiler doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirilmesidir.

Mukayeseli tabloda görülen bu değişikliğin olumlu anlamda yorumlanması; göç politikalarını devlet hiyerarşisinin en üst seviyesinde düzenlemeyi esas alarak, göç yönetimin verilen önemin artırılması, olumsuz anlamda yorumlanmasının ise, GİGM/GİB’nin işlevini ve kurumsal kapasitesini attırmak yerine azaltılması şeklinde olacaktır.

3.1.6. Genel Müdürlükten Başkanlığa Dönüşüm

Türkiye’nin maruz kaldığı kitlesel ve zorunlu Suriye kaynaklı göç akımlarının ve bu akımlarla Türkiye’ye sığınan Suriyeli göçmenlerin yönetilmesinin mevcut mevzuat ve kurumlarla mümkün olamayacağının anlaşılması üzerine, stratejik ve kapsamlı bir göç politikası ile güncel ve etkili kurumsal bir göç yönetimine geçilmesi zaruret haline gelmiştir. Yeni kurulacak ve ihtisası sadece göç politikaları ve yönetimi olacak bir kurumsal yapının aynı zamanda, insan haklarını merkeze alan, vasıfları hem teknolojik hem de beşeri açıdan gelişmiş, uluslararası mevzuat ve ülke şartları doğrultusunda faaliyet gösterecek bir özellikte olması gerekliliğinden hareketle GİGM kurulmuştur.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Elif Altınok Çalışkan, Serkan Seyhan, “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Yapısı ve Hukuksal Statüsü: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, İstanbul, Cilt.16, Sayı.2, 2017, s. 119.

Bu gerekçe ve amaçla GİGM 04.04. 2013 tarih ve 28615 sayılı RG de yayımlanan 6458 sayılı YUKK ile kurulmuştur. Söz konusu bu Kanunun 103'üncü maddesi GİGM nün kuruluşuna ilişkin kanun maddesidir.

Daha sonra 2018 yılında gerçekleştirilen referandum ile kabul edilen Anayasa Değişiklikleri ile getirilen yeni yönetim sisteminden kaynaklanan hükümlere ahenk sağlamasını temin etmek maksadıyla 09.07.2018 tarih ve 30473 mükerrer sayılı RG de yayımlanan 703 sayılı KHK vasıtasıyla GİGM nün kuruluşuna ilişkin 103. madde yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlükten kaldırılan 103. maddenin yerine; GİGM nün kuruluşuna dair hükümler bu kere, 15.07.2018 tarih 30479 sayılı RG'de yayımlanan 4.Sayı CBK'nin 104. maddesiyle yeniden tanzim edilerek yürürlüğe sokulmuştur.¹⁸⁹

Kurulduğu tarih olan 2013 yılından itibaren yaklaşık 8 sene Genel Müdürlük statüsünde faaliyet yürüten GİGM ismi, görülen lüzum üzerine 29.10.2021 tarih ve 31643 sayılı RG de yayımlanan 85.No'lu CBK'nin 18. maddesi ile GİB olarak değiştirilmiştir.¹⁹⁰

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün isminin, Göç İdaresi Başkanlığı olarak değiştirilmesinin gerekçesi, Genel Müdürlüğün veya şimdiki haliyle Başkanlığın yayınladığı faaliyet raporları ile diğer raporlarda ve İç İşleri Bakanlığının belgelerinde net bir biçimde açıklanmamıştır. Ancak bu değişikliğin bir statü yükseltilmesi, dolayısıyla da göç politikaları oluşturma ve göç yönetiminin stratejik ve öncelikli bir kamu politikası haline geldiğinin açıklanması şeklinde yorumlanması yanlış olmayacaktır.

¹⁸⁹ "MADDE 158 – (1) Bu Bölümün amacı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

(2) Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur."

¹⁹⁰ Göç İdaresi Başkanlık, <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri> erişim:07.11.2022.

3.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Yapısı

Özel ya da kamuya ilişkin bir teşkilattaki görev, yetki ve sorumlulukların net bir biçimde belirlenmesi, belirlenen bu görev, yetki ve sorumlulukların teşkilatta yer alan kişilere paylaştırılması, teşkilat mensuplarının teşkilat içindeki rollerinin açıkça belirtilmesi ve bütün bu işlemlerin koordinasyonunu ihtiva eden ilişkiler bütünü olarak tarif edilen örgüt, organizasyon ya da teşkilat yapısı; teşkilattaki görev, yetki ve kaynak (fiziki/teknolojik, mali veya İnsan/personel) dağılımına bağlı olarak teşkilatın görünen vasıf ve niteliklerini ortaya koyar.¹⁹¹

Hangi amaç ve gaye ile kurulmuş olursa olsun, hangi görev ve sorumlulukları üstlenirse üstlensin, bir kurumun teşkilat yapısının düzgün kurulamaması, mevzuat ve insanlar ne kadar iyi olurlarsa olsunlar, başarılı sonuçlar elde etmesi mümkün değildir.¹⁹²

Teşkilat Yapısının Unsurları:

- Görev, yetki ve sorumluluklar,
- Ast ve üst ilişkileri,
- Teşkilat birimleri,
- Birimler arası ilişkiler,
- Kurumsal hedef ve amaçlar,
- İş akışı,
- Yetki ve sorumluluk hiyerarşisi,
- kurumsal düzenleme ve ilişkiler ağı,
- Kurum içi iletişim ağı,
- Emir ve talimat akışı,
- Raporlamadır.

¹⁹¹ James Gibson, “Organizations: Behavior, Structure, Processes”, **McGrawHill International Edition**, New York ,2011, s. 221.

¹⁹² Taner Koçel, “ **İşletme Yöneticiliği**”, İstanbul, Beta Yayınları, 2012, s. 189.

Yukarıda sayılan teşkilat yapısına ilişkin unsurları kullanmak suretiyle GİGM/GİB aşağıdaki ilke ve Prensipler doğrultusunda teşkilatlanmıştır.

Teşkilatlanma Prensipleri:

- İş Bölümü ve uzmanlaşma,
- Verimlilik ve etkinlik,
- Sürdürülebilirlik,
- Sürekli Yenilik,
- Hiyerarşi,
- İş Birliği ve koordinasyon,
- Şeffaflık,
- Hedef belirleme,
- Talimat verme, Talimat alma,
- Etkin denetim
- Yetki Delegasyonudur.

3.2.1. Teşkilatlanma İle İlgili Yayınlanmış Yönetmelikler

İlgili kanun maddesi uyarınca tesis edilen GİGM'nün teşkilatlanmasına yönelik olarak muhtelif tarihlerde Bakanlar Kurulu kararlarıyla bazı yönetmelikler çıkarılmıştır. Kurumun faaliyet sahasının genişletilmesi ve kurumsal yapının kapasitesinin arttırılmasını sağlamayı amaçlayan bu yönetmelikler yayınlandıkları tarih sırası itibarıyla aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.¹⁹³

¹⁹³ <https://www.goc.gov.tr/bakanlar-kurulu-kararlari> erişim: 01.11.2022.

Tablo 3.2: GİGM Teşkilatlanmasına Yönelik Olarak Çıkarılan Yönetmelikler

Yönetmeliğin Adı	Tarihi
GİGM Aday Memurların Yetiştirilmesine ilişkin Yönetmelik	21.02.2013
GİGM Sözleşmeli Yabancı Uzman Yönetmeliği	23.10.2013
GİGM Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği	30.10.2013
Göç Uzmanlığı Yönetmeliği	11.07.2013
İl Göç Uzmanlığı Yönetmeliği	11.07.2013
Hukuk Müşavirliği ve Avukatlık Sınav ve Atama Yönetmeliği	11.10.2013
GİGM Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği	14.11.2013
GİGM Disiplin Amirleri Yönetmeliği	25.02.2014
GİGM Personeli Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği	16.05.2014
GİGM Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik	04.03.2015

Kaynak : GİGM Faaliyet Raporları

Yukarıdaki tablodan da anlaşılabacağı üzere kuruluşunu takip eden ilk 3 yıl içinde GİGM teşkilatlanmasına yönelik yoğun bir mevzuat geliştirilmesi faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Kanunlarla kendisine yüklenen görev ve sorumlulukların ancak göç alanında uzmanlaşmış personel ile yerine getirilmesi gerekeceğinden dolayı insan kaynağına ilişkin yönetmeliklere öncelik tanındığı da gözlemlenmektedir.

3.2.2. Teşkilat Şemaları

Literatürde, örgüt ve organizasyon şemaları olarak ta adlandırılan teşkilat şemaları; bir kurum ya da teşkilatta yerine getirilen belli başlı ödev, görev, sorumluluk ve fonksiyonlar ile, bunlar arasındaki münasebetleri ve belirtilmiş bu fonksiyonları yerine getirmekle mesul tutulmuş kişi ve görevlilerin açıkça belirtildiği, teşkilata mahsus şemalardır.

Teşkilat şemalar, organizasyonun temel bölümlerini ve yetki hatlarını belirtmek suretiyle, o kurumun işleyişinin hem kurum mensupları, hem de kurum dışındaki kişilerce kolayca anlaşılabilmesini sağlarlar.¹⁹⁴

Türkiye’de kanun ile kurulmuş bütün kurum ve kuruluşların mutlaka bir teşkilat şemaları vardır. Bu suretle, ilgili mevzuatla kendileri için belirlenmiş görevlerin ne şekilde dağıtıldığı, kimlerin hangi görevleri yapmakla sorumlu tutulacağı, görevlilerin teşkilat içindeki hiyerarşik konumları ve iş akışları açık ve net bir biçimde belirlenmiş olur.

3.2.2.1. Erken Dönem GİGM Teşkilat Şeması ve Analizi

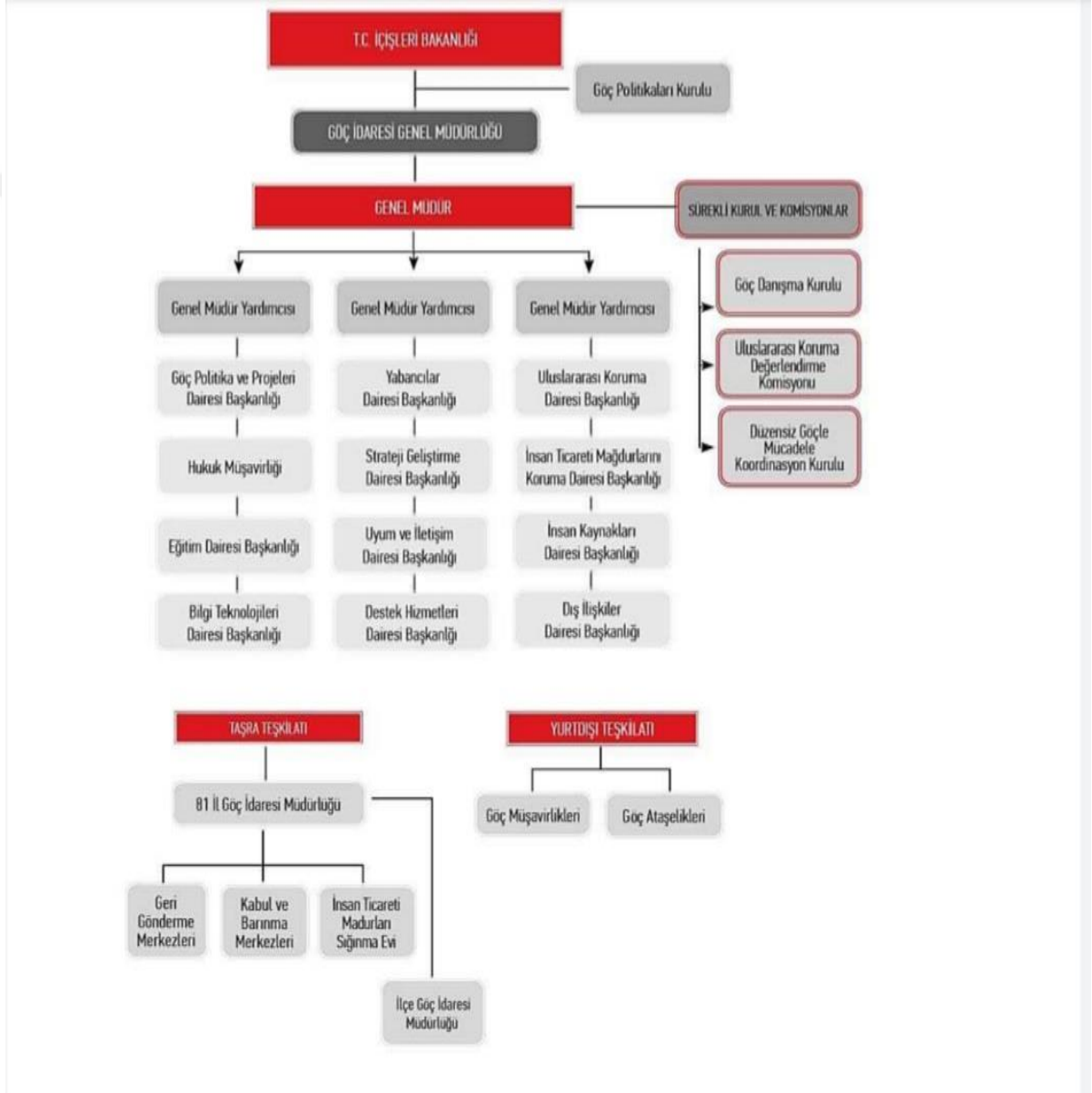
Kurularak faaliyetlerine başlamasını müteakip GİGM, kurum faaliyetlerinin değerlendirildiği, 5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun” faaliyet raporları hazırlama mecburiyetine dair hükmü gereğince, ilki 2016 senesi olmak üzere toplam 6 adet Faaliyet Raporu yayınlamıştır.¹⁹⁵ Son yayınlanan 2021 Senesine ait raporda yer alan teşkilat şeması ile bir kıyaslama yapabilmek amacıyla faaliyetlerine başladığı ilk senelere (2017) tekabül eden GİGM teşkilat şemasının öncelikle incelenmesi yararlı olacaktır.

¹⁹⁴ Geleneksel ve Modern Örgütsel Yapı Türleri Nelerdir? <https://emnmtn.com/geleneksel-ve-modern-yapi-turleri-nelerdir/> erişim:09.11.2022.

¹⁹⁵ <https://www.goc.gov.tr/faaliyet-raporlari> erişim:09.11.2022.

Söz konusu teşkilat şeması aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.¹⁹⁶

Tablo 3.3: GİGM 2017 senesi teşkilat şeması

Kaynak: GİGM 2017 senesi faaliyet raporu

¹⁹⁶ GİGM 2017 Faaliyet Raporu, Teşkilat Şeması, s. 30, <http://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2017-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:01.11.2022.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün yukarıdaki dikey hiyerarşik bir yapılanmayı ifade eden teşkilat şemasından da anlaşılacağı üzere müdürlük içişleri bakanlığına bağlı bir genel müdürlük teşkilatı olup, genel müdürlük, il müdürlüklerinin bağlı bulunduğu taşra teşkilatı, göç müşavir ve ataşeliklerinin bağlı bulunduğu yurt dışı teşkilatı ve göç danışma kurulu, düzensiz göçle mücadele kurulu ve uluslararası koruma değerlendirme kurulundan oluşan sürekli kurul ve komisyonlardan oluşan 4'lü bir teşkilat yapısına sahiptir.

Teşkilatın en üst Yöneticisi İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İşleri Genel Müdürüdür. Ancak bağlı bulunduğu Bakanlık ile Genel Müdürlük arasında, bir üst kurul niteliğinde olan ve üyeleri İçişleri Bakanı tarafından ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların üst düzey temsilcilerinden seçilen kişilerden oluşan, sekretaryasını GİGM'nün yaptığı ve görevleri YUKK'nun GİGM ilişkin 5. Kısımının, 2. Bölümünün 105. Maddesinde belirtilen Göç Politikaları Kurulu bulunmaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁷ Göç Politikaları Kurulu ve görevleri MADDE 105 – (1) Göç Politikaları Kurulu, İçişleri Bakanının başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşur. Toplantı gündemine göre, konuyla ilgili bakanlık, ulusal veya uluslararası diğer kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri toplantıya davet edilebilir.

(2) Kurul, Kurul Başkanının çağrısı üzerine her yıl en az bir kez toplanır. Gerekli görüldüğü hâllerde Kurul Başkanının çağrısıyla olağanüstü toplanabilir. Toplantı gündemi, üyelerin görüşü alınarak Başkan tarafından belirlenir. Kurulun sekretarya hizmetleri, Genel Müdürlük tarafından yerine getirilir.

(3) Kurulun görevleri şunlardır:

- a) Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek, uygulanmasını takip etmek
- b) Göç alanında strateji belgeleri ile program ve uygulama belgelerini hazırlamak
- c) Kitlesel akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek
- ç) İnsani mülahazalarla toplu hâlde Türkiye'ye kabul edilecek yabancılar ile bu yabancıların ülkeye giriş ve ülkede kalışlarıyla ilgili usul ve esasları belirlemek
- d) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının önerileri çerçevesinde, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yabancı iş gücü ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının da görüşleri doğrultusunda tarım alanlarındaki mevsimlik işler için gelecek yabancılara ilişkin esasları belirlemek
- e) Yabancılara verilecek uzun dönem ikamet iznine ilişkin şartları belirlemek
- f) Göç alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini belirlemek
- g) Göç alanında görev yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik kararlar almak

Göç Politikaları Kurulu bu isim altında iki sene içinde 15 şubat, 16 kasım, 26 nisan, 28 aralık 2017 ve 20 şubat 2018 tarihlerinde olmak üzere 5 kez toplantı yapmıştır.¹⁹⁸

Genel Müdüre karşı sorumlu durumdaki üç Genel Müdür Yardımcısının her birine bağlı 4 adet, toplam 12 birim, Daire Başkanlıkları adı altında teşkilattaki yerlerini almışlardır.

Bu Daire Başkanlıklarının adları ve görevler tanımları aşağıdaki gibidir:

- Yabancılar Dairesi Başkanlığı: Düzenli ve düzensiz kitlesel göçler ve göçmenler ile ilgili her türlü işlemleri yürütmek,
- Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı: Göç strateji ve planlarını geliştirmek, mali hizmetlerle alakalı faaliyetleri gerçekleştirmek,
- Eğitim Dairesi Başkanlığı: Kurum personelinin kurumun faaliyetleriyle ilgili ihtisaslaşmasına yönelik eğitim faaliyetlerini planlamak ve yürütmek,
- İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığı: Kurumun insan gücü ihtiyacını tespit etmek, karşılamak ve özlük işlerini yürütmek,
- Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı: Göçmenlerin Türkiye'ye ve Türk toplumuna entegrasyonunu gerçekleştirmek,
- Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı: Kurumun teknolojik alt yapısını kurmak, işlerin elektronik ortamda yapılmasını yaygınlaştırmak,
- Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı: Göç yönetimi ve göçmenler ile ilgili faaliyetlerde Milletlerarası iletişim ve işbirliğini geliştirmek ve ortak çalışmalar yürütmek,
- Göç Politikaları ve Projeleri Dairesi Başkanlığı: Türkiye'nin maruz kaldığı ve kalabileceği göçlerin yönetilebilmesine yönelik politika ve stratejileri belirlemek,

¹⁹⁸ Göç Kurulu-Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> erişim:09.11.2022.

- İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı: Göçmen kaçakçılığı ve bunun sonucu mağdur edilen insanların korunmasına dair iş ve işlemleri yerine getirmek,
- Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı: Kurumun gayrimenkulleri, araç ve gereçlerinin temini, korunması ve işletilmesi ile evrak ve arşiv faaliyetlerini gerçekleştirmek,
- Hukuk Müşavirliği: Her türlü hukuki iş ve işlemleri yürütmek,
- Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı: Kurumun görev sahasına giren konularda yabancı devletlerde bulunan muadil kurum ve kuruluşlarla her türlü iletişim, işbirliği ve koordinasyonu sağlamak ve geliştirmektir.¹⁹⁹

GİGM' kuruluşunun hemen akabinde göç ve göçmenlerle ilgili sınırlı bir mevzuat ve dar kapsamda yerine getirmeye çalışan Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki yabancılar dairesi biriminin sorumluluklarını devralarak, kendisine kanun ile verilen görevleri yerine getirmek üzere Türkiye'nin tüm vilayet ve ilçelerinde (81 il müdürlüğü ve bunlara bağlı 148 ilçe müdürlükleri) ve göç müşavirlikleri ve ataşeliklerinin bulunduğu yabancı ülkelerde yukarıdaki teşkilat şemasında da gösterildiği gibi, taşra ve yurtdışı teşkilatları adı altında örgütlenmiştir.²⁰⁰

3.2.2.2. Son Dönem GİGM/GİB Teşkilat Şeması ve Analizi

Tezimizin muhtelif bölümlerinde daha önce de belirtildiği üzere kurulduğu tarih olan 2013 yılından itibaren yaklaşık 8 sene Genel Müdürlük statüsünde faaliyet yürüten GİGM ismi, görülen lüzum üzerine 29.10.2021 tarih ve 31643 sayılı RG de yayımlanan 85.No'lu CBK'nin 18. maddesi ile GİB olarak değiştirilmiştir. İsim değişikliğinin

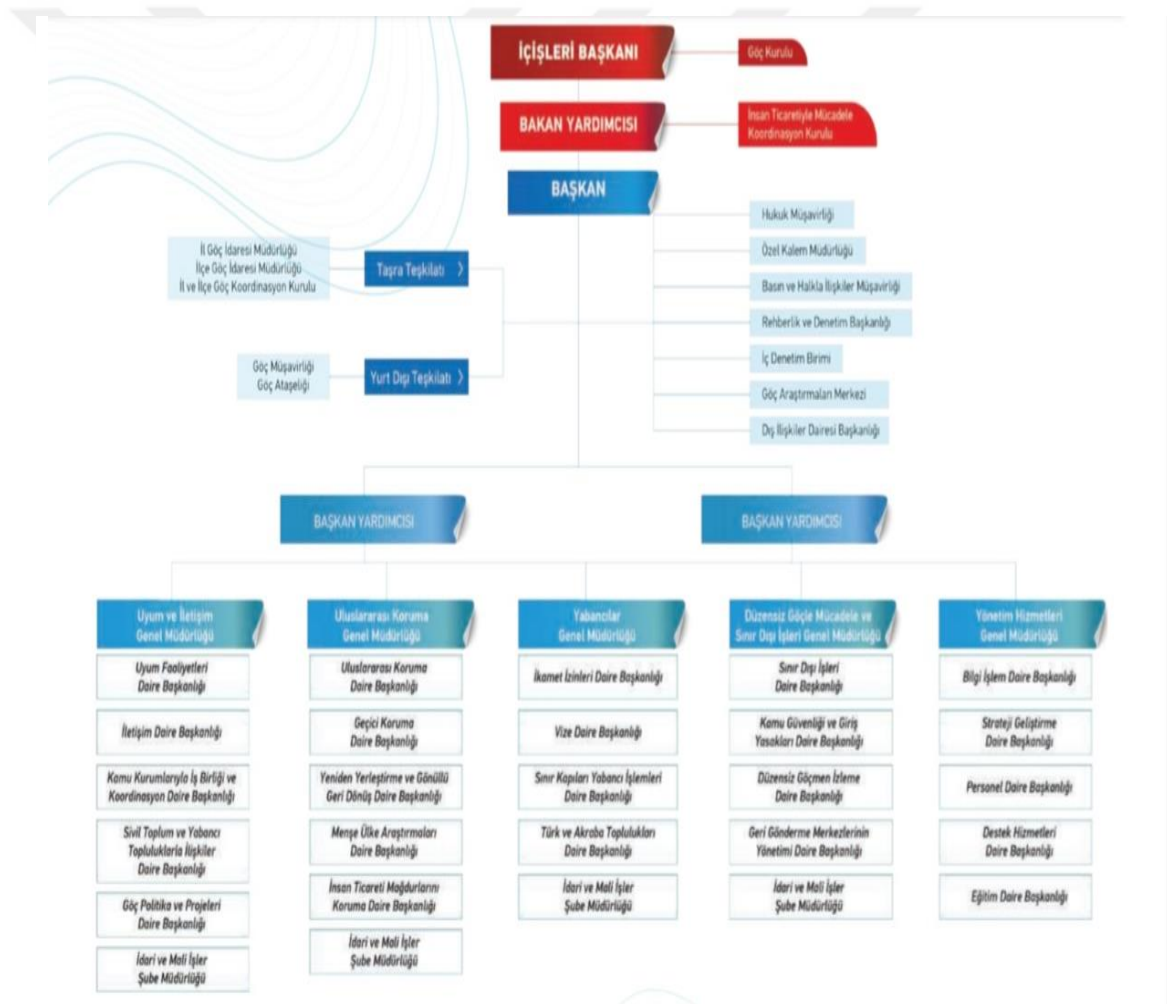
¹⁹⁹ İbrahim Ethem Taş, Hatike Koçar, Yeter Çiçek, "Mülteci Sorunun Çözümüne İlişkin Yeni Bir Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Isparta Cilt.22, Göç Özel Sayısı, 2017, s.1378-1379.

²⁰⁰ Erhan Örselli, Veysel Babahanoğlu, "Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, İstanbul, Cilt.9, Sayı.43, 2016, s. 2607.

gerçekleşmesinin ardından da, 2021 senesinde bazı CBK'lerinde değişiklik yapılmasına dair yayınlanan CBK ile GİB yeni bir teşkilat yapısına sahip olmuştur.²⁰¹

Kurumun söz konusu bu değişiklikleri ihtiva eden 2021 yılına ait son teşkilat şeması aşağıda gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.4: GİB 2021 senesi teşkilat şeması

Kaynak : GİB 2021 faaliyet raporu

²⁰¹ GİB 2021 Faaliyet Raporu, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim: 13.11.2022.

Yukarıda belirtilen teşkilat şemasından da anlaşılacağı üzere, tüm yeni kurulan kurum ve kuruluşlarda olduğu gibi, GİGM/GİB da teşkilatlanma hususunda çok kısa bir süre zarfında, hem iştiğal alanındaki hızlı ve sürekli gelişmeler, hem de kurumsallaşmasının tamamlanması çabalarına paralel olarak çok hızlı ve radikal bir değişime uğramıştır. İlk kuruluş yıllarına ilişkin olarak daha önce analizini yaptığımız teşkilat yapısına göre, 2021 yılı teşkilat yapısı çok daha ayrıntılı, karmaşık ve ihtisaslaşmış bir yapıya dönüşmüştür.

Kurumun teşkilat yapısını gösterir her iki teşkilat şemasının karşılaştırılması sonucunda husule gelen değişim, değişiklikler ve farklar aşağıdaki maddelerce gösterildiği gibidir.

- a) Eski teşkilat yapısında İçişleri Bakanına bağlı Göç Politikaları Kurulu yerini yeni teşkilat yapısında Göç Kuruluna bırakmıştır.
- b) Eski teşkilat yapısında kurumun genel yönetiminden sorumlu Genel Müdür doğrudan ilgili Bakan'a bağlı iken, yeni yapılanmada Bakan Yardımcısına bağlanmıştır.
- c) Yeni teşkilatlanmada Bakan Yardımcısına bağlı İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Kurulu adı altında yeni bir kurul ihdas edilmiştir.
- ç) Eski teşkilat yapısında Genel Müdüre bağlı olan ve Göç Danışma Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu ve Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulundan oluşan Sürekli Kurul ve Komisyonlar Birimi mülga edilerek, Başkana bağlı ve Hukuk Müşavirliği, Özel Kalem Müdürlüğü, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, Rehberlik ve Denetim Başkanlığı, İç Denetim Birimi, Göç Araştırmaları Merkezi ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığından oluşan 6'lı yeni bir yapı oluşturulmuştur.

Bu noktada en dikkat çeken husus; doğrudan başkanlığa bağlı bir Göç Araştırmaları Merkezinin Kurulmuş olmasıdır.

- d) Eski yapılanmada genel müdüre karşı sorumlu olarak görev yapmakta bulunan 3 adet genel müdür yardımcısı pozisyonu kaldırılarak, yerlerine 2 adet başkan yardımcısı pozisyonu ikame edilmiştir.
- e) İlk kuruluş dönemi teşkilat yapılanmasında 3 genel müdür yardımcısına bağlı olarak çalışan 12 daire başkanlığı mevcut bulunmakta iken, son dönem yapılanmada daire başkanlıklarının yerini toplam adedi 5 olan ve isimleri; uyum ve iletişim, uluslararası koruma, yabancılar, düzensiz göçle mücadele ve sınır dışı işleri ile yönetim hizmetleri olan genel müdürlükler almış olup, daire başkanlıkları ise bir alt birim olarak ve sayıları 23'e yükseltilmek suretiyle bu 5 genel müdürlüğe bağlanmışlardır. Ayrıca genel müdürlüklere bağlı çalışacak 4 adet de idari ve mali işler şube müdürlüğü ihdas edilmiştir.

Genel Müdürlüklerin sorumluluğunda bulunan daire başkanlıkları şunlardır:

- Uyum faaliyetleri daire başkanlığı
- İletişim faaliyetleri daire başkanlığı
- Kamu kurumlarıyla işbirliği ve koordinasyon daire başkanlığı
- Sivil toplum ve yabancı topluluklarla ilişkiler daire başkanlığı
- Göç politika ve projeleri daire başkanlığı
- Uluslararası koruma daire başkanlığı
- Geçici koruma daire başkanlığı
- Yeniden yerleştirme ve gönüllü geri dönüş daire başkanlığı
- Menşe ülke araştırmaları daire başkanlığı
- İnsan ticareti mağdurlarını koruma daire başkanlığı
- İkamet izinleri daire başkanlığı
- Vize daire başkanlığı
- Sınır kapıları yabancı işlemleri daire başkanlığı
- Türk ve akraba toplulukları daire başkanlığı
- Sınır dışı işleri daire başkanlığı
- Kamu güvenliği ve giriş yasakları daire başkanlığı

- Düzensiz göçmen izleme daire başkanlığı
- Geri gönderme merkezlerinin yönetimi daire başkanlığı
- Bilgi işlem daire başkanlığı
- Strateji geliştirme daire başkanlığı
- Personel daire başkanlığı
- Destek hizmetleri daire başkanlığı
- Eğitim daire başkanlığı

Daire başkanlıklarının kısaca görev tanımlarını da ifade eden isimlerinden anlaşılacağı üzere GİB'nin göç ve göçmenler ile ilgili tüm iş ve işlemleri ihtiva eden bir ihtisas kurumu halinde yapılandığı anlaşılmaktadır.²⁰²

Bu Daire Başkanlıkları içinden özellikle ikisinin (geçici koruma daire başkanlığı ve yeniden yerleştirme ve gönüllü geri dönüş daire başkanlığı) münhasıran Türkiye'de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerle ilgili iş ve işlemleri yürütmekle sorumlu oldukları anlaşılmaktadır.

İhtisaslaşmaya yönelik teşkilatlanmanın bölgesel ve global gelişmeler doğrultusunda ve GİGM/GİB'nin kurumsallaşmasını tamamlaması süreci içinde daha da gelişerek yeniden yapılandırılacağını ve bu yapılandırmanın ileride muhtemel bir Bakanlığa dönüşebileceğini söylemek de mümkündür.

3.3. GİGM Beşeri, Fiziki ve Mali Yapısının Gelişimi

Bir Kurum ya da kuruluşun beşeri sermayesi kabul edilen insan kaynakları, faaliyet sürecinde kullandığı teknolojik alt yapı ve donanımı, envanterinde bulunan nitelik ve niceliksel açılardan araç ve gereç durumu ve kendisine tahsis edilen bütçe imkânları, o kurumun gelişimi, hedef, strateji ve büyümeye ilişkin planları hakkında fikir edinilmesini sağlar. Bu yüzden GİGM/GİB'liğimin yaklaşık 9 yıllık faaliyet sürecinde insan kaynağı,

²⁰² GİB 2021 Faaliyet Raporu, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim: 13.11.2022.

bilgi teknoloji envanteri ve kamu genel bütçesinden kendisine sağlanan ödenek miktarlarının faaliyet yılları itibariyle kıyaslamalı incelenmesi Kurumun geçmişi ve geleceğine ilişkin fikir edinilmesine ve öngörülerde bulunulmasına imkân tanıyacaktı.

3.3.1. Kurum İnsan Kaynaklarının Seneler İtibariyle Gelişimi

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ilk kuruluş yıllarında İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere, bazı kamu kurum ve kuruluşlarından göç alanında nispeten bilgi ve tecrübesi olan personel ile dışarıdan kamu kurumlarına personel teminine ilişkin mevzuat çerçevesinde personel tedarik edilmesi suretiyle, Kadrolu memur, sözleşmeli, hizmet alımı personeli, kadrolu-işçi ve geçici personelden oluşan bir kadro yapısı kurulmuştur. Türkiye'ye özellikle Suriye'den yönelik kitlesel göç akımları sonucu hızla artan göçmen sayısına paralel olarak artan iş yükünü karşılamaya yönelik personel sayısında hızlı bir artış gerçekleşmiştir.

Genel Müdürlüğün Kuruluşundan günümüze kadarki insan kaynaklarının rakamsal gelişimi aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 3.5: GİGM/GİB Personel sayısının yıllar itibariyle dağılımı

Personel Sayısı			
Yıllar	Merkez	Taşra	Toplam
2016	483	3.033	3.516
2017	503	3.221	3.724
2018	580	10.216	10.796
2019	595	10.495	11.090
2020	603	10.795	11.398
2021	626	10.919	11.545

Kaynak: GİGM/GİB 2016, 2017, 2018,2019,2020 ve 2021 seneleri faaliyet raporları

Yukarıdaki tabloda dikkat çeken husus; 2018 yılından itibaren kurum personeli sayısının çok hızlı bir şekilde artış göstermiş olmasıdır. Bu durum göçe dair iş ve işlem yoğunluğu ile göçmen sayısındaki artışların da bu yıllarda hızlandığının bir göstergesidir. Bu sayının ilerideki yıllarda artacağı yetkililer tarafından dile getirilmekte ve bütçe tahminlerine dâhil edilmektedir.²⁰³

Kurum faaliyetlerinin başarılı olması insan kaynağının kantitatif özellikleri kadar, kalitatif özelliklerine de bağlıdır. GİGM/GİB kadrosunu oluşturan personelin tahsil durumu bu konuda önemli bir gösterge olacaktır. Aşağıdaki tabloda kurum personelinin eğitim durumu gösterilmektedir.

Tablo 3.6: GİGM/GİB Merkez teşkilatının öğrenim durumuna göre personel sayısının yıllara göre dağılımı

Yıllar	Öğrenim Seviyesi					
	İlköğrenim	Lise	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
2016	40	28	20	325	69	1
2017	7	16	26	431	23	-
2018	44	86	44	383	21	2
2019	71	22	40	426	29	7
2020	47	67	42	351	87	9
2021	47	68	55	356	91	9

Kaynak: GİGM/GİB 2016,2017,2018,2019,2020,2021 ve 2022 seneleri faaliyet raporları

²⁰³ Göç İdaresi Başkanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Personel Sayıları, <https://www.goc.gov.tr/faaliyet-raporlari> erişim:13.11.2022.

Tablodan da görülebileceği gibi kurum personelinin eğitim seviyesinin geçen yıllar içinde giderek yükseldiği görülmektedir. Lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) öğrenim görmüş personel sayısının yüksekliği (genel müdür/başkan doktora seviyesinde öğrenim görmüş bir bürokrattır) sahasında ihtisaslaşmış bir kurum niteliğini kazanma çabalarından kaynaklanmaktadır.²⁰⁴

3.3.2. Kurum Fiziki Kaynakların Seneler İtibariyle Gelişimi

Kurumların gelişimi ve kurumsal kapasitelerinin arttırılmasına ilişkin fikir veren göstergelerden birisi de, sahip oldukları fiziki kaynaklar ve envanterlerinde bulunan bilgi paylaşımı ve iletişimde kullanılan teknoloji alt yapıları ve araçlarıdır. GİGM'nün önemli hedeflerinden birisi de; göç ve göçmenlere dair işlerin yürütülmesinde bilgi teknolojilerinin kullanımını en üst seviyeye çıkarmak, yaygınlaştırmak ve sürekliliğini sağlamaktır.²⁰⁵

Aşağıdaki tabloda GİGM/GİB'nin merkez ve taşra teşkilatlarında kullanılan bilgi teknoloji araçlarının seneler itibariyle miktarlarına ilişkin rakamlar verilmektedir.

Tablo 3.7: GİGM/GİB Bilgi teknoloji araçları ve yıllar itibariyle sayıları

Yıllar	Bilgi Teknoloji Araçları								
	M.üstü Bilgisayar	D.üstü Bilgisayar	projeksiyon	Tarayıcı	Çok Fnk Tarayıcı	Akıllı Tahta	Sunucu	Server	Çok FnkYazıcı
2016	2.507	498	116	258	-	42	-	31	-
2017	2.853	551	105	479	-	31	-	-	1.125
2018	2.933	223	102	479	-	23	-	223	1.125
2019	3.106	292	109	486	-	26	44	-	1.197
2020	3.125	292	109	505	-	26	44	-	1.197
2021	3.400	700	109	800	1.700	26	80	-	-

Kaynak: GİGM/GİB 2016,2017,2018,2019,2020 ve 2021 seneleri faaliyet raporları

²⁰⁴ Göç İdaresi Başkanlığı, Merkez Teşkilatı Öğrenim Durumuna Göre Personel Dağılımı, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim: 14.11.2022.

²⁰⁵ Göç idaresi Başkanlığı, Bilgi ve Teknolojik kaynaklar, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim: 14.11.2022.

3.3.3. Kurum Bütçe Yapısının Seneler İtibariyle Gelişimi

Bütün kamu kurum ve kuruluşları gerçekleştirecekleri faaliyetler, plan ve projelere göre, merkezi yönetim bütçe kanunu ile gerek cari harcamaları ve gerekse yapacakları yatırımlar için konsolide edilmiş genel bütçeden kendilerine tahsis edilecek ödenekleri, etkin bütçe yönetimi ve kaynakların ihtiyaçlar doğrultusunda verimli kullanılması suretiyle sarf etme gayreti içinde olmak durumundadırlar.²⁰⁶ GİGM/GİB faaliyet raporları incelendiğinde kurumun bu hususta hassas ve başarılı olduğu görülmektedir. Göç yönetimi ve göçmenlere, özellikle de GKA bulunan Suriyeli göçmenlere yönelik gerçekleştirilen faaliyet ve hizmetlerin büyük bütçeler gerektirmesi, AB'nin bu konulardaki mali taahhütlerinin yerine getirilmediği de göz önünde bulundurulursa, mütevazı sayılabilecek bütçelerle gerçekleştirilen hizmetleri Türk devleti ve halkının büyük bir fedakarlığı olarak takdirle kabul etmek gerekir.²⁰⁷

Aşağıdaki tabloda GİGM/GİB'nin tahsis edilen bütçe ödeneğinin ve bu ödenekten yapılan harcamaların seneler itibariyle gelişimi gösterilmektedir.

Tablo 3.8: GİGM/GİB Yıllara Göre Bütçe Rakamları

Yıllar	Tahsis Edilen Ödenek	Harcanan Miktar
2016	345.370.000 TL	297.545.039 TL
2017	458.019.000 TL	446.302.931 TL
2018	942.030.577 TL	890.185.624 TL
2019	2.935.799.766 TL	2.882.344.218 TL
2020	3.566.465.728 TL	3.535.678.927 TL
2021	4.127.115.490 TL	4.105.475.418 TL

Kaynak: GİGM/GİB 2016,2017,2018,2019,2020 ve 2021 seneleri faaliyet raporları

²⁰⁶ Göç idaresi Başkanlığı, Mali Bilgiler, Bütçe Uygulama Sonuçları <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:14.11.2022.

²⁰⁷ Türkiye'deki Suriyeliler: 9 Yılın Kısa Muhasebesi, <https://www.perspektif.online/turkiyedeki-suriyeliler-9-yilin-kisa-muhasebesi> erişim:14.11.2022.

Yukarıdaki tablodan, kurumun bütçesinin ilk faaliyet senesinden itibaren 6 yıl içinde 10 kat arttığı görülmektedir. Bu artışın başlıca üç ana sebebi vardır. Bunlar; yüksek enflasyon nedeniyle mal ve hizmet maliyetlerinin yükselmesi, 2019 yılından itibaren AFAD tarafından yönetilen GBM'nin yönetiminin GİGM'e geçmesi ve kurumun geleceğe yönelik plan ve projeleri, iş yükü ve sorumluluklarındaki artışlardır.²⁰⁸

²⁰⁸ Sığınmacı Kampları Göç İdaresine Devredildi, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/siginmaci-kamplari-goc-idaresi-ne-devredildi-2631338> erişim:14.11.2022.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI

Göç gerek bir vakıa olması açısından ve gerekse onun en önemli aktörü konumundaki göçmenler açısından; tezimizin birinci bölümünde ayrıntılı olarak anlatıldığı biçimiyle çok karmaşık bir yapıya sahip olmasının yanı sıra hem kaynaklandığı ülkeler, hem ana geçiş güzergâhı olarak kullanıldığı ülkeler ve hem de varılmak istenen hedef ülkeler açısından pek çok siyasi, askeri, güvenlik, kültürel, ekonomik ve sosyal sorunların ortaya çıkmasına veya bu konulardaki mevcut sorunların şekil değişikliğine uğrayarak, bambaşka bir nitelik ve özellik kazanmasına neden olmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün 2020 yılı verilerine göre, Dünyanın farklı noktalarında karakter ve nedenleri farklı olsa da, zuhur eden göç olayları günümüzde 250 milyondan fazla insanı uluslararası göçmen konumuna getirmiş bulunmaktadır.²⁰⁹ Bu insanların arasında daha iyi bir hayat seviye ve standardına sahip olmak veya daha iyi bir eğitim almak için kendi vatanını terk ederek, başka bir ülkeye yasal veya yasa dışı usullerle fakat planlı olarak giden göçmenler ve öğrenciler olduğu gibi, ırkları, dinleri veya düşünceleri gibi temel insan haklarından kaynaklanan özellikleri ve tercihlerinden dolayı ana vatanlarındaki hayatlarının ve özgürlüklerinin tehdit altında olduğunu düşünen sığınmacılar, mülteciler ve hatta vatansızlarda bulunmaktadır.²¹⁰ Dünya genelinde iç göçler vasıtasıyla kendi ülkesinin sınırları dâhilinde muhtelif gerekçelerle ile göç eden göçmenlerin miktarını tespit etmek ise mümkün görülmemektedir. Gerek kendi ülkesi

²⁰⁹ IOM World Migration Report 2020 <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2> erişim:15.08.2021.

²¹⁰ Vatansız insan(Haymatlos); genellikle politik sebeplerle hiçbir devlet ile vatandaşlık bağı bulunmayan, dolayısıyla da, hiçbir devlete ait kimlik kartı veya pasaport taşımayan kişilere verilen isimdir. BMMYK 2014 yılında yayınladığı bir raporunda toplam 77 ülkede yaklaşık 3.5 milyon, tüm Dünya genelinde ise yaklaşık 10 milyon insanın vatansız insan konumunda olduğunu açıklamıştır.

dâhilinde ve gerekse milletlerarası sahada olsun, göç vakıası olgusu hem göçmenleri, hem de göçmen kabul eden ülkeleri pek çok bakımdan bazen olumlu, ama daha çok olumsuz açılardan etkilemektedir. Tarih boyunca göç üzerine yapılan gözlem ve araştırmalar, göçün iyi ya da olumsuz bir olay olduğu konusunda kategorik bir ayrımı ifade etmemişler, yönetilemediği zaman büyük menfî sonuçlara neden olabileceği gibi, başarılı bir şekilde yönetildiği zaman ise, göçmenlerin dinamik, girişken ve müteşebbis karakterlerinden dolayı, göçmen kabul eden ülke açısından ekonomik büyümeyi hızlandırmak ve kültürel hayata zenginlik kazandırmak gibi hem iktisadi, hem de sosyal açılardan önemli fırsatlar ve etkiler yaratabileceğini özellikle belirtmişlerdir.²¹¹

Söz konusu bu etkilenme en belirgin özelliklerini sosyal politika alanında göstermektedir. Göç ve göçmenlerden kaynaklanan sosyal politika sorunlarına maruz kalan ülkeler bu sorunların çözümü için çeşitli kurumsal yapılar ve sosyo-politik uygulamalar geliştirmeye başlamışlardır.²¹²

Türkiye’de günümüzde bu ülkelerin başında gelmektedir. Suriye iç savaşının neden olduğu kitlesel göçlerin idare edilmesi ve Suriyeli göçmenleri ülkemizde maruz bırakıldıkları sosyal politika sorularının giderilmesi için TC Devleti bir takım kanuni ve kurumsal yeni düzenlemeler yapmak mecburiyetinde kalmıştır. Söz konusu bu mecburiyetten kaynaklanma sonucunda kurulan kurumlardan en temel olanı, yetkileri genişletilerek ismi daha sonra Göç İdaresi Başkanlığı olarak değiştirilen ve İçişleri Bakanlığının emrinde görev yapacak olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğüdür. Türkiye’nin maruz kaldığı kitlesel göçlerin ve göçmenlerin yönetilmesi amacıyla kurulan GİGM/GİB, Suriyeli göçmenlerin sorunlarının giderilmesi, en azından asgari seviyeye indirilmesi amacıyla sosyal politika uygulamaları gerçekleştirmektedir. GİGM/GİB İçişleri Bakanlığına bağlı bir birim olarak bu faaliyetlerini sürdürürken doğal olarak diğer pek çok

²¹¹ Başak Cengiz, **Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler**, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, No.686, 2011, , s. 28.

²¹² **A.g.e.**, s.31.

Bakanlık ve Bakanlık birimleri (MEB, SB, MSB, ÇSGB, ASHB), Resmi, sivil, milli ve milletlerarası kurum ve kuruluş ile işbirliği ve koordinasyon içinde bulunmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin ülkemizde; istihdamdan, iş piyasasındaki rekabete, sosyal korunmadan, barınmaya, topluma uyum sağlamadan, toplumsal çatışmaya, temel eğitimden, sağlık hizmetlerine, yoksulluktan, sosyal dışlanmaya ve ideolojik ve siyasi anlaşmazlıklara varan çok geniş bir yelpazede ve sosyal politikanın teorik ve tatbikat alanına giren pek çok sorunu bulunmaktadır.

Tezimizin bu bölümünde GİGM/GİB gerçekleştirdiği 4 önemli sosyal politika faaliyeti ele alınmış olup, bunun sebeplerinin yukarıda zikredilen diğer sosyal politika konularına nazaran hem en çok karşılaşılan sorunlara ilişkin olması, hem de GİGM/GİB en çok müdahil olduğu ve sorumluluk yüklendiği faaliyetler olmasıdır.

4.1. Suriyeli Göçmenlerin İstihdamının Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar

Dünyada özellikle 1960'lardan sonra göç veren ve göç akımlarında transit olarak kullanılan ülke olarak tanınan Türkiye 1980'li yılından itibaren aynı zamanda göç alan ülke karakterini kazanmaya başlamıştır. Hattızatında 20.yüzyılın başından itibaren ülke dışından Balkanlar ve Kafkasya başta olmak üzere sadece Türk kökenli göçmen akımına sahne olan ülkemiz bu yıldan itibaren yoğun çatışmaların yaşandığı Afganistan, Irak, İran ve Somali gibi ülkelerden sığınmacı almaya başlamıştır.2011 yılında Suriye'de patlak veren iç savaş ile birlikte Türkiye' hiç beklemediği ve tahmin edemediği ölçüde ve sayıları 3.5 milyonu bulan büyük bir sığınmacı akımına uğramıştır. 2014 yılından itibaren ise, toplam olarak 1.5 milyonu bulan, 2020 yılı itibari ile bu sayının kayıt dışı göçmenlerin varlığı sebebiyle tam olarak bilinmemekle birlikte neredeyse 8 milyona yaklaştığı tahmin edilen göçmen sayısı ile Türkiye artık büyük bir göç alan ve Dünyanın en çok göçmen

barındıran ülkesi statüsüne kavuşmuştur.²¹³ Bu durumun resmi rakamlarla ifadesi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4.1: Resmi rakamlar ile Türkiye’de bulunan göçmen ve sığınmacılar
(2017 itibariyle)

Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenler	3.020.654 ²¹⁴
Suriyeli Olmayan Sığınmacılar	260.502 ²¹⁵
Suriyeli Olmayan Göçmenler	46.289 ²¹⁶
Toplam	3.327.445

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de 2017 yılı itibariyle geçici koruma statüsünde 3 milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacı bulunmakta olup, bu sayı 2022 yılı itibariyle yaklaşık 3.7 milyona ulaşmıştır. Sığınmacı akımının başladığı ilk yıllarda Türkiye ev sahipliği yapmakta çeşitli sıkıntılar yaşamıştır. Suriyeli göçmenlerin %92’si şehirlere yerleşirken, Güney ve Güney Anadolu bölgelerinde 10 şehirde kurulan 23 kamp alanında ise sadece %8 oranında göçmen yerleştirilebilmiştir. Türkiye’nin hemen hemen bütün bölge ve şehirlerine yayılmakla birlikte Suriyeli göçmenlerin genellikle İstanbul, Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep illerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Türkiye “açık kapı politikası” ve “geçici koruma rejimi (politikası) “ Suriyeli göçmenlere acil yardımlar sağlarken uzun dönemli ve çok boyutlu karmaşık bir sosyal uyum ve sosyal bütünleşme (entegrasyon) sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Türk sığınma ve sığınmacı mevzuatı ile

²¹³ IOM World Migration Report 2020 <https://publication.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-1.pdf> erişim: 16.08.2021.

²¹⁴ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İstatistikleri 25. 05. 2017.

²¹⁵ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği İstatistikleri 31.03. 2017.

²¹⁶ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği İstatistikleri 31.03.2017.

göçmen uyumunu referans alan Entegrasyon Stratejisi öncelikle ekonomik, sosyal ve kültürel alanları hedeflemelidir.²¹⁷

4.1.1. Türkiye’de Göçmen İstihdamının Yasal Çerçevesi

Türkiye, Avrupa Birliğine tam üyelik faaliyetlerinin gelişim süreci çerçevesinde 2000 yılından itibaren sığınmacı kabul sisteminin yeniden şekillenmesi yönünde, Suriye iç savaşının başlangıç tarihi olan 2011 yılından itibaren ise, Suriyeli göçmenlerin ülkeye kabul edilmesi çerçevesinde önemli yasal adımlar atmaya başlamıştır. Hem AB’nin bir parçası olma sürecinin gerekleri hem de süratle göç alan bir ülke konumuna gelinmesi; Türk sığınma ve göç mevzuatında birçok yeni kanuni düzenlemeler yapılmasını mecburi hale getirmiştir. Bu konuda bir yandan AB tam üyelik başvuru sürecine uyum sağlamaya yönelik mevzuat düzenlemeleri, diğer yandan ise, ülke olarak karşı karşıya kalınan göç ve göçmen sorunlarının çözümüne yönelik idari düzenlemeler ile Devlet yaşanan küresel ve ulusal göç vakıalarının oluşturduğu sosyal politika problemlerinin çözümüne matuf yeni bir sosyal devlet anlayışına yönelmiştir. Bu anlayışın bir gereği ve sonucu olarak göç yönetiminin hali hazırda temel Kanunu kabul edilebilecek olan, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarılmış ve bu kanunun 103 maddesi gereğince de ismi daha sonra Göç İdaresi Başkanlığı(GİB) olarak değiştirilen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuş olup, bütün il ve ilçe teşkilatlarıyla halen İçişleri Bakanlığı bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.²¹⁸

4.1.2. Yasal Çerçeveyi Oluşturan Temel Mevzuat

Göçmenlerin milletlerarası sahada, çalışma ve istihdam edilmelerini düzenleyen çok geniş bir mevzuat mevcuttur. Devletler tarafından tamamen ya da bazı çekincelerle kısmen kabul edilen bu mevzuat, her ülkenin kendi koşullarına göre kaynak teşkil etmek

²¹⁷ Turkey2018ProgressReport, https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/key-documents/2016/20161109_report_turkey.pdf erişim:16.08.2021.

²¹⁸ Şeyda Nur Koca, “ Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Katılım Süreçlerinin Toplumsal Boyutları”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Ankara Cilt.5, Sayı.2, 2019, s. 331-341.

suretiyle milli mevzuata dönüşerek uygulanmaktadır. Türkiye açısından da özellikle İki binli yıllardan sonra kaynağını uluslararası anlaşmalar ve Anayasadan alan, göçmenlere ülkemizde çalışma hakları tanıyan ve istihdam koşullarını düzenleyen bazı kanun ve uygulama yönetmelikleri ve genelgeler çıkarılmıştır.²¹⁹

4.1.2.1. Cenevre Sözleşmesi

Tam ismi “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” olan bilinen ismiyle Cenevre Sözleşmesi, 1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini” temel alarak 28 Temmuz 1951 tarihinde İsviçre’nin Cenevre kentinde imzalanmıştır. Türkiye anlaşmayı 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalayıp, 29 Ağustos 1961 tarihinde onaylayarak, sözleşmeye taraf olmuştur. Türkiye ayrıca sözleşmenin kapsamını genişleten 1967 tarihli protokolü ise 1968 yılında coğrafi çekince şerhi koymak kaydıyla onaylamıştır.²²⁰

Cenevre Sözleşmesi göçmenlere sözleşmenin 17. maddesi ile gelir getirici işlerde çalıştırılma, 18. Maddesi ile işyeri ve şirket kurabilme ve 19. maddesi ile ise özel ihtisasa sahip bulunan göçmenlerin mesleklerini icra edebilmelerine imkân tanımak suretiyle istihdam edilmelerine ilişkin hükümler getirmiştir.²²¹

4.1.2.2. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasına Dair 4662 Sayılı Kanun

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 1990 tarihinde kabul edilen “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin” 7. maddesi; tüm göçmen işçilerin ırk, cinsiyet, renk, dil, din, inanç, siyasi görüş, etnik köken,

²¹⁹ Nuray Ekşi, **Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat, İstanbul**, Beta Yayınları, 2009, s.154.

²²⁰ Uluslararası Af Örgütü 08 Ağustos 2016 tarihli basın açıklaması.

²²¹ 70 Yılında Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Göç Araştırmaları Derneği, s, 10, <https://gocarastirmalaridernegi.org/attachements/article/259/CenevreSözleşme70Yıl.pdf> erişim:19.08.2021.

sosyal konum gibi hiçbir özellik ve niteliklerine bakılmaksızın göç ettikleri ülkedeki istihdam haklarından yararlandırılmalarına dairdir.²²² Türkiye uluslararası bu sözleşmeyi TBMM nin çıkardığı 26 Nisan 2001 tarih ve 4662 sayılı kanun ile onaylanmasını kabul etmiş, bazı maddelerine çekince koymak kaydıyla 18 Haziran 2004 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylamıştır.

Türkiye bu kanun gereğince ülkede bulunan diğer göçmen işçiler ile birlikte, GKA Suriyeli göçmen işçilere hiçbir gerekçeyle(çekince konulan maddeler haricinde) ayrımcılık yapmadan çalışma ve istihdam haklarına riayet etmeyi taahhüt etmektedir.²²³

4.1.2.3. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki 4817 sayılı Kanun

Türkiye’de bulunan yabancıların, dolayısıyla göçmenlerin, tezimizin konusu gereğince de GKA Suriyeli Göçmenlerin, çalışma izninden muaf tutulanlar haricinde, Türkiye’de çalışma ve istihdam edilmeleri ile ilgili izin koşullarını ve çalışma esaslarını belirlemek amacıyla 27. Şubat 2003 tarihinde çıkarılmış bir kanun olup, toplam 35 maddeden müteşekkildir.²²⁴

4.1.2.4. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair 6575 Sayılı Yönetmelik

²²² Madde 7: Taraf Devletler, insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmeler uyarınca, kendi ülkeleri içinde yaşayan veya yasal yetki alanına giren tüm göçmen işçilere ve aile fertlerine, cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasal veya diğer görüşler, millî, etnik veya sosyal köken, vatandaşlık, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medenî durum, doğum veya diğer statüler gibi nedenlerle hiçbir ayrımcılık yapmaksızın bu Sözleşmede öngörülen haklara saygı göstermeyi ve uygulamayı taahhüt ederler.

²²³ Uluslararası İşgücü Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735> pdf erişim:20.08.2021.

²²⁴ TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat BilgiSistemi,<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4817&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> erişim:20.08.2021.

Bakanlar Kurulunun 2014 tarihli ve 6883 sayılı kararı gereğince tatbikata sunulan “ Geçici Koruma Yönetmeliğinin” 29. maddesi gereğince hazırlanan 11 Ocak 2016 tarih ve 6575 sayılı bu Yönetmelik ile Türkiye’de Geçici Koruma Statüsüne sahip göçmenlerin çalışma izin, usul ve esaslarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır.²²⁵

Bu yönetmelik 6458 sayılı YUKK 91. maddesinde kendi ülkelerinden zorunlu sebeplerle ayrılıp, bir daha ülkesine geri dönme imkânı bulunmayan ve kitleler halinde göç eden göçmenlere uygulanan koruma olarak tarif edilen bu hukuki statü gereğince çıkarılmıştır.²²⁶

Yukarıda kısa izahı yapılan ve göçmenlerin Türkiye’de istihdam edilmelerinin yasal çerçevesini oluşturan 4 hukuki mevzuattan birisi olan 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun (YÇİHK) her ne kadar vatandaşlık yerine emek piyasasının taleplerini esas alan köklü değişiklikler ihtiva etse de Türk kökenli olmayan yabancıların haklarına esaslı bir açıklama getirmemiştir. Ancak bu yasanın kabulünün üzerinden 10 yıl sonra kurulan GİGM faaliyete geçmesiyle göçmenlere daha iyi haklar sağlanması hususunda neredeyse bir devrim niteliğinde uygulamalar başlamış; göçmenlere ulus-devlet anlayışından kaynaklanan endişelerle yaklaşılması bir ölçüde terk edilerek, Emniyet Genel Müdürlüğünün(EGM) yetkileri sivil otoriteye terkedilmiştir. Söz konusu bu kanun ve uygulamalar Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından da “ Türkiye’nin İnsani Değerler ve Prensipler Yaklaşımı “ olarak

²²⁵ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf> erişim: 16.09.2021.

²²⁶ Geçici koruma 26 MADDE 91 – (1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

kabul edilmiştir. Böylece Türk Hukuk Tarihinde ilk defa doğrudan Uluslararası Hukuka Entegrasyon kapsamında düzenlemeler yapılmış olmaktadır.²²⁷

Yabancıların Çalışma izinleri Hakkındaki Kanun ve bu kanunu uygulanmasına yönelik olarak çıkarılan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik gereğince çalışma izni verilen Suriyeli göçmen sayısının yıllara göre dağılımı aşağıdaki tablodaki gibidir.²²⁸

Tablo 4.2: Türkiye’de Çalışma İzni Verilen Suriyeli Göçmenlerin Yıllar İtibariyle Dağılımı

Yıllar	Çalışma İzni Verilen Göçmen Sayısı
2011	118
2012	220
2013	794
2014	2541
2015	4019
2016	13.290
2017	20.966
2019	31.185
2020	34.573

Kaynak: Bölgesel Göç Profili ve Bölgesel Değerlendirme Raporu(TRC1 Bölgesi) ve Mülteciler Derneği İstatistikleri

²²⁷ Luis Pinedo Caro, **Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler**, ILO Türkiye Ofisi Raporu, Ankara, 2020, s.14-19.

²²⁸ Bölgesel Göç Profili ve Bölgesel Değerlendirme Raporu, <https://www.ika.orika.org.tr/assets/upload/dosyalar/trc1-bolgesi-goc-profil-i-ve-bolgesel-degerlendirme-raporu.pdf> erişim: 16.09.2021.

Türkiye’de 2011 yılında sadece 118 kişi olan çalışma izni verilen Suriyeli göçmen sayısı, 2020 yılında büyük bir artış (yaklaşık %300) ile 34.573 kişiye ulaşmıştır.²²⁹

Bu artışın hem Suriyeli göçmenlerin yıllar içinde mesleki beceri kazanmaları ve çalışma izni taleplerinin artması hem de Türk işgücü piyasasının ucuz işgücü sağlamasından dolayı Suriyeli göçmen işçilere olan talebinin artmasından kaynaklanmaktadır.

Göçmenlerin iş piyasasına uyumları konusundaki ihtiyaçlarının kabul edilmesi konusunda önemli adımlar atılmasına rağmen, özellikle Suriyeli göçmenleri ilgilendiren önemli eksiklikler de bulunmaktadır. Şöyle ki; göçmenlerin işgücü pazarına erişmelerini sağlayan söz konusu düzenlemeler genellikle Suriyeli göçmenleri ihtiva etmeyen ve başvuru dilekçelerinin üzerinden 6 ay geçtikten sonra koruma başvurusunda bulunan göçmenler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma altındaki göçmenler için söz konusu olmaktadır. Ancak bu noktada hatırlatılması gereken önemli bir nokta; hükümetin iktisadi şartlar gerektirdiği zaman bu erişimi kısıtlayabileceğidir.

Suriyeli göçmenler hususundaki bu eksiklikler YUKK/ 91 inci maddesi gereğince çıkarılan 13/10/2014 tarih ve 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) giderilmeye çalışılmış olmakla birlikte bu göçmenlerin hak ve mesuliyetleri hususunda hala bir dizi düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu hissedilmektedir.

Türkiye’nin 1951 yılından beri sürdürdüğü Birleşmiş Milletler(BM) Cenevre Sözleşmesinin coğrafi kısıtlama hükümleri gereğince sadece Avrupa’dan gelen göçmenlere mülteci statüsünün tanınarak kalıcı ikamet sağlanması Suriyeli Göçmenler için söz konusu olamayacağından dolayı, bu durum istihdam ve ikamet edilmelerinde çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca 19/9/2006 tarih ve 5543 sayılı “İskân

²²⁹ Türkiye’de Çalışma İzni Verilen Suriyeli Sayısı, <https://mülteciler.org.tr/turkiyede-calisma-izni-verilen-suriyeli-sayisi.pdf> erişim:21.09.2021.

Kanunu”(İK) hükümleri gereğince Türkiye’nin kalıcı ikamet ve iskân hakkını sadece Türk asıllı ve Türk kültüründen gelenlere tanınmasının da unutulmaması gerekmektedir.²³⁰

Yukarıda zikredilen bu iki mevzuat kısıtlaması sonucu; Avrupa’dan gelmeyen veya Türk asıllı olmayan göçmenler “Şartlı Mülteci” veya “Geçici Koruma Altındaki Mülteci” sıfatı ile ya Türkiye’deki BMMYK’nin mülteci statüsü belirleme sürecine(Mülteci Statüsü Belirleme (MSB); BMMYK yürütülen ve mülteci kabul etmek isteyen yasal mevzuatı da buna müsait olan ülkelerin belirlendiği Uluslararası bir koruma sistemidir) katlanmak, ya tam mülteci olarak tanınmak için bir başka ülkeye gitmek ya da kendi ülkesine geri gönderilmek durumuyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Suriye iç savaşının 2011 yılında patlak vermesiyle başlayan mülteci akınıyla, aynı anda çok sayıda Suriyeli olmayan mültecilerin Mülteci statüsü belirleme için başvurularının üst üste gelmesi BMMYK nin Suriyeli göçmenlerin bireysel mültecilik taleplerinin incelenmesini askıya almasına neden olmuştur. Bu durum YUKK mad 91/1 ile giderilmeye çalışılmıştır. Söz konusu yasal düzenleme ile ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve ayrıldığı ülkesine geri dönemeyen acil ve geçici koruma için Türkiye sınırlarına kitlesel olarak dayanan veyahut sınırı geçip, ülke içine giren yabancılara geçici koruma(GK) sağlanabileceği hükmü getirilmiştir. 2014 yılında çıkarılan” Geçici koruma Yönetmeliği “(GKY) ile de YUKK ile paralel ve Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin kayıt, belgeleme, sağlık, eğitim ve istihdam gibi sosyal hizmetler alanındaki hak ve sorumluluklarının açıkça belirlenmesine çalışılmıştır.²³¹

Yönetmeliğin istihdam konusundaki 29/2.maddesi; “Geçici koruma belgesine sahip olanlar Cumhurbaşkanınca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi

²³⁰ Oytun Orhan, Sabiha Gündoğar, **Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri**, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi ORSAM Raporu, Ankara, 2015, s. 8-11.

²³¹ **A,g,e.**, s.26.

alanlarda (il, ilçe ve köylerde) çalışma izni almak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvurabilirler.” hükmüne haizdir.

Suriyeli göçmenlerin istihdamına ilişkin bu yasal düzenlemeyi 2016 yılında çıkarılan 8375 sayılı “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik”(GKSYÇİDY) izlemiştir. Bu yönetmelik hükümlerinin; aynı yıl yapılan bir toplantıya BMMYK tarafından sunulan bildiride Türkiye’de ilk olarak mültecilerin istihdam haklarının ulaştığı zirve olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır.²³²

Yukarıda ayrıntılı bir biçimde açıklanan yönetmelik hüküm ve esaslarından anlaşılması gereken temel hususun; GKA Suriyeli göçmenlerin istihdam edilmelerinin temelinde çalışma izni alınması mecburiyeti olduğunu vurgularken, mevsimlik ve tarım işçiliği için böyle bir mecburiyet bulunmadığını ayrıca belirtmek gereklidir.²³³

4.1.3. Türkiye’de Farklı Hukuki Statülerdeki Göçmenlerin Dağılımı

Muhtelif nedenlerle kendi anavatanlarını terk ederek ülkemize gelen göçmenler çalışma hayatlarını farklı hukuki statüler altında sürdürmektedir. GKA bulunan Suriyeli Göçmenler Dışında ayrıca Dünyanın çeşitli bölgelerinden gelmiş, sığınmacı ve şartlı mülteci kapsamında ülkemizde bulunup, kayıt altında veya sayılarının bilinmesi mümkün olmayan kayıt dışı çalışan göçmenlerin varlığından söz etmek mümkündür.

Farklı Hukuki Statü kapsamında ülkemizde bulunan göçmenlerin ülkeleri itibariyle dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

²³² Muzaffer Koç, “ Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri”, **Birey ve Toplum Dergisi**, Malatya, Cilt.5, Sayı.9, 2015, s.74-78.

²³³ Oğuzhan Aslantürk ve Yusuf Erdem Tunç, “ Türkiye’de Yabancıların Çalışma İzinleri Suriyeliler Örneği “, s.155, Dergipark.org.tr/tr/download/article-file/644792, 1918.

Tablo 4.3: Türkiye’deki Uluslararası Koruma Kapsamındaki Sığınmacılar, Şartlı Mülteciler ve Geçici Koruma Altındaki Göçmenlerin Ülkelere Göre Dağılımı (2017 İtibariyle)

Ülkesi	Sığınmacılar	Şartlı Mülteciler	Geçici Koruma Altındakiler	Toplam
Suriye	-	-	3.020.654	3.020.654
Afganistan	125.414	3.517	-	128.931
İran	25.437	6.643	-	32.080
Irak	102.245	31.387	-	133.632
Somali	1.423	2.567	-	3.598
Diğer	5.983	2.567	-	8.550
Toplam Sayı				3.327.445

Kaynak: BMMYK Türkiye İstatistikleri 2017.

Bütün bu yasal düzenlemeler; göçmenler ile ilgili Dünya ve AB hukuk normlarına uyum sağlama çabasının bir sonucu olarak görülebileceğinin yanı sıra, Suriyeli göçmenlerin kalıcı, en azından uzun süreli olarak kalıcı olarak kabul edilmeye başladıklarını, bu yüzden de gayri resmi istihdam düzeninden resmi istihdam düzenine geçilmesi gerektiğinin anlaşılması olarak kabul edilmelidir.

Uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması ve izlenmesi ve yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları ve uluslararası işgücü alanındaki hak ve yükümlülükleri düzenlemek amacıyla 28 Temmuz 2016 yılında Türkiye’de başta Suriyeliler olmak üzere bütün yabancılara ilgilendiren 6735 sayılı “ Uluslararası İşgücü Kanunu “ (UİGK) yürürlüğe sokulmuştur. Bu kanunun 10/3 mad. uyarınca Türkiye’de uzun süreli ikamet izni veya en az sekiz yıl çalışma izni bulunan yabancılara uzun süreli çalışma izni sahibi olma hakkı tanınmaktadır.

Türkiye’deki yabancıların istihdamına ilişkin söz konusu kanun ile getirilen bir önemli değişiklikte; kaliteli yabancı işgücünün istihdamının teşvik edilmesi ve koruması amacıyla “Turkuaz Kart” uygulamasının yürürlüğe sokulmasıdır (UİGK mad.11). Her ne kadar geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli göçmenlerin Turkuaz Kart uygulanmasından istifade etmeleri mümkün gözükme de, Devletin vasıflı Suriyeli iş gücüne vatandaşlık verme eğiliminde olduğunu GİGM nün bazı uygulamalarını göz önünde bulundurmak suretiyle söyleyebiliriz. Nitekim 2016 yılından bu yana Suriyelilere vatandaşlık verilmesi süreciyle ilgili olarak yaklaşık beş bin uygulamanın varlığından söz etmek mümkündür.²³⁴

4.1.4. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin İstihdamı

Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’deki istihdam ve çalışma şartlarının belirlenmesine ilişkin 2016 yılında yayınlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik Hükümlerine göre Suriyeli göçmenlerin Türk işgücü pazarına girmeleri koşulları aşağıdaki koşullarda mümkün olabilmektedir.

- a. Geçici Koruma sağlanan Suriyeli göçmenler çalışma izni olmadan Türkiye’de çalışamaz ve çalıştırılmazlar.
- b. Çalışma izni başvuruları işverenler için e-devlet üzerinden yapılabilirken, bağımsız çalışma iznine sahip bulunan Suriyeli göçmenler kendi adlarına başvuruda bulunmak zorundadırlar.
- c. Çalışma iznine başvuruda bulunacakların 99 rakamı ile başlayan geçerli kimlik kartı ile geçici koruma altında olduklarını gösteren kimlik belgesine sahip olmaları gerekir.
- d. Çalışma iznine başvuruda bulunabilmek için en az altı ay geçici koruma altı statüsünde bulunmaları zaruridir.

²³⁴ Dilara Karagül, “ Turkuaz Kart Uygulaması “, Public and Private International Law Bulletin “, s,400-401, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/47850/609756> erişim:21.09.2021.

- e. Çalışma izni verilen geçici koruma altındaki Suriyeli Göçmenlerin sayısı sivil toplum kuruluşları hariç olmak üzere işyerlerinde çalışan TC vatandaşlarının toplam sayısının %10 nu geçemeyecektir.
- f. Toplam çalışan sayısı 10 dan az olan işyerlerinde en fazla 1 Suriyeli göçmen çalıştırabilecektir.
- g. Sosyal Güvenlik mevzuatından kaynaklanan hak ve yükümlülüklerle sahip olan geçici koruma statüsünde çalıştırılacak Suriyelilere asgari ücretin altında ücret ödenemeyecektir.
- h. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli göçmenlere çalışma izni verilmesi sadece kayıtlı bulundukları vilayetler içinde kalmak şartıyla söz konusu olabilmektedir.
- i. Söz konusu bu göçmenlerin bir başka vilayette çalışmasının zaruri olması durumunda GİGM'den bu vilayette ikamet etmek için izin almaları gerekmektedir.
- j. Mevsimlik tarım ve hayvancılık ile ilgili işlerde çalışmak isteyen GKA Suriyeli göçmenlere kayıtlı oldukları vilayetin Çalışma ve İş Kurumu Müdürlüklerine başvurmaları halinde çalışma izni alma muafiyeti uygulanmakta olup, bu durum ilgili vilayetin valiliğine bildirilir.
- k. Aynı şekilde; sağlık ve eğitim alanındaki işlerde çalışmak arzusunda olan GKA Suriyeli göçmenler çalışma izni alabilmeleri için bulundukları vilayetin İl Sağlık ve Milli Eğitim Müdürlüklerine başvuruda bulunmaları gerekmektedir.²³⁵

Yukarıda maddeler halinde açıklanan yönetmelik hükümlerinin açıklanmasından da anlaşılacağı üzere GKA Suriyeli göçmenlerin Türk işgücü pazarına ulaşp, istihdam edilmeleri oldukça basit ve çabuk(ilgili bakanlık verilerine göre ortalama 30 gün içinde) gerçekleşen bir prosedür ile sağlanmış bulunmaktadır.

4.1.5. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Pazarındaki Konumları

²³⁵ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.2016168375.pdf> erişim:21.09.2021.

Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin Türk işgücü pazarında resmi (kayıt altında) olarak istihdam edilmelerine imkân tanıyan birçok yasal düzenlemenin gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, süregelmekte olan global ekonomik krizler ve bunların ülkemize olan etkilerinin de tesiriyle hem çalışmaya talip Suriyeli göçmenler, hem de Türk işverenleri açısından kayıt dışı istihdam büyük ölçüde cazip olma özelliğini arttırarak sürdürmektedir. Bu duruma Suriyeli işgücünün büyük ölçüde vasıfsız olması da ayrıca önemli bir sebeptir. Ayrıca işverenlere sağlanan teşviklerin yetersiz oluşu da önemli bir etkidir.²³⁶

4.1.5.1. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin Yaş Grupları İtibarıyla Dağılımı

Türkiye’de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin GİGM/GİB 2011 yılı verilerine göre yaklaşık olarak 2/3’ü çalışma çağı olarak kabul edilen 15 ila 65 yaş grubu aralığında bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu dağılım gösterilmektedir.

Tablo 4.4: Çalışma Çağındaki Suriyeli Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

0-14 Yaş	15-39 Yaş	40-64 Yaş	65+Yaş
568.930 (erkek)	774.296 (erkek)	209.273 (erkek)	28.367 (erkek)
530.452 (kadın)	615.400 (kadın)	199.376 (kadın)	31.360 (kadın)

Kaynak: GİGM İstatistikleri 09.02.2011.

²³⁶ Metin Korkmaz, “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Pazarına etkileri ve Değerlendirmeler”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Ankara, Cilt.7, Sayı.13, 2018, s.63-67.

Tablodan da anlaşılabacağı üzere büyük çoğunluğun 15-39 yaş grubunda kümelenildiği Suriyeli göçmen işgücünün ağırlığı 65 yaşına kadar erkeklerde iken, bu ağırlık 65 yaş ve üzerinde kadın işgücüne geçmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının (2018 yılından itibaren bu bakanlığın adı Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiş, 2021 de ise tekrar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adını almıştır.) 2017 yılı verilerine bakıldığında 2011 ile 2017 yılları arasında çalışma müsaadesi verilen Suriyeli göçmenlerin sayısının 21 bine ulaştığı anlaşılmaktadır.

4.1.5.2. Çalışma İzni Verilen Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin Yıllar İtibarıyla Dağılımı

Türkiye’deki Çalışma Mevzuatını oluşturan kanun, yönetmelik ve genelge hükümleri gereğince çalışma izni verilen Suriyeli Göçmenlerin yıllar itibarıyla dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4.5: Çalışma İzni Verilen Suriyeli Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Verilen Çalışma İzni Sayısı
2011	105
2012	231
2013	794
2014	2.538
2015	4.015
2016	13.298
Toplam	20.981

Kaynak: TC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İstatistikleri 2017.

Yukarıdaki tablonun bize anlattığı; yıllar itibariyle Suriye’den göçlerin özellikle 2014 yılından itibaren hız kazanmasına paralel olarak çalışma izni verilen Suriyeli göçmen sayısında da büyük bir artış görülmektedir.

Her ne kadar verilen çalışma izinlerin izafi artışından söz edebilirsek de, tahmin edilen miktardan düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun başlıca sebepleri özetle aşağıda maddeler halinde belirtildiği üzeredir.

- a. Türk Çalışma ve Sosyal Güvenlik Sistemi yapısı kayıtlı istihdamı göreceli olarak daha pahalı hale getirmekte, bu da işverenleri ürkütmektedir.
- b. Suriyeli göçmen işçi çalıştıracak işverenler asgari ücrete ek olarak. Yüksek Sosyal Güvenlik primi ve vergi ödemek zorunda kalmaktadırlar.
- c. Kayı dışı çalıştırılan Suriyeli göçmen işçiler hem daha yüksek ücret almakta, hem de kayıt altında çalıştırılan Türk vatandaşı işçilere karşı istihdamda avantaj elde etmektedirler.
- d. Bilhassa nitelik gerektirmeyen işlerde her ne kadar sosyal problemlere yol açsa da gayri resmi çalışma ücretler genel seviyesini de aşağıya çekmekte, işverenler açısından maliyetleri düşürme avantajı sağlamaktadır.
- e. Nihayet, Suriyeli göçmen işçiler de Türkiye’deki tek geçim kaynakları olan işlerini kaybetmemek için kayıt dışı istihdam şartlarına katlanmayı tercih etmeyi sürdürmektedirler.

Türkiye’de 2021 yılı itibariyle resmi rakamlara göre 6.5 milyon GKA Suriyeli göçmen bulunduğuna göre yaklaşık 1 ila 2 milyon arasındaki Suriyeli göçmenin kayıt dışı olarak çalıştığını tahmin etmek mümkündür. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün 2016 yılı istatistiklerine göre genellikle niteliksiz işçi vasfındaki Suriyelilerin büyük çoğunlukla tekstil, inşaat, küçük imalat ve mevsimlik tarım işlerinde çalıştıkları görülmektedir. Bu sayılan iş kolları içinde özellikle tarım sektöründen özellikle bahsetmek gerekir. Çünkü Suriyeli göçmenlerin hem kendi yurtlarında bu gibi işlerde çalışmış olmaları, hem de

coğrafi konumdan ötürü Türkiye’deki yakınlarının da (özellikle Güney-Doğu Bölgesinde) çiftçilikle iştigal ediyor olmaları bu sonucu doğurmaktadır.

Kayıt dışı olarak çalışan Suriyeli göçmen işçilerin istihdam kaynaklı başlıca sosyal sorunlarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Uzun çalışma saatleri (Tarım ve hizmet sektörü)
- Elverişsiz çalışma koşulları (mevsimlik tarım işleri)
- Düşük ücret (devamlı ve mevsimlik tarım işleri)
- Riski yüksek ağır işler (inşaat işleri)
- Çalışma çağında olmayan (15 yaş altı) çocuk istihdamı (tekstil ve hizmet sektörü)
- Eğitim ve sağlık hizmetlerinden mahrumiyet (özellikle mevsimlik tarım işlerinde)
- İşverenlerin ve yerel halkın kötü muamelesine maruz kalma
- Türk Vatandaşları ile istihdam rekabetinden kaynaklanan gerilim ve çatışma

Bu konuda son olarak Türkiye’de müteşebbis olarak bulunan Suriyeli göçmenlerden de kısaca bahsetmek gerekirse; bunların ülkemizde giderek sayıca en büyük serbest meslek ve küçük yatırımcı (genellikle küçük esnaf ve küçük imalat) grup haline geldiklerini görmekteyiz.²³⁷

4.1.5.3. Türkiye’deki Suriyeli Küçük Yatırımcıların Yıllar İtibariyle Dağılımı

Türkiye’de bir işveren hesabına ve ücretli olarak çalışan Suriyeli göçmenlerin bulunmasının yanı sıra, hiç te azımsanmayacak sayıda kendi kurdukları veya ortak oldukları işyerlerinde kendi hesabına çalışan Suriyeli göçmenler de mevcuttur. Daha çok

²³⁷ **Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Uyum Raporu**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2020, s. 43.

küçük imalat, tekstil, gıda, kuyumcu ve lokanta gibi küçük esnaf tarzı iş yerlerini işleten Suriyeli göçmen sayısının yıllar itibariyle artış gösterdiği aşağıdaki tablodan anlaşılmaktadır.²³⁸

Tablo 4.6: Suriyeli Küçük Yatırımcı Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Küçük Yatırımcı Sayısı
2011	81
2012	165
2013	489
2014	1257
2015	1599
2016	2523

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) İstatistikleri 2017.

Başta İstanbul olmak üzere (özellikle de Fatih ve Esenler Semtleri) Gaziantep, Kilis, Hatay, Mersin ve Şanlı Urfa şehirlerinde kümelenen bu tarz küçük esnaf ve serbest çalışan Suriyeli göçmenlerin bakkaliye, yiyecek-içecek tarzı küçük işletme, tekstil, emlakçılık ve taşımacılık iş kollarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Ticaret Bakanlığının 26.03.2019 tarihinde açıkladığı rakamlara göre ise; Suriyeli müteşebbisler sermayeleri yaklaşık olarak 100 milyon Amerikan Dolarına varan ve 10.046 Suriyeli göçmenin istihdam edildiği 15.159 şirket kurmuşlardır.

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) isimli uluslararası sivil toplum kuruluşunun Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinatörlüğünde yürüttüğü bir

²³⁸ Türkiye'deki Suriyeli Yatırımcılar, Ekonomistler Platformu, <https://www.ekonomistler.org.tr/arsivler/7101> erişim:24.09.2021.

proje (ENHINCER) kapsamında GKA Suriyeli göçmen müteşebbislere 2011 yılında 30 bin avroya kadar hibe destek kredisi verileceği açıklanmıştır.²³⁹

4.1.6. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin İstihdamına Kurumsal Destek

Suriye’den Türkiye’ye gerçekleştirilen göçmen akımlarının sonucu ortaya çıkan sosyal siyaset sorunlarının en başında gelen göçmen istihdamı hem milli hem de milletlerarası kurum ve kuruluşlar aracılığı ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Milletlerarası bu kuruluşların başında bir Birleşmiş Milletler kuruluşu olan “ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)” gelmektedir. Uluslararası bu organizasyon Türk hükümetinin yanı sıra GKA altındaki Suriyeli göçmenler ile ilgili olarak acil, orta ve uzun vadeli birçok istihdam plan ve programını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu faaliyetlerin başında; istihdam danışmanlık hizmetleri, farkındalık oluşturma ve bilinçlendirme toplantıları, yetenek geliştirme ve mesleki eğitim seminerleri gelmektedir. Söz konusu bu kuruluş anılan bu faaliyetlerini Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Türkiye’nin birçok vilayetinde resmi kurumların koordinatörlüğünde, milli ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde gerçekleştirmektedir.

Suriyeli göçmenlerin istihdam sorunlarının giderilmesine yönelik faaliyetlerde bulunan bir diğer milletlerarası kuruluş da “ Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO)” dır. Bu kuruluşta aynı şekilde, düzenlediği çeşitli toplantı, seminer danışmanlık, işbirliği ve planlama organizasyonları ile Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de iş sahibi olma ve istihdam edilmelerine katkıda bulunmaya çalışmaktadır. ILO Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de iş bulmalarına yönelik resmi makamlarla işbirliği gerçekleştirmek suretiyle bazı meslek edindirme ve beceri geliştirme kursları ve eğitim programları tertip etmektedir. Erkek göçmenler için tesisatçılık, kaynakçılık, marangozluk, inşaat işleri, bilgisayar donanım ve

²³⁹ Suriyeli Yatırımcıların Gaziantep Ekonomisine Etkileri Analiz Raporu, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi ICMPD Raporu, s.22-24, <https://www.ika.org.tr/assets/upload/dosyalar/suriyeli-yatirimcilarin-gaziantep-ekonomisine-etkileri-analizi-raporu.pdf> erişim:11.10.2021.

programcılığı, kadın göçmenler için ise, terziilik, çocuk bakımı, cilt ve saç bakımı bu kursların başında gelmektedir. ILO’nun 2019 yılı itibariyle 2863 GKA Suriyeli göçmen kursiyer bu kuşlardan sertifika alarak işgücü pazarına dâhil olma şansına sahip olmuştur.

Türkiye’de Geçici Koruma Altında bulunan Suriyeli göçmenlerin istihdam imkânlarına yönelik milli kurumların faaliyet çizgisi İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ile başlayıp, sürece ilgili resmi kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının dâhil olmasıyla devam etmektedir. Bu kuruluşların başında gelenlerinden bir tanesi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı “Türkiye İş Kurumu” (İŞKUR)’dur. Bu kurum GİGM ve konu ile ilgili diğer ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar (özellikle ILO) ile ortak faaliyetler göstererek GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin istihdamına katkı sağlamaktadır.²⁴⁰

Bu hususta bir diğer resmi kuruluş “Milli Eğitim Bakanlığı(MEB)”dır. Bakanlığın uluslararası kurumlar ile birlikte gerçekleştirdiği faaliyetlere örnek olarak; Türkçe dil kursları, bilgisayar (CNC) ve network sistemleri(CİSKO) sertifika programlarını göstermek mümkündür. Milli Eğitim Bakanlığı kontrolünde özellikle Güney Doğu Anadolu Bölgesinde kurulan göçmen kamplarında Suriyeli çocukların eğitime yönelik tesis edilmiş okullarda ana dil ile gerçekleştirilen eğitim ve öğretim programlarında Suriyeli göçmen eğitmen ve öğretmenler çalıştırılmaktadır.²⁴¹

Nihayet, Suriyeli göçmen istihdamı alanında çalışan diğer kurumlar ise yerli ve yabancı “Sivil Toplum Kuruluşları (STK)”dır. Sosyal siyaset alanına giren muhtelif sorunlara çözüm bulma konusunda fikir ve çözüm üreterek devlet yönetimine destek ve katkıda bulunmak amacıyla teşkilatlanarak, gönüllülük esasına dayanmak ve faaliyetlerini

²⁴⁰ Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların İşgücü Piyasasına Katılımının Geliştirilmesi Projesi, ILO Ankara Ofisi,

https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_702145/lang--tr/index.htm erişim: 11.10.2021.

²⁴¹ Abdullah Özcan, “ Çok Kültürlülük Bağlamında Türkiye’nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası”, **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, s, 23-25, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/453274> erişim: 12.10.2021.

bir kazanç esasına dayandırmadan kurulmayı hedef alan Bu kuruluşlar Türk resmi makamlarının ve BMMYK'nin bir nevi ortağı olarak faaliyet göstermektedirler. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünden alınan bilgilere göre; Türkiye'de yasal olarak faaliyet göstererek GKA Suriyeli göçmenlerin karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorun ve güçlüklerin giderilmesinde ve yaşanan bu sıkıntılı göç sürecinin yönetilmesinde hem göçmenlere, hem de hükümete doğrudan yardımcı olmaya çalışmak amacıyla faaliyet gösteren 42 milli ve 14 milletlerarası STK bulunmaktadır. Bu STK'ların yanı sıra birçok da dolaylı yardımlarda bulunmayı amaçlayan birçok yardım kuruluşu ve dernekler de bulunmaktadır.²⁴²

4.1.6.1. Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin İstihdamı Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları

Suriyeli Göçmenlerin istihdamına yönelik sosyal politika faaliyetlerinde hem milli hem de milletlerarası sivil toplum kuruluşlarının gerek tek başlarına ve gerekse kamu kurum ve kuruluşları ile ortaklaşa gerçekleştirdikleri faaliyetlerin büyük önemi vardır. Göç vakıasına maruz kalmış bütün ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de göçmenlerin hayatlarını idame ettirmeleri için, diğer sorunlarının çözüme kavuşturulmasının yanı sıra, zorunlu oldukları iş bulma ve çalışma ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla birçok sivil toplum kuruluşu ülkemizde faaliyet göstermeye başlamıştır.

4.1.6.1.1. Milli Sivil Toplum Kuruluşları

Milli sivil toplum kuruluşları; maddi ve insan sermayesinin yerli olduğu kuruluşlar olup, pek çoğu Suriye'den kitlesel göçlerin başladığı 2011 yılından önce kurulmuş, ulusal ve uluslararası sahada, korunmaya muhtaç, ihtiyaç sahibi ve haksızlığa uğramış insanların yardımına koşma faaliyetlerini sürdüren, bazıları ise bölgesel göç hareketleri ve özellikle

²⁴² Vasfiye Çelik, Şerife Pekküçükşen, “ Türkiye Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Konusundaki Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, Ankara, Cilt.53, Sayı.3, 2018, s. 1279.

Suriye iç savaşının neden olduğu göç hareketlerinin doğurduğu sosyal politika sorunlarının çözümüne dair destek faaliyetleri yürütmek için sonradan kurulmuş sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu Sivil toplum Kuruluşlarından bölgesel olanlardan ziyade, tüm ülke sathında ve uluslararası sahada faaliyet gösterenlerden belli başlı olanları aşağıdaki gibidir.²⁴³

- Mülteci-Der
- Mülteciler Destek Derneği(MADEM)
- Mazlum-Der
- İnsan Hakları Derneği
- İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
- Hayata Destek Derneği
- Göç-Der
- Sığınmacılar ve Göçmelerle Dayanışma Derneği(SGDD-ASAM)
- İnsani Yardım Vakfı (İHH)
- Uluslararası Göç ve Mülteci Derneği

4.1.6.1.2. Milletlerarası Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin maruz kaldıkları veya maruz bırakıldıkları sosyal politika sorunlarının ve bu sorunların önemli bir kısmını oluşturan istihdam sorununun çözümü konusunda milli ve yerli STK dışında, milletlerarası bazı STK faaliyet göstermektedir. Tamamı batı ülkeleri menşeli olan bu sivil toplum kuruluşları Türk devletinin hukuki ve idari mevzuatı çerçevesinde ve GİGM/GİB başta olmak üzere, konu ile ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarının denetim ve koordinasyonun da faaliyet yürütmekte olsalar da, bazılarının görev konusu dışında başka

²⁴³ İllere ve Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler, TC İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, <https://www.sviltoplum.gov.tr> erişim:13.10.2021.

amaçlara da hizmet etmekte olabilecekleri hususlarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Söz konusu bu sivil toplum kuruluşlarından bazıları aşağıdaki gibidir.²⁴⁴

- Yurttaşlık Derneği (Eski Helsinki Yurttaşlar Derneği)
- International Catholic Migration Commission (ICMC)
- International Medical Corps
- Mercy corps
- Uluslararası Mavi Hilal Vakfı
- Norwegian Refugee Council (NRC)
- Mavi Kalem Derneği

4.1.6.1.3. Suriye Kökenli Sivil Toplum Kuruluşları

Göçmen davranışlarının müşahhas özelliklerinden birisi de; korunma ihtiyacı içgüdüsü ile bir arada olma ve birlikte hareket etmektir. Bu tespitten hareketle ülkemizde bulunan Suriyeli göçmenlerin süratle teşkilatlanarak, sorunlarına çözüm bulmayı hedefleyen dernekler ve STK oluşturmuşlardır.²⁴⁵ Özellikle göçmen nüfusunun yoğun olduğu Suriye sınırına yakın bölgelerde irili ufaklı pek çok mahalli dernek bulunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin sorunlarının tespit edilip, resmi makamlara iletilmesinde ve sorunların çözüme kavuşturulmasında azımsanmayacak katkıları olan bu sivil toplum kuruluşlarının ülke genelinde teşkilatlanıp faaliyet gösterenleri aşağıda belirtilmektedir.²⁴⁶

- Sosyal Suriye Topluluğu Derneği
- Sınır Tanımayan Merhamet Derneği

²⁴⁴ Türkiye’de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK’lar, İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, <https://www.siviltoplum.gov.tr/turkiyede-faaliyetine-izin-verilen-yabanci-stklar> erişim: 13.10.2021.

²⁴⁵ https://www.imra.org/dist/uploads/page/4_5576367302404474498.pdf erişim: 13.10.2021.

²⁴⁶ Sivil Toplum Kuruluşları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi <https://goc.bilgi.edu.tr/tr/baglantilar/5/sivil-toplum-kuruluslari> erişim: 13.10.2021.

- Şam Hayat Derneği
- Suriyeti Gazeti Derneği
- Adel ve Ahsen Derneği
- Hamid Hayrat Derneği

4.1.7. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin İstihdamının Türk İşgücü Pazarına Olan Tesirleri

Türkiye’de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin Türk işgücü pazarına hem olumlu, hem de olumsuz olarak ve önemli sayılabilecek etkilerinin varlığından söz etmek mümkündür. Bu nedenle, Türkiye’de GKA Suriyeli göçmenlerin Türk işgücü pazarına entegre edilmelerine yönelik uygun ve makul bir göçmen istihdamı politikasının planlanması ve fiiliyata geçirilmesi için Türk ekonomisi ve işgücü pazarının önemli özelliklerini anlamak ve bu konudaki resmi verilerine bakmak faydalı olacaktır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) un 20 Nisan 2020 tarihinde yayımladığı rakamlara göre Türkiye işgücü pazarının genel görünümü aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 4.7: Türkiye İşgücü Pazarı ve İstihdam Yapısının Genel Görünümü

Temel Gösterge	Oran %
Genel İşsizlik	%13.8
Genel İstihdam	%44.0
İşgücüne Katılım	%51.0
Kayıt Dışı Çalışma	%31.0
Çalışma Çağı(15-64) İşsizlik	%14.1
Çalışma Çağı(15-64) İstihdam	%48.6
Genç Nüfus(15-24) İşsizlik	%24.5
Genç Nüfus(15-24) İstihdam	%31.0
Mevsim Etkisinden Arındırılmış İşsizlik	%12.6

Mevsim Etkisinden Arındırılmış İstihdam		%45.3
İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı	Tarım	%16.0
	Sanayi	%20.7
	İnşaat	%5.2
	Hizmetler	%58.1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) İstatistikleri 2020.

Yukarıdaki tabloda belirtilen verilerin yorumlanması bize göstereceği husus; Türkiye işgücü pazarının genel itibarıyla Suriye’den kaynaklı göç akımlarından radikal bir biçimde etkilenmemiş, ancak Suriyeli göçmen İşçilerin yoğun olarak yerleştikleri ve çalışmakta oldukları Güneydoğu vilayetlerdeki işgücü pazarının ise göreceli olarak daha fazla etkilenecek, buralardaki işsizlik oranını kayıt dışı istihdam bakımından yükselttiğidir. Suriyeli göçmenlerin istihdamının bu bölgelerde kısmen de olsa yerli işgücünü(kayıt dışı ve mevsimlik olarak çalışan) işsizlik açısından etkilese de, kayıt altında çalışan yerli işgücünün işsiz kalmasında ve ücret seviyesinin düşmesinde önemli bir etki yapmamaktadır. Bu durumda düşük vasıflı yerli işgücünün kayıt altındaki işgücü pazarına yönelmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, Suriyeli göçmen istihdamı vasıf istemeyen iş kolları açısından yerli istihdamını müspet olarak etkilerken, çalışma imkânları mahdud sayıda olan kadın işgücünün ve vasıf gerektiren işlerde çalışan yerli işgücünün aleyhine bir durum ortaya koymaktadır.²⁴⁷

Suriye’den gerçekleşen kesif göçmen akımlarının yukarıda zikredilen bölgelerde meydana getirdiği önemli bir olumsuz etki de; Türk vatandaşlarının kayıt dışı işlerde istihdamının yanı sıra, ücretler seviyesinin de düşmesidir. Şöyle ki; işverenler istihdam maliyetlerini düşürebilmek için kayıt altında çalıştırdıkları yerli işgücünü kayıt dışına taşımakta, yerli işgücü de işini Suriyeli göçmenlere kaptırmamak için bu uygulamaya razı olmaktadır.²⁴⁸

²⁴⁷ Hasan Hüseyin Aygöl, “ Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki görünümü ve Etkileri, **Vizyoner Dergisi**, Isparta, Cilt.9, Sayı.20, 2018, s. 76-79.

²⁴⁸ Sait Kaya, “Suriyeli Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkileri”, s.6, **İZTO Arge Bülteni**, <https://api.izto.org.tr/storage/SectoralReport/original/jAeA5is6proTBHJq.pdf> erişim:24.10.2021.

4.2. Suriyeli Göçmenlerin Sosyal Korunmasının Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar

Ülkemizde istihdam edilmelerine imkân tanıyan şart ve koşulların oluşturulmasının ardından, GKA Suriyeli Göçmenlere yönelik tatbik edilen önemli bir sosyal siyaset uygulaması da; Suriyeli göçmenlere yönelik olarak gerçekleştirilen sosyal koruma uygulamalarıdır.

Ülkelerin gerek kendi vatandaşı olan ve gerekse ülkeye göçmen olarak gelen korunmaya muhtaç ve savunmasız grupların hayat seviyelerini desteklemek ve makul bir aşamaya getirmek için gerçekleştirilen sosyal politika uygulamaları olarak tarif edilebilen sosyal destek politikaları aynı zamanda o ülkenin insani açıdan ne ölçüde bir sorumluluk üstlendiğinin de bir ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Sosyal siyasetin konusu içine giren diğer uygulamalarda olduğu gibi bu konuda da ilgili diğer kamu ve özel kurum ve kuruluşların GİGM ile ortak ve koordineli işbirliği söz konusudur. Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal politika uygulamalarının tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de pek çok milli ve milletlerarası, kamu ve özel kurum ve kuruluşun müdahil olduğu çok katılımlı ve dinamik bir süreç olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu konuda da söz konusu süreç GİGM /GİB ile başlamakta ve gelişmelere göre çeşitli kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) katılımı ile icra edilmektedir.

Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal koruma uygulamaları Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler sağlanması suretiyle iki kategoride tatbik edilmektedir.

4.2.1. Sosyal Yardımlar

Geçici koruma altında ülkemizde bulunan Suriyeli göçmenler yönelik sosyal koruma uygulamalarının iki temel ayağından birincisi Sosyal Yardımlar olup, bu faaliyetler ulusal ve uluslararası kurum ve teşkilatlar vasıtasıyla yürütülmektedir.

4.2.1.1. Sosyal Yardım Kavramı

Göçmenler açısından sosyal; yardımlar iklim değışikliklerinin sebebiyet verdiği kuraklık, aşırı ısınma veya soğuma, depremler, kıtlık gibi doğal afetler, ekonomik ve siyasi buhranlar ile iç çatışma ve savaşlar gibi nedenlerle meydana gelen ve çözümü hem uzun vadeli programlar, hem de ciddi bütçeler gerektiren küresel ve/veya bölgesel sosyolojik sorunların sebebiyet verdiği kitlesel ve bireysel mağduriyetlerin giderilmesine yönelik geçici ve kısa vadeli sosyal politika uygulamalarıdır.

Tanımından da anlaşılacağı üzere sosyal yardımların temel hedefi göçmenler olup, temel amacı ise yoksulluğun, mağduriyetin ve çaresizliğin etkilerini azaltmak, göçmenleri ekonomik ve sosyal açılardan güçlendirmektir.²⁴⁹

Sosyal yardım kavramı her ne kadar sosyal refah devleti ile birlikte akla gelen veya anlaşılan bir kavram olsa dahi, sosyal politikaya ait geçmişı asırlar öncesine dayanan faaliyet alanıdır. Ancak söz konusu bu kavram geçmişte bir yardım severlik ve dini motivasyonlu bir hayır işleme faaliyeti olarak görülebilirken modern refah devleti çağında devlet açısından asli bir görev, bireyler veya yurttaşlar açısından ise bir hak olarak kabul edilmektedir.²⁵⁰

4.2.1.2. Sosyal Yardımların Temel Özellikleri

Sosyal Yardımlar gerek ülkelerin ulusal mevzuatları, gerek uygulandığı zamanın koşulları, gerek uygulayan ülkelerin politik sistemleri ve gerekse hedef aldıkları sosyal gruplara göre birbirinden bazı farklılıklar gösterebilseler de, göçmenler açısından ortak bazı özelliklerini aşağıdaki maddeler halinde sıralamak mümkündür.²⁵¹

- a) Sosyal yardımlar göçmenlerin sosyal güvenliklerinin sağlanmasını hedef alan temel bir sosyal politika aracıdır.

²⁴⁹ Bedrettin Kesgin, **Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım**, Açılım Kitap, İstanbul, 2014, s.19.

²⁵⁰ **A.g.e.**, s.43.

²⁵¹ Suat Uğur, “ **Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri**”, Bursa, Ekin Basım Yayın, 2013, s. 121-123.

- b) Sosyal yardımlar göçmenlere karşılıksız olarak sağlanmaktadır.
- c) Sosyal yardımlar ulusal ve uluslararası kamu kurum ve kuruluşları ile ulusal ve uluslararası STK'lar veyahut hepsinin işbirliği ve ortaklığı ile gerçekleştirilmektedir.
- d) Sosyal yardımlar göçmenlerin yardımı en çok hak eden kesiminden başlayarak aşağıya doğru kademeli olarak uygulanmaktadır.
- e) Sosyal yardımlar geçici ve kısa vadeli veya duruma göre en fazla orta vadeli çözümler olarak kabul edilip, göçmenlerin bu zaman içinde kendi ayakları üstünde durmalarının sağlanmasına aracılık etmeye çalışırlar.
- f) Sosyal yardımlar yukarıda sayılan hedeflere yönelirken, aynı zamanda göçmenlerin öz saygılık ve itibarlarının da korunmasına itina gösterirler.

4.2.1.3. Sosyal Yardım Türleri

Sosyal yardımlar aşağıda maddeler halinde sayılan alanlarda Suriyeli göçmenlere destek olma faaliyetlerini sürdürmektedirler.²⁵²

- Temel ve şartlı eğitim, öğretim yardımları
- Sağlık yardımları
- Gıda ve beslenme yardımları
- Barınma yardımları
- Isınma ve yakacak yardımları
- Meslek edindirme ve istihdam yardımları
- Dil öğrenme yardımları
- İş kurma ve geliştirme yardımları
- Yaşlı, engelli ve çocuk yardımları
- Zorunlu ev eşyası, araç ve gereç yardımları
- Giyecek yardımları

²⁵² Denizcan Kutlu, “Sosyal Yardım Alanlar: Emek, Geçim, Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, s.129-131.

- Ulaştırma yardımları
- Haberleşme ve iletişim yardımları
- Doğum yardımları
- Cenaze ve defin yardımları
- Güvenlik yardımları
- Entegrasyon ve yerel kültüre uyum yardımları
- Rehabilitasyon yardımları
- Psikolojik destek yardımları
- Danışmanlık ve rehberlik yardımları
- Engelli araç ve gereç yardımları
- Ülkelerine geri dönüş yardımları

4.2.1.4. Sosyal Yardımları Gerçekleştiren ve Aracılık Eden Kurumlar

Ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlere sağlanan sosyal yardımlar ilgili bakanlıklar, bunlara bağlı bulunan kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası hükümet kuruluşları, yerli ve uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK) ve sosyal sorumluluk faaliyetleri çerçevesinde özel teşebbüs kuruluşları tarafından sağlanmaktadır.

4.2.1.4.1. İlgili Bakanlıklar

Suriyeli göçmenler ile ilgili gerçekleştirilen sosyal yardım faaliyetleri ile ilgili olarak bazı bakanlıklar doğrudan sorumlu bir konumda iken, bazı bakanlıklar ise dolaylı olarak faaliyetlerini yürütmektedirler.

- a) Doğrudan İlgili Bakanlıklar
 - İç İşleri Bakanlığı
 - Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
 - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

- Sağlık Bakanlığı
- b) Dolaylı İlgili Bakanlıklar
- Milli Eğitim Bakanlığı
- Gençlik ve Spor Bakanlığı

4.2.1.4.2. İlgili Genel Müdürlük, Başkanlık ve Vakıflar

- a) Göç İdaresi Genel Müdürlüğü/ Başkanlığı
- b) Acil Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)
- c) Nüfus ve Vatandaşlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- d) Sosyal hizmetler Genel Müdürlüğü
- e) Kızılay Genel Müdürlüğü
- f) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
- g) Vakıflar Genel Müdürlüğü
- h) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
- i) Diyanet Vakfı

2.2.1.4.3. Yerel Yönetimler (Belediye Başkanlıkları)

Yerel Yönetimler (Belediye Başkanlıkları) Suriyeli göçmenler ile ilgili sosyal yardım faaliyetlerini 5393 sayılı Belediyeler ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri kanunlarının kendilerine tanıdığı görev, yetki ve mesuliyetler çerçevesinde yerine getirmektedirler. Bu anılan kanunlar mamafih belediyelerin göçmenlere yönelik faaliyetleri açısından çok sarıh hükümler ihtiva etmese de, her iki kanunun muhtelif maddelerince hüküm altına alınan hemşerilik hizmetleri, ikamet ve muhtaçlık temelli hükümler mucibince, belediyelere Suriyeli göçmenlere sosyal yardımlar yapılması hususunda önemli bir çalışma ve mesuliyet alanı sağlanmaktadır.²⁵³

²⁵³ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> erişim:17.08.2022.

Belediyeler yukarıda zikredilen bu tür faaliyetlerini her Belediye Başkanlığının kendi organizasyon şemasında benzer ancak farklı isimlerle yer alan yetkili birimleri vasıtasıyla yerine getirmektedirler Buna örnek olarak geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin çok yoğun olarak bulunduğu illerimizden Gaziantep’te büyükşehir belediyesi bu tür hizmetlerini; “ Kadın, Aile, Eğitim ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı” na bağlı “ Göç Yönetimi Şube Müdürlüğü”, “Sosyal Hizmetler Müdürlüğü” ve “Muhtarlıklar ve Sivil Toplum Kuruluşları Şube Müdürlüğü” vasıtasıyla yürütürken, Hatay Büyükşehir Belediye Başkanlığında bu tür faaliyetler “Sağlık ve Sosyal İşler Daire Başkanlığının uhdesinde bulunmaktadır. Nihayet, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ise aynı hizmetleri Büyükşehir Belediye Başkan Yardımcısına bağlı “Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığınca” sağlamaktadır.²⁵⁴

Türkiye’de yerel yönetimlerin Suriyeli göçmenlere sağladıkları sosyal hizmetlerin aynı ve nakdi karşılığının geçen yıllar içerisinde büyük meblağlara ulaştığını söylemek mümkün ise de, bu konuda kesin bir miktara ulaşmak mümkün olamamaktadır.²⁵⁵

4.2.1.4.4. Sivil Toplum Kuruluşları

Ülkemizde geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal yardım faaliyetinde bulunan en önemli kuruluşların başında gönüllülük esasına dayalı kuruluşlar olan sivil toplum kuruluşları (STK) gelmektedir. Bu kuruluşları genel olarak; milli sivil toplum kuruluşları, Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin kurdukları sivil toplum kuruluşları ve ülkemizde faaliyet gösteren uluslararası olmak üzere üç ana kısma ayırmak mümkündür.

²⁵⁴ İstanbul Büyükşehir belediyesi Yönetim şeması, <https://www.ibb.istanbul/Home/organizasyonsema> erişim:17.08.2021.

²⁵⁵ Dilara Gündüz, Hatice Çiftçi, “ Yerel Yönetimlerin Göçmenlere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Karşılaştırması: G20 Ülkeleri ve Türkiye”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt.7, Sayı.1, 2021, s. 20.

4.2.1.4.4.1. Milli Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye’de dünyanın çeşitli bölgelerinden mülteci, sığınmacı, göçmen adı altında gelen pek çok muhtaç ve mağdur insanlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş milli kimlikli pek çok

STK bulunmakta olup, sayıları 2011 yılından itibaren sürekli artış göstermiş bulunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde yoğunlaşan ve dernekler şeklinde kurulmuş bu organizasyonların büyük bir bölümü mahalli seviyedeki kuruluşlar olup faaliyetleri ve etkileri mahdut bir alan ve göçmen sayısı ile sınırlıdır. Bununla birlikte tüm ülke genelinde organize olmuş gerek bütçe, gerek faaliyet ilişkileri ve gerekse insan gücü bakımından makro düzeydeki STK’lar ön plana çıkmaktadır. 2016 yılında sayıları 42 olan bu tip STK’ların sayısı bugün itibarıyla 100’ü aşmış bulunmaktadır. Bunlar içinden özellik ve öncelikle geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlere yönelik hizmetler ifa eden yurt geneline yayılmış STK’lardan başlıcaları aşağıdaki gibidir.²⁵⁶

- Mülteci Destek Derneği (MUDEM)
- İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM)
- Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
- Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD)
- Hayata Destek Derneği (HDD)
- Uluslararası Göç ve Mülteci Derneği (IMRA)
- Mazlum-Der
- Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)

²⁵⁶ Gül Dilek Türk, “ Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme”, **Marmara İletişim Dergisi**, İstanbul, Sayı.26, 2016, s.146-148.

4.2.1.4.4.2. Suriyeli Göçmenlerce Kurulan Sivil Toplum Kuruluşları

Göçmenler, tarihten bu yana hangi nedenlerle bir başka ülkeye göç etmiş olurlarsa olsunlar, bu ülkedeki yasal statüleri ne olursa olsun, yaşadıkları koşullar ne olursa olsun ve bireysel konumları ne durumda olursa olsun göç eden diğer vatandaşları ile ve hatta başka ülkelerin göçmen vatandaşları ile sıkı bir dayanışma içinde bulunurlar. Bu göçmenlik koşullarının mecbur kıldığı sosyolojik bir gerçekliktir.

Ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenler de 2011 yılından itibaren kitleler halinde gelerek, Türkiye’de yerleştikleri şehir ve yerleşim merkezlerinde yaşam koşullarını iyileştirmek, temel insani ihtiyaçlarını gidermek, çeşitli yasal haklar elde etmek veya bu haklara ulaşmak, kendilerini kamuoyuna ve dünyaya duyurmak, yerel ve merkezi yönetimlerle olan ilişkilerini düzenlemek ve geliştirmek amacıyla ülke mevzuatı çerçevesinde ve göçmenlerin sorunlarına hassasiyetle yaklaşan hayırseverler ve aktivistlerin de yardımıyla dernekler halinde organize olarak irili ufaklı birçok STK tesis etmişlerdir.

Söz konusu bu derneklerin yoğunlaştığı bölgeler doğal olarak barınma kamp ve merkezlerinin bulunduğu ve aynı zamanda akrabalık ve hemşerilik ilişkileri ile kültürel kültürel bağlarının var olduğu Güneydoğu bölgemizdeki vilayetlerdir. Gaziantep Vilayetinde 2016 yılında Suriyeli göçmenlerce kurulan dernek sayısı 1870 iken, aynı yıl Şanlıurfa ilinde bu sayı 1100 olarak kayıtlara geçmiştir. Aynı şekilde İstanbul’da 2016 yılında kurulan dernek sayısı 136 iken, 2019 yılında bu sayı 180 ulaşmıştır.²⁵⁷

Yukarıda bahsedilen bu dernekler arasında öne çıkan, gerek ülkemizde ve gerekse uluslararası düzeyde gerçekleştirdikleri faaliyetler ve katıldıkları etkinlikler ile kamuoyunca malum bulunan ve Suriyeli göçmenlerin sosyal yardımlara ulaşmasına

²⁵⁷ A.g.e., s.151.

katkıda bulunan Suriyeli sivil toplum kuruluşlarından önemli olan bazıları aşağıdaki gibidir.²⁵⁸

- Hazar Derneği
- Hamid Hayrat Derneği
- Kardeşlik Ekibi Derneği
- Suriye Nur Derneği
- Suriyetina Gazeti Derneği
- Şam Alimler Derneği
- Şam Hayat Derneği
- Suriyeli Dernekler Platformu
- Adel ve İhsan Derneği
- İstanbul'daki Suriyeli Mülteciler Toplum Merkezi (AD-DAR)
- Rızık-Der
- Çaritan Türkiye
- İmece inisiyatifi
- İhsan Derneği

4.2.1.4.4.3. Milletlerarası Sivil Toplum Kuruluşları

Milletlerarası sivil toplum kuruluşlarının 2011 yılında başlayan “ Suriye İç Savaşı” ile ülkemize başlayan kitlesel göç hareketleri ile başlayan faaliyetleri 2015 yılında Akdeniz’de vukuu bulan göçmen boğulma hadiselerini müteakip süratle ivme kazanmış ve bu hadiseler özellikle batılı devletlerin sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli göçmenlerin insani ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ilgilerini arttırmıştır.

²⁵⁸ A.g.e., s. 153.

Başta Almanya, İngiltere, İrlanda ve İskandinavya olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin STK'larının ülkemizde gerçekleştirdikleri sosyal yardım faaliyetleri dikkate değerdir. Söz konusu bu STK'nın yardım faaliyetlerinin temel özellik ve niteliklerini aşağıdaki maddeler halinde özetlemek mümkündür.²⁵⁹

- Yardımlar; sosyal yardımlar (barınma, yakacak, yiyecek ve sair temel ihtiyaçlar, eğitim, sağlık, istihdam vs.), çocuk ve gençlik aktiviteleri, hukuki destekler, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik destekler ve ana vatana geri dönmeyi sağlama ve kolaylaştırma şeklindedir.
- Yardımlar; devletin ve milli STK'nın maddi imkânlarının kısıtlı olması açısından da önem arz etmektedir.
- Yardımlar; çoğu kez Türk Kızılay'ı ve AFAD gibi kuruluşlarla işbirliği yapılarak gerçekleştirilmektedir.
- Yardımlar; genellikle AB fonlarınca desteklenmektedir.
- Yardımlar; ön planda yardımseverlik ve destek olma gibi görünse de, bir bakıma AB ülkelerinin Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de tutularak Avrupa'ya geçişlerinin önlenmesine yönelik olduğu da söylenebilir.

Milletlerarası STK'nın bazılarının (örneğin;”International Medical Corps” ve “Mercy Corps” gibi) Türk yasa ve politikalarınca uygun bulunmayan faaliyetleri nedeniyle çalışmalarının yasaklandığını belirtmek de gerekmektedir.

Ülkemizde faaliyet gösteren milletlerarası STK'larından bazıları aşağıdaki gibidir.

- International Migration And Refugee Association (IMRA)
- Yurttaşlık Derneği (Eski Helsinki Yurttaşlar Derneği)
- Hayata Destek Derneği
- Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Bürosu

²⁵⁹ Helen Mackreath, Şevin Gülfer Sağnıç, **Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler**, İstanbul, Yurttaşlık Derneği Yayınları, 2017, s. 31.39.

- Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO)
- Danke Diakonhjem (DEACON)
- Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ)
- Danimarka İnsan Hakları Derneği (DRC)
- İzmir İnsan Hakları Derneği (İHDI)
- Danimarka Mülteci Konseyi (DRC)
- Mülteci Hakları Merkezi

4.2.1.5. Türkiye’deki İki Organize Sosyal Yardım Uygulaması

Ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlere hayatın hemen hemen bütün alanlarının ihtiva edecek geniş bir yelpaze içinde ve resmi, yarı resmi, merkezi ve mahalli, milli ve milletlerarası kurum veya kuruluşlarca sağlanan sosyal yardımlarda “ göç idaresi genel müdürlüğü”(sonradan başkanlığı) önemli bir rol almakta, milli ve milletlerarası bu rolü tamamlayıcı ve güçlendirici görevleri üstlenmektedirler.

Milli ve milletlerarası birçok kurumun ortaklaşa gerçekleştirdikleri iki önemli sosyal yardım organizasyonu; sosyal uyum yardımı programı (suy) ve bölgesel mülteci ve dayanıklılık planı (3rp) dir.

4.2.1.5.1. Sosyal Uyum Yardımı (SUY)

4.2.1.5.1.1. Sosyal Uyum Yardımı (SUY)Tanımı

Sosyal uyum yardımı (SUY) ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin başta gıda, barınma(kira), ısınma, fatura gibi günlük hayatta zaruri olan temel ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla planlanıp yürütülmekte olan bir sosyal yardım programı, bir başka deyimle organizasyonudur.

Milli tarafta; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı ve Türk Kızılay’ı, Milletlerarası tarafta ise; Milletlerarası Kızılay ve

Kızılhaç Dernekleri Federasyonu(IFRC)bulunduğu söz konusu program, Suriyeli göçmenlerin GİGM programdan istifade etmek için başvurmalarıyla başlamakta, yasalarca belirlenen koşulları haiz göçmenlere verilen ve 99 rakamı ile başlayan bir Kızılay kartı vasıtasıyla, ilgili banka (Halkbank) ATM'lerinden tespit edilen nakit miktarı çekmeleriyle sonuçlanmaktadır.²⁶⁰

Türk Kızılay'ının kayıtlarına göre; 31 Temmuz 2021 yılı itibarıyla 1.513.736 göçmene SUY ödemesi yapılmışken, bu Sayı 2022 yılı itibarıyla 1.529.495 (Bu sayının % 97 si geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerdir) kişiye yükselmiştir.

Aynı şekilde; aynı kaynaktan alınan bilgilere göre sadece Ocak 2022 ayında yapılan ödeme miktarının 237 milyon Türk Lirası olduğu, şimdiye kadarki ödenen toplam miktarın ise 13 milyar Türk Lirasına ulaştığı anlaşılmaktadır.²⁶¹

4.2.1.5.1.2. Sosyal Uyum Yardımının (SUY) Temel Özellik ve Nitelikleri

- a. SUY yardımı sahibinin Halkbank olduğu ve Kızılay tarafından verilen kart aracılığıyla hak sahiplerine ödenmektedir.
- b. Suriyeli göçmenlerin GİGM başvurmaları ile başlayan bir süreci içeren yardım programı ilk olarak 28.11.2016 yılında kişi başına 100 TL olarak başlatılmış olup, bu rakam daha sonra 120 TL'sına yükseltilmiş olup, günümüz itibarıyla 155 TL olarak uygulanmaktadır.²⁶²
- c. Yukarıda belirtilen bu rakamlar mucibince; SUY yardım planı hali hazırda en büyük nakit sosyal yardım programıdır.

²⁶⁰ <https://multeciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/> erişim:21.08.2021.

²⁶¹ Türk Kızılay Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı Teknik Analiz Raporu, s,8-11, 2019, Ankara <https://platform.kizilaykart.org/tr/Doc/rapor/Suy%20Programi%20Teknik%20Analiz%20Raporu.pdf> erişim:21.08.2021.

²⁶² A.g.e., s, 12.

- d. Söz konusu yardım planından istifade etmek için aşağıdaki vasıflara uyan gruplara dâhil olmak gerekmektedir.
 - a) Kimsesi bulunmayan 18-59 yaş arasındaki kadınlar,
 - b) Kimsesi bulunmayan 60 yaşının üzerindeki yaşlılar,
 - c) 18 yaşının altında minimum bir çocuğu bulunan ve yalnız yaşayan anne veya babalar,
 - d) Engellilik oranı minimum %40 olan engelli bireye sahip aileler,
 - e) En az 4 çocuğu bulunan çok çocuklu aileler,
 - f) Küçük çocuk, yaşlı ve engelli çok sayıda geçindirmekle mesul oldukları aile mensubu bulunanlar.
- e. SUY Yardım Programı “Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi (ECHO)” tarafından finanse edilmektedir.²⁶³
- f. Sadece Suriyeli göçmenlere yönelik olmayıp, tüm geçici koruma ve uluslararası koruma altındaki göçmenleri kapsamakla birlikte, uygulamada neredeyse tamamı Suriyeli göçmenlere tatbik edilmektedir.
- g. Yardım programından sadece geçici barınma merkezleri (kamplar) dışında yerleşik göçmenler yararlandırılmaktadır.
- h. SUY sosyal yardım programına dâhil olmakla birlikte, engelli olmaları hasebiyle işgücüne katılamayan Suriyeli göçmenlere ayrıca, destekleyici mahiyette, aylık miktarı şu an itibarıyla 250 TL olan ve 17.12.2020 tarihinde tesis edilmiş bulunan “Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardım Programı (T-SUY)” tatbik edilmektedir. T-SUY programından Suriyeli Göçmenlere yapılan ödeme miktarı 2021 yılı sonu itibarıyla 74.528.750 TL ulaşmış bulunmaktadır.²⁶⁴

²⁶³ Avrupa Komisyonu, İnsani Yardım ve Sivil Koruma, https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/consensus_tr.pdf erişim:25.08.2021.

²⁶⁴ Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Sosyal Yardım uygulamaları, <https://www.im-ra.org/sosyal-yardim-bilgi-notu.pdf> erişim:22.08.2022.

- i. Hem SUY hem de T-SUY programları kişi ve ailelerce aynı anda ve birlikte kullanılamaz, yalnızca birinin tercih edilmesi mecburidir.
- j. Başvurularda 4 haftalık bir değerlendirme süresi mevcuttur.
- k. Programa dâhil edilip de, 6 ay içerisinde haklarını kullanmayanlar programdan çıkarılarak geçmişte yapılan ödemeler geri alınır.

Yukarıda tanımını, temel nitelik ve özellikleri ile uygulaması izah edilen SUY sosyal yardım programının bu açıklamalar ışığında ayrıca maliyet ve finansman açılarından da Türkiye için oldukça elverişli bir program olduğunu söylemek mümkündür.

4.2.1.5.2. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP)

4.2.1.5.2.1. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planının (3RP)

Tanımı

Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı 3RP'nin tanımını; Suriye'deki iç savaşın husule getirdiği Türkiye'ye yönelik göçler ve bu göçlerin mağdur ettiği Suriyeli göçmenlere sosyal yardım amacıyla kurulmuş bir strateji, koordinasyon, planlama, hukuki savunma, fon tedarik etme ve tatbikat platformudur şeklinde yapmak mümkündür. Bu program sadece ülkemize özgü bir program olmayıp, göçmen, sığınmacı ve mülteci akımlarının olduğu dünyanın birçok bölge ve ülkesinde, tatbik edildiği yerin koşulları çerçevesinde yürütülmekte olup, ülkemizde 3RP-Türkiye olarak anılmaktadır.²⁶⁵

4.2.1.5.2.2. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planının (3RP) Amaç ve Özellikleri

Bu programın diğer sosyal yardım program ve organizasyonlarındaki bütün nitelik ve özelliklere haiz olmasının yanı sıra kendine özgü bir amacının; geçici koruma

²⁶⁵ Zelal Başak Kızılkıran, “Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Suriyeli Mültecilerin Dayanıklılığını geliştirme Stratejileri”, s,105-109, <https://www.dergipark.org.tr/en/download/article-file/606958> erişim:03.09.2021.

kamplarında kalan göçmenlerden, bu merkezler dışındaki yerleşim birimleri ve şehirlerde mukim bulunan göçmenler ve onlara ev sahipliği yapan sivil halka kadar bütün sosyal aktörleri işin içine katarak, makro bir sosyal organizasyon husule getirmektir.²⁶⁶

Bu yönü ile bu programa aynı zamanda; Suriyeli göçmenler ile Türk halkı ve yerel yönetimler arasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı temin ederken, Suriye’den göçlerin Türk ekonomisi üzerindeki menfi etkilerinin de en aza indirilmesini amaçlayan bir program olduğunu söylemek mümkündür.

Uzun vadeli bir sosyal yardım programını hedeflemekle birlikte, 3RP Planı kısa vadede ise, göçmenlerin zaruri ve acil yaşam ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır.

Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) 2014 yılında Birleşmiş Milletler UNCHR ile Türkiye’nin (başta GİGM olmak üzere, diğer milli kurumların da katılımlarıyla) patronajında BM in bünyesinde mevcut ve Uluslararası Göç Örgütü’nün de (IOM) iştirakleriyle, Türkiye’deki Geçici Barınma Merkezleri veya ülke sathında dağınık vaziyette yerleşik Suriyeli göçmenlerin; acil günlük zaruri yaşam ihtiyaçlarının sağlanması, iş bulma veya iş kurma imkanlarının oluşturulması, uzun dönemli ve şartlı eğitim imkanlarının tesisi ve nihayet göçmenlere özgüven, rehabilitasyon ve uyum sağlanması amacıyla kurulmuş ve milletlerarası topluma dayanışma çağrısında bulunmayı hedefleyen bir organizasyon olan “Bölgesel Müdahale Planı (RRP)” 2015 yılında ilke ve içeriği yukarıda izah edilen 3RP organizasyonuna dönüşmüştür.²⁶⁷

4.2.1.6. Sosyal Yardımlara Yönelik Milletlerarası İşbirliğine Toplu Bakış

²⁶⁶ 3RP Regional Refugee and Resilience Plan 2017-2018 Report, UNDP, UNHCR, CEİM- E Kütüphane, 2018, s.1-6.

²⁶⁷ A.g.e., s. 9.

Yukarıdaki bölümlerde her yönüyle detaylı olarak incelenen ve ülkemizde bulunan ve geçici koruma altında misafir ettiğimiz Suriyeli göçmenlere çeşitli yöntem ve kuruluşlarca yapılan ve boyutları maddi ve kurumsal açılardan milletlerarası bir mahiyet kazanan sosyal yardımların panoramik bir özetini aşağıdaki tablo ile göstermek mümkündür.²⁶⁸

Tablo 4.8: Sosyal Yardım Faaliyetleri Gerçekleştiren Milli ve Milletlerarası Kurumlar ve Temel Sorumlulukları

Milletlerarası		Milli	
1-Temel ihtiyaçların karşılanması	- Dünya Gıda Programı(WFB) - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği(UNCHR)	- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM) - Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - Türk Kızılayı	GKA Suriyeli göçmenlerin hayat koşullarını iyileştirmek
2- Koruma	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği(UNCHR)	- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) - Adalet Bakanlığı - Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	GKA Suriyeli göçmenleri her türlü hukuksuzluğa ve kötü muameleye karşı koruma
3-Eğitim	UNICEF BM Kalkınma Program(UNDP)	Milli Eğitim Bakanlığı	Suriyeli göçmenlerin çocuklarına şartlı eğitim desteği sağlamak
4-Günlük Yaşam Harcamaları	UNCHR	- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı - Türk Kızılayı - GİGM	Suriyeli göçmenlerin günlük yiyecek, yakacak, faturalar v.s Karşlanması

²⁶⁸ İbrahim Canpolat, **Küreselleşen Dünya ve Türkiye**, Bursa, Vipaş Yayınları, 2020, s. 161.

5- Günlük Gıda İhtiyacı ve Güvenliğinin Sağlanması	-BM Dünya Gıda Örgütü(FAO)	- GİGM - Tarım ve Orman Bakanlığı - Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Günlük temel gıda ihtiyaçlarının karşılanması
6- Sağlık Hizmetleri	-BM Dünya Sağlık Örgütü(WHO)	-Sağlık Bakanlığı -Türk Kızılayı	Günlük tedavi ve ilaç ihtiyacının karşılanması

Kaynak: GİGM Stratejik Plan 2017-2021.

4.2.2. Sosyal Hizmetler

Sosyal Yardımlardan sonra, ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlere GİGM nün müdahil olduğu bir diğer sosyal koruma uygulaması sosyal hizmetlerdir. Sosyal hizmet uygulamaları çoğu kez sosyal yardımlarla birlikte ele alınmakta ve tümüyle aynı manaya geldiği şeklinde anlaşılmaktadır. Bu anlayış bir bakıma doğru olmakla birlikte aralarındaki önemli farkın; sosyal yardımlar nakdi ve bireysel yönü öne çıkan uygulamalar iken, sosyal hizmetleri daha çok kitlesel ve kurumsal hizmetler şeklinde anlaşılması gerektiğini önemle belirtmek gerekmektedir.

4.2.2.1. Sosyal Hizmetlerin Tanımı ve Muhtelif Modelleri

Sosyal hizmetler basit ve genel anlamıyla; her ülkenin kendi tarihi, kültürel normları, siyasi yapısı ve iktisadi koşulları çerçevesinde, toplumdaki mağdur ve ihtiyaç sahibi insan ve sosyal gruplara, eğitim, sağlık, barınma, iletişim ve ulaştırma, hatta hukuki destek gibi temel hizmetlerin resmi, yarı resmi, milli ve milletlerarası sivil toplum kuruluşları (STK), merkezi ve/veya yerel yönetimler vasıtasıyla temin edilmesi işlemidir.²⁶⁹

²⁶⁹ Sümeyya Beyza Alyüz, **Sosyal Hizmet Yazıları**, Konya, Eğitim Yayınevi, 2021, s.11.

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere; sosyal hizmetler kişi temelli (yaşlılara barınak, evsiz veya kimsesiz çocuklara koruyucu aile sağlanması gibi) olabileceği gibi, günümüzde en yaygın biçimiyle; işsiz ve göçmenlere temel ihtiyaçlara erişim sağlanması gibi kitle temelli de olabilmektedir.²⁷⁰

Sosyal politika tarihi içinde muhtelif sosyal hizmet uygulamaları ve sistemleri mevcut olmuştur. Her toplum veya ülkenin kendi özelliklerine göre bir takım farklılıklar gösteren bu sistemlerden (modellerden) bazılarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.²⁷¹

- İskandinav Tarzı Sosyal Hizmetler Modeli: Bu modelin esası cihan şümul bir anlayışa dayanarak, toplumda kayda değer yardıma muhtaç kişilerin örneğin engelliler, göçmen ya da sığınmacıların, o ülke vatandaşı olup olmamasına bakılmaksızın, merkezi, yerel veya STK'lar aracılığıyla temel ihtiyaçlarının karşılanmasını veya yaşam şartlarının iyileştirilmesinin hedeflenmesidir.
- Akdeniz Bölgesi Tarzı Sosyal Hizmetler Modeli: Korunmaya muhtaç kişi ve ailelere (göçmenler ve aileleri) Kızılay ve Kızıllaç gibi STK'lar vasıtasıyla destek olmayı esas alan bir modeldir. Genellikle Güney Avrupa Bölgesinde tatbik edilen bir model olması hasebiyle bu şekilde isimlendirilmiştir.
- İngiltere ve Avustralya Tarzı Sosyal Hizmetler Modeli: Bu tarz modelde hükümetler bütçelerine sosyal hizmetler ile ilgili ciddi fasıllar ayırarak, bu fasılların ne şekilde harcanacağına ilişkin yasal düzenlemeler yaparlar. Söz konusu bu modelde, kimlerin hak sahibi olacağının denetlenmesi de ayrıca önemlidir.

Yukarıda açıklanan tanım ve modellerden de anlaşılacağı üzere; sosyal politika açısından sosyal hizmetler, geniş ve genel anlamı itibarıyla asayiş ve sosyal güvenlik

²⁷⁰ A.g.e., s. 14.

²⁷¹ Barbra Teater, **Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Giriş**, Çev:Abdullah Karatay, Ankara, Nika Yayınevi, 2015, s. 136-139.

eğitim, barınma, sağlık ve emeklilik gibi toplumların bütününe yani tüm ülke vatandaşlarını ihtiva etmekle beraber, dar anlamı ile ise; sadece yardım ve desteğe muhtaç bulunan toplum kesimleri olan yoksullar, fiziksel ve zihinsel engelliler, kimsesiz yaşlı ve çocuklar, evsizler ve nihayet, günümüz dünyasının ve ülkemizin en aktüel gerçeği olan göçmenler gibi özel grupları göz önünde bulundurmaktadır.

4.2.2.2. Ülkelerin Oransal Olarak Sosyal Hizmet Harcamaları

Sosyal Hizmetler konusunda söz sahibi çeşitli ülkelerin yıllar itibariyle milli gelirlerinden ayırdıkları paylar (% olarak) örnek teşkil etmesi amacıyla aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.9: Ülkelerin Yıllara Göre Sosyal Hizmet Harcama Oranları (%)

ÜLKE	YILLAR				
	2000	2009	2010	2016	2019
FRANSA	27.5	28.7	30.7	31.5	31.2
FİNLANDİYA	22.6	23.9	27.4	30.8	28.7
İSVEÇ	26.8	24.1	27.6	27.8	26.1
ALMANYA	25.4	26.3	25.9	25.3	25.1
İNGİLTERE	17.7	19.4	22.8	21.5	20.6
JAPONYA	21.9	21.5	21.2	20.3	20.5
ABD	14.3	15.6	19.3	19.3	18.7
TÜRKİYE	12.5	12.4	12.3	12.1	11.7

4.2.2.3. Suriyeli Göçmenlere Türkiye’de Sağlanan Sosyal Hizmetler

Türkiye yaklaşık on yıl önce topraklarında ilk göçmen kampının kurulduğu günden bu yana Suriyeli göçmenlerin esas varış merkezi haline gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye bugün 3.6 milyonu Suriyeli olmak üzere, tam olarak bilinmemekle birlikte 5 milyona yakın rakamı ile dünyanın en büyük göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir.

Türkiye’de uygulanmakta olan geçici koruma programı çerçevesinde özellikle Suriyeli göçmenleri hedef alan ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün (şimdi başkanlığının) başlangıç noktasını teşkil ettiği devlet kapsamlı süreç ile Dünya Bankası (WB) ve Avrupa Birliğinin (AB) destekleri ile yeni ve muhteviyatı geniş bir sosyal hizmet programı başlatılmış ve yürütülmektedir.

Bu program kapsamında; çeşitli kamu ve sivil (milli ya da milletlerarası) toplum kuruluşlarınca (STK) Suriyeli göçmenlere çeşitli sosyal hizmetler sağlanmaktadır. Bu kurumlardan belli başlıları aşağıdaki gibidir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV): Türkiye genelinde hemen hemen tüm vilayet ve kazalarda bulunan ve 1986 yılında çıkarılan “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu” uyarınca tesis edilen ve yardıma muhtaç vatandaş ve göçmenlere kamusal hizmet sunan kurumlardır.

Bu vakıflar finansmanlarını yine kendileri için yasayla kurulmuş özel bir fondan temin etmekte, faaliyet prensipleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca tespit edilmekte, denetlenmeleri ise yine aynı bakanlık ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılmaktadır.²⁷²

²⁷² GİGM Stratejik Plan 2017-2021, Ankara, GİGM Yayınları, 2017, s. 93.

Ülke sathına yayılmış sayıları gün itibari ile 1003 olan bu kurumlar idari yönden İçişleri Bakanlığına (valilikler ve kaymakamlıklar aracılığıyla) bağlı bulunmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; söz konusu bu vakıflar esas itibariyle ülke vatandaşlarına hizmet gayesiyle kurulmuş bulunmakla birlikte, mülteci ve göçmen sorunlarının öne çıktığı günümüzde özellikle Suriyeli göçmenlere sosyal hizmetler sunan en önemli kurumlar haline dönüşmüş bulunmaktadır.

Türkiye’deki geçici barınma merkezleri dışında, çeşitli il ve ilçelere dağılmış ve kayıt altında bulunan Suriyeli göçmenler SYDV yazılı dilekçe ile başvurmaları halinde kendilerine aynı veya nakdi yardımda bulunmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yaptıkları toplam hizmet harcamalarının oransal olarak ne kadarının Suriyeli göçmenlere yapıldığını gösteren bir istatistik mevcut bulunmamakla birlikte, TC vatandaşlarının bu hususta negatif bir ayrımcılığa tabi tutulduklarına ilişkin zaman zaman yapılan eleştiriler, bu hususta önemli bir oranın Suriyeli Göçmenlere tahsis edildiğine dair kanıları kuvvetlendirmektedir.

Sosyal Hizmet Merkezleri: Sosyal Hizmet Merkezleri; 2011 yılında “ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı” adıyla tesis edilen, 2018 yılında “Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleştirilmek suretiyle “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” olarak yeniden organize edilen ve nihayet 21 Nisan 2021 yılında ise, “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın kurulmasını müteakip adının “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” olarak yeniden saptanan ve Cumhurbaşkanlığına bağlı çalışan Bakanlık İl Müdürlükleri tarafından yönetilen merkezlerdir.²⁷³

Bu merkezler TC vatandaşları ve ülkemizde bulunan ihtiyaç sahibi yabancı ülke vatandaşlarının yanı sıra, özellikle de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlere yönelik sosyal hizmetler faaliyetlerinde bulunmaktadır. Sosyal Hizmet Merkezleri

²⁷³ Sosyal Hizmet Merkezleri(SHM), <https://www.aile.gov.tr/iletisim/bakanlik-iletisim-bilgileri/shm> erişim:11.09.2021.

Suriyeli göçmenlere muhtelif konularda sağladığı sosyal hizmetlerin yanı sıra, psiko-sosyal destekler, eğitim ve rehberlik, kimlik saptama ve yönlendirme ve buna benzer hizmetler de gerçekleştirmektedir.

Türkiye'nin her vilayetinde birden fazla bulunabilen bu merkezlerde genel olarak iki temel sosyal hizmet yardımı için başvuruda bulunulması mümkündür.

1- Suriyeli Göçmenlere Yönelik Sosyo-Ekonomik Destek: Çocukları risk altında bulunan Suriyeli göçmen aileler veya şahıslar 99 ile başlayan kimlik kartları ve GİGM'den almış oldukları "Geçici Koruma" altında bulunduklarını gösteren belgeler ile bu merkezlere başvurmaları halinde, haklarında gerçekleştirilen tahkikatın sonucuna göre, ne tür bir sosyal hizmetten yararlandırılacaklarının tespit edilmesinin akabinde muhtelif sosyal hizmetlerden istifade edebilmektedirler.

2- Suriyeli Engelli Göçmenlere Evde Bakım Hizmeti: Günlük ihtiyaçlarını profesyonel bakım ve yardım almadan sürdüremeyen engelli şahıs veya aile bireyi bulunan Suriyeli göçmenlere sağlanan bir sosyal hizmet çeşididir. Bu tarz bir hizmetten yararlanabilmek için:

- Herhangi bir sağlık kuruluşundan, ailesinde %50 veya daha fazla engeli bulunan aile bireyi olduğunu belirten bir belge alınması,
- Bu aile bireyinin aynı zamanda çalışmıyor bulunması
- Maddi bakımdan muhtaç bulunması gerekmektedir.

Suriyeli göçmenlerin söz konusu yardımdan istifade edebilmeleri için, yukarıda maddeler halinde sayılan koşulları taşıdığını belirtir evraklarla birlikte, oturma izni aldıkları yerleşim biriminde bulunan sosyal hizmet merkezlerine veya bulunması halinde BMMYK ofislerine başvuruda bulunmaları gerekmektedir.

Ancak bu noktada belirtilmesi gereken husus, her başvurunun mutlaka karşılanması yönünde herhangi bir garantinin bulunmamasıdır.²⁷⁴

Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ/IMO) Türkiye Ofisi: Birleşmiş Milletler(BM) bünyesinde ve merkezi İsviçre’de bulunan bir kuruluş olan “Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ) Türkiye’de 1991 yılından itibaren insani yardım ve düzenli göç ile ilgili faaliyetlerini sürdürmektedir. Milletlerarası bir kuruluş olan bu örgütün 100’den fazla ülkede merkezi bulunmakta ve kendisine üye bulunan 174 ülkedeki göçmenlere sosyal yardım ve hizmetlerin ulaştırılmasında hükümetler, milletlerarası ve milli STK’ lar ile işbirliği yapmak suretiyle katkıda bulunmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü 2019 yılı verilerine göre 30 milyon göçmene sosyal hizmet ve insani yardım ulaştırılmasına dolaylı veya dolaysız katkı sağlamış olup, çalışma alanlarını; göç ve kalkınma, zorunlu göçü yönlendirme, düzenli göçü düzenleme ve düzenli göçü kolaylaştırma olarak belirlemiştir.²⁷⁵

Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) Türkiye Direktörlüğü: Avrupa Birliği (AB)’nin insani yardıma muhtaç kitleler, özellikle de mağduriyet yaşayan mülteci ve göçmenlere destek amacıyla oluşturduğu bir teşkilattır. Portekiz’in başşehri Lizbon’da 2007 senesinde imzalanan bir anlaşmanın ilgili maddeleri gereğince kurulmuş olup, idare merkezi Brüksel Şehridir.

Söz konusu bu kurum 2015 senesinden itibaren Suriyeli göçmenler ile ilgili olarak Türk Hükümetleri ve 22 STK ile işbirliği yapmak sureti ile 80 insani yardım projesine finansal destek sağlamaktadır. Bu kurumun 2016 ile 2019 seneleri arasında Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenler için tahsis etmiş olduğu fon miktarı 2.4 milyar

²⁷⁴ Sosyal Hizmet Merkezleri(SHM), <https://www.aile.gov.tr/iletisim/bakanlik-iletisim-bilgileri/shm> erişim:11.09.2021.

²⁷⁵ Uluslararası Göç Teşkilatı(IOM), <https://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353795> erişim:13.09.2021.

Avro dur. Bu miktara ek olarak ayrıca 2020 senesinde 513.7 milyon, 2022 senesinde ise 325 milyon avro ek tahsisatta bulunmuştur.²⁷⁶

Suriyeli Göçmenlerin genellikle zorunlu günlük ihtiyaçları, sağlık hizmetleri ve göçmen çocuklarının şartlı eğitimi gibi organizasyonlara destek veren bu kuruluşun kendilerinden fon tahsis talebinde bulunan ve içlerinde GİGM de bulunduğu belli başlı kuruluşlara sağladığı destekler aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 4.10: Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları(ECHO) Tarafından Türkiye’deki Kurumlara Sağlanan Fon Destekleri

Fon Tahsis Edilen kurum	Tahsis Konusu	Tahsis Miktarı
TC Milli Eğitim Bakanlığı	Suriyeli göçmen ailelerin çocuklarına şartlı eğitim desteği	270 Milyon Avro
TC Milli Eğitim Bakanlığı	Şartlı eğitim ek tahsis	124 Milyon Avro
TC Sağlık Bakanlığı	Temel sağlık hizmetleri	196 Milyon Avro
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	İstihdam projeleri	4 Milyon Avro
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	Göç yönetimi	54 Milyon Avro

4.3. Suriyeli Göçmenlerin Barındırılmasının sağlanmasına Yönelik Uygulamalar

²⁷⁶ ECHO: Suriyeliler Türkiye’de İhtiyaçlarına Erişim Sağlıyor, <https://www.voaturkce.com/a/echo-suriyeliler-turkiyede-ihtiyaclarina-erisim-sagliyor/4142123.html> erişim: 14.09.2021.

Barınma beslenmeden sonra insan olmanın gerektirdiği en temel insan hakkı ve ihtiyacıdır. Böyle olmakla birlikte bu temel hak ve ihtiyaç günümüz dünyasında ne yazık ki en temel sorun halinde zuhur etmektedir. BMMYK nin 2016 yılında açıkladığı verilerine göre sayıları 88.10 milyona yaklaşan göçmenler açısından sorunun boyutları çok daha ileri boyutlardadır.

Günümüz itibariyle dünyanın açık ara en çok göçmen barındıran ülkesi konumundaki Türkiye’de bu sorun devasa bir görünüm arz etmekte ve beraberinde benzeri ekonomik ve sosyal soruları da tetiklemektedir.

Gerek toplu ve gerekse bireysel açıdan olsun kanuni, sağlıklı, güvenli ve makul ölçülerde bir bedel karşılığında barınma başarılı göç yönetimlerinin temel ilke ve şartlarından ilkidir. Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2016 yılında yayınladığı bir raporunda barınmanın aynı zamanda göçmenlerin fiziksel ve ruhsal sağlıkları ile doğrudan ilişkili olmasının yanı sıra, bu konudaki olumlu uygulamaların sorun çözücü önemine vurgu yapmaktadır.

Türkiye’de geçici koruma kapsamında, misafir olarak kabul edilen Suriyeli göçmenler toplu olarak devlet tarafından kurulan geçici koruma merkezlerinde (kamplar) veya bireysel olarak kendi imkânlarıyla sağladıkları yurt içi yerleşim merkezlerindeki konutlarda barınmaktadırlar. Devletin kontrolünde gerçekleştirilen her iki barınma biçimi kendi içlerinde benzerlikler aynı zamanda da farklılıklar göstermekte, farklı sorunlar oluşturmakta ve farklı çözümlere ihtiyaç duymaktadırlar.

4.3.1. Suriyeli Göçmenlerin Toplu Barınmalarının Sağlanması

4.3.1.1. Toplu Barınma Sağlanması Sürecinin Kısa Tarihçesi

Suriye İç Savaşının başladığı yıl olan 2011’de can ve mal güvenliği endişesiyle çatışmaların yoğun olduğu bölgelerden Güney ve Güneydoğu sınırlarımıza doğru göçmen akımları başlamıştır. İlk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde 255 kişilik göçmen kafilesi

Türkiye sınırına dayanmıştır. Bu tarihten sonra üç ay içinde ise, bu kez yaklaşık 150.000 kişilik ilk büyük kabileler sınırı aşarak ülkemize sığınmışlardır. Tezimizin Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere ilişkin politikalar bahsinde de zikredildiği üzere, uygulanan açık kapı politikası göç dalgalarının giderek sıklaşması ve çok daha fazla göçmenin ülkemize sığınmasına neden olmuştur.

Suriye iç savaşının başlangıcıyla gelen ilk kabileler genellikle genç aktivistler, rejim muhalifi grupların mensupları ve protestoculardan müteşekkil iken ki bunların da yaklaşık yarısı yıl sonunda ülkelerine geri dönmüştür. Ancak hemen akabinde 2012 senesinin başında ateşkes anlaşmalarının başarısızlığa uğramasıyla göç dalgaları daha çok kadınların, yaşlıların ve hastaların başını çektiği geniş halk kitlelerinin göçmesine dönüşmüştür. İç savaşın giderek şiddetlenmesiyle birlikte iki yıl gibi kısa bir süre zarfında Türkiye'nin Suriye Arap Cumhuriyeti ile olan sınır bölgelerinde hatırı sayılır ölçüde bir göçmen ve sığınmacı birikimi gerçekleşti. Türk Hükümeti bu büyük göç dalgasına karşı başlangıçta gayri resmi tedbirlerle çözüm üretmeye ve karşı koymaya çalıştı, hatta bir ara belli bir miktarı aşması halinde daha fazla göçmen kabul edemeyeceğini bile deklare etti.²⁷⁷

Bundan tam 71 yıl önce 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre/İsviçre'de imzalanıp, 22 Nisan 1954 tarihin de ise yürürlüğe giren ve Türkiye'nin “ Coğrafi Kısıtlama Şartı” (Avrupa Ülkeleri, daha sonra Avrupa Konseyi Ülkelerinden gelen göçmenler dışındaki göçmenlerin mülteci olarak kabul edilemeyeceği şartı) koyarak 24 Ağustos 1951 imzalayıp, 29 Ağustos 1951 ise tarihinde onayladığı,” Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme” ile 1967 tarihli “ Mültecilerin Durumuna Dair Ek Protokol” ün hükümleri gereği mülteci sıfatına haiz olmayıp, yasal koruma hakları bulunmayan bu göçmenlerin acilen barınabilmeleri için tamamı sınır bölgelerimizdeki vilayet sınırları içindeki bölgelerde kısa bir süre zarfında “Geçici Koruma Merkezleri” tesis etmeye başlamıştır.

²⁷⁷ Ahmet Davutoğlu: Sığınmacılar konusunda kırmızı çizgi aşıldı, erişim: <https://www.cnnturk.com/dunya/davutoglu-siginmacilar-konusunda-kirmizi-cizgi-asildi> 16.09.2021.

4.3.1.2. Toplu Barınma Sağlanmasına İlişkin Kanuni ve İdari Yapılanma

Türkiye Coğrafyası tarihinin en eski dönemlerinden bu yana daima büyük ve sürekli göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Bu özelliği Cumhuriyet Döneminde de devam etmiş, gerek eski Osmanlı topraklarından gelen soydaş göçleri ve gerekse komşu devletlerde vukuu bulan hadiseler neticesinde meydana gelen göç hareketleri her daim varlığını hissettirmiştir. Ancak Suriye’deki iç savaştan kaynaklanan bu son göçler Türkiye’ye, dünya göç tarihinin belki de en büyük göç hareketlerinden biri olarak, ekonomik, siyasi, sosyal ve uluslararası politika boyutlarının iç içe geçtiği karmaşık ve çok zor bir tecrübeyi yaşatmaktadır.

Türkiye doğal olarak böylesine büyük ve etkileri uzun yıllara dağılacak olan bu göç dalgasını yönetecek bir modele sahip değildi. Gerekli yasal ve idari yapılanması yetersiz, gerekli bütçe, donanım ve ekipman ve tecrübeli personel açılarından önemli düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duymaktaydı.

Bir yandan göçmenlerin acil barınma ve korunma ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hızla alt yapı tesislerinin ve geçici barınma merkezlerinin inşasına başlanırken hem güncel, hem de geleceğe matuf kanuni ve idari düzenlemelerin yapılması başlatıldı.

4.3.1.2.1. İlk Kanuni Düzenleme

Suriye’den ülkemize gerçekleştirilen toplu göçlerin başladığı tarihlerde, göçmenlerin ülkemizde barındırılmalarına mesnet teşkil edecek hukuki düzenleme olarak elde, ”Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, “ Yurdundan Ayrılmaya Zorlanmış Kimselerin Kitlemel Sığınma Durumunda Geçici Koruma Sağlamak İçin Asgari Standartlar hakkında ve Üye Devletler Arasında Bu Tür İnsanları Ülkeye Kabul Etmesi ve Sonrasında Bunun Sonuçlarına

Katlanması abalarında Denge Sağlayacak Tedbirler Hakkında Avrupa Konseyi Yönergesi”(20.07.2001 tarih ve 01/55/EC sayılı) ile 30.03.2012 tarihli “ Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” olmak üzere 3 yasal düzenleme bulunmaktaydı.

Toplu göç hareketlerinin ve göçmenlerin yönetilmesine dair kapsamlı, güncel ve esaslı çözümlere temel teşkil edebilecek, bu hususta yapılan ilk kanuni düzenleme, Türkiye’ye adım atan ilk göç kafilesinin ülkeye giriş tarihinden tam iki yıl sonra 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilip, 11 Nisan 2013 tarihinde ise Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren, tafsilatı Tezimizin Üçüncü bölümünde anlatılan ve tabir-i caiz ise; lkemizdeki Suriyeli göçmenlerin ve Suriye’den ülkemize gerçekleşen göç hareketlerinin ana yasası niteliğinde olan 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” dur. Söz konusu bu kanunun çıkarılarak yürürlüğe konulmasında iki yıllık bir süreden yani gecikmeden bahisle bunun neden olduğu bazı olumsuzluklardan söz edilebilir. Bunun ana nedenleri; Suriye iç savaşının uzun süreceğ olmasının sonradan anlaşılması, göçmen sayısının bu boyutlara tırmanmasının tahmin edilememesi, ülkeye kabul edilecek göçmen sayısı hususunda ilan edilen resmi limitlerin (2013 senesinde 100.000 den fazla göçmenin ülkeye kabul edilmeyeceğı resmi olarak ilan edilmiştir.) göçmen girişini durdurabileceğı, en azından yavaşlatacağına dair yapılan tahminler, açık kapı politikasının beklenen sonuçlarındaki sapmalar ve gelen göçmenlerin Türkiye’de uzun süreli kalma ihtimalinin bu iki yıl içinde giderek ağırlık kazanmasıdır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun hazırlanmasına göz önünde bulundurulan temel hususun kanımızca; böyle bir kanunun varlığına duyulan ihtiyaç olduğu kadar, Türkiye’nin imza koyarak taraf olduğu 1951 tarihli Cenevre Anlaşmasına sadık kalınması yönündeki resmi devlet yaklaşımıdır.

4.3.1.2.2. Temel Kanundan Kaynaklanan Yönetmelik ve Yönergeler

Suriyeli göçmenlerin barınmalarına ilişkin temel yasa olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun yürürlüğe girmesinin akabinde, ikametlerinin sağlanacağı geçici koruma merkezlerinin kurulması, yönetilmesi ve göçmenlere verilecek hizmetlerin koordineli bir şekilde ve tekdüzeliğin temin edilebilmesi özellikle de GİGM'nün bu hususlardaki yetki, otorite, sorumluluk ve görevlerinin de belirlenmesi maksadıyla temel kanun olan 2013 tarih ve 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun” tatbikatına yönelik muhtelif tarihlerde bazı yönetmelik ve yönergeler çıkarılmıştır.

4.3.1.2.2.1. Geçici Koruma Yönetmeliği

Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin, Türkiye’de barındırılmalarının prensiplerini açıklayan 22.Ekim 2014 tarihli ve 6203 sayılı “Geçici Koruma Yönetmeliği” 29153 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Toplam 11 Bölüm ve 63 maddeden müteşekkil yönetmeliğin zaman içinde çeşitli değişikliklere gerek duyulması üzerine birçok geçici madde eklenmiş, bunların bazıları sonradan ilga olmuş, bazı maddelerde değişiklikler yapılmıştır. Yürürlükte olan bazı maddelerin de günümüzün koşulları doğrultusunda tadil edilmese kanaatinde olmamıza rağmen, bu hususlar daha çok hukuk alanını alakadar ettiğinden burada ayrıntıya girilmemiştir.

Söz konusu bu yönetmeliğin uygulanması hususunda, özellikle de Suriyeli göçmenlerin barındırılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesinde temel sorumluluğun AFAD ve GİGM verildiği anlaşılmaktadır.

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 19-20-21-22 ve 23. maddeleri Suriyeli göçmenlerin geçici barınma merkezlerine yerleştirilmesi sürecinin GİGM tarafından ne şekilde organize edileceğini hüküm altına almıştır. Yönetmeliğin bu amir hükümleri

çerçevesinde GİGM tarafından barındırma süreci ana hatlarıyla aşağıdaki aşamalarca gerçekleştirilmektedir.²⁷⁸

- ✓ Türkiye'ye girmek isteyen Suriyeli göçmenler sınırlarda yetkili güvenlik birimlerinin (Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlı birlikler, Hudut Birlikleri, Sınır Yetkili Kolluk Kuvvetleri, Sahil Güvenlik Komutanlığı) gerekli kontrolleri gerçekleştirdikten sonra GİGM tarafından yönetilen sevk merkezlerine, bu merkezlerin yetersiz kalması halinde valiliklerce belirtilen ilave yerlere sevkleri gerçekleştirilir.
- ✓ Sevk merkezlerinde göçmenlerin kimlik tespit ve kayıt işlemleri yapılır.
- ✓ Göçmenlere şekli ve muhteviyatı GİGM tarafından belirlenen bir kimlik belgesi verilir.
- ✓ Kaydı yapıp, yasal bir kimliğe kavuşan göçmenlerin, talepleri, ailevi durumları, özel ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmak suretiyle Valiliklerle de gerekli koordinasyonu sağlamak suretiyle, geçici barınma merkezlerine (kamplara) sevk edilerek ikametleri sağlanır.

Yukarıda belirtilen barınma aşamalarında özel ihtiyaç sahibi göçmenlere öncelik ve ayrıcalık tanındığını da ayrıca belirtmek gerekir.²⁷⁹

4.3.1.2.2.2. Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetilmesi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge

Yukarıda ayrıntıları açıklanan Geçici Koruma Yönetmeliğinin 37. maddesi uyarınca AFAD ve GİGM tarafından müştereken hazırlanıp 22.Ekim 2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konulan bu yönerge ile o tarihte 10 vilayette kurulu bulunan 25 adet geçici barınma merkezinin kurulması ve yönetilmesi

²⁷⁸ Murat Erdoğan, **Suriyeliler Barometresi 2020 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, Ankara, Eğiten Kitap Yayıncılık, 2021, s.88-89.

²⁷⁹ A.g.e., s,90

hususunda GİGM nün diğerk kamu kurum ve kuruluşları ile kısmen ortak, kısmen ise münferiden üstleneceğı görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir.²⁸⁰

Söz konusu bu yetki ve sorumluluklardan kaynaklanan temel görev ve hizmetlerin maddeler halinde açıklanması aşağıdaki gibidir.

a) Geçici barınma merkezlerinin kurulması;

- ✓ Merkezlerin yer seçimi
- ✓ Merkezlerinin tipinin belirlenmesi (çadır tipi veya konteyner tipi)
- ✓ Merkezlerin standart ve ölçülerinin belirlenmesi
- ✓ Mahallelerin (uydu kentler) kurulması
- ✓ Hizmet bürolarının kurulması

b) Personel temin ve tesis edilmesi;

- ✓ Yönetici, memur ve görevli kadrolarının tesisi
- ✓ Yönetici, memur ve görevlilerin sayı, vasıf, görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi

c) Merkezlerin güvenliğinin sağlanması,

d) Sağlık hizmetlerinin yürütülmesinin sağlanması,

e) Eğitim ve spor hizmetlerinin yürütülmesinin sağlanması,

f) Temizlik ve çevre sağlığı hizmetlerinin yürütülmesinin sağlanması,

g) Din hizmetleri,

h) Teknik hizmetler,

ı) Tercümanlık hizmetleri,

i) Lojistik, depo ve dağıtım hizmetleri,

j) Göçmenlerin yükümlülüklerinin belirlenmesi,

k) Merkezlerin gözetim ve denetim işlerinin yürütülmesi,

l) Bilgi ve iletişim hizmetlerinin yürütülmesi,

m) Muhasebe ve satın alma işlerinin yürütülmesi,

- n) İtfaiye hizmetleri,
- o) Özel güvenlik hizmetleri,
- p) Psiko sosyal hizmetler,
- r) Asayiş, suçu engelleme tedbir ve müeyyidelerinin belirlenmesi,
- s) Merkezlere kabul edilmede önceliklerin belirlenmesi,
- ş) Merkezlerin ziyaret edilmesi koşulları, (basın, göçmen yakınları, araştırmacı, gözlemci vb.)
- r) Gerek görülmesi hallerinde merkezlerin devir edilmesi veyahut kapatılmasıdır.

4.3.1.2.2.3. Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkındaki Yönetmelik

Resmi Gazetede 22 Nisan 2014 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe sokulan bu yönetmelik 6458 sayılı YUKK'nun 58 ve 59. maddelerine istinaden hazırlanmış olup, Suriyeli göçmenlerin barınması amacıyla tesis edilen geçici barınma merkezlerinin ne şekilde yönetileceğinin ve denetleneceğinin ayrıntılarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Söz konusu bu yönetmelik ile aynı zamanda GİGM'nün Suriyeli göçmenlerin ülkemizde barındırılmasına dair sosyal politika uygulamalarındaki rolünün de anlaşılmasına dair ipuçları sunmaktadır.

İlgili Kanun maddelerinden hareketle hareket ile hazırlanıp, tatbikata sunulan bu yönetmelikte adı geçen merkezlerin doğrudan GİGM tarafından işletilebileceği gibi, gerek duyulması hallerinde muhtelif Kamu Kurum ve Kuruluşları, Türk Kızılay Derneği ve göç yönetimi sahasında tecrübe ve uzmanlığı bulunan sivil toplum kuruluşları ve derneklere işlettirilebileceği hüküm altına alınmıştır.

Yönetmelik gereği olarak; merkezlerin bizzat işletilmesine veya yukarıda belirtilen kurum ve kuruluşlara işlettirilmesine bakılmaksızın, bunların idare edilmesi, gözetim ve denetimlerinin temini ve koordinasyonlarının sağlanması yetki ve sorumlulukları her halükarda GİGM aittir.

Geçici barınma merkezlerinin yönetmelikle belirlenen hizmetleri ve dolayısıyla GİGM bu konudaki görevlerini aşağıdaki maddeler halinde özetlemek mümkündür.²⁸¹

- ✓ Geçici koruma altındaki göçmenlerin barınma ve beslenme ihtiyaçlarının temin edilmesi,
- ✓ Göçmenlerin ve barınma merkezlerinin iç ve dış güvenliklerinin temin edilmesi,
- ✓ Alt yapı tesislerinin kurularak hijyenik ve elverişli bir barınma ortamının sağlanması,
- ✓ Göçmenlerin acil ve temel sağlık hizmetlerine erişmelerinin sağlanmasına yönelik alt yapı ve tesislerin düzenlenmesi,
- ✓ Eğitim hizmetlerinin tesis edilmesi,
- ✓ Kültür, spor, ibadet, eğlence, haberleşme, alışveriş vb. insani ihtiyaçların giderilmesi imkânlarının sağlanması,
- ✓ Özel ihtiyaç sahibi göçmenlere özel sahalar ayrılması,
- ✓ Göçmenlere ait kıymetli eşyaların emanete alınarak korunmalarının sağlanması,
- ✓ Gerek duyulması veya özel talep olması halinde barınma merkezleri arasındaki nakil işlemlerinin gerçekleştirilmesi,
- ✓ Sınır dışı etme ve nakil işlemlerinin yerine getirilmesidir.

281

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?MevzuatNo=19614&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5> erişim:20.10.2021.

4.3.1.2.2.4. Geçici Barınma Merkezlerinin İşletilmesi ve Yönetilmesi Amacıyla Tefrik Edilen Ödeneğin Özel Hesaba Aktarılması, Harcanması, Muhasebeleştirilmesi ve Denetlenmesi ve Alımlara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik

Bu yönetmelik; GİGM nün tesis edilen geçici barınma merkezlerinde gerçekleştirilecek, yapım işleri, mal ve hizmet alımları gibi muhtelif faaliyetlere ait özel hesaplardan yapacakları ödemeler ile her türlü giderlere ilişkin harcama usul ve esaslarını tanzim etmek amacıyla çıkarılmıştır.

Resmi Gazetede 28 Kasım 2020 tarih ve 31318 sayı ile yayınlanarak yürürlüğe giren Yönetmelikte belirlenen özel hesaplar 6458 sayılı YUKK ilgili maddesinde belirlenen amaçlar istikametinde kullanılacaktır.

Yönetmeliğin 34. maddesi; her türlü harcama ve işlemlerin şeffaf olmasını hüküm altına almıştır.

Yönetmelik ile getirilen prensipler aşağıdaki maddeler halindedir.²⁸²

- ✓ Her türlü harcama ve satın almada şeffaflık esastır,
- ✓ Harcama ve satın almalar geçici koruma merkezlerinde GİGM tarafından oluşturulacak komisyonlar vasıtasıyla yapılacaktır,
- ✓ En az üç kişiden oluşturulacak komisyonlarda en az bir üyenin GİGM personeli olması zorunludur,
- ✓ Mal ve hizmet satın alımlarında açık ihale, pazarlık usulü ve doğrudan temin edilmesi usulleri uygulanacaktır,
- ✓ Merkezlerde barınan göçmenlere yapılacak nakit ödemelerde GİGM nün izni alınacaktır.

²⁸² <https://www.alomaliye.com/2022/09/08/gecici-barinma-merkezlerinin-isletilmesi-ve-yonetilmesi/> erişim:14.11.2020.

Yönetmelik gereği olarak GİGM her sene bir sonraki yılın mart ayı sonuna kadar hazırlayacağı geçmiş yıl faaliyet raporunu Genel Müdürlük resmi internet sitesinde kamuoyunun bilgisine sunmaktadır. Bu raporlara göre 2020 yılı içinde kendisine tahsis edilen 90.951.493 TL’lik bir bütçe rakamını sarf ettiğini, bu miktarın kamplarda kalan göçmen sayısının azalması, bazı kampların ise devir veya kapatılmasının bir sonucu olarak azalarak 82.177.635 TL olduğu anlaşılmaktadır.²⁸³

4.3.1.2.3. Kanuna Dayalı Kurumsal Yapılanma

Suriye’den ülkemize kesif göç akınlarının ve ülkemizde geçici koruma statüsü altında barındırılan Suriyeli göçmenlerin neden olduğu sosyal politika sorunlarının yönetilmesi hususunda yapılan düzenlemelerin, gerçekleştirilen yasal düzenlemelerden sonraki ikinci ayağı; yasalar ışığında hayata geçirilen kurumsal yapılar ve teşkilatlardır.

4.3.1.2.3.1. İlk Kurumsal Yapılanma Olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Kurulması

Ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin sosyal politika kapsamındaki pek çok sorununa çözüm üretmek ve bu sorunları yönetmenin yanı sıra, geçici olarak barınma ve ikametlerinin teminine yönelik olarak da yukarıda zikredilen 6458 sayılı yasanın 103.cü maddesi uyarınca resmi adı daha sonra 11 Ekim 2021’de “Göç İdaresi Başkanlığı” olarak değiştirilecek olan TC İçişleri Bakanlığına bağlı “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü” kurulmuş, kanunun çıkarılmasından yaklaşık bir yıl sonra 2014 yılında Türkiye genelinde teşkilatlanmasını tamamlayarak faaliyetlerine başlamıştır.

Kurulması ve kuruluş nedenleri, teşkilatlanmasında geçirdiği aşamalar, organizasyon yapısı, zaman içinde geçirdiği temel örgütsel değişiklikler, kadro ve personel yönetimi, gerçekleştirdiği sosyal politika faaliyetleri gibi temel organizasyonel özelliklerinin Tezimizin üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak ele alındığı Göç İdaresi Genel

²⁸³ GİGM 2020 Yılı Faaliyet Raporu

Müdürlüğü, Suriyeli göçmenlerin özellikle ülkemizin Suriye sınırı yakınındaki bölgelerde tesis edilecek olan geçici barınma merkezleri (kamplar)inde korunma, iâşe ve ibatalarının sağlanması hususundaki sorumluluk ve faaliyetlerini göç yönetiminin tüm alanlarında olduğu gibi diğer bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler işbirliği ve koordinasyonu ile yürütmektedir. Bu konudaki en müşahhas örnek; geçici barınma merkezlerinin yönetimi hususunda 29 Mayıs 2009 tarih ve 5902 sayılı kanun ile , “İç İşleri Bakanlığı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü (SSGM)”, “Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü (AİGM)” ve “Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü (TAY) kurumlarının fesih edilmelerini müteakip kurulan ve İçişleri Bakanlığına bağlı bir başka teşkilat olan “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ile gerçekleştirdiği idari faaliyetlerdir. Bu konuda Türk Kızılay’ının katkıları da ayrıca zikredilmelidir.

4.3.1.2.3.2. Göç Kurulu

Göç Kurulu; 6458 sayılı Kanunun 105. maddesine atıfta bulunulmak suretiyle kurulan “ Göç Politikaları Kurulunun” Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesiyle birlikte, daha sonra 13 Eylül 2018 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan ve 17. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi olan 703 sayılı KHK’nin 71. maddesi ile mülga olmasını müteakip oluşturulan bir kurumsal yapıdır.²⁸⁴

Göç Politikaları Kurulunun yeniden yapılandırılması suretiyle oluşturulan bu kurul, İçişleri Bakanlığının başkanlığında güncel gelişmelerin seyrine paralel olarak, söz konusu Bakanlıkça belirlenecek Bakanlık ve/veya Bakanlıklar ile gerekli görülen kamu kurum ve kuruluşlarının yetkili ve konunun uzmanı olan temsilcilerinden teşekkül ettirilmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü her halükarda kurulun en tabii üyesi olarak ve sekreterlik görevini de üstlenmek suretiyle kurulun bütün toplantılarına iştirak etmektedir.

²⁸⁴ GİB Göç Kurulu, <https://www.gov.goc.tr/goc-kurulu> erişim:15.11.2021.

Yeni yapılanmasıyla ilk toplantısını 21 Kasım 2018 tarihinde ve İçişleri Bakanının başkanlığında gerçekleştiren Göç Kurulu, son toplantısını yaptığı 9 Haziran 2022 tarihine kadar toplam 18 toplantı gerçekleştirmiştir.

Göç Kurulunun başlıca görevlerini aşağıdaki dört madde içinde toplayarak açıklamak mümkündür.

- 1- Milli göç strateji belgesinin hazırlanması.
- 2-Türkiye'nin göç yönetimine dair bir uyum strateji belgesi ve eylem planının hazırlanması hususlarının tartışılması, hazırlanması ve kabul edilmesi.
- 3- Göçmenlerin Türkiye'de ikamet edilmesine izin verilmesine dair hususlarda gerekli tüm düzenleme ve değişikliklerin yapılması.
- 4- Hazırlanan göç eylem planlarının kurul üyelerine ve devletin konu ile ilgili birimlerine sunulması.²⁸⁵

4.3.1.3. Toplu İkamet Alanları Olarak Geçici Barınma Merkezleri (Kamplar)

Suriye'de 2011 yılında Arap Baharı hareketiyle başlayan iç karışıklıkların kısa sürede bir iç savaşa dönüşmesi neticesinde ülkemize büyüklü küçüklü gruplar halinde gelmeye başlayan göçmenlerin barınmalarına yönelik olarak, sınır vilayetlerimizde "Geçici Barınma Merkezleri" olarak vasıflandırılan toplu ikamet alanları ve tesisleri kurulmaya başlanmıştır.

Göç hareketinin başladığı ilk yıllarda, özellikle de ilk iki yıl içinde (2011-2014), gerçekleştirilen bazı bireysel sığınmalar haricinde, kitlesel göç vasıtasıyla ülkemize giren göçmenlerin tamamı bu merkezlere yerleştirilerek barınmaları sağlanmıştır.

4.3.1.3.1. Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması ve İşletilmesi

²⁸⁵ <https://www.gov.goc.tr/goc-kurulu> erişim:15.11.2021.

Suriye’den gruplar halinde ülkemize giren göçmenler öncelik ve ivedilikle deprem ve sel gibi olağan üstü durumlarda kamplar ve çadır kentlerin kurulmasında organizasyon gücü ve tecrübesi olan Türk Kızılay’ının hudut vilayetlerimizde oluşturduğu çadır barınma merkezlerinde yerleştirilmişlerdir. Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis ve Osmaniye gibi sınır vilayetlerinde kurulan merkezler bu konudaki ilk örnekleri teşkil etmektedir. Daha sonra hem gelecek göçmen sayısının giderek artacağına anlaşılmaması, gelenlerin kalıcılığının uzun yıllara şamil olacağına öngörülmesi, Kızılay’ın mevcut çadır ve acil yaşam ekipmanlarının bu cesametteki bir göçmen topluluğunun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalabileceği, hem de tüm stokların göçmenlere tahsis edilmesinin ileride muhtemel deprem gibi bir felaket yaşanması halinde elde kullanılabilecek çadır ve malzeme kalmamasının yaratacağı olumsuzluklardan kaçınılması maksadıyla çadır kamplar yerine konteynerlerden müteşekkil barınma merkezlerinin inşasına başlanmıştır.

Başlangıcına Türk Kızılay’ı, AFAD, ilgili valiliklere bağlı sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, Türk silahlı kuvvetlerinin işbirliği ile kurulan bu geçici barınma merkezleri tamamen Türkiye’nin kendi imkânlarıyla inşa edilmiş olup, bu konuda tüm Dünya’ya örnek olabilecek nitelikteki merkezler niteliğindedirler.

Göç akımlarının ilk başladığı yıllarda Türkiye’nin Suriye sınırlarına yakın 10 ayrı vilayetinde tesis edilen 24 ayrı kampta 253.748 Suriyeli Göçmen barındırılmış olup, çok kısa sürede kamp sayısı 26’ya çıkmış toplam göçmen sayısı da 256.971’ e ulaşmıştır. Bu duruma göre; 24. Ocak 2016 senesinde Hatay’da bulunan 6 ayrı kampta 18.900, Gaziantep’te tesis edilen 5 adet kampta 42.763, Şanlıurfa’daki toplam 5 kampta 109.672, Kilis’te mukim 2 kampta 33.290, Adana’daki toplam 6 kampta 55.309, Adıyaman, Malatya, Mardin, Kahramanmaraş ve Osmaniye’de barındırılan göçmenlerle birlikte toplam göçmen sayısı 257.000 olarak tespit edilmiştir.²⁸⁶

²⁸⁶ AFAD Suriye Raporları, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25332/xfiles/13a-Suriyeli_Misafirlerimiz_Kardes_Topraklarında_2016_Turkce_.pdf erişim:22.12.2021.

Geçici barınma merkezlerinin ilk kuruluş aşamasında Başbakanlığa bağlı AFAD bu merkezlerin yönetilmesinden sorumlu olup, Türkiye bir buçuk yıl gibi kısa bir süre zarfında bu kampların kurulması ve yönetilmesine devlet, STK ve halkın bağışlarından oluşan ve yaklaşık olarak 15.milyar Amerikan Doları karşılığı olan bir meblağı harcamıştır. Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi'nin 2016 senesinde yayınladığı global insani yardım raporuna göre; Türkiye 2013, 2014 ve 2015 yıllarında Dünyadaki tüm ülkeler arasında kişi başına düşen gelire kıyasla göçmenlere en fazla yardımda bulunan ülke konumundadır.

Türkiye başlangıçta AFAD yönetiminde ve Kızılay'ın organizasyonu ile göçmenlere günde üç öğün sıcak yemek ve Sağlık Bakanlığı aracılığıyla temel sağlık hizmetleri sağlamıştır. Göçmenlerin zaruri harcamaları için kendilerine ödenen nakit miktarlarda ilk başlangıçta gerçekleştirilen yardımlar kapsamındadır. Yardım ve kamp yönetim giderlerinin giderek artmasının maddi külfetleri arttırmasının üzerine Türkiye 2012 yılında Birleşmiş Milletlerden katkı talebinde bulunmuş ve bu talep üzerine BM'' Dünya Gıda Programı'' çerçevesinde sıcak yemek masraflarına katkıda bulunmaya başlamış, ayrıca AFAD, DGP ve Kızılay işbirliği içinde başlatılan bir program çerçevesinde, göçmenlere dağıtılan elektronik gıda kartlarına o yılların koşullarında 50.TL gıda harcama katkısı miktarı yüklenmeye başlanılmıştır.

Birleşmiş Milletler vasıtası ile sağlanan bu maddi katkıya rağmen, Türkiye geçici barınma merkezlerinde ikametleri sağlanan Suriyeli göçmenlerin barınma masraflarının çok büyük bir kısmını tek başına karşılamaya devam etmiştir. Türkiye'nin sağladığı maddi katkılar önemli boyutlara ulaşırken, tüm dünya ülkelerinin BM ve uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla, bu büyük göç hadisesinde Türkiye'ye yaptıkları toplam katkı miktarı sadece 512 milyon Amerika Doları seviyesinde kalmıştır.²⁸⁷

²⁸⁷ Tahir Emre Gencer, Bekir Güzel, **Göç: Göçmenlerle Çalışma ve Sosyal Hizmet**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s.96.

İlk tesis edilen geçici barınma merkezlerinin (kampların) yönetilmesinde Türkiye'nin BM ile ortaklaşa tesis ettikleri idari programlar aşağıdaki gibidir.

- a. Beslenme ve temel gıda dağıtım programı (AFAD, KIZILAY ve BMDGP İşbirliği)
- b. Kamplarda aile içi şiddetin önlenmesi ve kanuni haklar konusunda bilgilendirme programı (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu UNFPA, AFAD, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İşbirliği)
- c. Çocuk dostu bölgeler kurulması programı (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, UNICEF İşbirliği)
- d. Yabancı öğrenci bilgi iletişim sistemi (YÖBİS) Kurulması Programı (AFAD, MEB, KIZILAY, AB FONLARI ve UNICEF İşbirliği)

4.3.1.3.1.1. Geçici Barınma Merkezlerinin Sayısı, Vilayetlere Göre Dağılımı, Barındırdıkları Göçmen Sayısı ve Özellikleri

Kısaca kamplar olarak da tabir edilen bu merkezlerin 2017 yılı itibariyle, vilayetlere göre dağılımı, göçmen sayısı ve cinslerine göre tasnifi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.11: Geçici Barınma Merkezlerinin Cinsleri, Barındırdıkları Göçmen Sayıları ve Bulundukları Vilayetler İtibariyle Dağılımı

Merkezin (Kampın) Adı	Vilayeti	Cinsi	Barınan Göçmen Sayısı
Altınözü	Hatay	Konteyner Kamp	8.062
Yayladağı	Hatay	Konteyner Kamp	3.746
Güveçci	Hatay	Çadır Kamp	2.753
Apaydın	Hatay	Konteyner Kamp	5.229
Ceylanpınar	Şanlıurfa	Çadır Kamp	21.176
Akçakale	Şanlıurfa	Çadır Kamp	31.598
Harran	Şanlıurfa	Konteyner Kamp	13.761
Viranşehir	Şanlıurfa	Çadır Kamp	15.157
Suruç	Şanlıurfa	Çadır Kamp	31.480

Islahiye	Gaziantep	Çadır Kamp	17.433
Karkamış	Gaziantep	Çadır Kamp	6.605
Nizip	Gaziantep	Çadır/konteyner Kamp	14.505
Öncüpınar	Kilis	Konteyner Kamp	15.735
Elbeyli	Kilis	Konteyner Kamp	20.341
Merkez	Kahramanmaraş	Konteyner Kamp	7.304
Cevdetiye	Osmaniye	Konteyner Kamp	9.625
Merkez	Adıyaman	Çadır Kamp	555
Sarıçam	Adana	Çadır Kamp	3.373
Midyat	Mardin	Çadır Kamp	6.500
Beydağı	Malatya	Konteyner Kamp	10.227

Kaynak: AFAD ve GİGM İstatistikleri

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere 10 ayrı vilayette çadır veya konteyner tarzı 21 ayrı kampta toplam olarak 256.879 Suriyeli göçmenin barındırılması sağlamış olup, bu sayılar zaman içinde yeni kamplar kurulması veyahut bazı kampların kapatılması veya birleştirilmesi nedeniyle değişikliğe uğramıştır. Örneğin; Mardin Midyat kampı 2016 yılında güvenlik nedeniyle boşaltılarak, burada barınan göçmenler başka kamplara nakledilmişlerdir.²⁸⁸

4.3.1.3.1.2. Geçici Barınma Merkezlerinde Geçici Şehir Geliştirme Programının(AKFEN) Başlatılması

Suriye Sınırına yakın muhtelif vilayetlerimizde kurulan çadır ve konteynerlerden oluşan kamplarda barınan Suriyeli göçmenlerin daha sağlıklı bir ortamda hayatlarını idame ettirmelerinin sağlanması, dünyanın çeşitli bölgelerinde mevcut mülteci kamplarındaki sefaletin bir başka örneğinin Türkiye’de de yaşanmaması ve bu hususta Dünya’ya bir örnek teşkil edilmesi ve kamp yönetiminde gerekli disiplin ve etkin kontrolün temininin sağlanması açılarından geçici barınma merkezlerinde AFAD

²⁸⁸

AFAD

Suriye

Raporları,

https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25332/xfiles/13aSuriyeli_Misafirlerimiz_Kardes_Topraklari_nda_2016_Turkce_.pdf erişim:24.12.2021.

tarafından ve AFAD'ın coğrafi haber alma sisteminin alt yapısı kullanılmak suretiyle bir geçici şehir geliştirme programı uygulamaya konulmuştur.²⁸⁹

Söz konusu bu program ile:

- ✓ Standart bir yönetim anlayışı ile kamplardaki idari sorunlara hızlı çareler üretme,
- ✓ Kamplara katılım ve kamplarda yaşama şartlarının standardizasyonun sağlanması,
- ✓ Kampların barındırma kapasiteleri ve kamp etkinliğine dair gerekli bilgilere süratli bir şekilde ulaşılmalarının sağlanması,
- ✓ Yurt içi ve yurt dışında sağlanan yardım malzemelerinin depolanması ve stok kontrollerinin etkinliğinin artırılması,
- ✓ Kampların elektronik ve dijital ortamda gözetim ve denetimlerinin gerçekleştirilmesi hususları amaçlanmaktadır.

Geçici barınma merkezlerinde (Kamplarda) GŞGP katkılarıyla gerçekleştirilen hizmetleri aşağıdaki maddeler halinde özetlemek mümkündür.

- 1) Suriyeli Göçmenlerin kimlik tespiti, vücut tarama ve sözlü mülakatlarının yapılması suretiyle kamplara kayıt yaptırmalarının gerçekleştirilmesi,
- 2) Göçmenlerin sağlık taramalarının ve tedavilerinin yapılması, (2015-2018 yılları arasında yaklaşık 180.000 göçmen hasta tedavi edilmiş, 2000 hastanın da ameliyatları gerçekleştirilmiştir.)
- 3) Göçmen çocuklarının düzenli olarak aşılanmalarının sağlanması,
- 4) Göçmenlerin meslek edinme ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik kurs ve eğitim kursları açılması ve göçmenlerin bu kurslara katılımlarının sağlanması,
- 5) Spor tesislerinin kurulması ve sportif faaliyetler tertip edilmesi,

²⁸⁹ Salih Tosun, "Bir Sosyal Politika Aracı Olarak AFAD", **HÖD Dergisi**, İstanbul, Cilt.6, Sayı.1, 2021, s.127-129.

- 6) Göçmenlerin kamplar dışında izin almak ve toplu halde bulunmak kaydı ile dolaşmalarının organize edilmesi,
- 7) Uygun pasaporta sahip bulunan göçmenlerin talepte bulunmaları halinde diğer İslam ülkelerine geçici veya kalıcı olarak gitmelerinin sağlanması,
- 8) Türk Kızılay'ının da katkı ve organizasyonunda göçmenlere günde üç öğün sıcak yemek dağıtılması hizmetinin gerçekleştirilmesi,
- 9) Kamp dâhilinde uygun yer ve mekânlara çay ve kahve makinaları ile su sebillerinin yerleştirilmesi,
- 10) İçme ve kullanma sularının, kuyu ve çeşmelerin sürekli dezenfekte edilmelerinin sağlanması ve kontrollerinin gerçekleştirilmesi,
- 11) Kamplara ulaşmayı sağlayan ana yollar ile kamp içi yolların asfaltlanması çalışmalarının yaptırılması,
- 12) Her konteyner ve çadıra elektrik getirilmesi ve çevre aydınlatmasının gerçekleştirilmesi,
- 13) Cami, mescit ve din hizmetleri personeli istihdamının sağlanması,
- 14) Okul, eğitim ve kültür merkezi, sağlık merkezleri vb. Tesislerin kurulması ve işletilmesi,
- 15) Kamplarda gerekli ve nitelikli temizlik personelinin istihdam edilmesi,
- 16) Kadın ve erkek güvenlik personelinin istihdam edilmesi,
- 17) Kamplarda yeterli sayıda sağlık ekipman, ambulans ile ambulans helikopter bulundurulması,
- 18) Göçmenlerin yurt içinde bulunan diğer kamplardaki yakınlarını ziyaret etmeleri veya yakınlarının kendilerini ziyaret etme imkânlarının sağlanması,
- 19) İnternet kullanımı imkânlarının sağlanmasıdır.²⁹⁰

4.3.1.3.2. Geçici Barınma Merkezlerinin Yönetiminin GİGM Devredilmesi, Bazı Merkezlerin Kapatılması veya Devredilmesi Suretiyle Sayılarının Azaltılması

Söz konusu bu merkezlerin, bir başka deyişle kampların Suriye'deki iç savaşın şiddetlenerek uzayacak olmasının anlaşılması, göçmen sayısının hiç tahmin edilemeyen ölçülerde devasa rakamlara ulaşması, göçmenlerin tamamının bu kamplarda barındırılmasını hemen hemen imkânsız hale getirmesinin yanı sıra küresel koşulların tetiklediği ekonomik zorlukların devletin bütçe imkanlarını giderek zorlamaya başlaması, bu merkezlerin faaliyetlerinde bazı kısıtlamalara gidilmesi zarureti getirmeye başlamıştır.

Göç yönetimi ve göçmenlerin çeşitli sorunlarının çözümü hususunda sosyal politikalar geliştirmek ve tatbik etmek amacıyla 2014 yılında kurulan GİGM'nün teşkilatlanmasını giderek yaygınlaştırması, göç yönetimi ve sosyal politika uygulamaları bakımından yeterli seviyede olduğunun kabul görmesi üzerine geçici barınma merkezlerinin sevk ve idare sorumluluğu 2018 senesinin Mart ayından itibaren AFAD'dan alınarak GİGM'e devredilmiştir.

Bu merkezlerin bazılarının kapatılması, bazılarının ise bir başka merkeze devredilmesinin daha ayrıntılı nedenlerini aşağıdaki maddeler halinde açıklamak mümkündür.

- a. Merkezlerin ilk tesis edildikleri tarih ve koşullarda sadece kısa süreli ve geçici bir çare olarak düşünüldükleri, bu yüzden de alt yapılarının ve fiziki özelliklerinin göçmenleri uzun vadeli ve kalıcı bir mesken gibi barındırmalarının mümkün olamayacağının net bir şekilde anlaşılmış olması.
- b. Merkezlerin yönetilmesinin geçen zaman içinde Devlet bütçesine giderek büyük bir külfet yüklemeye başlamaları.

- c. Avrupa Birliği başta olmak üzere uluslararası camianın maddi destek konusunda anlaşmalardan kaynaklanan söz ve taahhütlerini yerine getirmemesi veyahut eksik yerine getirmeleri.
- d. Küresel gelişmelerin tetiklediği İktisadi ve finansal kriz ve sıkıntıların, bu merkezlere daha fazla kaynak ayrılmasını zorlaştırması.
- e. Suriyeli göçmenlere sosyal politika çerçevesinde yapılan harcamaların kimi kişi ve çevrelerce yanlış algılamalara neden olmasıyla, yerel halkta infial ve tepkiye sebep vermesi neticesinde sosyal barışın zedelenme ihtimalinin ortaya çıkması.
- f. Türkiye'nin vergi gelirlerinin önemli bir kısmının Suriyeli göçmenlere ve onların geçici barınma merkezlerinin yönetilmesine ilişkin bir algı ve kanaatin toplumda giderek yaygın hale gelmesinin başlaması.
- g. Avrupa Birliği ile Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de barındırılmalarına imzalanan "Göç Mutabakatının" 8 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe girmesine rağmen, bu mutabakat ile taahhüt edilen 6 milyar Avronun Türkiye'ye gönderilmemesi.
- h. Toplumda Türkiye'nin uluslararası camia tarafından bu konuda desteklenmeyeceği kanaatinin giderek güçlenmeye başlaması.
- i. Ülkemizde uzun süreli kalacağı anlaşılan göçmenlerin Türk çalışma, sosyal ve kültürel entegrasyonlarının kamplarda sağlanmasının mümkün olamayacağı, en azında gecikeceği endişesinin hâkim olmaya başlaması.
- j. Kamplarda kalan Suriyeli işgücünün emek piyasasına katılımının daha güç olması.
- k. Göçmenlerin kamplarda Türk Dilini öğrenmelerinin daha uzun süre alması.
- l. Bazı kampların bölgede sürmekte olan terör hadiselerinden olumsuz etkilenmeleri.

Devlet tarafından Suriyeli göçmenlerin geçici olarak barınmalarının temin edilmesi için kurulup idari sorumlulukları daha sonra AFAD dan alınıp, GİGM verilen geçici barınma merkezlerinin yukarıda maddeler halinde açıklanan sebeplerle bazılarının

kapatılması bazılarının ise diğer merkezlerle birleştirilmesi suretiyle sayılarının zaman içinde azaltılması ile göçmenlerin bu merkezlerden ayrılıp, ülke içindeki çeşitli yerleşim birimlerine dağıtılmaları adeta bir hükümet politikası haline dönüşmüş olup, BMMYK bu hususta GİGM ne bir sefere mahsus olmak kaydı ile nakit bazlı ödeme ile destek vermektedir.

Devletin, kamp sayılarını ve kamplarda barınan göçmen sayısını azaltmak hususundaki gerekçelerinin yanı sıra, kamplarda ikamet eden göçmenlerinde bu tip barınma merkezlerinde uzun süreli kalmak arzusunda olmadıklarını söylemek doğru olacaktır. Gerçekten de Suriyeli göçmenler de, iç savaşın uzun yıllara yayılacağını idrak etmeleri, savaş sona erse dahi ülkelerindeki rejimin can güvenliklerini tehdit etmeye devam edeceğini düşünmeleri ve hayatlarını Suriye'ye çok daha güvenli, müreffeh ve demokratik bir ülke olan Türkiye'de devam ettirme arzusunda olmaları, ülkemizde Türk vatandaşları seviyesinde bir yaşam sürme arzularını teşvik etmektedir.

Suriyeli göçmenlerin geçici barınma merkezleri olan kamplardan ayrılmak istemelerinin temel gerekçelerini aşağıda belirtilen maddeler halinde açıklamak mümkündür.

- a. Kalabalık yapıya sahip göçmen ailelerin, kampların azami ölçüde dolu olması nedeniyle dar ve sıkışık mekânlarda yaşama zorunluluğu.
- b. Göçmenlerin aile bağlarını güçlendirme ve maddi imkânlarını geliştirebilme fırsatlarının şehirlerde daha mümkün olabilmesi.
- c. Yurt içinde daha fazla ve özgür olarak (bazı koşullar ve izin alma zorunluluğunun bulunmasına rağmen) hareket imkânlarının mümkün olabilmesi.
- d. Kendilerine ait işyerleri kurabilme imkânlarının fazlalığı.
- e. Maddi durumu iyi düzeyde bulunanların konut satın alabilme imkân ve arzuları.

- f. Birçok göçmenin savaş sonrası ülkelerine dönmeyip, TC vatandaşlığına geçmek istemeleri ve bu isteğin şehirlerde yaşamakla daha fazla mümkün olabileceğine inanmaları.

Gerek devletin, gerekse geçici barınma merkezlerinde ikamet eden göçmenlerin yukarıda ayrı ayrı açıklanan gerekçelerle kampların sayısının azaltılması ve kamplarda yaşayan göçmenlere GİGM yönetim ve denetiminde Türkiye sathındaki il ve ilçelere yerleşme serbestisi sağlanması neticesinde, gerek kamp sayıları, gerekse kamplarda barınan göçmen sayıları itibariyle, bu merkezlerin kuruldukları ilk yıllara göre önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

Geçici barınma merkezlerinin (kampların) son yıllar itibariyle genel durumları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 4.12: Geçici Barınma Merkezlerinin Yıllar İtibariyle Genel Durumu

GBM adı	İli	Cinsi	Barındırdığı Göçmen Sayısı	
			2021	2022
Altınözü	Hatay	Konteyner	2.559	2.429
Yayladağı	Hatay	Konteyner	3.469	3.301
Apaydın	Hatay	Konteyner	2.906	2.486
Sarıçam	Adana	Konteyner	19.263	16.575
Cevdetiye	Osmaniye	Konteyner	9.073	8.154
Elbeyli/Beşiriyi	Kilis	Konteyner	8.431	8.199
7-Merkez	Kahramanmaraş	Konteyner	10.271	9.592
Toplam:			55.972	50.736

Kaynak: GİB Göç Raporları 2021 ve 2022.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün periyodik olarak hazırlayıp, yayınladığı göç raporları esas alınarak hazırlanan yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Suriye'den göçmen akınlarının İlk başladığı yıllarda Türkiye'nin 10 ayrı vilayetinde toplam 26 ayrı

GBM de yaklaşık 300.000 Suriyeli göçmen barındırılmakta iken, özellikle 2018 yılından itibaren yukarıda detaylı olarak açıklanan sebeplerden dolayı bu sayılar; 5 vilayet,7 merkezde toplam 50.736 göçmene kadar düşmüştür. Yukarıdaki tablonun incelenmesiyle ortaya çıkan bir başka hususun da; mevcut geçici barınma merkezlerinin tamamının nispeten daha fazla konfora sahip konteyner tipi barınaklardan müteşekkil olup, merkezlerde hiç çadır tipi barınak kalmamış olmasıdır.

4.3.2. Suriyeli Göçmenlerin Bireysel Barınmalarının Sağlanması

Türkiye'nin özellikle 2018 senesinden itibaren gerek Suriye iç savaşı, gerekse yurt içi siyaset ve ekonomideki gelişmeler neticesinde, Suriyeli göçmenlerin geçici barındırma merkezlerinde topluca ikamet ettirilmeleri politikalarından vaz geçerek, göçmenlerin GİGM plan, koordinasyon ve yönetiminde, yurt içinde muhtelif vilayetlerde ikamet etmelerine izin veren bir barındırma politikası geliştirme ve uygulamasına başlamıştır. Zaman zarfında çeşitli mahzurlarının ortaya çıkması ve bu yüzden de pek çok eleştiriye maruz kalan bu politikanın uygulanmasına halen devam edilmektedir.

Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan göçmenler, kayıt altına alınmak suretiyle ülkemize gelmeleri durumunda “Geçici Koruma Kapsamında Olanlar” (sayıları yeni gelenler, geriye dönenler ve geri gönderilenler ile sürekli değişmekle birlikte, GİGM resmi rakamlarına göre yaklaşık olarak 3.650.000) veyahut yasa dışı yollarla ve kaçak olarak, kayıt altına alınmadan girip, “ Geçici Koruma Altında Olmayanlar” (sayılarını tam olarak bilmek mümkün olmamakla birlikte, konu üzerinde çalışan kişi ve kuruluşların tahmini ortalama rakamları 500 ile 800 bin kişi arasındadır) olmak üzere ortalama 4.2 milyon Suriyeli göçmen Türkiye'nin her vilayetine dağılmış olarak ikamet etmektedirler.

4.3.2.1. İkamet İzni Almak Suretiyle Bireysel Barınma

Türkiye'de göçmen olarak bulunan Suriyelilerin büyük çoğunluğu Geçici koruma kapsamında GİGM nezdinde kayıtlı oldukları illerdeki adreslerinde ikamet etmek

suretiyle barındırılmaları sağlanırken, toplam sayılarına oranla küçük bir bölümü ise ikamet izni almak kaydı ile tüm yurt sathında barındırılmaktadır.

4.3.2.1.1. İkamet İzni Tanımı, Çeşitleri ve Kanuni Alt Yapısı

Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de muayyen bir sürede ve mahalde yerleşik hayat sürmelerine ikamet etme, bu hakkı elde etmelerin yönelik olarak belirli usul ve esaslar dairinde elde edilen belgeye ise; ikamet izin belgesi denilmektedir.

Türkiye’de vize almak veya vizeden muaf olmak suretiyle elde edilen kalış süresinin üzerinde bir süre talep edilmesi durumunda ya da 90 günden fazla kalınmasının icap ettiği durumlarda ikamet izni alınması mecburidir. Uygun bir pasaport veya muadili bir belge sahibi kişinin bizzat talep etmesi neticesinde en geç 60 gün zarfında bu izinler verilebilmekte ya da reddedilmektedir.

Türkiye’de ikamet iznine hak kazanıp, kendilerine ikamet izin belgesi veya kimliği (11 Nisan 2014 tarihine kadar “İkamet Tezkeresi”, bu tarihten itibaren formatı yeniden düzenlenmiş olarak “İkamet İzin Belgesi”) verilen Suriyeli göçmenlerin, bu izin ve belge ile aynı zamanda Türkiye’de sınırsız ikamet edebilme ve TC vatandaşlığına geçebilme hakkına da sahip olabilecekleri düşünülmemelidir.

Ülkemizde çalışma izni veyahut çalışma izni muafiyeti elde etmiş yabancı ve göçmenlerin, bu izinlerin aynı zamanda ikamet izni vasfında olmaları sebebiyle ayrıca ikamet izni almaları gerekmemektedir.

Türkiye’de mevcut bulunan mevzuat çerçevesinde mevcut bulunan ikamet izni türleri aşağıdaki gibidir.²⁹¹

- ✓ Uzun dönem ikamet izni
- ✓ Kısa dönem ikamet izni

²⁹¹ GİGM 2018 Yılı Faaliyet raporu

- ✓ İnsani ikamet izni
- ✓ İnsan ticareti kaçakçılığı ve mağduru ikamet izni
- ✓ Aile ikamet izni
- ✓ Öğrenci ikamet izni

Türkiye’de bulunan yabancı ve göçmenlere verilen ikamet izinlerinin türlerine göre ve 25 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla dağılımı aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir.

Tablo 4.13: Göçmen ve Yabancılar Verilen İkamet İzinlerinin Türlerine Göre Dağılımı

İkamet İzninin Türü	İkamet izni Verilen Yabancı/Göçmen Sayısı
Kısa Dönem İkamet İzni	1.007.417
Öğrenci İkamet İzni	127.426
Aile İkamet İzni	97.011
Diğer (Uzun Dönem, İnsan Tic. Mağduru ve İnsani İkamet İzinleri)	167.179
TOPLAM	3.399.033

Kaynak: GİB 2022 Yılı İstatistikleri

Yukarıdaki tabloda belirtilen rakamların bize anlattığı hususun; Türkiye’nin kendisine yönelik göç akımları ile ülkede barındırdığı göçmenleri, kaynağını 1951 Cenevre anlaşmasını imzalarken koyduğu

Coğrafi kısıtlama şerhinden alan ve hangi neden ve koşullarla ülkeye gelirse gelsinler, ülkede kısa süreli kalacak ve geçici misafirler olarak kabul ettiğini temel alan bir göç politikası ve göç yönetimini tercih ettiğini göstermesidir.

Suriyeli göçmenlere (diğer göçmenlerin veya yabancıların yanı sıra) hak etmeleri halinde tanınan ikamet izinleri kaynağını aşağıda belirtilen uluslararası ve ulusal

mevzuatın ilgili hükümlerinden sağlamaktadır. Konu ile ilgili mevzuat aşağıda sıralandığı gibidir.

- a. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanıp, 10. Aralık 1948 tarihinde Paris’te gerçekleştirilen toplantıdan sonra yürürlüğe giren 30 maddelik Beyannamenin 13. maddesine göre; herkes her devletin sınırları içinde seyahat ve ikamet etme hakkına sahiptir.
- b. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: Anayasamızın 23. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen hüküm gereğince herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Anayasa’da herkes denilmek suretiyle sadece ülkede yaşayan Türk vatandaşları değil, tüm yabancıların da (dolayısıyla göçmenler de) kastedildiği anlaşılabılır.
- c. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu: Türkiye girmek isteyen yabancıların ve Türkiye’den çıkmak isteyen TC vatandaşlarının her türlü pasaport işlemlerini düzenleyen Kanun 15 Temmuz 1950 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- d. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun: Pasaport Kanunu ile aynı tarihte çıkarılan bu yasa ile göçmenlerin Türkiye’de ikamet etme şart, yükümlük ve sorumlulukları düzenlenmiştir.
- e. 5543 sayılı İskân Kanunu: Göçmenlerin fiziksel olarak yerleştirilmelerini ve bu hususlarda gerekli hak ve sorumluluklarını düzenleyen ve ilk olarak 1934 tarih ve 2510 sayı ile çıkarılan bu yasa, daha sonra bazı yeni düzenlemelerle 19 Eylül 2006 tarihinde kanunlaştırılmıştır.
- f. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu: Göçmenlerin Türkiye’de ikamet etmelerine yönelik en son ve kapsamlı yasal düzenleme olup, 04 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- g. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu: Özellikle vasıflı işgücüne haiz yabancıların ve tabi göçmenlerin mesleki tecrübe, bilgi ve becerilerinden ülke olarak istifade etmek amacıyla bu tip işgücün Türkiye’de istihdam ve ikamet edilmesi şart ve şekillerini belirlemek gayesiyle 13 Ağustos 2016 tarihinde yürürlüğe konulmuştur.

4.3.2.1.2. Türkiye’de GİGM/GİB Tarafından İkamet Etme İzni Verilen Yabancıların Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Türkiye’den İkamet izni talep eden yabancı ve göçmenlerin taleplerinin toplanması, incelenmesi ve olumlu karşılanması halinde ise kabulü; GİGM kurulmadan önce Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesi tarafından, 11.04.2013 tarihinde GİGM kurulmasından sonra ise bu müdürlük tarafından yapılmaya başlanmıştır.²⁹²

Göçmen ikamet izinlerinin yıllar ve göçmen sayılarına göre sırasıyla dağılımı aşağıdaki tabloda gösterildiği üzeredir.²⁹³

Tablo 4.14: İkamet İzni Verilen Yabancı ve Göçmenlerin Yıllar İtibariyle Sayıları

Yıl	İkamet İzni Alan Yabancı/Göçmen Sayısı
2005	178.964
2006	200.058
2007	225.208
2008	174.926
2009	163.326
2010	182.361
2011	234.268
2012	321.548
2013	313.692
2014	379.804
2015	422.985
2016	462.127
2020	886.653
2021	1.244.799

Kaynak: Bölgesel Göç Profili ve Bölgesel Değerlendirme Raporu (TRC1 Bölgesi)

²⁹² <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/goc-idaresi-kuruldu-yabanciler-dairesi-tarih-oldu/162156> erişim: 18.08.2022.

²⁹³ <https://www.ika.org.tr/assets/upload/dosyalar/trc1-bolgesi-goc-profil-i-ve-bolgesel-degerlendirme-raporu.pdf> erişim: 18.08.2022.

Yukarıda yıllar itibariyle Türkiye’de çeşitli gerekçelerle ikamet izni alan ya da verilen göçmen sayılarının verildiği tablodan da anlaşılaçağı üzere, birkaç müstesna yıl haricinde, düzenli bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durumun; geçici koruma altında ülkemizde misafir kabul edilen Suriyeli göçmenlerin bir kısmının aynı zamanda ikamet izni almalarının da gerçekleşmesi ve bu durumun her geçen yıl artarak devam etmesi ve genel itibariyle de Türkiye’nin giderek göçmenlerin batı ülkelerine ulaşmada kullandıkları transit bir göç ülkesi olmaktan çıkarak, hızla hedef ülke haline gelmeye başlamasından

Türkiye’de İkamet İzni alan yabancılar içinde Suriyeli göçmenlere yıllar itibariyle verilen ikamet izinleri ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.²⁹⁴

Tablo 4.15: Suriyeli Göçmenlere Verilen İkamet İzinleri

Yıllar	Göçmen Sayısı
2017	65.348
2018	99.643
2019	117.579

Kaynak: Bölgesel Göç Profili ve Bölgesel Değerlendirme Raporu(TRC1 Bölgesi)

Yukarıdaki tablodan da anlaşılaçağı üzere Türkiye’de bulunan tüm göçmenlere verilen ikamet izinlerinde görülen artış eğiliminin Suriyeli göçmenler için de söz konusu olduğu ve üstelik bu oranının yıllar içinde belirgin bir artış göstermiş olmasıdır.

4.3.2.1.3. Türkiye’de GİGM/GİB Tarafından İkamet Etme İzni Verilen Yabancıların Ülke Vatandaşlığına Göre Dağılımı.

²⁹⁴ ika.org.tr/assets/upload/dosyalar/trc1-bolgesi-goc-profil-i-ve-bolgesel-degerlendirme-raporu.pdf
erişim:24.08.2022.

Türkiye’de Suriyeli göçmenler dışında GİGM/GİB tarafından birçok ülke vatandaşlarına da ikamet izni verilmektedir. Hangi ülke vatandaşlarına ne kadar ikamet izni verildiğine dair dağılım 25 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.16: Ülke Vatandaşlığı Temelinde İkamet İzni Alan Göçmen/Yabancı Sayısı

Ülke Vatandaşlığı	İkamet İzni Alan Yabancı/göçmen Sayısı
Irak	148.258
Türkmenistan	118.999
Suriye	107.684
Rusya	106.891
İran	103.616
Azerbaycan	70.376
Özbekistan	70.301
Afganistan	54.082
Kazakistan	45.879
Ukrayna	43.499
Diğer	529.449

Kaynak: GİB 2020 Yılı İstatistikleri

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Suriyeli göçmenler Türkiye’de en fazla ikamet izni alan ülke vatandaşlarının başında gelmektedirler. Önümüzdeki yıllar içinde, mevcut gelişmeleri seyrinden de kolayca tahmin edilebileceği gibi tablodaki ilk sırayı Suriye vatandaşlarının alacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

4.3.2.1.4. Suriyeli Göçmenlere GİGM/GİB Tarafından Verilen İkamet İzinlerinin Türlerine Göre Dağılımı

Türkiye’de Suriye’deki iç kargaşa ve çatışmalar nedeniyle göç edip, Ülkemizde GKA bulunan ya da başta eğitim olmak üzere farklı nedenlerden dolayı Suriye’den gelerek ikamet izni başvurusunda bulunan Suriye vatandaşlarına, başvurularının olumlu karşılanması durumunda, kendilerine ikamet izni ve belgesi verilmektedir. Başvuru, izin alma ve verilen iznin denetlenmesi sürecinin GİGM tarafından gerçekleştirildiği bu sosyal hizmet neticesinde söz konusu izne hak kazanan Suriyeli vatandaşlar ve göçmenlerin hangi tür ikamet iznine tabi oldukları rakamlar ve 25 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4.17: Suriyeli Vatandaş ve Göçmenlerin Sahip Oldukları İkamet İzinlerinin Türlerine Göre Dağılımı

İzin Türü	Suriyeli Vatandaş/Göçmen Sayısı
Kısa Dönem İkamet İzni	90.695
Öğrenci İkamet İzni	6.352
Aile İkamet İzni	3.249
Toplam	100.196

Kaynak: GİB İstatistikleri

Yukarıdaki tabloda verilen rakamları yorumlamak gerektiğinde; elde ettiğimiz sonuç Türkiye’de ikamet izni almak suretiyle barınan Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun kısa süreli ikamet iznine (azami olarak 2 sene) tabi olmak kaydıyla barındıklarıdır. GKA statüsünde barınmanın doğal bir sonucu olarak görülebilecek bu duruma göre; Suriyeli göçmenler, Irak vatandaşları (135.264 kişi) ve Türkmenistan Vatandaşlarından (97.713 kişi) sonra 3.sırada yer almaktadırlar.

Öğrenci ikamet izinleri açısından ise, bu izne sahip Suriye vatandaşları ve göçmenlerinin Azerbaycan (16.647 kişi), İran (10.990 kişi), Türkmenistan (8.463 kişi), Irak (7.816 kişi) ve Somali’den (7.408 kişi) sonra 6.sırada yer almalarıdır. Bu durum Suriyeli göçmenlerin genellikle eğitimsiz ve/veya öncelikli olarak çalışmaya ihtiyaç

gösteren bir sosyolojik yapıda olduklarının ifadesidir. Ancak zaman içinde geçici korumanın uzaması halinde, Türkiye’de dünyaya gelip, halen orta öğrenim yaşındaki nüfusun, bu sıralamayı önemli ölçüde değiştirmesi kuvvetli bir ihtimal dâhilinde gözükmemektedir.

4.3.2.1.5. Suriyeli Göçmenlere İkamet İzinleri Verilmesinde GİGM/GİB tarafından Uygulanan Elektronik Yöntemler

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, daha sonra yeniden yapılanmasıyla birlikte Göç İdaresi Başkanlığı, göç yönetimi konusunda göçmenlere çeşitli kolaylıklar sağlamak ve işlemlerini hızlandırmak amacıyla çağdaş elektronik servisleri hizmete almış ve bu tür hizmetlerini sürekli olarak geliştirmeye devam etmektedir. Bu hizmet ve yöntemlerden önemli olan iki tanesi, göçmenlerin ikamet izni işlemlerinde de yaygın olarak kullanılmaktadır.

a)-E-İkamet Yöntemi: Bu Yöntem, Elektronik ortamda ikamet izin başvurularının yapılabilmesi, başvurunun takip edilebilmesi ve sonuçlandırılabilmesi açılarından, başvuru sahibine, Göç İdaresi Müdürlüklerine bizzat gelmeden işlem yapma kolaylıkları sağlamakta, kendileri için çok değerli olan masraf ve zaman tasarrufunu gerçekleştirmelerine yol açmaktadır. GİGM tarafından 18.05.2015 tarihinde uygulanmasına başlatılan bu yöntem ile başvuru sahibi göçmene aynı zamanda, başvurusu neticelene kadar Türkiye’de kanuni olarak kalma hakkı tanınmaktadır. (Ülkeye girmek veyahut çıkmak istenmesi hallerinde ise Müdürlüklerde bizzat bulunulması zaruridir.) Göçmenlerin elektronik ortamda gerçekleştirdikleri başvuruların neticeleri ve şayet başvuru kabul edilmiş ise, ikamet izin belgeleri, Göç İdaresi Müdürlüklerinde kayıtlı bulunan adreslerine PTT Kargo vasıtasıyla gönderilmektedir.

Bu Yöntem sağladığı kolaylıklar nedeniyle göçmenler nezdinde büyük bir rağbet görmüş, 2015 yılı itibariyle sonuçlandırılan başvuru sayısı 370.309, 2016

senesinde 490.799 iken, bu sayı 2022 senesi itibariyle 3.kat artarak yaklaşık 1.302 kişiye ulaşmıştır.²⁹⁵

- b) Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER): Eski Adı157 Çağrı merkezi olan YİMER, yönetiminin 20. Ağustos 2015 tarihinden geçerli olmak üzere GİGM tarafından şimdiki adı ile birlikte yönetilmeye başlanmıştır. İlk kurulduğu yıllarda sadece 4 lisan (Türkçe, İngilizce, Arapça ve Rusça) kullanılarak idare edilen bu merkez 01. Nisan 2016 tarihinden itibaren mevcut lisan sayısına Almanca, Farsça ve Urduca'yı da ekleyerek, tam 7 lisan ile göçmenlere; ikamet izni verilmesinin yanı sıra, vize işlemleri, uluslararası koruma ve geçici koruma konularında da hizmetler sunmaktadır. Göçmenler tarafından oldukça yoğun kullanılan söz konusu bu merkeze 2022 yılının Ağustos ayı itibarıyla yapılan toplam görüşme sayısı 14.779.806 ulaşmış bulunmaktadır. Sadece 2022 Ağustos ayı görüşme sayısı 3.704 dür.²⁹⁶

Konularına göre kullanılma oranları hakkında bir fikir verebilmesi bakımından YİMER'in 2015 ve 2016 seneleri itibariyle Suriyeli göçmenlerce kullanılma oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²⁹⁵ e-ikamet-Göç İdare, <https://e-ikamet.goc.gov.tr> erişim:26.12.2021.

²⁹⁶ <https://yimer.gov.tr> erişim: 26.12.2021.

Tablo 4.18: YİMER'in Suriyeli Göçmenlerce Konuları İtibariyle Kullanılma Oranları

Konu	2015 (%)	2016 (%)
İkamet İzni	75	77
Geçici Koruma	14	15
Vize	6	4
Diğer	5	4

Kaynak: GİGM 2016, 2016 Göç Raporları

Tablodan da anlaşılacağı gibi; YİMER en fazla Suriyeli göçmenlerin barınma sorunlarının çözümüne ilişkin olarak kullanılmaktadır.

YİMER vasıtasıyla gerçekleştirilen iletişimin kullanılan lisanlar açısından analizini yapmak gerekirse, en fazla kullanılan lisanın yüzde 64 oranıyla Türkçe olduğu görülmektedir. Bu durum Suriyeli göçmenlerin hızlı bir biçimde Türkçe öğrendikleri ya da görüşmelerde aracı kullandıkları anlamına gelmektedir. Türkçeyi yüzde 27 oranıyla Arapça ve yüzde 1 oranıyla İngilizce takip etmektedir.²⁹⁷

4.3.2.2. Suriyeli Göçmenlerin Vilayetlere Dağıtılması Suretiyle Bireysel Barındırılmalarının Sağlanması

Suriyeli göçmenlerin ülkemizde GBM de toplu olarak barındırılmaları dışında, bireysel olarak barınmalarının sağlanmasına yönelik olarak, ikamet izni verilmesinin dışında ikinci bir yöntem de; GİGM kontrol ve denetiminde, göçmenlerin ülke sathına dağıtılmasıdır.

4.3.2.2.1. Suriyeli Göçmenlerin Vilayetlere Göre Dağılımı

Suriyeli Göçmenlerin kayıtlı bulundukları vilayetler itibarıyla dağılımı(Kayıt dışı göçmenler hariç tutulmak üzere) aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²⁹⁷ GİGM 2015 Göç Raporu, s.184.

Tablo 4.19: Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’de Barınmakta Oldukları İllere göre Dağılımı(2019 itibariyle)

İL SIRA	ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİNDAĞILIMI 18.07.2019 ALFABETİK)								
	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.634.378	82.003.882	4,43%		TOPLAM	3.634.378	82.003.882	4,43%
1	ADANA	241.048	2.220.125	10,86%	42	KAHRAMANMARAŞ	89.627	1.144.851	7,83%
2	ADIYAMAN	25.082	624.513	4,02%	43	KARABÜK	847	248.014	0,34%
3	AFYON	7.194	725.568	0,99%	44	KARAMAN	762	251.913	0,30%
4	AĞRI	1.042	539.657	0,19%	45	KARS	171	288.878	0,06%
5	AKSARAY	2.969	412.172	0,72%	46	KASTAMONU	2.096	383.373	0,55%
6	AMASYA	729	337.508	0,22%	47	KAYSERİ	78.612	1.389.680	5,66%
7	ANKARA	92.838	5.503.985	1,69%	48	KIRIKKALE	1.545	286.602	0,54%
8	ANTALYA	1.775	2.426.356	0,07%	49	KIRKLARELİ	2.716	360.860	0,75%
9	ARDAHAN	121	98.907	0,12%	50	KIRŞEHİR	1.375	241.868	0,57%
10	ARTVİN	35	174.010	0,02%	51	KİLİS	115.938	142.541	81,34%
11	AYDIN	7.948	1.097.746	0,72%	52	KOCAELİ	57.469	1.906.391	3,01%
12	BALIKESİR	4.529	1.226.575	0,37%	53	KONYA	107.954	2.205.609	4,89%
13	BARTIN	133	198.999	0,07%	54	KÜTAHYA	837	577.941	0,14%
14	BATMAN	22.535	599.103	3,76%	55	MALATYA	30.071	797.036	3,77%
15	BAYBURT	25	82.274	0,03%	56	MANİSA	14.370	1.429.643	1,01%
16	BİLECİK	596	223.448	0,27%	57	MARDİN	87.292	829.195	10,53%
17	BİNGÖL	1.052	281.205	0,37%	58	MERSİN	201.425	1.814.468	11,10%
18	BİTLİS	1.006	349.396	0,29%	59	MUĞLA	14.950	967.487	1,55%
19	BOLU	2.485	311.810	0,80%	60	MUŞ	1.408	407.992	0,35%
20	BURDUR	8.582	269.926	3,18%	61	NEVŞEHİR	9.684	298.339	3,25%
21	BURSA	174.348	2.994.521	5,82%	62	NİĞDE	4.616	366.707	1,27%
22	ÇANAKKALE	6.096	540.662	1,13%	63	ORDU	668	771.932	0,09%
23	ÇANKIRI	545	216.362	0,25%	64	OSMANİYE	49.472	534.415	9,26%
24	ÇORUM	2.629	536.483	0,49%	65	RİZE	922	348.608	0,26%
25	DENİZLİ	12.504	1.027.782	1,22%	66	SAKARYA	15.966	1.010.700	1,58%
26	DIYARBAKIR	33.334	1.732.396	1,92%	67	SAMSUN	5.843	1.335.716	0,44%
27	DÜZCE	1.827	387.844	0,47%	68	SİİRT	4.109	331.670	1,24%
28	EDİRNE	1.008	411.528	0,24%	69	SİNOP	142	219.733	0,06%
29	ELAZIĞ	13.740	595.638	2,31%	70	SİVAS	4.079	646.608	0,63%
30	ERZİNCAN	100	236.034	0,04%	71	ŞANLIURFA	430.359	2.035.809	21,14%
31	ERZURUM	1.164	767.848	0,15%	72	ŞİRNAK	15.011	524.190	2,86%
32	ESKİŞEHİR	4.759	871.187	0,55%	73	TEKİRDAĞ	14.338	1.029.927	1,39%
33	GAZİANTEP	444.167	2.028.563	21,90%	74	TOKAT	1.006	612.646	0,16%
34	GİRESUN	162	453.912	0,04%	75	TRABZON	3.215	807.903	0,40%
35	GÜMÜŞHANE	116	162.748	0,07%	76	TUNCELİ	56	88.198	0,06%
36	HAKKARİ	5.325	286.470	1,86%	77	UŞAK	2.329	367.514	0,63%
37	HATAY	429.914	1.609.856	26,71%	78	VAN	2.128	1.123.784	0,19%
38	IĞDIR	86	197.456	0,04%	79	YALOVA	3.755	262.234	1,43%
39	ISPARTA	6.651	441.412	1,51%	80	YOZGAT	4.471	424.981	1,05%
40	İSTANBUL	547.485	15.067.724	3,63%	81	ZONGULDAK	588	599.698	0,10%
41	İZMİR	144.472	4.320.519	3,34%					

Kaynak: GİGM İstatistikleri

Yukarıdaki tablodan; göçmenlerin ülkemizin her vilayetine dağıldıkları, Türkiye’de Suriyeli göçmenin bulunmadığı tek bir vilayet bile kalmadığı, dolayısıyla da tüm ülke vatandaşlarının bilgi sahibi olmalarının yanı sıra, bu büyük göç vakıasını kira ve konut fiyatları gibi sosyal ve ekonomik sonuçları ile bizzat yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Dağıtım Suriyeli göçmenlerin vilayetlere dağıtılmasında GİGM/GİB nezdinde mevcut bir planı ve prensiplerine, başkanlığın yayınladığı göç raporları ve yıllık faaliyet raporlarında rastlanılmamakta, dağıtım işleminin her il bazında ve valiliklerce günlük olarak ve günün koşulları göz önünde bulundurularak gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin bireysel olarak ve bazı katkı ve yardımlar dışında büyük ölçüde kendi maddi imkânlarıyla barınma ihtiyaçlarının giderildiği bu büyük dağıtım işleminin hem göçmenlere hem de yerel halka konut kirama ile ilgili bazı sorunlar yaşattığı ve yaşanmakta olan iktisadi gerçeklerle birlikte artarak yaşatacağı anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki tablodan anlaşılabacak diğer önemli bir husus da; en fazla Suriyeli göçmen barındıran ilin İstanbul (25 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla) 2019 tarihli tablodaki rakama 2.303 kişi eklenerek, kayıt dışı olanlar hariç toplam 549.788 kişiye ulaşılmıştır, en az Suriyeli barındıran ilin ise Artvin (2022 yılında toplam sayı 34 kişi artışla 69 kişi olmuştur) olmasıdır.

4.3.2.2.2. Suriyeli Göçmenlerin En Fazla Barındırıldıkları On Vilayet İtibariyle Dağılımları

Yukarıda açıklama ve yorumu yapılan tablodan da anlaşılabacağı üzere; barınmak üzere ülkemizin tüm vilayetlerine dağılmış bulunan Suriyeli göçmenlerin toplam sayısının yüzde aşağıdaki tabloda belirtilen vilayetlerde ikamet etmektedirler

Tablo 4.20: Suriyeli Göçmenlerin En Fazla Barındıkları On Vilayete Göre Dağılımı

Vilayet	Yıl		
	2017	2019	Fark
İstanbul	511.308	547.485	+36.177
Ş. Urfa	445.584	430.359	-15.225
Hatay	416.598	429.914	+429.914
G. Antep	341.649	430.359	+430.359
Mersin	166.332	261.425	+95.093
Adana	165.029	241.148	+76.120
Kilis	128.306	115.938	-12.368
Bursa	123.376	174.348	+50.972
İzmir	117.434	144.472	+27.038
K. Maraş	95.431	89.627	-5.804
TOPLAM	2.511.046	2.878.883	+367.837

Kaynak: GİGM İstatistikleri

Suriyeli göçmenlerin kayıtlı bulunmak kaydıyla en fazla barındıkları 10 vilayetin 2017 ve 2019 yılları itibarıyla mukayeseli olarak gösterildiği bu tablodan da anlaşılabacağı üzere en kalabalık Suriyeli göçmen barındıran vilayetimiz çalışma, eğitim, ticaret, STK çokluğu ve sağladıkları destekler ve Avrupa'ya yakınlık gibi pek çok faktöre sahip olmasından dolayı doğal olarak İstanbul'dur. İstanbul adeta Şam ve Halep'ten sonra en büyük Suriye şehri haline dönüşmüştür. Bu duruma göre; GİGM/GİB da gerek teşkilatlanma ve gerekse gerçekleştirdiği sosyal politika uygulamalarının en yoğun olduğu ilimiz de İstanbul olmaktadır.

Tabloda dikkat çeken bir diğer husus 3 vilayet (Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Kilis) dışındaki bütün vilayetlerde Türkiye'deki artış eğilimine paralel olarak, göçmen sayısının da artmış olmasıdır. Suriye ve bölgedeki gelişmelerden, rakamlar değişse dahi bu trendin devam etmekte olduğunu kolaylıkla tahmin etmek mümkündür.

4.3.2.2.3. Suriyeli Göçmenlerin Vilayet Nüfus Oranlarına Göre Dağılımı

Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki vilayetlere dağılımından ziyade, vilayet nüfus oranlarına göre dağılımı çok daha büyük bir anlam ifade etmektedir. Zira bu dağılım demografik ve sosyolojik yapının ne ölçüde değiştiği konusunda fikir vermektedir. Söz konusu dağılıma ilişkin tablo aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4.21: Suriyeli Göçmenlerin Vilayetler İtibariyle Nüfus Yoğunlukları

Vilayet	Oran(%)
Kilis	80.00
Hatay	26.60
Şanlıurfa	21.70
Gaziantep	21.20
Mersin	11.10
Adana	10.60
Mardin	10.50
Osmaniye	9.10
Kahramanmaraş	7.50
Bursa	5.60
Kayseri	5.50
Konya	4.80
İstanbul	3.60
İzmir	3.30

Kaynak: GİGM İstatistikleri

Suriyeli Göçmenlerin barındırıldıkları vilayetlerdeki yerel halka oranla yoğunluklarının gösterildiği yukarıdaki tablo, en fazla bulundukları 10 vilayetin belirtildiği bir önceki tablodan bir hayli değişik bir yapıyı ifade etmektedir. Şöyle ki;

büyük bir Suriyeli nüfusu barındıran İstanbul, tüm nüfusuna oranla barındırdığı Suriyeli göçmen açısından bu tabloda en alt sıradadır. İzmir ili içinde aynı durum söz konusudur.

Aynı bakış açısıyla, bir önceki tabloda 7. sırada bulunan Kilis ise yoğunluk açısından 1. sırada bulunmaktadır. Nüfusunun yüzde sekseninin Suriyeli göçmenlerden oluşarak bir Türk şehri olmaktan çıkarak, adeta bir Suriye şehrine dönüşmesinin orta ve uzun vadede ekonomik, siyasi, sosyolojik ve doğal olarak sosyal politika sorunlarına yol açacağını söylemek her halde yanlış olmayacaktır.

Demografi üzerinde çalışan bilim insanları, nüfus yapısının özelliklerinin sosyolojik etki ve sonuçlarını açıklamaya çalışırken, bir bölge veya şehirdeki rakama dayalı nüfus yapısından çok, orana dayalı nüfus yapısının çok daha önemli olduğunu belirtmektedirler. Bu bakış açısı ve saptamanın sosyal politikaya ilişkin bütün sorunların ve sorunların çözümünde de doğru kabul edilmesinin doğru olacağı kanaatindeyiz.

4.3.2.2.4. Suriyeli Göçmenlerin Bireysel Olarak Barınmada Karşılaştıkları Temel Sorunlar

Ülkemizde geçici koruma kapsamında kalan Suriyeli göçmenlerin kendileri için inşa edilen ve genellikle sınır bölgelerinde bulunan kamplar dışında kalanlar haricinde, neredeyse tamamına yakın bir bölümü genellikle başta İstanbul ve diğer büyükşehirler olmak üzere ülke sathındaki çeşitli vilayetlerde, küçük bir miktarı satın aldıkları, büyük çoğunluğu ise kiraladıkları konutlarda ikamet etmektedirler. Bazı göçmenlerin ise çalıştıkları işyerlerini aynı zamanda konut olarak kullanmaktadırlar. Bu durum devletin daha çok barınma merkezi inşa etme ve yönetme gibi bir mali ve idari yükümlülüğü bertaraf etmiş olsa dahi Suriyeli göçmenler açısından temel bazı zorluk ve sorunların ortaya çıkmasına da sebebiyet vermektedir.

Aşağıda başlıca olanları maddeler halinde sıralanan ve genellikle düşük gelir ve sosyal dışlanma gibi sosyal nedenlerden kaynaklanan bu sorunlar başta GİGM olmak

üzere sorunu yönetmekle görevli kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin üzerinde yoğunlaştıkları sosyal siyaset konuları olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Yukarıda bahsedilen başlıca barınma ve ikamet sorunları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- 1) Yüksek satılık konut bedelleri,
- 2) Yüksek kiralık konut bedelleri,
- 3) Alt yapıdan mahrum ve sağlıklı konutlarda ikamet mecburiyeti,
- 4) Konut olarak inşa edilmeyip, sonradan konuta dönüştürülmüş yerlerde ikamet edilmesi,
- 5) Kalabalık ailelerin küçük ve dar alanlarda ikamet etmeleri,
- 6) Aynı konutu birden fazla ailenin paylaşması mecburiyeti,
- 7) Kiralamada kayıt dışı, usulsüz ve güvencesiz yöntemlerin kullanılması,
- 8) Sorunu istismar eden aracı, emlakçı ve benzeri şahısların fazlalığı,
- 9) Göçmenlerin konut satın alma ve özellikle de konut kiralamada ülke mevzuatı hakkındaki bilgisizlikleri,
- 10) Yerel halkın göçmenlere barınak sağlamadaki isteksizliği veyahut sorunu istismar etmek istemeleri,
- 11) İkamet edilen konut çevresinin asayiş, alt yapı, ulaşım gibi niteliklerden yoksun olması ve sağlık, eğitim ve idari kurumlardan uzak bulunması,
- 12) Çalışılan iş yeri ile barınılan yer arasındaki mesafelerin çok uzak olmasından kaynaklanan yüksek ulaşım bedelleri ile karşılaşma, ya da işyerini aynı zamanda konut olarak kullanma mecburiyeti,
- 13) Kalınan konutların göçmenlerin kültürüne ters düşen mahremiyet ihlaline neden olan fiziki özelliklere sahip olmaları,
- 14) Barınılan konutların büyük çoğunluğunun özellikle göçmen çocuklarının eğitimlerine engel teşkil etmesi,
- 15) Göçmenlerin konutlarından her an tahliye edilme korkusuyla yüz yüze kalmaları.

Yukarıda maddeler halinde özetlenen barınma sorunları göçmenlerin Türkiye’ye yoğun kitleler halinde gelmeye başladıkları 2011 yılından bu yana bazı değişiklikler göstererek devam etmekte ve bu sorunlara yenileri de eklenmektedir. Devletin zaman içinde sorunların çözümüne veya en azından hafifletilmesine yönelik çabaları, göçmenlerin ülkemize uyum sağlamada kat ettikleri mesafe, yerel gerçekleri daha yakından tanımaları ve bir kısmının da vatandaşlığa kabul edilmeleri hiç kuşkusuz kendileri açısından söz konusu sorunları daha rahat göğüsleme imkânı vermektedir ancak, göçmenlerin önemli bir bölümünün de kalıcı olacağı varsayımından hareketle söz konusu sorunlara daha planlı, koordineli ve uzun vadeli yaklaşımlarla çözüm üretilmesi zorunluluğunu da kabul etmek gerekmektedir.

4.3.2.3. Suriyeli Göçmenlerin Konut Sahibi Olmaları Suretiyle Bireysel Barınmalarının Sağlanması

Türkiye’de geçici koruma statüsü altında barınmakta ya da barındırılmakta olan Suriyeli göçmenlerin toplu olarak geçici barınma merkezlerinde, bireysel olarak da GİGM/GİM denetim ve kontrolünde ülke genelinde kayıtlı bulundukları adreslerde barındırılmalarının yanı sıra, barındırılmalarının sağlanmasına yönelik üçüncü bir seçenek de; ikamet izinlerinin veyahut kayıtlı bulundukları yerleşim birimlerinde satın alma yoluyla konut sahibi olmalarıdır. Bu noktada hatırlatılması gereken husus; Suriyeli göçmenlerin aşağıda açıklanan kanuni gerekçelerle doğrudan satın alma yoluyla konut satın almalarının mümkün olmayıp, bu satın alma işleminin ancak dolaylı yollar ile mümkün olabileceğidir.

4.3.2.3.1. Suriyeli Göçmenlerin Konut Satın Alması İle İlgili Mevzuat

Suriye, resmi adı ile Suriye Arap Cumhuriyeti ile Türkiye arasında yaklaşık 90 yıllık bir geçmişten gelen tarihi ve siyasi gelişmeler sonucu oluşmuş ve Suriye uyruklu veya Suriye kökenli bireylerin Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilinde miras, bağış ve

satın alma suretiyle mülk (konut, işyeri, arazi) edinmelerine, daha doğrusu edinmelerinin engellenmesine dair hukuki mevzuat (kanun ve yönetmelikler) aşağıda açıklanan 3 başlık halinde belirtilmektedir.

- a) Mukabele-i Bilmisil Kanunu: Mukabele-i Bilmisil lügat anlamı itibariyle; bir devletin ve/veya o devletin vatandaşlarının, (burada TC Devleti ve TC Vatandaşları) hak ve hukuklarını ihlal eden bir başka devletin (burada Suriye Arap Cumhuriyeti) hukuka aykırı hareket ve muamelelerine karşı aynı tarzda mukabele etmek suretiyle, bu hususta lüzumlu kararları almasıdır.

Orijinal ismi “ Hudutları Dâhilinde Tebaamızın Emlakine Vaziyet Eden Devletlerin Türkiye’deki Tebaaları Emlakine Karşı Mukabele-i Bilmisil Tedabiri İttihazı Hakkında Kanun “ olan ve 1927 tarih ve 1062 sayılı ve hiçbir değişikliğe uğramaksızın halen yürürlükte olan bu kanun hükümleri gereğince Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de konut satın almalarına engel teşkil etmektedir.²⁹⁸

Bazı hukukçuların bu kanun hakkındaki yorum ve düşüncelerine göre; Kanun yürürlükte olduğu veya değişikliğe uğramadığı müddetçe, yasal statüleri ne olursa olsun, Suriye asıllı hiçbir göçmenin bir başka ülke vatandaşı veya Türk vatandaşı olsalar dahi Türkiye’den konut satın almaları mümkün bulunmamaktadır.

- b) Suriye Uyrukluların Mallarının Tespiti ve Bu Mallara El Konulması Hakkındaki Yönetmelik: Yukarıda izahı yapılan 1062 sayılı kanuna dayanılarak, 01.10.1966 tarih ve 6/7104 sayılı yönetmelik, Suriye’de 1958 tarihinde gerçekleştirilen toprak reformu ile yürürlüğe konulan Miras Hukuku ile Türk Vatandaşlarının gayrimenkullerine el konulması ve Suriye’de mülk edinmelerinin yasaklanması üzerine, mütekabiliyet esasına göre çıkarılmış

²⁹⁸ 745-Mevzuat, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1062.doc> erişim:29.12.2021.

olup, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de konut satın almalarının önündeki diğer bir yasal engel konumundadır.²⁹⁹

- c) Tapu ve Kadastro Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun: 03.05.2012 tarih ve 6302 sayılı bu kanun ile 22.12.1934 tarih ve 2644 sayılı Tapu ve Kadastro Kanunun 35 ve 36. maddeleri değiştirilerek, Kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, uluslararası ilişkiler ve ülke menfaatleri gereği, yabancı ülke vatandaşlarının ve yabancı ülke tüzel kişilerinin Türkiye’de gayrimenkul edilmelerine izin verilmesi yasal hale getirilmiştir. Böylelikle 78 yıldır yabancı ülke gerçek ve tüzel kişilerine karşı uygulanmakta olan mütekabiliyet ilkesi ve şartı ortadan kaldırılmış bulunmaktadır.

Yürürlüğe konulan bu kanun ile ülkemizde bulunan Suriyeli göçmenlerin konut satın almak suretiyle barınmalarının mümkün olabileceği anlaşılabilsen bile, (Nitekim elde mevcut veri olmamasına rağmen bu kanun gereği satın almalara dair bazı iddialara karşın, bu konuda doğrulanmış bir husus bulunmamaktadır.) 1062 sayılı kanunun yürürlükte olması Suriyeli göçmenleri bu hususta kapsam dışında bırakmaktadır.

4.3.2.3.2. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’de Dolaylı Yollarla Konut Satın Almaları

Yukarıda izah edilen hukuki çerçeve gereğince Türkiye’de barınma maksadı ile konut satın alma imkânları mümkün olmayan, en azından çok kısıtlı bulunan Suriyeli göçmenler, bu zorluğu aşmak için bir takım usuller geliştirerek konut sahibi olmaya başlamışlardır. Bu satın almalar her ne kadar resmi kayıt ve istatistiklere tam olarak yansımaya da, günlük hayatta yapılan gözlemler Suriyeli göçmenlerin özellikle yoğun olarak yaşadığı vilayetlerde hiç te azımsanmayacak sayıda konut sahibi olduklarını söylemek mümkündür.

²⁹⁹ Mukabele-i Bilmisil İşlemleri ve Mevzuatı, <https://gayrimenkulmevzuati.com/mukabele-i-bilmisil-islemleri-mevzuati/> erişim:29.12.2021.

Nitekim 11.01. 2022 tarihi itibariyle Türkiye’de yerleşik 279.088 yabancının işyeri ve konut birlikte 280.736 adet gayrimenkul satın aldığı kayıtlara geçmiştir.³⁰⁰ Yabancılar konut satışının yıllar itibariyle dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4.22: Yabancılar Yapılan Konut Satışlarının Yıllar İtibariyle Dağılımı

Yıl	Satılan Konut Adedi
2016	18.189
2017	22.234
2018	39.663
2019	45.483
2020	40.182
2021	43.372
Toplam	209.123

Kaynak: TÜİK İstatistikleri

Suriyeli göçmenlerin Türkiye’den konut satın almalarına ilişkin olarak yukarıdaki tablo; konut satışlarının, artan Suriyeli göçmen sayısına paralel olarak arttığını göstermektedir. Söz konusu bu artış görünürde mütekabiliyet esasının kaldırılması, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 35. maddesinde yapılan değişiklik vasıtasıyla Cumhurbaşkanlığı KHK ile istisnai vatandaşlık verilebilmesi gibi yasal düzenlemeler ile satın almaları teşvik eden, döviz kurlarında meydana gelen değişiklikler gibi iktisadi gelişmeler ve KDV istisnaları gibi vergi düzenlemelerine bağlansa da Yabancıların Türkiye’de Konut Edinmeleri artış trendinin bir kısmının da, Suriyeli göçmenlerin gerçekleştirdiği konut satın almalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Bu düşüncayı doğrulayan bir başka veri de; konut satışlarının Türkiye genelinde çok durgun olduğu 2018 ile 2020 yılları arasında, Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak

³⁰⁰ Independent Türkçe 23.04.2022.

yerleşik bulundukları Kilis'te konut satışlarının yüzde 35.05, Osmaniye'de 10.67, Şanlıurfa'da ise 8.50 oranlarında artış göstermesidir.³⁰¹

4.3.2.3.3. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’de Dolaylı Yollarla Konut Satın Alma Yöntemleri

Türkiye ikamet izni almak veya GKA olmak suretiyle barındırılmaları sağlanan Suriyeli Göçmenler mevcut mevzuat gereği olarak doğrudan konut satın alma imkanı bulamadıklarından dolayı aşağıda belirtilen başlıca dört yöntem ile konut satın almakta oldukları anlaşılmaktadır.

- a. Şirket Kurma veya Şirkete Ortak olma: Ülkemizde iş ve işyeri kurma ile ilgili kanuni mecburiyetleri yerine getirip, GİGM/GİB dan gerekli belgeleri temin eden göçmenler gerek sahibi oldukları şirket adına, gerekse Türkiye’de faaliyet gösteren Türk şirketlerine ya da daha önceden kurulmuş Suriyelilere ait şirketlere çok küçük bir hisse oranında (örneğin %0.5 ya da %1 gibi) ortak olmak suretiyle, tapu kayıtları bu şirketlere ait olmak koşuluyla konut sahibi olabilmektedirler. Suriyeli göçmenlerin konut satın almada en çok kullandıkları yöntem şimdiye kadar bu olmaktadır.
- b. Türk Vatandaşlığına Geçme: Bu yöntemin her ne kadar pek çok hukukçu tarafından 1062 sayılı kanun gereğince mümkün olamayacağı söylene de, 5901 sayılı yasanın 12.maddesi hükmü gereğince istisnai Cumhurbaşkanlığı Kararıyla mümkün olabilmekte olup, bu yöntemle çok az sayıda konut satın alınmanın gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir.
- c. Türk Vatandaşlarıyla Evlilik Yapma: Bu yöntemde istisnai ve göçmenler açısından bir hayli riskli bir yöntem olup, Türk vatandaşlarıyla gerçek ya da konut satın almak amacıyla gerçekleştirilen ve tapu sahibinin ancak Türk vatandaşı eş olabileceği bir yöntemdir.

³⁰¹ Lotus Ajans 11.08.2020

d. Tapu Kadastro Müdürlüğünden Özel İzini Alma: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün 2013 tarihli 13. ve 15. ile 2019 tarihli 1. Genelgeleri uyarınca yine istisnai olarak özel izin almak suretiyle gerçekleştirilen bir satın alma yöntemidir. Söz konusu bu iznin alınabilmesi için aşağıdaki belgelerin temin edilip, ibraz edilmesi gerekmektedir.

Bu belge ve evraklar;

- ✓ GİGM/GİB dan alınacak kimlik belgesi,
- ✓ GİGM/GİB dan alınacak ikamet izin belgesi (eski ikamet tezkeresi),
- ✓ Vekâlet yoluyla satın almalarda GİGM/GİB tarafından onaylanacak vekâlet örneğidir.

4.4. Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar

Sosyal uyum ve bütünleşme (entegrasyon), hem göç edenler, hem de göçmeni kabul edenler ya da kabul etmek zorunda kalanlar açısından; göç vakıasının en belirgin bir sonucu ve sorunudur.

Bu yüzden, göçe ilişkin olup ta, sosyal uyum ve sosyal bütünleşmeye kısa da olsa değinmeyen hiçbir araştırma, tez, inceleme, makale, kitap ve benzeri bir çalışmadan söz edilemez.

Sosyal uyum ve bütünleşme, göçün oluşturduğu diğer sosyo-ekonomik ve siyasi sorunlara nazaran çözümü daha karmaşık ve uzun bir süre ve çabaya ihtiyaç duyulan bir sosyal politika sorunudur.

Suriye’de 2011 yılında vukuu bulan ve halende devam etmekte olup, Suriye halkını kitleler halinde ülkelerini terk etmeye zorlayıp, çağımızın en büyük göç hareketine neden olan iç savaş sonucunda yaklaşık 4,5 milyon(kayıt dışı olan düzensiz göçmenlerle birlikte) Suriyeli göçmen ülkemize sığınarak, tam 10 yıldır dili, kültürü, hayat tarzı ve

kanunları farklı bir ortamda yaşamaya ve bu ortama uyum sağlamaya gayret göstermektedirler. Tarihi, kültürel, geçmişte ortak kullanılan alfabe ve dil, gelenek ve özellikle de dini açılardan Türk toplumuna önemli derecede yakınlığı bulunan Suriyeli göçmenlerin, ülkemizin Suriye sınırındaki bölgelerde yaşayan yerel halkla geçmişten kaynaklanan akrabalık bağlarının bulunmasının ilk bakışta, göçmenlerin uyum sağlama sürecini kısaltmada kendilerine ve süreci yöneten devlete bazı kolaylıklar ve imkanlar sunacağı düşünülse de, Türkiye'nin kurum, kuruluş, siyasi yönetim tarzı ve toplumsal kurallarıyla daha çok bir Avrupa ülkesi konumunda bulunması, gerçekte zor ve uzun süreli bir uyum ve entegrasyon sürecinin bizi beklediği söylenebilir.

Türkiye'de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki toplumsal hayata hem çalışma hayatı, temel eğitim ve sağlık hizmetleri gibi ana kurumlara katılıma, (sosyal uyumun kurumsal boyutu) hem de kültürel hayata entegre olmalarının (sosyal uyumun normatif yönü).³⁰²

İki nedenden dolayı büyük önem arz etmektedir. Öncelikle Suriyeli göçmenlerin neredeyse tamamına yakını geçici barınma merkezleri ve kamplarda değil, şehir ve ilçe merkezlerinde yaşamakta bu yüzden de Şehir hayatına kısa sürede intibak etmeleri gerekmektedir. İkinci önemli husus ise; yapılan araştırmaları Göçmenlerin neredeyse yarısının hiçbir zaman geriye dönme niyetinde olmadıklarını göstermesidir. Türk halkının büyük çoğunluğu da göçmenlerin geri döneceklerine inanmamakta, en azından uzun süreli Türkiye'de kalacaklarına ilişkin bir algı taşımaktadır.³⁰³

4.4.1. Sosyal Uyum ve Bütünleşme Tanım ve Tarifleri

³⁰² Han Entzinger and Renske Biezeveld, “ Benchmarking In Immigrant Integration “, **Report to Ueropean Commission**, Rotterdam, 2003, s.96.

³⁰³ ibb.istanbul/uploads/2021/3/goc-araştırmaları-24.03.2021.pdf, **İstanbul Göç Araştırması**, İstanbul, 2020, s.121.

Suriyeli göçmenlerin ve TC vatandaşlarının barış ve huzur içinde yaşaması için zorunlu bulunan ve hukuki, politik ve kültürel olarak üç önemli alanı kapsayan³⁰⁴ sosyal uyum ve sosyal bütünleşmenin tarif ve tanımı hakkında literatürde terminolojik bir yeknesaklık olmadığı gibi aksine olarak farklı tanım ve tanımlamalar mevcuttur. Ancak aşağıda da izah edileceği üzere, anlam itibariyle bütün tanım ve tanımlamaların ortak bir noktada buluştuklarını söylemek de mümkündür.

Göç ve göçmenleri konu alan milli ve milletlerarası literatürde; sosyal ahenk, sosyal benimseme veya benimsenme, sosyal uyum, sosyal kabul, sosyal harmonizasyon ve kullanılması çeşitli yönleriyle tenkit edilmekle birlikte, entegrasyon (özellikle sosyal bütünleşme yerine) gibi kelimelerle de ifade edilen sosyal uyum ve sosyal bütünleşme ile ilgili yapılan tanımlardan bir tanesi, göçmenlerin göç öncesi hayatlarını ve kimliklerini ifade eden özelliklerini, göç ettikleri ülkede kaybetmeden, o ülkenin sosyal ve ekonomik hayatına dahil olmaları şeklindedir.³⁰⁵

Diğer bir tanım ise; birbirinden farklı olan iki ayrı sosyal grubun (misafir göçmenler ve ev sahibi yerel halk) birbirlerinin özelliklerini tanımak ve öğrenmek suretiyle, uyum içinde yaşamalarını ifade etmektedir.³⁰⁶ Nihayet bir başka tanım ise; farklı etnik kimliğe ve farklı kültürel özelliklere sahip bulunan göçmen gruplarının, göç ettikleri ülkenin yerel toplumu ile gönüllü olarak hep birlikte ve sorunsuz bir tarzda hayat sürmeleridir şeklindedir.³⁰⁷

³⁰⁴ Hakan Bostan, “ Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu “, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, cilt 4, sayı 2, 2018, s. 62.

³⁰⁵ Akıncı B, Nergiz A, Gedik E “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, 2015, s.58.

³⁰⁶ Sığınmacılar ve göçmenler ile dayanışma derneği, **(SGDD-ASAM)2019 faaliyet raporu**, İstanbul, s.73.

³⁰⁷ Murat Erdoğan, **Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler**, Ankara, Konrad Vakfı yayınları, 2019, s.58.

Göçmenlerin sosyal uyumu ve toplumla bütünleşmesinin tanımına ait bir açıklamada göçmen hukukuna dair Türk mevzuatında bulunmaktadır. Buna göre, 6458 sayılı YUKK 96. maddesi sosyal uyumu aşağıdaki özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulayarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre sosyal uyum; göçmenlerin kamu kurum ve kuruluşlarının, mahalli idarelerin, milli ve milletlerarası sivil toplu kuruluşlarının, üniversitelerin tavsiye ve katkıları vasıtasıyla, Türkiye’deki sosyal hayatın mecburi kıldığı bütün şartları, başkalarının yardım etmesine gerek duymadan, bağımsız hareket edebilme kabiliyeti kazanmaları ve üstelik bu kabiliyeti geri dönmeleri halinde kendi ülkelerinde veyahut yerleştirildikleri bir başka ülkede de devam ettirebilmeleri halidir.³⁰⁸

Yukarıdaki tanım ve tanımlamalarda farklı kelime ve cümleler kullanılsa dahi, farklı tanımlamaların yorumlamasıyla, sosyal uyum ve kabul kavramının, Suriye’den gerçekleşen kitlesel göçler bağlamında aşağıdaki özelliklere haiz olduğu görülmektedir.

Bu özellikler:

- ✓ Göçmen (misafir) ve yerel (ev sahibi) grupların birbirlerini tanımaları,
- ✓ Bu grupların birbirlerini anlamaları,
- ✓ Kültürel kabule dayalı kaynaşmalar,
- ✓ Birlikte yaşamayı kabullenme,
- ✓ Karşılıklı güvendir.³⁰⁹

Sosyal uyum kavram ve tarifi, Suriyeli göçmenlerin sosyal uyum ve sosyal kabulü ile ilgili sosyal politika sorunu ve bu sorunun çözülmesi için geliştirilen ulusal mevzuatta (2013 tarih ve 6458 sayılı YUKK) da yer almış ve GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin başta lisan (Türkçe)ve Türk kültürü olmak üzere, Türkiye’nin siyasi yapısı ile hak ve yükümlülükleri ihtiva eden hukuk sistemini öğrenmek suretiyle hem eğitim ve sağlık gibi

³⁰⁸ <http://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>. erişim:27.12.2021.

³⁰⁹ Burada güvenden kastedilen Türk Toplumunu açısından Suriyeli göçmenleri tehdit unsuru olarak görmeme, Suriyeli göçmenler açısından ise, zorla geri gönderilme tehdidi altında yaşamamadır.

temel hizmetlere ulaşmak hem de, ekonomik ve sosyal faaliyetlere katılmalarının sağlanması olarak tarif edilmiştir.³¹⁰

4.4.2. Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşme İle Asimilasyon Arasındaki Farklar

Yukarıdaki tanımlamalar bahsinde, özellikle sosyal bütünleşme yerine çok sık olarak entegrasyon kelimesinin kullanıldığını ve bu kelime ile göçmenlerin sosyal uyum sağlanarak topluma entegre edilmelerinin anlatılmak istendiğine değinmiştik. Ancak gerek nazariyede, gerekse tatbikatta, göçmenlerin topluma entegre edilmek suretiyle bütünleşmeleri faaliyetleriyle, aslında, göçmenlerin kültürel ve sosyal olarak asimile edilmelerinin amaçlandığı, vatandaşlık verilerek tesis edilen göçmen entegrasyonlarında ise, bu amacın daima ön planda tutulduğu bir sosyal vakıa olarak ortada durmaktadır.

Asimilasyon; göçmenlerin zorunlu nedenlerle göç etmek durumunda kaldıkları ülkelerde, zorlayıcı yöntemlerle kendilerine ait kimlik ve kültürel değerleri terk etmek zorunda kalarak, o ülkenin kültürel ve sosyal değerlerini zorla benimsemeleri anlamına gelmektedir.³¹¹

Asimilasyonun bu tanımından da anlaşılacağı gibi, Türk milleti tarihi karakteri gereği başka milletlerin mensuplarına ve bir göç ülkesi olarak kendisine sığınan

³¹⁰ YUKK, Uyum MADDE 96 – (1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir. (2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir. (3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır.

³¹¹ Aygüler Edip, “ Sosyal Uyumun Başarılmasının Önündeki Engeller: Niteliksel Bir Çalışma “, **İstanbul Üniversitesi Journal Of Economy Culture Society Dergisi**, İstanbul, Sayı.63, 2020, s.142.

göçmenlere karşı asla asimilasyoncu faaliyetlerde bulunmamış, Suriyeli göçmenler içinde aynı anlayış ve politikalarını sürdürmektedir. Bu yüzden GİGM/GİB tarafında Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal uyum ve bütünleşme faaliyetleri, kimi zaman entegrasyon faaliyetleri olarak tanımlansa da, bunları asimilasyona yönelik faaliyetler olarak kabul etmemek gerekmektedir.

Göçmenlere yönelik asimilasyon ile sosyal uyum ve bütünleşme anlayışı arasındaki belirgin farkları ve ayırt edici özellikleri aşağıdaki tabloda özet halinde sıralamak mümkündür.

Tablo 4.23: Asimilasyon İle Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşme Arasındaki Farklar

Asimilasyon	Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşme
Tek taraflı	Çift taraflı (karşılıklı)
İtibarlı insan	İtibarsız (dışlanmış) insan
Geçmişi terk etmeye zorlama	Geçmişe sahip çıkma ve yaşatma
Tek ve üstün kültür anlayışı	Çok ve saygın kültür anlayışı
Kuşku ve güvenlik endişesi kaynaklı	Güven kaynaklı
Hor ve küçük görme temayülü	Saygı duyma temayülü
Zorunluluk esaslı	Gönüllülük esaslı
Sınırlı ekonomik, sosyal imkânlar	Geniş ekonomik, sosyal imkânlar

Yukarıdaki tabloda 8 madde halinde karşılaştırması yapılan özellikleri aynı zamanda her iki anlayıştan kaynaklanan sosyal politika uygulamalarının da temel esasları olarak kabul etmek de mümkündür.

4.4.3. Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Sağlanmasına Yönelik Faaliyetlerdeki önemi ve etkisi bakımından Suriyeli Göçmenlerin Demografik Özellikleri

Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşme çalışmalarında demografik özelliklerin çok önemli etkileri vardır.³¹² Türkiye’de GKA bulunan Suriyeli Göçmenlerin GİGM/GİB tarafından gerçekleştirilen, Türk Toplumuna uyum sağlama ve toplumsal hayatla bütünleşme uygulamalarını, göçmenlerin sayıları ve Ülkede ki tahmini kalma süreleri kadar demografik yapı ve özellikleri de önemli ölçüde etkilemektedir.³¹³

4.4.3.1. Suriyeli Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş, zihinsel ve fiziksel özellikleri belirlemesi açılarından demografik aynı zamanda biyolojik bir unsur olarak, insanların öğrenme ve bulundukları ortama uyum sağlamada önemli faktör konumundadır. Bu yüzden de ülkemizdeki Suriyeli göçmenlerin hangi yaş grubunda kümелendiklerinin saptanması sosyal uyum ve bütünleşmeye yönelik faaliyetlerin planlanmasında yol gösterici olmaktadır. Bu yüzden de GİGM/GİB geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin yaş gruplarına göre dağılımlarına ilişkin kayıtları tutmakta ve güncellemektedir.

Aşağıdaki tabloda söz konusu dağılımı rakamlar ve oranlar itibariyle belirtmektedir.

³¹² Mulvaney, Alegria, Sribney, “Social cohesion, social support, and Health among Latinos in the United States”, **Social Science and Medicine Journal**, New York, 2007, s.441.

³¹³ Ahmet Yaman, ”Suriyeli sosyal sermayenin inşası ve yeniden üretim sürecinin sivil toplum ve ekonomik hayat alanlarında incelenmesi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, cilt 2, sayı 3, 2016, s.106.

Tablo. 4.24: Türkiye’de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Sayı Ve Oranları

YAŞ GRUBU	KİŞİ SAYISI	ORAN %
0-4 YAŞ	515.116	15
5-9 YAŞ	465.574	13,5
10-14 YAŞ	349.008	10,19
15-18 YAŞ	292.892	8,55
19-24 YAŞ	513.274	15,99
25-29 YAŞ	325.800	9,51
30-34 YAŞ	267.830	7,82
35-39 YAŞ	191.935	5,6
40-44 YAŞ	141.810	4,14
45-49 YAŞ	111.311	3.25
50-54 YAŞ	91.156	2.66
55-59 YAŞ	62.306	1.81
60-64 YAŞ	45.503	1.32
65-69 YAŞ	29.169	0.85
70-74 YAŞ	16.946	0.49
75-79 YAŞ	10.048	0.29
80-84 YAŞ	5.869	0.17
85-89 YAŞ	3.001	0.07
90+ YAŞ	1.589	0.04
Toplam	3.424.237	

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 erişim:28.12.2021

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Suriyeli göçmenlerin yüzde 16 oranı itibarıyla en dinamik(genç) ve asal yaş grubunda (19-24) kümelandikleri görülmektedir. İkinci en fazla orana sahip grup ise, yüzde 15 ile bebek ve küçük çocuk yaş grubudur. Bu oran Suriyeli göçmenlerin çok doğurgan olduğunu ve ülkemizde önemli oranda doğum gerçekleştiğini göstermektedir. Üçüncü en kalabalık grubu ise yaklaşık yüzde 10 oranı ile ilköğretim çağındakiler (10-14) ile çalışma çağının en belirgin grubu olan 25-30 yaş grubunda bulunan göçmenlerdir. Genel olarak bakıldığında ise; Suriyeli göçmen

Nüfusunun yaklaşık olarak dörtte üçünün genç, dinamik, çalışma ve eğitim çağında bir karakter sergilediği net bir şekilde görülmektedir.

Yukarıda analizi yapılan ve 2018 yılı rakam ve oranlarının günümüzde de aynı özellikleri gösterdiği söylenebilir. Bu sebeple bu tablo bizde sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetlerinin başarılı olması açısından, Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun eğitim ve çalışma hayatı içinde olmaları gerektiği varsayımıyla iyimser bir beklenti oluşturmaktadır.

4.4.3.2. Suriyeli Göçmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetlerinde dikkate alınması gereken bir diğer özellik de; Suriyeli göçmenlerin yaş grupları itibarıyla cinsiyetlerine göre dağılımının tespit edilmesidir. Daha önce de belirtildiği üzere, söz konusu faaliyetlerin başarı oranını göçmenlerin eğitim ve çalışma hayatı içindeki konumları etkilemektedir. Suriyeli göçmenler arasında kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılımlarının erkeklere nazaran daha düşük olduğu gerçeğinden hareketle, cinsiyet ayrımına göre bir dağılımın saptanması ayrıca önem arz etmektedir.

Aşağıdaki tablo bu ayrıma ilişkin rakamları ihtiva etmektedir.

Tablo 4.25: Türkiye’de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

YAŞ GRUPLARI	KADIN	ERKEK
0-4	277.303	297.005
5-9	231.553	246.711
10-14	176.582	192.488
15-18	128.353	160.887
19-24	224.886	319.701
25-29	141.473	197.201
30-34	120.951	162.730
35-39	90.030	113.831
40-44	69.206	76.100
45-49	53.917	57.414
50-54	44.693	46.463
55-59	31.199	31.107
60-64	23.143	22.360
65-69	14.648	14.521
70-74	8.901	8.044
75-79	5.504	4.544
80-84	3.319	2.550
85-89	1.679	1.322
90+	898	691
TOPLAM	1.648.218	1.955.670

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 erişim:28.12.2021

Suriyeli göçmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımlarının gösterildiği yukarıdaki tablo, erkek ağırlıklı bir Suriyeli göçmen profilinin varlığını göstermektedir. Yaşlı göçmen grubunda kadınların sayısının daha fazla olduğu görülse de, özellikle çalışma çağındaki göçmen nüfusu ile ilk ve orta öğrenim çağındaki göçmen nüfusunun belirgin bir biçimde erkeklerden oluştuğu görülmektedir. İstatistiklerin bize gösterdiği bu cinsiyet dağılımı, GİGM/GİB gerçekleştirdiği sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetlerinden olumlu sonuçlar elde edilebilmesi bakımından kendisine daha fazla avantaj sağlayabileceğini söylemek mümkündür.

Toplam Suriyeli göçmen nüfusunun genç nüfusa nazaran çok daha küçük bir bölümünün yaşlılardan oluşması, sosyal politika sorunlarının yaşlı nüfusun fazlalığı oranında artış göstereceği düşünüldüğünde³¹⁴ sağlık, özel bakım ve rehabilitasyon gibi sosyal siyaset sorunlarının yanı sıra, sosyal uyum ve bütünleşme konusunda da uygulayıcıların işini kolaylaştırıcı bir özellik vasfındadır.

4.4.3.3. Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı

Sosyal uyum ve bütünleştirme çalışmalarına yol gösterici nitelikte ve demografik özelliklerle birlikte daha da anlamlı bir özellik teşkil edebilecek diğer bir istatistiki dağılım ise; GKA Suriyeli göçmenlerin eğitim seviyelerini oransal olarak gösteren eğitim seviyesine ilişkin dağılımdır. Aşağıdaki tablo bu konudaki rakam ve oranları göstermektedir.

Tablo 4.26: Türkiye’de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Seviyelerine Göre Oransal Dağılımı

Eğitim Seviyesi	Göçmen Sayısına Göre Oranı (%)
Okuması ve yazması olmayanlar	23.00
Okuma ve yazma bilenler	14.50
İlkokul mezunları	26.00
Ortaokul mezunları	15.80
Lise mezunları	12.40
Üniversite ve Yüksekokul mezunları	8.4

Kaynak: AFAD, Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması Raporu, s.51, 2017, Ankara

³¹⁴ Şebnem Arslan, Demet Akartaş Uluçay,” Sağlık Açısından Göç ve Yaşlılık “, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, cilt 4, sayı 1, 2018, s. 12.

Yukarıdaki tablonun bize ifade ettiği en önemli husus; sosyal uyum ve sosyal bütünleşme konusunda, cinsiyet ve yaş dağılımı tablolarının yansıttığı olumlu özelliğin aksine, eğitim seviyelerinin çok düşük oranlarda bulunmasının oluşturacağı olumsuz etkidir. Eğitimli göçmenlerin yürütülen sosyal uyum ve bütünleşme çabalarına daha hızlı ve başarılı karşılık vereceği kuşkusuzdur. Hacettepe Üniversitesi, Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezinin yaptığı bir araştırmaya göre; Türkiye'nin aksine Almanya'da bulunan Suriyeli göçmenlerin %70'ni Üniversite ve üstü eğitim görmüş göçmenler oluşturmaktadır.³¹⁵

Milli Eğitim Bakanlığının kayıtlarına göre; kitlesel göçlerin başladığı 2011 yılından 2021 yılına kadar geçen 10 senelik süre zarfında, 34.696 Suriyeli göçmenin ilkokul öncesi eğitimine, 353.612 göçmenin ilkokula, 274.209 göçmenin ortaokula, 111.740 göçmenin ise liselere kayıt yaptırdıkları görülmektedir.³¹⁶

Suriyeli göçmen çocukları ve gençlerin mevcut eğitimlerini tamamladıktan sonra sosyal uyum ve bütünleşmeye dair sosyal politika sorunlarının bir nebze azalacağı umulmaktadır.

4.4.3.4. Suriyeli Göçmenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Göç İdaresi Başkanlığının planlamasını yapıp icra edeceği sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetlerinde asal ağırlığı yukarıda izahı yapılanlar kadar olmasa da, göz ardı edemeyeceği bir diğer demografik özellik de, Suriyeli göçmenlerin medeni durumlarına ilişkin özellikleridir. Aşağıdaki tabloda göçmenlerin bu özellikleri itibariyle yüzdesel dağılımları gösterilmiştir.

³¹⁵ t24.com.tr/haber/egitim-seviyesi-yuksek-suriyeliler-almanya-goç-etti,330671 erişim:29.12.2021.

³¹⁶ Samed Kurban, "Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Finansmanı ve Küresel Sorumluluk Paylaşımı", <http://www.dergipark.org.tr/download/article-file/1749081> erişim:29.12.2021.

Tablo. 4.27: Türkiye’de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Medeni Hallerine Göre Oransal Dağılımı

Medeni hal	Göçmen Sayısına Göre Oranı(%)
Bekâr göçmenler	53.30
Evli göçmenler	43.81
Eşi vefat etmiş olan göçmenler	2.40
Boşanmış göçmenler	0.50

Kaynak: AFAD, Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması Raporu, Ankara, 2017, s.55.

Yukarıdaki tablodan bekâr göçmen sayısının, toplam göçmen sayısının yarısından fazlasını oluşturduğu görülmektedir. Bu durum da; Suriyeli göçmen nüfusunun ne kadar genç bir karakter gösterdiğinin açık bir göstergesidir.

4.4.3.5. Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüleri itibariyle dağılımları

Çok küçük bir kısmı geçici barınma merkezlerinde, (%1.8) ancak büyük bir çoğunluğu (%98.2) Türkiye’nin hemen hemen tüm vilayetlerine dağılmış bir vaziyette, GİGM denetim ve koordinasyonunda, ancak kendi imkânları ile edindikleri meskenlerde hayatlarını idame ettirerek Türkiye’deki işgücüne katılıp, çalışma hayatı içinde yer alan veya ilk ve orta öğrenim çağında bulunup, MEB bağlı okullarda veya meslek edindirme ve beceri kazanma kurslarında öğrenimlerine devam eden her yaştan Suriyeli göçmenleri ülkemizde sahip oldukları hukuki konum ve statüleri açısından, halen ülkemizde kayıt dışı (kaçak göçmen) bulunup sayıları hakkında ancak tahmini rakamlar söylenebilecek olanlarda dâhil olmak üzere dört ana grup altında mütalaa etmek mümkündür. Bu dört ana grup sayıları ve yılları itibariyle aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.28: Suriyeli göçmenlerin Yıllar İtibariyle Türkiye’deki Kanuni Konumlarına Göre Sayısal ve Oransal Dağılımı

Yıl	2019		2022	
Kanuni konum	Sayı	Oran %	Sayı	Oran %
GKA olanlar	3.643.870	93.31	3.654.866	85.56
İkamet izinliler	99.000	2.71	107.668	2.52
Kayıt dışı (tahmini)	60.000	1.19	85.000	6.96
Vatandaşlık verilenler	102.000	2.79	211.908	4.96
TOPLAM	3.904.870		4.271.350	

Kaynak: GİGM/GİB 2019 yılı Faaliyet Raporu ve 2022 Yılı İstatistikleri

Türkiye’de kayıt dışı (kaçak) olarak bulunan Suriyeli göçmenler hakkında kesin rakamlar mevcut değildir. Bu konuda GİGM/GİB dâhil olmak üzere pek çok kurum ve kuruluş, STK, araştırmacılar, hatta siyasi partilerin açıkladıkları, bazen aşırıya kaçan tahminleri söz konusudur. GİGM/GİB 2 Eylül 2021 tarihi itibariyle yakalanan ve büyük çoğunluğunu Afganistan’dan gelenlerin oluşturduğu toplam 94.915 düzensiz(kaçak) göçmenin 13.558’ini Suriyeli göçmenler olduğunu açıklamıştır.³¹⁷

Yukarıdaki tabloda belirtilen rakam bu tahmini rakamların kesin olmayan ortalaması niteliğindedir.

³¹⁷ Mülteciler Eğitim Hayatına Nasıl Katılıyor? <https://www.haberton.com/multeciler-egitim-hayatna-nasil-katiliyor> erişim:31.12.2021.

Türkiye’de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin, GİGM/GİB’ nın sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetlerine etki edecek yukarıdaki beş alt başlık altında açıklanan demografik ve hukuki yapısının kısaca, geçici koruma altında, erkek ağırlıklı, genç, doğurgan ve eğitimsiz bir özellik taşımakta olmasıdır.

4.4.4. Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Başarısına Etki Eden Faktörler

Sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetleri göç yönetiminin en önemli araçlarından birisi olmasının yanı sıra başarılı olarak sonuçlanmasının önünde hem göçmenlerin, hem de yerel toplumun konu hakkındaki algı, düşünce, sosyal ve iktisadi konum ve özelliklerden kaynaklanan bir takım engel ve zorluklar da bulunmaktadır. Bu engellerden bazılarını Suriyeli göçmenlerin tarafından bakarak, bazılarını ise Türk halkının algıları yönünden bakmak suretiyle açıklamak mümkün iken, bazı engeller ise her iki kesim tarafından ortak kabul edilen engeller olarak ortaya çıkmaktadırlar.³¹⁸

4.4.4.1. Suriyeli Göçmenler Açısından Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Gerçekleşmesinin Önündeki Engeller.

Ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınıp, GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin daha önce tanımadıkları bu yabancı ülkede pek çok sorun ve zorluklarla karşılaştıkları, devletin ise konu hakkında GİGM/GİB başta olmak üzere yetkili kurum ve kuruluşları ile bu zorluk ve sorunlara çözüm arayışı içinde olduğu ve muhtelif çalışmalar gerçekleştirdiği daha önce çeşitli vesilelerle açıklanmıştı. Nitekim bu çalışmalar bahsinden olmak üzere GİGM/GİB önce Suriyeli göçmenlerin barındırıldıkları kampların yönetiminden sorumlu olan AFAD’ın yaptığı bir saha çalışmasında, göçmenlerce belirtilen engelleri ve bu

³¹⁸ Doğu Şimşek& Metin Çorabatır, “Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey”, s.15-16, tr.boell.org/sites/default/files/hb_rapor_duezlt_1904173.pdf erişim:31.12.2021.

engellerin toplam içindeki ağırlıklarına göre oranları itibariyle gösteren tablo aşağıda belirtilmektedir.

Tablo 4.29: Suriyeli Göçmen Algıları Açısından Sosyal Uyum ve Bütünleşme Engelleri

Engel Olucu Faktörler	Faktörler İçindeki Oranı(%)
Lisan farklılığı	81
İşsizlik ve yoksulluk	72
Savaş ruh hali	60
Kültür farklılığı	44
Sosyal hayat farklılığı	40
Etik anlayış farklılığı	29
İletişim ve temas eksikliği	25
Din anlayışı farklılığı	18

Kaynak; AFAD, Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması Raporu, Ankara, 2017, s.116.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Suriyeli göçmenler Türkiye’deki sosyal hayata uyum sağlamanın önündeki en büyük engeli Türkçe bilmemek ve iş bulmakta karşılaştıkları zorluklar olarak ifade etmektedirler. Bunları devam etmekte olan iç savaşın, ailelerinin bir kısmı ve mal varlıkları Suriye’de bulunan göçmenler üzerinde oluşturduğu psikolojik baskılar ve gelecek endişesi takip etmektedir. Tablonun analizinde dikkat çeken bir hususun ise; hiçte küçük olmayan bir oranda din anlayışı farklılığıdır. Suriye’den kaynaklanan göç olayına ve Suriyeli göçmenlere Türk halkıyla aynı dinden olmaları nedeniyle sempatik bakan görüşlerin aksine, Suriyeli göçmenler bazı konularda din anlayış ve pratiklerinin farklı olduğu ve bunun da sosyal uyum sağlamanın önünde bir engel teşkil ettiği görüşündedirler.

4.4.4.2. Türk Toplumu Açısından Sosyal Uyum ve Sosyal Bütünleşmenin Gerçekleşmesinin Önündeki Engeller.

Sosyal uyum; başarısı göçmenlerle yerel toplumun karşılıklı etkileşim ve iletişiminin sağlanmasına bağlı olan bir entegrasyon sürecidir.³¹⁹

Bu yüzden de sosyal uyum ve kabulün önündeki engeller hususunda Suriyeli göçmenler kadar göç sürecinin yerel yerel unsuru olan Türk toplumunun da algı ve düşüncelerinin tespit edilip, değerlendirmeye alınması büyük önem arz etmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin yaptırdığı ve 2020 senesinde tamamlanan kapsamlı bir göç araştırma raporunda, İstanbul halkının Suriyeli göçmenlerin topluma sağlayacakları uyum konusunda engel olarak gördükleri faktörler belirlenmiştir.³²⁰

Bu faktörler ve toplam içindeki ağırlıklarını gösteren oranlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4.30: Türk Toplumu Açısından Sosyal Uyum ve Bütünleşme Engelleri

Engel Olucu Faktörler	Faktörler İçindeki Oranı(%)
Kültür farklılığı	86
Lisan farklılığı	82
Etkileşim ve iletişim eksikliği	81
Eğitim seviyesi düşüklüğü	77
Meslek sahibi olmama	68
Medyatik kötü imaj	66
Yetersiz istihdam	65
Yetersiz eğitim imkânı	65
Ayrımcılık ve Dışlanma	61
Yaş ve diğer demografik özellikler	55

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Göç Araştırması Raporu 2020

³¹⁹ Antony F.Heath,Stephan D.Fisher,Gemma Rosenblatt,David Sonders,Maria Sobolewska,” **The political Integration of Ethnic Minorities in Britain**”, London, Oxford University Press, 2013, s.83.

³²⁰ İstanbul Göç Araştırması 2020”,ibb.istanbul/uploads/2021/3/goc-arastirmalari-24.03.2021.pdf erişim:01.01.2022.

Yukarıdaki tabloda da görülebileceği gibi; Türk toplumunu temsilen İstanbul halkı da Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki sosyal hayata intibak etmelerinin önündeki engeller konusunda hemen hemen göçmenler ile benzer görüş ve algıyı paylaşmaktadır. Kültür, lisan, iş bulma ve çalışma imkânları gibi engel teşkil edebilecek faktörlerin ağırlıkta olduğu sıralamada, Suriyeli göçmenlerin imajının medya organları tarafından kötü bir biçimde yansıtılmasının da yer alması GİB tarafından sosyal uyumun sağlanması faaliyetlerinde dikkate alınmalıdır.

4.4.5. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü / Başkanlığı’nın Suriyeli Göçmenlere Yönelik Olarak Gerçekleştirdiği Faaliyet ve Projeler

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, şimdiki adıyla Göç İdaresi Başkanlığı, 6458 sayılı YUKK ‘nın 96 maddesinin³²¹ kendisine tanıdığı yetki ve yüklediği sorumluluklar çerçevesinde ülkemizde bulunan tüm yabancı ve göçmenlerin yanı sıra en büyük göçmen grubu olmaları hasebiyle GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumu ve Türk toplumu ile bütünleşmelerine yönelik bir dizi proje gerçekleştirmiş olup, devam eden proje ve faaliyetlerle, Suriyeli göçmenler hususundaki sosyal politika uygulamalarına devam etmektedir.³²²

³²¹ MADDE 96 – (1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir. (2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir. (3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır.

³²² goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/kurumsal/strateji/faaliyet-raporu.pdf

Sosyal uyum ve sosyal bütünleşmeye dair planlanacak proje ve uygulamalar ile ilgili görevlerin yerine getirilmesi hususunda GİGM/GİB'nın organizasyonel yapısı içinde faaliyet gösteren bir "Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü" tesis edilmiştir.³²³

4.4.5.1. Sosyal Uyum Faaliyetlerinin Temel Hedef ve Amaçları

İlgili Kanun Hükümlerine dayanmak suretiyle GİGM/GİB söz konusu faaliyetleri ile

- a. Suriyeli göçmenlerin ülkemizin sosyal ve toplumsal hayatına uyum sağlamalarını,
- b. Ülkemizin yanı sıra, geri döndükleri takdirde kendi ülkelerinde veya ülkemizden ayrılarak bir başka üçüncü ülkeye yerleşmeleri halinde, yeni bir hayata başlamada zorluk çekmemelerini,

³²³ Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü'nün görevleri:

- Yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
- Başkanlığın görev alanıyla ilgili konularda kamuoyunu bilgilendirmek ve toplumsal bilinci artırmaya yönelik çalışmalar yapmak
- Yabancılarla yönelik uyum faaliyetlerinde kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşlarla gerektiğinde işbirliği yapmak
- Basın ve halkla ilişkiler faaliyetlerini planlamak ve yürütmek
- Yabancılarla yönelik iletişim merkezinin işletilmesi, koordinasyonu ve denetimini sağlamak
- Kurumsal iletişim çalışmalarını planlamak ve yürütmek
- Göç alanında belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek
- Göç Kurulunun sekreteryâ hizmetlerini Başkanlık adına yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek
- Göç alanına ilişkin projeleri yürütmek, izlemek ve koordine etmek
- Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek
- Göç alanına ilişkin inceleme, araştırma ve etki analizleri yapmak veya yaptırmak
- Yıllık göç raporunu hazırlamak ve yayımlamak
- Göç alanına ilişkin inceleme, araştırma ve etki analizleri yapmak, yaptırmak ve değerlendirmek
- Yıllık göç raporunu hazırlamak ve yayımlamak
- Göç alanına ilişkin ulusal ve uluslararası istatistiklerin derlenmesi, raporlanması analiz edilmesi çalışmalarını yürütmek
- Başkan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

- c. Hem ülkemizde, hem kendi ülkelerinde ve hem de bir başka ülkedeki hayatlarında kendi ayakları üzerinde durarak, üçüncü şahısların yardım ve desteğine muhtaç olmamalarını,
- d. Uyum faaliyetlerini Türkçe öğrenme ve Türkiye'nin ekonomik, siyasi, hukuki ve kültürel yapısını öğrenmeye yönelik olarak planlama ve tatbik etmeyi,
- e. Sosyal uyum ve bütünleşme faaliyetlerinde diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, yerel yönetimler ve üniversiteler ile işbirliği gerçekleştirmeyi,
- f. Uluslararası özel ve resmi kurum ve kuruluşların tavsiyelerinden istifade etmeyi,
- g. Bütün bu faaliyetleri planlar ve gerçekleştirirken Türkiye'nin iktisadi ve mali imkânlarını göz önünde bulundurmayı amaçlamaktadır.³²⁴

4.4.5.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü/Başkanlığı'nın Sosyal Uyum ve Bütünleşme Politikası

Yukarıda maddeler halinde açıklanan ve Sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetlerinden amaçlanan hususların yerine getirilmesi amacıyla GİGM/GİB özellikleri aşağıdaki maddeler halinde belirtilen vizyon, misyon ve politikayı benimsemiştir.³²⁵

Söz konusu bu politika:

- a. Suriyeli göçmenler ve Türk halkının birbirlerine karşılıklı güven, gönüllülük ve işbirliğine dayanan,
- b. Hem Suriyeli göçmenlerin, hem de Türk halkının sosyo-kültürel ve iktisadi gelişmesine katkıda bulunan,

³²⁴ TC Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Uyum Hakkında: <http://www.goc.gov.tr/uyum-hakkında> erişim 20.09.2022.

³²⁵ TC Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Uyum Hakkında: <http://www.goc.gov.tr/uyum-hakkında> erişim 20.09.2022.

- c. Bilgilendirme ve farkındalık artırma suretiyle, Suriyeli göçmenlerin yanı sıra Türk toplumunun da göçmenlere uyumunu sağlamayı hedefleyen,
- d. Suriyeli göçmenlerin yeterli bilgi ve kabiliyetlerini arttırıcı olan,
- e. Ev sahibi Türk halkı, STK'lar, medya ve basın ve üniversiteler ile işbirliği içinde olan,
- f. Asla Suriyeli göçmenlerin asimilasyonunu hedeflemeyen özelliklere haiz bir politikadır.

4.4.5.3. Gerçekleştirilen Sosyal Uyum Faaliyet, Proje ve Programları

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü / Başkanlığı GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumunun sağlanması konusunda milli ve milletlerarası seviyede birçok işbirliği gerçekleştirmek konusunda planlama, eğitime, bilgilendirme, değerlendirme ve raporlama işlemlerini ihtiva eden bir dizi faaliyet yürütmektedir.³²⁶ Bu faaliyetler aşağıda belirtildiği ve açıklandığı gibidir.

4.4.5.3.1. Broşür ve Kitapçık Yayınları

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü / Başkanlığı başta Türkçe, Arapça ve İngilizce olmak üzere çeşitli lisanlarda, Türkiye’de çeşitli kanuni statüler altında bulunan göçmenlerin Sosyal hayata uyumunu sağlamaya yönelik bilgilendirici, öğretici, yol gösterici, motive edici, iletişim sağlayıcı ve göçmenlerin günlük hayatlarında karşılaştıkları muhtelif sorunların giderilmesinde onlara destek olucu çeşitli broşür, kitapçık ve el ilanları gibi yayın faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu yayınlardan en bilineni “ Türkiye’de Yaşam “ ada altında yayınlanan resimli broşürlerdir.

- a) Türkiye’de Yaşam Broşürleri: GiGM/GİB’nin Türkiye’nin her vilayetindeki il müdürlükleri, kaymakamlıklar, sınır kapıları, göçmenlere hizmet ve destek

³²⁶ <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/kurumsal/strateji/faaliyet-raporu.pdf>.

sunan STK'lar ve yerel yönetimlerin göç ile ilgili birimlerinden ücretsiz olarak elde edilebilecek bu broşürler; konuları itibarıyla hemen hemen Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de bulundukları müddetçe ihtiyaç duyabilecekleri tüm sahaları ihtiva etmektedir. Söz konusu bu broşürler aşağıda belirtilen başlık ve isimler altında yayınlanmaktadır.

- ✓ Türkiye'de eğitim sistemi
- ✓ Türkiye'de acil durumlar
- ✓ Türkiye'de finans sistemi
- ✓ Türkiye'de sağlık sistemi
- ✓ Türk kültürü ve sosyal yaşam
- ✓ Türkiye'de barınma
- ✓ Türkiye'de çalışma hayatı
- ✓ Türkiye'de hukuk ve adalet,
- ✓ Türkçe öğrenme
- ✓ Türk vatandaşlığını kazanma
- ✓ Yabancı iletişim merkezi (YİMER)

- b) Geçici Koruma Bilgilendirme Broşürü: Bu Broşür ile Türkiye'de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin 6458 sayılı YUKK ve bu kanunun 91. maddesi uyarınca çıkarılan 2014/6883 sayılı GKY'nin tanıtılması ve yönetmeliğin kendilerine yüklediği haklar ve yükümlülükler hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmaktadır.
- c) Göçmenlerin Türkiye'de İş ve Yaşam Rehberi: Bu rehber bütün göçmenlerin yanı sıra, Suriyeli göçmenleri Türkiye'deki çalışma koşul ve imkânları ile günlük hayatın akışı hakkında bilgilendirmek ve yol göstermektedir.
- d) Öğrenci İkamet İzni ve Başvuru Süreci Broşürü: Türkiye'de bir çok yabancı ülkeden gelip, başta İstanbul olmak üzere, öğrenci oturma vizesi alıp, çeşitli Üniversitelere kayıt yaptıran yabancı öğrenci sayısı 2021 senesi itibarıyla 178

bine ulaşmıştır.³²⁷ Bunların içinden 21 bini 2018'i Suriyeli öğrencilerdir.³²⁸ Bu broşür ile Suriye'den gelip Türkiye'deki üniversitelerde okumak isteyen Suriyeli öğrencilere öğrenci ikamet vizesi alabilme hususlarında aydınlatıcı bilgiler verilmektedir.

- e) Yabancılar için Bilgilendirme Broşürü: Suriyeli göçmenlerin de içinde bulunduğu tüm yabancıların Türkiye'de bulundukları süre zarfında ihtiyaç duyabilecekleri temel bilgileri ihtiva eden broşürlerdir.
- f) Yabancı İstihdamı Hakkında Bilmeniz Gerekenler Broşürü: Türkiye'deki çalışma hayatı, işgücü ve istihdam koşulları, temel kanun ve düzenlemelerin açıklandığı broşürdür.
- g) Doğru Bilinen Yanlışlar Broşürü: Basın ve medya (özellikle de sosyal medyada) aracılığıyla, bazen de kasıtlı olarak çıkan doğru olmayan bilgilerden kaynaklanan yanlış yönlendirmelerin önüne geçmek için yayınlanan bir broşür türüdür.

Yukarıda açıklanan broşür ve yayın faaliyetlerinin yanı sıra GİGM/GİB Suriyeli göçmenlere yönelik gerçekleştirdiği sosyal uyum ve bütünleşme çalışmaları hakkında Türk Hava Yolları SKY LIFE Dergisinde muhtelif haber ve makaleler de yayınlamaktadır.³²⁹

4.4.5.3.2. Gerçekleştirilen ve Gerçekleştirilmekte Olan Projeler

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki sosyal hayata uyum sağlamalarının ve Türk toplumu ile bütünleşmelerinin gerçekleşmesi için GİGM/GİB, hem milli hem de uluslararası düzeyde birçok kurum ve kuruluş ile ortaklaşa planlayıp gerçekleştirdikleri

³²⁷ <https://www.studyinturkey.net/Turkiyedeki-yabanci-ogrenci-sayisi> erişim:4.9.2022.

³²⁸ <https://www.haberaramizda.com/Turkiye-universite-okuyan-suriyeli-sayisi-20-bin-701.html> erişim:4.9.2022.

³²⁹ Sky Life Dergisi , Aralık, 2017 Sayısı s.36.

birçok projeye imza atmıştır. Bu Projelerden bazıları bitmiş olup, halen sürmekte olan projeler de mevcuttur.

4.4.5.3.2.1. Bitirilen Projeler

Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumu konusunda GİGM/GİB toplam 5 adet projeyi planlayıp, hayata geçirmiştir. Bu projeler aşağıda belirtilmektedir.

- a) Göç ve Uluslararası Koruma Konularında Kamu Farkındalığının Arttırılması Projesi: Avrupa Birliği ile ortaklaşa gerçekleştirilen bu proje ile YUKK'nun göçün idare edilmesi ve göçmenlere uygulanması konularında kamu ve yerel yönetimler ile Türk kamuoyunun dikkatinin çekilmesi ve bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Mart 2019 tarihinde başlanan proje, 2022 yılının Mayıs ayında bitirilmiştir. Projenin mali yükümlülüğünü AB Mali Yardım Programı (IPA II) üstlenmiştir.
- b) Göçmenlerin ve Mültecilerin Uyumunun Desteklenmesi Amacıyla MEB ve GİGM İşbirliğinde Uyum Kursu Müfredatının Geliştirilmesi Projesi: Uluslararası Göç Örgütü(IOM) ile ortaklaşa gerçekleştirilen ve fon kaynağının İngiltere olduğu bu proje Aralık 2016 tarihinde başlayıp, Mart 2017 tarihinde bitirilmiştir. Söz konusu bu proje ile Türkiye'de MEB ile işbirliği yapılarak, Suriyeli göçmenlerin bilgilendirme ve farkındalıklarının arttırılması suretiyle, topluma uyum sağlamalarının desteklenmesi hedeflenmiştir.
- c) Türkiye'de Uydu Kentlerde Yaşayan Göçmenlerin Sosyo-ekonomik Durumlarına İlişkin Durum Tespiti Yapılması ve Rapor Hazırlanması: Özellikle Suriye'den kitlesel göç akınlarının ilk başladığı yıllarda muhtelif vilayetlerimizde kurulan uydu kent niteliğindeki geçici barınma merkezlerinde barındırılan Suriyeli göçmenlerin sosyal ve ekonomik durumları yapılan araştırma ve incelemelerle tespit edilip, göç politikalarının oluşturulmasına veri desteği sağlamak amacıyla raporlar hazırlanmıştır. Hacettepe Üniversitesi ile ortaklaşa hazırlanan bu raporun hazırlanmasına Nisan 2014 tarihinde

başlanılmış olup, bir yıl süren bir çalışma ile Kasım 2015 tarihinde bitirilmiştir. Bu çalışma kalkınma Bakanlığı tarafından, milli bütçe imkânlarıyla finanse edilmiştir.

- d) Ulusal Uyum politikalarının Geliştirilmesinde Türkiye'nin Desteklenmesi Projesi: Bu Proje GİGM/GİB ile Genel Merkezi Cenevre'de (İsviçre) bulunan Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ile ikili işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki çalışma ve sosyal hayata intibak ettirilmelerinde görev üstlenebilecek bütün kurum ve kuruluşların kanuni, idari, teknik ve kurumsal kapasitelerinin önce tespit edilip, daha sonra ise artırılarak, AB ve Dünyadaki emsallerinin seviyesine çıkarılmasını hedeflemiştir. Ocak 2016 tarihinde başlanılıp, Haziran 2017 de bitirilen projenin maliyeti İngiltere ve İsviçre hükümetlerince karşılanmıştır.
- e) Online Bilgi Platformu ve Göç Üzerinde Farkındalık Attırma Yoluyla Uyumun Güçlendirilmesi İçin Türkiye'nin Desteklenmesi Projesi: Uluslararası Göç Örgütü(IOM) ile ortaklaşa tertip edilen ve Ocak 2016 ile Haziran 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu proje ile; Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyal sistemi ile, kültürü hakkında bilgi ve farkındalıklarının artırılmasına yönelik, entegre bilgi kaynaklarının geliştirilmesi ve GİGM'nün teknolojik ve kurumsal kapasitesinin artırılması gerçekleştirilmiştir. Bu projeye İngiltere Devleti finansal destek sağlamıştır.

4.4.5.3.2.2- Devam Etmekte Olan Projeler

Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumunun ve sosyal bütünleşmesine yönelik olarak GİGM/GİB tarafından tamamlanan projelerin yanı sıra yine ulusal ve uluslararası ortaklık ve işbirliği içinde devam etmekte olan projeler mevcuttur.

4.4.5.3.2.2.1. Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki toplumsal hayata uyumlarının sağlanması amacıyla, GİGM/GİB'nin eşgüdümünde göç yönetiminin bütün unsurlarının (kurumlar ve

şahıslar) katılımı ile 2018 yılında başlanılıp, 2023 yılında bitirilmesi planlanan 5 yıllık bir proje niteliğinde bir belge ve eylem planıdır.³³⁰

Strateji belgesi; göç yönetimi ve Suriyeli göçmenlerin Türk topluma sosyal uyumunun sağlanması konusunun çözümüne dair ihtiyaçların belirlenmesi ve karşılanmasına dair, kamu yönetimini nihai hedefe ulaştırabilecek stratejik amaç ve usullerinin belirlendiği belgeyi,³³¹ ulusal eylem planı ise; Suriyeli göçmenlerin toplumsal uyumuna dair stratejik belge ile tespit edilen hedeflere; konu ile ilgili güçlü ve zayıf noktaları da dikkate almak suretiyle nasıl, ne zaman, hangi araç ve usulleri kullanarak ve kimler (kurum, kuruluş ve kişiler) tarafından ve hangi kaynaklar kullanılarak gerçekleştirileceğinin yer aldığı planı ifade etmektedir.³³²

Yukarıda kısa tanımı yapılan bu projenin amacı; Türkiye'nin tarihi ve kültürel müktesebatı ile milli ve milletlerarası mevzuatı çerçevesinde, insan hakları merkezli, adalet, merhamet ve şeffaf bir göç yönetimi ve toplumsal uyum ve toplumsal bütünleşmeyi gerçekleştirmektir.³³³

Kaynağını; TBMM, insan hakları inceleme komisyonu, mülteci hakları alt komisyonunca ve GİGM/GİB'nin katkılarıyla hazırlanıp, Mart 2018 tarihinde yayınlanan Göç ve Uyum Raporundan³³⁴

- ✓ Suriyeli göçmenleri ve Türk vatandaşlarını kapsar
- ✓ Tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, milli ve milletlerarası STK'lar, ve Suriyeli göçmenlerin işbirliğine dayanır,

³³⁰ <https://www.goc.gov.tr/uyum-strateji-Belgesi-ve-ulusal-Eylem-Plani.pdf> erişim: 11.10.2022.

³³¹ https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/ar-ge_strateji-belgesi-hazirlama-kilavuzu.pdf erişim: 11.10.2022.

³³² https://www.cdn.hitit.edu.tr/kalite/files/94649_2102261614552.pdf erişim: 14.10.2022

³³³ <https://www.goc.gov.tr/uyum-strateji-Belgesi-ve-ulusal-Eylem-Plani.pdf> erişim: 14.10.2022.

³³⁴ https://www.asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf erişim: 14.10.2022. alan Bu projenin İlke, nitelik ve Özellikleri aşağıda gösterilen maddelerde olduğu gibidir;

- ✓ Uzmanlığa dayalı bir çalışma usulüne sahiptir,
- ✓ Irk, din, inanç, siyasi görüş, cinsiyet ve medeni hal gibi demografik ayrımcılığı reddeder,

Türkiye'nin göç ve uyum politikalarını net, şeffaf ve anlaşılır bir üslupla ifade eder.³³⁵

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 6 Temel Konu üzerine inşa edilmiştir. Bu konular:

- ✓ Toplumsal Uyum; Türk toplumunun göçmenlere yönelik kabul seviyesinin yükseltilmesi için yerel yönetimler ve STK'nın kapasitesinin artırılması,
- ✓ Bilgilendirme; GİGM/GİB başta olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşlarında etkili danışma merkezlerinin kurularak, gerekli doküman ve broşürlerin yayınlanması
- ✓ Eğitim; göçmenlerin Türkçe öğrenimi, uyum ve meslek kurslarına ve örgün eğitime katılımının sağlanması, eğitim kurumlarının kapasitesinin artırılması, öğrenimi engelleyici (çocuk yaşta çalıştırılma, evlendirilme ve fakirlik) gibi durumların önüne geçilmesi, yükseköğrenime erişimin kolaylaştırılması,
- ✓ Sağlık; göçmenleri bulaşıcı hastalıklardan korumak, (özellikle yurda ilk girişlerinde) göçmen sağlığı ile ilgili hizmetleri ve araştırmaları çoğaltmak, sağlık hizmetlerinde çevirmen hizmeti vermek,
- ✓ İş Gücü Piyasası; göçmenlerin mesleki bilgi ve becerileri ile ilgili kayıtları tutmak ve bunları değerlendirmek, iş gücü piyasasına hızlı ve etkili erişimi sağlamak ve göçmenlerin çalışma haklarını korumak,

³³⁵ goc.gov.tr/uyum-strateji-Belgesi-ve-ulusal-Eylem-Plani.pdf.

- ✓ Sosyal Destek; göçmenlere destek konusunda tüm kamu kurum ve kuruluşları ve yerel yönetimler nezdinde sosyal yardım ve sosyal hizmetleri yaygınlaştırmaktır.³³⁶

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün/Başkanlığının yanı sıra TC. Devletin de yürüttüğü en uzun süreli ve en geniş kapsamlı Sosyal projelerden birisi olan Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı çalışma programı kapsamında BMMYK(UNCHR) ile; geçmişten beri zaten var olan münasebetlere resmiyet kazandıran 01 Eylül 2016 tarihli “Ev Sahibi Ülke Anlaşması”³³⁷ çerçevesi işbirliği içinde, İstanbul, Ankara, İzmir, Gaziantep, Van, Hatay ve Şanlıurfa vilayetlerinde muhtelif tarihlerde gerçekleştirilen faaliyetler önemli bir yer tutmaktadır. Bu faaliyetler aşağıda maddeler halinde belirtilmektedir.³³⁸

- ✓ Yaklaşık olarak 24 bin Suriyeli göçmen ve 3 bin Türk vatandaşının katılımının sağlandığı sosyal uyum etkinlikleri düzenlenmiştir.
- ✓ Sosyal uyum bağlamında yaklaşık 6 bin Suriyeli göçmen ve Türk vatandaşına “çatışma çözümü eğitimi” verilmiştir.
- ✓ Ortaklaşa düzenlenen 15 adet mikro sosyal uyum projesi hayata geçirilmiştir.
- ✓ İstanbul’da muhtarlar ve yerel yönetim temsilcileri ile “sosyal uyuma yerel çözümler” ve farkındalık toplantıları düzenlenmiştir.
- ✓ Özel sektör temsilcilerine yönelik, yürütülen proje hakkında bilgilendirme toplantıları yapılmıştır.
- ✓ Güneydoğu Anadolu bölgesinde muhtarlar, din adamları ve kanaat önderleri ile “barışçıl diyalogun sağlanması toplantıları” gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Gerçekleştirilen faaliyetlerin yer aldığı 2019 ve 2020 yıllarına ait ortak bulgu raporu yayınlanmıştır.

³³⁶ <https://www.goc.gov.tr/uyum-strateji-Belgesi-ve-ulusal-Eylem-Planı.pdf> erişim: 18.10.2022.

³³⁷ <https://www.healthworldnews.net/birleşmiş-milletler-multeciler-yuksek-komiserliği-turkiye-iliskileri/erişim:19.10.2022>

³³⁸ <https://www.unhcr.org/tr/genel-bakis-2> erişim:19.10.2022.

- ✓ Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak bulundukları 7 vilayette ekonomide uyum etkinlikleri düzenlenmiştir.
- ✓ Türkiye'nin eş başkanlığını yaptığı ve sosyal uyumun da ele alındığı Cenevre'de 2019 tarihinde tertip edilen “ Küresel Mülteci Forumuna “ destek sağlanmıştır.
- ✓ Bir bilim insanına (Prof. Dr. Murat Erdoğan) Suriyeliler Barometresi 2020 raporu hazırlattırılıp, yayınlanmıştır.³³⁹

4.4.5.3.2.2. Kalkınmaya Duyarlı Sürdürülebilir Göç Yönetimi Politikaları Uygulamasına Destek Projesi (SUMMIT)

Henüz devam etmekte bulunan bu projenin hedef ve amacı; merkezi ve bölgesel seviyede göç, kalkınma ve sosyal bütünleşme (bölgesel entegrasyon) sahalarına yönelik (özellikle müteşebbislik ile işgücü piyasasına uyum sağlama ve katılma) kurumsal bilgi ve tecrübe birikimini arttırarak, bu birikimi stratejik politikalara dönüştürüp, kalkınmaya hassas göç politikalarının tatbik edilmesini desteklemektir. Uluslararası göç politikaları geliştirme merkezi (ICMPD) ile ikili işbirliği içinde Temmuz 2019 tarihinde başlatılan ve İsviçre Hükümeti tarafından fon desteği sağlanan bu proje ile aynı zamanda, önceden tespit edilen sektörlerde bölgesel düzeyde işgücü piyasasına entegrasyon tedbirleri geliştirilmektedir.³⁴⁰

4.4.5.3.3. İşbirliği İçinde Gerçekleştirilmiş ve Gerçekleştirilmekte Olan Programlar

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü / Başkanlığının Suriyeli göçmenlere yönelik olarak gerçekleştirdiği sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetleri içinde, bilgilendirmeye yönelik yaptığı yayın faaliyetleri ve projeler dışında çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği

³³⁹ Murat Erdoğan, **Suriyeliler Barometresi 2020 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, Ankara, Eğiten Kitap Yayıncılık, 2021, s.14.

³⁴⁰ <https://www.icmpd.org/our-work/projects/supporting-migration-policy-development-in-Turkey-mind> erişim: 23.10.2022.

içinde sürdürdüğü ve toplumsal huzura katkı sağlamaya yönelik ve eğitim odaklı bazı programların da büyük önemi vardır.³⁴¹

Söz konusu bu programlar aşağıda açıklandığı gibidir.

4.4.5.3.3.1- Aile Eğitim Programı (AEP)

Suriyeli göçmenlere yönelik düzenlenen ilk sosyal uyum hedefli eğitim programlarından birisi olup, daha çok geçici barınma merkezlerinde yerleşik göçmen ailelerin katıldığı aile eğitim programlarının ilki Aralık 2014 tarihinde UNICEF, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve AFAD tarafından düzenlenmiş olup,³⁴² geçici barınma merkezleri olan kampların yönetiminin GİGM tarafından devir alınmasından sonra yaygınlaştırılarak, kampların dışında ikamet eden göçmen aileleri de kapsamaya başlamıştır.

Suriyeli Göçmen Ailelerin Türkiye’deki sosyal hayat ve aile yaşam kültürüne intibak etmeyi amaçlayan bu programlar GİGM/GİB’nin işbirliği içinde ve sürekli uyguladığı eğitim programları kapsamında devam etmektedirler.³⁴³

4.4.5.3.3.2. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü İşbirliği Protokolü

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü arasında 25 Nisan 2016 tarihinde Türkiye’de GKA bulunan Suriyeli göçmenlere, ülkemizin kültürel yapısı, adet, gelenek ve görenekleri, umumi ahlak anlayışı, sosyal, iktisadi ve içtimai hayat şartları, hukuk sistemi, vatandaşların hak ve yükümlülükleri,

³⁴¹ Tuba Duman, Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Konya, SEFAD, Sayı 41, 2019, s.134.

³⁴² <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/turkiyedeki-suriyelilere-yonelik-aile-egitim-programi> erişim:23.10.2022.

³⁴³ <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Evraklar/stratejik-yonetim/Faaliyet-Raporlari/2018-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:16.10.2022.

eğitim, sağlık ve istihdam imkânları ve işgücü piyasasına erişim sağlanması konularında eğitimler vermek suretiyle, sosyal uyumlarının gerçekleştirilip, topluma entegre olmalarının sağlanması amacıyla bir işbirliği protokolü imzalanmıştır.³⁴⁴

Söz konusu bu Protokol kapsamında, İstanbul’da 27 Ekim 2019 tarihinde başlayan oryantasyon eğitimleri, ilk yıl içinde 16 vilayette, 2021 yılı itibariyle ise kapsamı genişletilerek tüm vilayetlerde gerçekleştirilmiştir. Halk eğitim merkezlerinde ve Türkçe lisansıyla verilen eğitimlerde gerektiğinde Arapça da kullanılmaktadır. BM Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM) ve Türk Kızılay’ı da bu projeye destek sağlamaktadır.

İşbirliği protokolü çerçevesinde yürütülen program kapsamında gerçekleştirilen eğitimlere katılan Suriyeli göçmen sayısının yıllar ve cinsiyet itibariyle dağılımı aşağıdaki gibidir.³⁴⁵

Tablo 4.31: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü GİGM/GİB İşbirliği Protokolü Kapsamında Sosyal Uyum Programlarına Katılan Suriyeli Göçmenler

Katılımcı Sayısı			
Yıl	Kadın	Erkek	Toplam
2019	11.047	8.959	20.006
2020	9.002	4.913	13.915
2021	59.619	61.082	120.701
2022 (Eylül)	444.488	503.861	948.349

Kaynak: Anadolu Ajansı(AA) 10.09.2022 Tarihli Haber

³⁴⁴ <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Evraklar/stratejik-yonetim/Faaliyet-Raporlari/2018-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim: 16.10.2022.

³⁴⁵ <https://www.aa.com.tr/gundem/goc-idaresi-baskanligindan-turkiyedeki-yerlesik-yabancilara-sosyal-uyum-egitimi/2682061> erişim: 17.10.2022.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere eğitim programlarının yaygınlaşması hem erkek katılımcı oranını, hem de toplam katılımcı sayısını artırmaktadır.

4.4.6. Sosyal Uyum ve Bütünleşme Uygulamalarından Beklenen Sonuçlar.

Göç vakıasına tüm Dünya’da belli başlı iki temel bakış açısı vardır. Bunlardan ilki göçü, göçmen kabul eden (ev sahibi) ülkedeki ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve demografik dengelerin bozulacağı gerekçesiyle zararlı ve istenmeyen bir vakıa olarak gören ve diğerine nazaran daha baskın olan olumsuz bakış açısı, diğeri ise, göçün hedefi olan ülkeler açısından bir takım fırsat, fayda ve avantajlar oluşturabileceği varsayımına dayanan olumlu bakış açısıdır.³⁴⁶ Oysaki her iki bakış açısını da tek başına kabul etmek doğru değildir.

Sosyal uyum ve sosyal bütünleşme faaliyetlerini bu yüzden, göçün olumlu yönlerinden istifade etmeyi sağlayan sosyal politika araçları olarak kabul etmek gerekir.³⁴⁷

Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal uyum ve bütünleşme faaliyetlerinin başarılı olmasının Türkiye’nin göç yönetimi politikaları ve GİGM/GİB tarafından sürdürülmekte olan göç yönetimi açılarından; arzu edilen ve arzu edilmeyen (başarılı uyum faaliyetlerine rağmen) sonuçlar bakımından iki farklı boyutunun olabileceğinden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki; Türkiye’deki sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal hayata yeterince uyum sağlayarak katılan Suriyeli göçmenlerin ülkelerine dönme arzu ve motivasyonlarının azalarak, Türkiye’de kalıcı olmalarıdır. İkinci ve arzu edilen boyut ise; başarılı sosyal uyum faaliyetleri aynı zamanda iyi bir eğitim, beceri ve nitelik kazandırma

³⁴⁶ Erdoğan Murat, **Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum**, Ankara, HUGO Yayınları, 2015, s.64.

³⁴⁷ A.g.e., s. 71.

faaliyetlerini de ihtiva edeceği için, Suriyeli göçmenlerin kazandıkları bu nitelikleri geri dönerek kendi ülkelerinin hizmetine sunmak isteyebilecekleridir.³⁴⁸

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü / Başkanlığı Suriyeli göçmenlere yönelik yürüttüğü ve yürütmekte olduğu sosyal uyum ve bütünleşme faaliyetleri ile aşağıda maddeler halinde belirtilen sonuçları elde etmeyi amaçlamaktadır.

1. Suriyeli göçmenlerin kaynağını 1951 tarihli Cenevre Anlaşmasının 2. maddesinden alan prensip gereğince; Türkiye'deki kanuni mevzuat ve kamu düzeni için alınacak tedbir ve uygulamalara riayet etmelerinin sağlanması,³⁴⁹
2. Suriyeli göçmenlerin yerel halk ile sağlıklı bir iletişim kurabilmesinin temin edilmesi,
3. Yerel halkın göçmenlere karşı olan nefret söylemlerinin önüne geçilmesi,
4. Yerel ve ulusal medyanın göçmenler hakkında olumsuz haber ve yorumlarda bulunmasının önlenmesi,
5. Kültürel ve etnik farklılıklardan kaynaklanabilecek ırkçılık temayüllerinin önüne geçebilmek,
6. Suriye'den kaynaklanan göçler ve Suriyeli göçmenler ile ülke güvenliği ve bekası kavramlarının maksadını aşacak ölçüde olumsuz karşılaştırılmasına yönelik yorumların önüne geçilmesini sağlamak,
7. Göçmenlerin mal ve can güvenliklerinin önlenmesi,
8. Göçmenlerin işlediği veya göçmenlere karşı işlenen suç oran ve sayılarının azaltılması,
9. Yerel halkın ön yargı, algı ve kaygılarının giderilmesi,
10. Türk vatandaşlığına geçen veya geçme potansiyeli bulunan göçmenlerin iyi bir yurttaş olmalarının sağlanması,
11. Dilencilik, hırsızlık, insan kaçakçılığı ve ticareti gibi olayların önüne geçmek,

³⁴⁸ Esra Yılmaz Eren, “ Kitlemel Akınlarda Geçici Koruma “, **Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler-1**, Londra, 2017, s.131.

³⁴⁹ TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu, “**Göç Raporu**”, Ankara, 2018, s.20.

12. Şehirlere topluca gelip, kümelenme tarzında barınmayı tercih eden göçmenlerin, bu tarz yerleşim alanları (sosyal kümelenme/gettolaşma)³⁵⁰oluşturmalarına imkân tanımamak,
13. Göç yönetimi ve göçmenlere ilişkin olarak milletlerarası sahada kötü bir imaj oluşturmamak ve eleştirilere maruz kalmamak
14. Göçün ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini asgari düzeye indirmek,
15. Toplumsal infial, kargaşa ve terör olaylarının önüne geçmek,
16. Suriyeli göçmenlerin, özellikle kadın ve çocukların, günlük hayatlarında her türlü ayrımcılık, sosyal dışlanma ve şiddet hadiselerine maruz kalmalarının önlemek,
17. Göçmenlerin çocuk yaşta çalıştırılmaları ve evlendirilmelerini önlenmektir

³⁵⁰ Fransızca Ghetto kelimesinden türetilen getto kitlesel göçlerde, yerel halktan kültürel ve sosyal açılardan ayrışan göçmenlerin toplu yaşamak amacıyla oluşturdukları mahalleler anlamına gelmektedir. Dünya genelinde kanunlarla yasaklanmasına rağmen, oluşan ekonomik, sosyal ve kültürel şartların zorunlu kıldığı yardımlaşma isteği nedeniyle önüne kolaylıkla geçilememektedir.

SONUÇ

Dünya ve insanlık tarihinin ilk yıllarından bu güne ülkeler ve toplumlar iki kaynaktan zuhur ederek insanın hayat hakkını kısıtlayan iki büyük tehdide maruz kalmaktadırlar. Bu kaynaklardan birincisi tabiat, diğeri ise insandır. Tabiat eliyle doğal afetler, kuraklık ve iklim değışiklikleri, insan eliyle ise savaşlar, iç karışıklıklar, baskı, zulüm ve insan hakkı ihlalleri ve iktisadi buhranlar meydana gelmektedir. Her ikisinin doğal sonucu; Açlık, kıtlık, yoksulluk, işsizlik, güven ve özgürlükten mahrumiyet, can ve mal emniyetinin yok olmasıdır. İnsanların ve toplumların bu durumlara tepkisi ise daima kitlesel göç hareketleri şeklinde olmaktadır.

Bu özelliğı nedeniyle insanlık tarihiyle yaşıt olan göç vakıası eski çağlarda bazı uygarlıkların ortaya çıkmasına, bazı uygarlıkların gelişim göstermesine, bazı uygarlıkların gerilemesine, hatta yok olup gitmesine neden olurken, imparatorluklar sonrası modern çağlarda ise, ulus devletlerin ortaya çıkmasına, siyasi dünya haritasının defalarca yeniden çizilmesine neden olan önemli etkenlerden birisi olmuştur.

Aynı şekilde göçmenler de, yeni toplumların oluşmasında, etnik kimliklerin kaynaşarak yeni ve sentez kültürlerin oluşmasında, daha da ilerisi; ulus devletlerin kurulmalarında müessir rol oynamışlar ve bu oluşumlara büyük katkılar sağlamışlardır.

Kişisel nedenlerden kaynaklanan bireysel bir boyutunun da bulunmasıyla birlikte günümüzde göç vakıası denilince ilk akla gelen, nedenleri bazen farklı da olsa, toplu halde gerçekleştirilen, zorunlu ve uluslararası kitlesel göçlerdir. Zaten göçe dair bütün bilimsel tartışma ve çalışmalarda olduğu gibi, tezimiz de ele alınan göç türü de, uluslararası kitlesel göçler ve bu göçün unsurları olan göçmenlerdir.

Bir yandan dünya barışı, güvenliği ve sosyo-ekonomik düzenini alt üst eden devletlerarası veya iç savaşlar, insan hakkı ihlalleri, diğeri yandan yeterli gıdaya ve doğal kaynaklara ulaşımı zorlaştıran küresel iklim değışikliğinin neden olduğu kuraklık, kıtlık ve susuzluk gibi tabiat kaynaklı hadiseler, 20. asrın ikinci yarısından itibaren sermayeyi,

işgücünü, mal ve hizmetleri, teknoloji, bilgi haberleşme ve ulaşımı son derece kolaylaştıran ve hızlandıran küreselleşme de eklenince, 21. Asır adeta bir göçler ve göçlerin baş aktörü olan mülteciler, sığınmacılar ve düzensiz göçmenler, göçmen kaçakçıları, kısaca göçmenler çağına dönuşmuştur.

Göçler çağı olarak nitelendirilen böyle bir dönemden geçmekte olan dünyamızda, 1990'lı yıllardan itibaren Asya, Orta Doğu ve Afrika'dan Avrupa ülkelerine, Güney Amerika'dan ABD'ye doğru kitlesel ve düzensiz göç akımları tüm dünyada bir yandan iktisadi, sosyal, kültürel, siyasi hatta askeri sonuçlar doğururlarken, öte yandan büyük insanlık dramlarına yol açmaktadırlar.

Küresel ısınma, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve fakirlik, yaygınlaşan savaşlar ve küreselleşme, mahşerin dört atlısı gibi yoksul veya çaresiz insanları anavatanlarından ayrılıp, güvenli ve insanca bir geleceğe kavuşacaklarına inandıkları iktisadi ve idari olarak gelişmiş bölge ve ülkelere doğru kitleler halinde itmektedir.

İki binli yıllara kadar göçmenlere başka ülkelere transfer edilen ucuz beden ve beyin işgücü bakış açışıyla yaklaşan gelişmiş batı ülkeleri, kendilerinin sebep olduğu global koşullar sebebiyle göç etmek zorunda bıraktıkları insanları artık, kendilerinin huzurunu kaçıran ve güvenliklerini tehdit eden unsurlar olarak görmeye başlamışlardır.

Günümüzde göç ve göçmen sorunu artık başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, tüm dünyayı ilgilendiren çok boyutlu, karmaşık ve devletlerarası bir sorun haline dönuşmuştur.

Bu boyutlardaki bir sorunun çözümüünün ancak uluslararası işbirliği ve dayanışma içinde, mevcut mevzuat ve kurumsal çerçeveyi daha da geliştirerek ve soruna güvenlik ve korku odaklı olmaktan ziyade insan hakları ve entegrasyon temelinde çözümler üretmekle mümkün olunabileceğinin anlaşılması gerekmektedir.

Türkiye göç konusunda tarihi bir tecrübe ve birikime sahip bir ülkedir. Anadolu toprakları asırlarca birçok göç vakası yaşamış, her türlü etnik kimlik ve kültüre sahip pek çok göçmen topluluğuna ev sahipliği yapmıştır. Anadolu insanının inanç ve kültür anlayışının bu tarihsel tecrübeyle birleşmesi, Türk toplumunun göçmenlere karşı nispeten müsamahalı bir karakter kazanmasına neden olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasından sadece 50 sene öncesine kadar Anadolu'ya, eski imparatorluk bölgelerinden yaklaşık 5 milyon göçmen geldiği görülmektedir. Cumhuriyetin kuruluşunu müteakip göç olayları farklı nitelik ve karakterde ve değişik vesilelerle devam etmiştir. 1923-2000 döneminde Türkiye'nin yaşadığı göç vakalarının 4 ana karakteri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; erken Cumhuriyet döneminde, devletin nüfusu arttırmaya yönelik olarak Türk soyu ve kültüründen gelenlerin Türkiye'ye göç etmesini teşvik etmesi (İskân Kanunu) sonucu gerçekleşen göçler, ikincisi; 60'lı yıllarda ülkeye döviz girişini sağlamaya yönelik Avrupa ülkelerine göçmen işçi gönderilmesi, üçüncüsü; komşu ülkelerde ve bölgede meydana gelen savaşlar ve siyasi olaylar (İran İslam devrimi, İran-Irak savaşı, Halepçe katliamı, Körfez savaşı, Bulgaristan baskı yönetimi, Yugoslavya'nın dağılması) sonucunda oluşan göçler ve nihayet dördüncüsü; Asya ve Orta Doğu ve Afrika'dan Avrupa ülkelerine ulaşmak isteyen göçmenlerin oluşturduğu transit göçlerdir. 2000'li yıllardan itibaren ise küreselleşmenin bütün yönleriyle Dünya'ya egemen olmasıyla Türkiye tüm dünyada olduğu gibi, tezimizin de konusunu teşkil eden; küresel, kitlesel, zorunlu ve çoğu kez düzensiz göç akımlarının tesiri altına girmiştir.

Görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti devleti göç vakası açısından daima, hem göçmen alan, hem göçmen gönderen ve hem de göçmenlerin geçiş güzergâhı özelliğini taşıyan bir ülke konumunda olmuştur. Ancak bu noktada belirtilmesi gereken iki husus; son yıllarda kalkınmışlık düzeyi ve yönetim anlayışı bakımından komşu ve bölge ülkelerinden pozitif ayrılan Türkiye'nin, son hadiselerden de anlaşılacağı gibi artık göç veren ve transit ülke olmaktan çok, hedef ülke haline gelmeye başlaması ve göçle ilgili çok ciddi bir tarihi ve kültürel birikim ile tecrübeye sahip olmasına rağmen kitlesel Suriye

göçlerinin meydana getirdiği travmaya kadar, bu konu hakkında yeterli araştırma, kamuoyu farkındalığı, mevzuat ve kurumlara sahip olamamasıdır.

Kuzey Afrika’da 2010 yılında başlayıp, kısa sürede tüm Arap ülkelerini etkisi altına alan ve Arap Baharı adı da verilen, diktatörlük ve anti demokratik rejim karşıtı gösteri ve halk hareketleri çok kısa bir süre zarfında en uzun kara sınırına sahip olduğumuz komşumuz Suriye’ye de sıçramıştır. Suriye rejimi halkın demokratik talep ve reform isteklerini karşılayacak yerde, protesto gösterilerine çok sert karşılık vererek büyük bir İç Savaşın başlamasına sebebiyet vermiştir. Kısa sürede bölgesel ve küresel askeri güçler ile başta PKK/PYD ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin de müdahil olmasıyla bütün ülkeye yayılan ve şiddetlenen iç savaş, Türkiye’ye yönelik ve tarihin en büyük kitlesel göç akımlarından birisinin başlamasına neden olmuştur.

İlk Suriyeli göçmen kafilesi 2011 yılında topluca sınırlarımızdan geçerek ülkemize giriş yapmış, çok kısa bir süre zarfında ise, 4 milyona yakın Suriyeli göçmen Türkiye’ye sığınmıştır. Bu durum hiç beklenmedik bir anda, hiç tahmin edilemeyen büyüklükte ve çok kısa bir süre zarfında gerçekleşmiş, bu büyük göç vakıasına hazırlıksız yakalanan Türkiye’yi bir anda dünyanın en çok göçmen barındıran ülkesi haline getirmiştir.

Türkiye, kitlesel Suriye göçlerinin ilk başladığı sene kimlik dahi sormadan ve hiçbir soruşturmaya tabi tutmadan kontrolsüz bir “açık kapı uygulaması” ile her göçmeni kabul eden ve bu yönüyle de eleştiriye açık bir politika izlemiştir. Ancak, insani bir bakış açısı ve savaşın çok uzun süre devam etmeyeceği, dolayısıyla da sığınmacıların makul bir sürede geri dönecekleri öngörüsü ile tercih edilen bu politikayı tenkit ederken insaf ölçülerini de aşmamak gerekir. Çünkü Suriye göçleri her yönüyle olağan dışı ve çok hızlı gelişen ve sonuçları gerçekten öngörülmesi çok zor karakterde olan göçlerdir. Nitekim kısa bir müddet sonra açık kapı politikası devam ettirilse de, kontrollü bir tarza dönüşmüş ve ülke içindeki göçmenlerin kimlik (geçici koruma kimlik belgesi) verilmek suretiyle kayıt altına alınması işlemlerine başlanılmıştır.

Suriyeli göçmenleri irrasyonel terör ve islamofobik kaygılar ile sınırlarını kapatan Avrupalı devletlerin aksine, tarihi ve kültürel bağları nedeniyle insani politikalarla yaklaşan Türkiye, sınıra yakın vilayetlerde kurduğu ve halk arasında göçmen kampları olarak da bilinen GBM’de, tüm insani ihtiyaçlarını devlet bütçesinden karşılamak suretiyle misafir etmiştir. Kuruluşunun ilk yıllarında AFAD tarafından yönetilen bu merkezler daha sonra, GİGM’nün kurulmasıyla bu kuruma devredilmiş olup, adetleri ve barındırdıkları göçmen sayısı eskiye oranla çok azalmış olmakla birlikte, halen GİB tarafından yönetilmektedirler.

Suriye göçlerinin başladığı ilk yıllarda devletin göç yönetimine ilişkin elinde derli toplu ve yeterli, hatta son yıllardaki AB üyeliğine adaylık sürecinde AB müktesebatına uyum sağlama çalışmaları çerçevesinde çıkarılan bazı yasalar da olmasa, yok denecek bir mevzuat, kamu kurumu olarak da AFAD ve Türk Kızılay’ı bulunmakta olup, devlet bu şartlarla Suriye göçlerine müdahale etmek zorunda kalmış, çok daha hafif şartlarla göçe maruz kalmış, bu konuda birçok ülkeden çok daha başarılı olarak tüm dünyanın takdirini kazanmıştır.

Sonuç itibariyle, Türkiye elindeki mevcut imkânlar ve sınırlı kaynaklar ile önceden hiç tahmin edemeyeceği büyük büyük bir sosyal olayı göğüslemek zorunda kalmış, uzun bir gelecekte hem devlet, hem de toplum olarak iktisadi, sosyal, demografik, kültürel ve siyasi yönlerden birçok etkisine maruz kalacağı şimdiden belli olan büyük bir göç ve göçmen olayını yönetme zarureti ile yüzleşmiştir.

Suriye’deki iç savaşın kısa sürede sona ermeyeceği, devrileceği ümit edilen rejimin Suriye’yi yönetmeye devam edeceği, göçmenlerin gelişinin devam edeceği, ve Suriyeli göçmenlerin de ülkemizde uzun süreli, önemli bir bölümünün ise daimi olarak kalacaklarının anlaşılması üzerine, Türkiye, ülke şartlarına ve milletlerarası mevzuata uygun yeni, sistematik ve kapsamlı bir göç yönetimi politikasını hayata geçirmek ihtiyacını hissederek, gerekli kanuni ve kurumsal düzenlemeler yapmıştır.

Bu düzenlemeler çerçevesinde göç konusunda ilk kapsamlı yasa olan 6458 sayılı YUKK 4 Nisan 2013 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş, 11 Nisan 2013 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna dayanılarak çıkarılan GKY ise, bir yandan göçlerin yönetilmesi ve göçmenlerin hak ve hukukları ile ilgili hususları düzenlerken, diğer yandan aynı kanun gereğince tesis edilen GİGM, ilgili mevzuatın tatbik edilmesi ve Suriyeli göçmenlerin sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetlerde bulunması amacıyla devreye sokulmuştur. Göç ve göçmenlik hususunda hem idari ve kurumsal yapıda, hem de mevzuatta yapılan bu değişiklik ve getirilen yenilikler hiç kuşkusuz reform niteliğinde olmakla birlikte, Suriye göçlerinin sosyal, iktisadi ve toplumsal sonuçlarının ortaya çıkmaya başlayacağı önümüzdeki yıllarda yetersiz kalabileceği göz önünde bulundurulduğu takdirde daha da geliştirilmesi gerekmektedir.

Göç yönetimine milli ve milletlerarası ölçekte uzun vadeli politikalar geliştirmenin önünü açmayı öngören bir anlayış ve detaylı bir çerçeve çizmeyi hedefleyen YUKK'nun Suriye göçleri ve Suriyeli göçmenler açısından iki önemli boyutundan söz etmek mümkündür.

Birinci boyut, yasanın genel anlamda tüm göçmenlere, özel anlamda ise Suriyeli göçmenlere yönelik kavramsal yaklaşımı ve hukuki statü belirleyiciliği, ikinci boyutu ise göç politikalarına ve Suriyeli göçmenlerin ülkemizde yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin kurumsal düzenlemesidir.

Göçmen her ne kadar milli mevzuatta (İskân Kanunu) Türk soyu ve kültüründen olup, yerleşmek için bireysel veya toplu olarak ülkeye gelenler (muhacirler) için kullanılan bir tabir olsa da, dünya göç literatürü açısından şemsiye (çatı) bir kavramdır. Uluslararası hukukta göçmenlere ilişkin farklı kavramlar ortaya çıkmıştır. Mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, ikincil koruma gibi tanımlamaların yanı sıra geçici koruma; Türk mevzuatının temel kanunu konumundaki 6458 sayılı YUKK 91.maddesi gereğince hazırlanıp 2014 yılında uygulamaya sokulan GKY'nin göre Suriye'den kaynaklanan kitlesel göç akınlarıyla Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenler için kullanılan bir yasal

statüdür. Ancak Kamuoyunda ve medyada Suriyeli göçmenler için geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenler tabiri yerine daha çok Suriyeli mülteciler veya sığınmacılar tabiri kullanılmaktadır. Böylesine büyük bir göç hadisesini hiç beklenmedik bir zamanda yaşamak zorunda kalan toplum kesimlerindeki bir kavram kargaşasını doğal karşılamakla birlikte, aynı kargaşaya akademik yayınlarda da rastlanmasını makul karşılamak yanlış olacaktır. Kanımızca bu tip yayın ve çalışmalarda kabul edilmesi ve kullanılması gereken tanımlama ve hukuki statü; geçici koruma, ülkemizdeki Suriyeli göçmenler için ise geçici koruma altındaki Suriyeliler / göçmenler olmalıdır. Çünkü Türkiye Cenevre Konvansiyonu olarak da bilinen 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine coğrafi kısıtlama şerhi koyarak katılmış olduğundan mültecilik şartlarını taşısa dahi Avrupa dışından gelen göçmenlere bu statüyü tanımamakta, onun yerine bu göçmenleri şartlı mülteci olarak isimlendirmekte ve 3. bir ülkeye yerleştirilinceye kadar izin almak koşuluyla geçici ikamet izni tanımaktadır. O halde gerek bireysel ve gerekse toplu olarak ülkemize gelen Suriyeli göçmenler için mültecilik ve mültecilik hakları söz konusu olamamaktadır.

Türkiye'nin göç yönetimi ve göçmenlerle ilişkiler hususları, bir asayiş sorunu algısıyla önceleri bütünüyle Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı birimlerin görev ve sorumluluk alanında iken, AB müktesebatına uyum çalışmaları çerçevesinde yapılan bazı mevzuat düzenlemeleri ile birlikte önce 2008 senesinde iltica ve göç mevzuatı ve idari kapasitesini geliştirme ve uygulama bürosu tesis edilmiş ve nihayet ilk özerk ve münhasıran ihtisas sahibi bir kurumun ihdas edilmesi amacıyla GİGM, YUKK'nun yürürlüğe girmesinden 1 yıl sonra merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatlarından oluşan üçlü bir teşkilat yapısıyla 11 Nisan 2014 tarihinde sonra göç ve göçmenler ile ilgili sorumluluk ve yetkileri diğer kamu kurum (Emniyet Genel Müdürlüğü) ve kuruluşlarından(AFAD) devralarak resmen ve fiilen görev yapmaya başlamıştır.

Devletin geçmişte olduğu gibi, gelecekte de en stratejik politikalarının başında gelmesi gerekirken, ihmal edilen göç politikalarının öneminin bütün çıplaklığıyla anlaşılmasını sağlayan kitlesel Suriye göç akımları ve sayıları 4 milyona yaklaşan GKA Suriyeli göçmenlerin varlığının neticesinde oluşturulan yeni kurumsal yapı, yani GİGM

ile kamu otoritesi Suriye göçleri ve Suriyeli göçmenlerle ilgili olarak aşağıda belirtilen hususları hedeflemektedir. Bunlar:

- Suriyeli göçmenlerle ilgili bürokratik iş ve işlemleri en az seviyeye indirmek,
- Kurumun kapasitesinin idari, teknolojik ve beşeri alanlarda nitelik ve nicelik olarak arttırılarak geliştirilmesi ve bu gelişmemenin sürekliliğini sağlamak,
- En üst seviyedeki siyasi iradenin belirlediği politikaları değerlendirmek ve uygulamak,
- Göç ile ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve STK ile işbirliği yapmak ve işbirliğini geliştirmek,
- Türkiye’de göç alanında karar alarak uygulama yetki ve sorumluluğu hususlarındaki dağınıklığı önleyerek yeknesaklığı sağlamak,
- Türkiye’de tüm vilayetlerde ve GBM de ikamet eden GKA bulunan Suriyeli göçmenlere geçici kimlik kartı vermek suretiyle kayıt altına almak,
- Türkiye’de etkili bir göç yönetim politikası oluşturmak ve bu politikaya ilişkin stratejileri tatbik etmek,
- Türkiye’de göç sahasında çalışan resmi, özel bütün kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak,
- Uluslararası kurum ve kuruluşlarla evrensel ölçekte işbirliğini geliştirmek,
- Tüm göçmenlerin Türkiye’ye giriş, kalış, çıkışları ve sınır dışı edilmeleri işlemlerini yürütmek,
- Yasa dışı, düzensiz göçleri takip etmek, önlemek ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Göçmenlerin istihdam, eğitim, sosyal hizmetler, barınma, sağlık gibi temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olmak, çözümler üretmek,
- Göçmenlerin Türkiye’deki sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal hayata uyum sağlama sürecine yardımcı olmak ve olumlu katkılar sağlamaktır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün adı, 7 sene sonra yapılan ve kamu kurumlarının Anayasa değişikliğine uyum sağlama süreci içinde teşkilat yapısının da tadil edilmesi ile birlikte GİB olarak değiştirilmiştir. Bu değişikliğin getirdiği en büyük yenilik; Genel Müdürlüğün bünyesinde İç İşleri bakanına bağlı olarak göç politikalarını belirlemek ve geliştirmekten sorumlu bir üst kurum olan Göç Politikaları Kurulunun, adının Göç Kurulu olarak değiştirilmesi ve politika görevini belirleme sorumluluğunun da Cumhurbaşkanlığına devredilmesidir. Bu değişiklikleri; tezin 3. bölümünde de belirtildiği üzere, göçe dair politikaları belirleme sorumluluğunun devletin en üst kademesine taşınmasının, göç politika ve yönetiminin öncelikli ve stratejik kamu politikası haline gelmesinin daha iyi idrak edilmesi ve kurumun yakın gelecekte muhtemelen Bakanlığa dönüşebileceğinin öncüsü olarak da yorumlamak mümkündür.

Türkiye’de GKA altında bulunan Suriyeli göçmenler, tüm göç vakıalarında olduğu gibi ülkemizde de, birçoğu sosyal politikanın ilgi ve uygulama sahası dâhilinde olan pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların başında işgücü piyasasına ulaşma, barınma, gıda, ısınma, ilaç gibi günlük temel ihtiyaçların karşılanması ve göçmenler özelinde ayrı bir parantez açılması gereken topluma uyum sağlama ve toplumla bütünleşme gelmektedir. Topluma entegre olma dışında, ülkemizde korunmaya muhtaç ve zarar görme ihtimali yüksek tüm sosyal gruplar açısından da çok önemli olan bu sosyal sorunların Suriyeli göçmenleri etkileme kat sayısı çok daha yüksektir.

Suriyeli göçmenlerin sosyal politika alanı içindeki sorunlarının çözümü konusunda gerçekleştirdiği faaliyetler, GİGM değişen ismiyle GİB’nın, göç ve göçmenlere ilişkin kayıt tutma, sicil oluşturma, kimlik verme, evrak talep etme, takip etme, danışmanlık yapma ve geri gönderme gibi bürokratik hizmetlerini saymazsak, kurumun ana faaliyet konusunu oluşturmaktadır.

Tezimizin 3. bölümünde GİGM’nün sosyal politika bağlamında gerçekleştirdiği uygulama ve hizmetler anlatılırken, konu ile doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan pek çok kamu kurum ve kuruluşunun, yerel yönetimlerin, uluslararası kurum ve kuruluşların, milli

ve yabancı STK'ların, hatta Suriyeli göçmenlerin kurduğu dernek ve benzeri kuruluşların faaliyetlerinden kısmen de ayrıntıya girerek bahsedilmiş olması, tez konusunun GİGM'nün değil de, sanki bu konuda Türkiye'nin topyekûn gerçekleştirdiği faaliyetler olduğu gibi bir izlenim de oluşmuş olabilir. Ancak bu son derece doğaldır. Zira tezin göçlerin teorik çerçevesinin anlatıldığı 1. bölümünde birçok kez belirtildiği gibi, göç vakıası bir kurum ya da kuruluşun, hatta bir bakanlığın bile tek başına yönetebilmesinin çok zor olduğu çok karmaşık ve maliyetli bir olaydır. Göç yönetiminin başarısı, bir kurumun koordinasyonunda, konu ile ilgili tüm aktörlerin ve toplumun işbirliği, dayanışma ve faaliyetlere katılımının sağlanmasıyla ancak mümkündür.

Yukarıda açıkladığımız, kuruluş felsefesi, yasadan kaynaklanan yetkiler ve kendisinden beklenen hizmet ve faaliyetler konusunda GİGM ne kadar başarılı olmuş, GKA altında bulunan Suriyeli göçmenlere sorunlarının çözümüne ne ölçüde katkıda bulunmuştur ve bu konuda ilerisi için neler tavsiye edilebilir.

Yıllık faaliyet raporları incelendiğinde GİGM/GİB'nin bir yandan Suriyeli göçmenlere yurt genelinde hizmet etme, hizmet faaliyetlerini organize ve koordine etme görevini yürütürken, diğer yandan kurumsal kapasitesini arttırma, özellikle de insan kaynakları açısından göç alanında süratle ihtisaslaşma gayreti içinde olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de kayıtlı, 3.6 milyonu GKA Suriyeliler olmak üzere, 4 milyonun üzerinde muhtelif hukuki statüde göçmen bulunmaktadır. Kayıt dışı göçmenlerin sayısı ise sadece tahminlere dayanmaktadır. Bu durum dünyanın hiçbir ülkesi için söz konusu değildir. Bu nedenle GİGM/GİB'nı başarı kriterleri açısından diğer ülkelerdeki muadil kurumlarla karşılaştırmanın imkânı olmadığı gibi, bir anlamı da yoktur. O halde GİGM yeni adıyla GİB'nı mevcut şartlar ve sahip olunan imkânlar göz önünde bulundurularak hem göç yönetimi ve hem de GKA bulunan Suriyeli göçmenlerin sosyal sorunlarının çözümü konusunda oldukça başarılı kabul etmek gerekir. Ancak, mevcut şartların ileride ortaya çıkarması muhtemel sonuçları açısından bu başarının sürdürülebileceğini söylemek de kanımızca aşırı iyimserlik olacaktır.

Türkiye'nin göç ve göçmelerin yönetimi hususunda tek sorumlu bürokratik yapısı olan GİGM/GİB mevcut ve gelecekteki faaliyetlerinin başarısı, mikro açıdan kurumsal, makro açıdan ise, devletin göçle ilgili politik tercihlerine bağlıdır. Bu yüzden kurumun faaliyetleri açısından yapılacak önerileri, göç politikalarına ilişkin önerilerle birlikte düşünmek gerekir. Bu çerçevede ve genel anlamda aşağıda belirtilen önerilerin yararlı olacağı tarafımızca mütalaa edilmektedir.

Türkiye'yi dünyanın en büyük göçmen barındıran bir ülke konumuna getiren GKA bulunan Suriyeli göçmen sayısının mutlaka ve en kısa sürede azaltılarak makul bir seviyeye çekilmesi gerekmektedir. Bu konuda zaten oluşmuş bir konsensüs bulunmasının yanı sıra devletin çabaları da bu yöndedir. (Kuzey Suriye'de oluşturulan güvenli bir gölgede geri dönecek göçmenler için konut ve hayat sahaları tesis etme gibi)

Bunun için mevcut gönüllü geri dönüşlerin teşvik edilmesi politikasının yanı sıra, milli ve milletlerarası hukuku ve insan haklarını ihlal etmeyen zorunlu geri dönüş teknikleri üzerinde de ayrıca çalışılması gerekir.

Türkiye için gelecekte tehdit unsuru olan iki önemli husustan birisi, devam etmesi kuvvetle muhtemel kitlesel göç hareketleri ve iklim değişikliğinden kaynaklanacak, kıtlık ve kuraklık olaylarıdır. Devlet, çok yerinde bir hareketle Çevre ve Şehircilik Bakanlığının adına iklim değişikliğini de ekleyerek sorunun üst düzey bir devlet politikası olarak benimsendiğini göstermiştir. Aynı anlayış, müstakil bir göç ve göçmen işleri bakanlığının tesisi veya İçişleri Bakanlığının, İç ve Göç İşleri Bakanlığı olarak yeniden organize edilmesi şeklinde tezahür edebilir.

Göçler iyi yönetilmediği takdirde iktisadi ve sosyal açılardan ülke ve toplumda ciddi hasarlar oluşturabileceği gibi, aksine planlı bir entegrasyon politikası aracılığıyla iyi yönetildikleri takdirde ise, iktisadi ve toplumsal hayata bazı katkılar sağlayabilen vakıalardır. Bu katkılardan bir tanesi; genç ve dinamik işgücüne yaptığı katkıdır. Türkiye Nüfus yapısının hızla yaşlandığı ve nüfus artış hızının da giderek düştüğünü, önümüzdeki 50 yıl içinde ise tamamen duracağı ihtimalinin göz önünde bulundurularak, genç, dinamik

ve üretken bir nüfusa olan ihtiyacın giderilmesi amacıyla gerekli sosyal uyum politikalarının gerçekleştirilmesiyle genç bir yapıya sahip Suriyeli göçmenlerin potansiyelinden istifade etmek uzun vadede düşünüldüğünde yararlı olabilecektir. O halde Suriye kaynaklı göçlere bir fırsat penceresinden bakmak mümkündür. Bu noktada yapılmasını önerebileceğimiz husus, toplam sayısı makul seviyeye indirilecek Suriyeli göçmenlere seçici bir yöntemle vatandaşlık verilerek toplumla sosyal uyumlarının sağlanması ve bunun uygun iktisadi ve iskân politikalarıyla desteklenmesidir.

Göç yönetimi, doğru, planlı strateji ve politikalar, iyi bir organizasyon, toplumsal mutabakat, ihtisas sahibi kurumlar ve uzman personel gerektirdiği gibi, büyük bütçelere de ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada gerek devlet, gerekse GİGM/GİB bu cesametteki bir göç olayını yönetecek ve göçmenlere destek olabilecek yeterli mali güce sahip değildir. Türkiye'yi olduğu kadar başta Avrupa ülkeleri olmak üzere tüm dünyanın meselesi olan bu milletlerarası göç olayı için devletlerarası maddi dayanışma zorunludur. AB bu konudaki taahhütlerini yerine getirmemektedir. Bu sebeple AB ülkeleri ile yapılan geri kabul anlaşmaları yeniden gözden geçirilmelidir.

Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere karşı gösterdiği müsamahalı tavrın sonsuza dek süreceği düşünmemelidir. Yaşanan son terör ve asayiş olayları, iktisadi gelişmeler, bazı vilayetlerdeki demografik değişimler ve oluşan göçmen gettoları, bu müsamahayı çok ciddi oranda yıpratmış ve Suriyeli göçmenlere geleneksel ev sahibi (ensar) yaklaşımının sürdürülemeyeceği anlaşılmıştır. Bu nedenle GİGM/GİB toplumsal sürtüşmeler ve ırkçı reaksiyonlara karşı toplumu bilgilendirici, ikna edici ve sorunun çözümüne katkı sağlayıcı bir farkındalığın oluşturulmasına yönelik faaliyetlere öncelik verilmelidir.

Üniversiteler ile olan işbirliği arttırılmalı, ilgili fakültelerin müfredatlarına göçler ve göçmenlerle ilgili müstakil dersler konulmalı ve müstakil bölümler açılmalıdır. GİGM/GİB Göç konusundaki bilimsel araştırma ve yayınlara olan desteğini arttırılmalı, uluslararası konferans ve toplantılar tertip etmelidir.

Tezimizin 3. bölümünde belirtildiği üzere; hem GİGM, hem de GİB dönemlerinde kurumun üçlü teşkilat yapısını oluşturan, yurt dışı teşkilatında yer alan göç ataşelikleri ve göç müşavirlikleri kadrolarının uygun diplomatlarla doldurularak, bu teşkilatlar acilen aktif ve etkin olarak faaliyete geçirilmelidir.

Son söz olarak; göçler ve göçmenler ülkelerin ve toplumların iktisadi, sosyal, kültürel ve demografik yapılarında önemli değişiklikler meydana getirmekte, ev sahibi toplumların gündelik hayatı ve devletlerin müesses düzeni üzerinde sıkıntılı ve sancılı sonuçlar doğurmaktadır. Ancak, bu menfi etkilerinden dolayı da hiç kimsenin göçmenlere büyük bir kin ve asabiyetle yaklaşmaya da hakkı yoktur. Zira herkes geçmişinde az veya çok göçmenlik olduğunu hatırlamalı ve göçmenlere empati, sabır ve anlayışla yaklaşarak sorunun çözümüne katkı sağlayıcı olmalıdır. Göç ve göçmenlik geçmişte daima vardı ve dünya var olduğu sürece de var olacaktır. Bugün ev sahibi konumunda olanlar gelecekte göçmen olmak zorunda kalabilirler.

Ancak bu anlayış; göçlerin ve göçmenlerin kontrolsüz ve düzensiz gelişimine fırsat tanımak, devletin ve toplumun dengelerini bozacak, sosyal huzur ve barışın zedelenmesine neden olacak, başta sınır güvenliği, terör eylemleri olmak üzere, ülkenin ve devletin bir güvenlik zafiyeti içine düşmesine, iktisadi ve sosyal kaosa neden olacak bir müsamahanın benimsenmesi anlamına da asla gelmemelidir. Kitleli Suriye göçlerinin doğru politika, strateji ve kurumlarla yönetildiği takdirde ülkemiz açısından önemli fırsatlar doğuracağını da bilerek bu tarihi göç vakiasından devlet ve millet olarak gerekli dersleri çıkarmalıyız.

Göçler ve göçmenler ülkelerin ve toplumların iktisadi, sosyal, kültürel ve demografik yapılarında önemli değişiklikler meydana getirmekte, ev sahibi toplumların gündelik hayatı ve müesses düzeni üzerinde sıkıntılı ve sancılı sonuçlar doğurmaktadır. Ancak, bu menfi etkilerinden dolayı da hiç kimsenin göçmenlere büyük bir kin ve asabiyetle yaklaşmaya da hakkı yoktur. Zira herkes geçmişinde az veya çok göçmenlik olduğunu hatırlamalı ve göçmenlere empati, sabır ve anlayışla yaklaşmalıdır. Göç ve

göçmenlik geçmişte daima vardı ve dünya var olduğu sürece de var olacaktır. Bugün ev sahibi (kültürümüzde buna ensar denilmektedir) olanlar gelecekte göçmen (muhacir) olmak zorunda kalabilirler.

Ancak bu anlayış; göçlerin ve göçmenlerin kontrolsüz ve düzensiz gelişimine fırsat tanımak, devletin ve toplumun dengelerini bozacak, sosyal huzur ve barışın zedelenmesine neden olacak, başta sınır güvenliği ve terör eylemleri olmak üzere, ülkenin ve devletin bir güvenlik zafiyeti içine düşmesine neden olacak bir müsamahanın benimsenmesi anlamına da asla gelmemelidir. Kitlel Suriye göçlerinin doğru politika, strateji ve kurumlarla yönetildiği takdirde ülkemiz açısından önemli fırsatlar doğuracağını bilerek bu tarihi göç vakıasından devlet ve millet olarak gerekli dersleri çıkarmalıyız.

KAYNAKÇA

KİTAP VE DERGİLER:

- Ağır, Osman ve Murat Sezik, :“Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları”, **Birey ve Toplum Dergisi**, Malatya, Cilt.5, Sayı.9, 2015, s. 94.
- Ak, Büşra Uslu :“Göç Kavramı ve Kuramları”, **Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi**, Ankara, Cilt.8, Sayı.72, 2021, s. 1753-1755.
- Akıncı B, Nergizve A, Gedik E :“Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, 2015, s.58.
- Akkayan, Taylan **Göç ve Değişme**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, No.2513, 1979.
- Ali Balcı, :**Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar**, İstanbul, Alfa Kitapevi, 2018.
- Alp, Çiğdem :**Türkiye’deki Suriyeliler Özel Rapor**, TC Kamu Denetçiliği Kurumu (ombudsmanlık) Yayını, Ankara, 2018.
- Alyüz, Sümeyya Beyza :**Sosyal Hizmet Yazıları**, Konya, Eğitim Yayınevi, 2021.
- Ana Britannica Ansiklopedisi, :Britannica Yayınları, İstanbul, Cilt 9, 1992, s.5072, 5014.
- Antony F.Heath,

Stephan D.Fisher,

Gemma Rosenblatt,

David Sonders,

Maria Sobolewska,

:The political Integration of Ethnic Minorities in Britain, Oxford University Press, London, 2013.

Arslan, Şebnem ve

Demet Akartaş Uluçay,

:” Sağlık Açısından Göç ve Yaşlılık “, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, cilt 4, sayı 1, 2018, s. 12.

Aygül,Hasan Hüseyin

:“ Mülteci Emeginin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki görünümü ve Etkileri, **Vizyoner Dergisi**, Isparta, Cilt.9, Sayı.20, 2018, s. 76-79.

Aygüler Edip,

:“ Sosyal Uyumun Başarılmasının Önündeki Engeller: Niteliksel Bir Çalışma “, **İstanbul Üniversitesi Journal Of Economy Culture Society Dergisi**, İstanbul, Sayı.63, 2020, s.142.

Baczko, Adam

:Suriye: Bir İç Savaşın Anatomisi, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.

Bartram, David, Maritsa Poros,

Pierre Monforte,

:**Göç Meselesinde Temel Kavramlar** (Çev: İtir Ağabeyoğlu Tuncay), Ankara, Hece Yayınları, 2017.

Başaran, Fatma

:**Türkiye’de Beyin Göçü Sorunu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976.

Bilgin, İnci

:“Suriye İç Savaşında Küresel ve Bölgesel Güçlerin Kesişen Müdahaleleri: Nedenler, Yöntemler ve Zamanlama” Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi**, Bandırma, Cilt.2, sayı.1, 2019, s.10-12.

Bostan, Hakan

:“ Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu “, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, cilt 4, sayı 2, 2018, s. 62,42.

Bozdağlıoğlu, Yücel

: **Turkish Foreign Policy and Turkish Identity : A Constructivist Approach**, London, Routledge, 2003.

Bozkaya, Özge ve Ali Kıncal,

:“Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye’nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt.4, Sayı.2, 2018, s.93.

- Canpolat, İbrahim : **Küreselleşen Dünya ve Türkiye**, Bursa, Vipaş Yayınları, 2020.
- Erdem, İbrahim :**Türkiye’deki Suriyeliler ve Sınır Ötesi Güvenli Bölge**, Polis Akademisi Yayınları, No.97, 2020, Ankara.
- Caro, Luis Pinedo :**Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler**, ILO Türkiye Ofisi Raporu, Ankara, 2020.
- Cengiz, Başak :**Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler**, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, No.686.
- Crawley, Heaven :**“Refugees, Migrants, Neither,Both”**, London, No.44, 2018.
- Mackreath, Helen,
- Şevin Gülfer Sağnıç :**Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler**, Yurttaşlık Derneği Yayınları, 2017, İstanbul.
- Crisp, Jeff :**Policy Challenges of The New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes**, UNHCR Policy Research Unit Press, Geneva, No.7, 1999.
- Çalışkan, Elif Altınok,
- Serkan Seyhan, :**“Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Yapısı ve Hukuksal Statüsü: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”**, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, İstanbul, Cilt.16, Sayı.2, 2017, s. 119.

- Çelik, Neşe Baran :“Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Malatya, Cilt.6,Sayı.3, 2015, s. 64.
- Çelik, Vasfiye ve Şerife Pekküçükşen, :Türkiye Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Konusundaki Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, Ankara, Cilt.53, Sayı.3, 2018, s. 1279.
- Çiçekli, Bülent :**Yabancılar ve Mülteciler Hukuku : 6458 Sayılı Kanunla Güncellenmiş**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016, s. 68.
- Çuhadar, Pınar :“Kırılgan Devlet ve Zorunlu Göç İlişkisini Suriye Üzerinden Okumak”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt 5, Sayı 1, 2019, s. 37.
- Davutoğlu, Ahmet :**Stratejik Derinlik –Türkiye’nin Uluslararası Konumu**”, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.
- Duman, Tuba :”Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Konya, SEFAD, Sayı 41, 2019, s.134.
- Durugönül, Esmâ :“Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler”, **Toplum ve Göç Bildirileri**, Ankara, DİE Yayınları, 1997, s. 96.

- Düvell, Franck :**Transit Migration and Politics: Trends and Constructions On Fringes Of Europe**, IMISCOE Brief, Amsterdam, Amsterdam University Press, No.12, 2014.
- Düvell, Frank :**Globalisation Of Migration Control**, Lexington Books Publication, New York, 2005.
- Ekşi, Nuray :“İklim Mültecileri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt.2, Sayı.2, 2016, s. 16,26,30.
- Ekşi, Nuray :**Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat**, İstanbul, Beta Yayınları, 2009.
- Ekşi, Nuray :“Suriyelilere Toplu Olarak Türk Vatandaşlığı Verilebilir mi?”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt.89, Sayı 2, 2015.
- Entzinger, Han and
- Renske Biezeveld, :**Benchmarking In Immigrant Integration**, Report to Uerpean Commission, Rotterdam, 2003.
- Er, Halil İbrahim :**Suriye İç Savaşı ve Türkiye**, Mevsimler Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- Erbaş, Hayriye :**Göç ve Göçmenler: Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları**, Phoenix Yayınevi, İstanbul, 2019.
- Erdoğan, Murat :**Suriyeliler Barometresi 2020 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, Ankara, Eğiten Kitap Yayıncılık, 2021.

- Erdoğan, Murat :**Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler**, Ankara, Konrad Vakfı yayınları, 2019.
- Erdoğan,M. Murat :**Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Eren, Esra Yılmaz “ Kitlemel Akınlarda Geçici Koruma “, **Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler-1**, Londra, 2017, s.131.
- Esenlikçi, Ahmet Can ve Mehmet Ali Engin, :“1960’dan Günümüze Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşayan Türk Göçmenlerin Sorunları”, **Hak-iş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, Ankara, Cilt.8, Sayı.20, 2019, s. 69.
- Faist, Thomas :**Uluslararası Göç ve Uluslararası Toplumsal Alanlar**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2003.
- Gencer, Tahir Emre ve Bekir Güzel, :**Göç: Göçmenlerle Çalışma ve Sosyal Hizmet**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.
- Gibson, James :**Organizations: Behavior, Structure, Processes, McGrawHill International Edition**, New York, 2011.
- Gökbayrak,Şenay :” Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme”, **SBF Dergisi**, Ankara, Sayı.63, 2008, s. 69.

- Görmez, Kemal :**Kent ve Siyaset**, Ankara, Gazi Kitapevi, 1997.
- Gündüz, Dilara, ve Hatice Çiftçi, :“ Yerel Yönetimlerin Göçmenlere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Karşılaştırması: G20 Ülkeleri ve Türkiye”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt.7, Sayı.1, 2021, s. 20.
- Hollifield, James Frank :“ The Emerging Migration State “, **International Migration Review**, New York, Volume.23, No.67, Sage Publication, 2018, s. 3,62.
- Hugo, Graeme :**Migrants in Society**, Global Commission on International Migration (GCIM) Publication, Geneva, 2005.
- İçduygu, Ahmet :**Turkey and International Migration, OECD Spami Report For Turkey 2012-2013**, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2013.
- İçduygu, Ahmet :“Turkish Migration Policies: A Critical Historical Reprospective” **International Migration Review**, New York Sage Publication, Cilt.18, Sayı.3, 2016, s,169-170.
- İçduygu, Ahmet :**Syrian Refugees In Turkey: The long Road Ahead**, Migration Policy Instute Press, Washington, 2015.
- İnan, Canan Emek :“Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme“, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt.2, Sayı.3, 2016, s. 30.

- İnce, Celal :“Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, **Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt.11, Sayı.18, İdeal Kent Yayınları, Ankara, 2019, s. 2581-2625.
- Joppke, Christian :**Controlling A New Migration World**, Routledge Publications, London, 1.Press, 2001.
- Kaya, Ayhan :**İslam, Göç ve Entegrasyon: Güvenikleştirme Çağı**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.
- Kaya, Hasan :**Göç yolları ve Göçenlerin Sorunları**, İstanbul, Senfoni Yayınları, 2003.
- Kemal Karpat, :**Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010.
- Kesgin, Bedrettin :**Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım**, Açılım Kitap, İstanbul, 2014.
- Kılıç, Taner :**Bir İnsan Hakkı olarak İltica, 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, No.6, 2006.
- Kılıçoğlu, Mehmet Erkan :“Türkiye-İsrail İkili İlişkileri ve 1958 Antlaşması”, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, İstanbul, Cilt.8, Sayı.3 2021, s.1332.
- Koca, Şeyda Nur :“Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Katılım Süreçlerinin Toplumsal Boyutları”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara Cilt.5, Sayı.2, 2019, s. 331-341.

- Koç, Muzaffer :“Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri”, **Birey ve Toplum Dergisi**, Malatya, Cilt.5, Sayı.9, 2015, s.74-78.
- Koçak, Yüksel ve Elvan Terzi, :“Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, **Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Kars, Cilt.3, Sayı.3, 2012, s. 71.
- Koçel, Taner :**İşletme Yöneticiliği**, İstanbul, Beta Yayınları, 2012.
- Korkmaz, Metin :“Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Pazarına etkileri ve Değerlendirmeler”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Ankara, Cilt.7, Sayı.13, 2018, s.63-67.
- Kurtuluş, Berrak :**ABD’ye Türk Beyin Göçü**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1999.
- Kutlu, Denizcan :**Sosyal Yardım Alanlar: Emek, Geçim, Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.
- Menaz, Abdullah :“Dünden Bugüne Suriye”, **Stradigma Aylık Strateji ve Analiz Dergisi**, İstanbul, Sayı.10, 2003, s. 8.
- Minear, Larry,
- Hazel Smith (Editörs) : **Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft**, United Nations University Press, Tokyo, 2006.

- Mulvaney, Alegria, Sribney, :“Social cohesion, social support, and Health among Latinos in the United States”, **Social Sience and Medicine Journal**, New York, 2007, s.441.
- Murat, Erdoğan :**Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum**, Ankara, HUGO Yayınları, 2015.
- Mutluer, Mustafa :**Uluslararası Göçler ve Türkiye**, İstanbul, Çantay Kitapevi, 2003.
- Nail, Thomas :**The Figure of The Migrant**, California, Stanford University Press, 2015.
- Orhan, Oytun ve
- Sabiha Gündoğar, :**Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri**, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi ORSAM Raporu, Ankara, Rapor No: 195, 2015.
- Ortaylı, İlber :**Genel Göç Olgusu, 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, No.6, 2006.
- Önder, Nagihan :“Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt.5, Sayı.1, 2019, s. 119.
- Örselli, Erhan, ve
- Veysel Babahanoğlu, :“Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, İstanbul, Cilt.9, Sayı.43, 2016, s. 2607.

- Öztaç, Cemal, ve Eyüp Zengin, :“Göç ve Azerbaycan”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, No.6, 2006, s. 65.
- Petersen, William :“A General Typology of Migration” , **American Sociological Review SAGE/ASA**, Chicago, Volume. 223, No. 3, 2008, s. 251-255.
- Ravenstein, Ernest George :“The Laws of Migration”, Journal of Historical , Geography, **ScienceDirect Press**, United Kingdom, Vol.7, No.1, 1977, s. 66-105.
- S. Lee, Everett :“A Theory of Migration”, **Demography Journal**, Vol.3, No.1, Duke University Press, North Carolina, 1966, North Carolina, s. 47-57.
- Saryal, Nilgün :“Suriyeli Sığınmacılar ve Demografik Projeksiyonlar”, **Özel Rapor**, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 38.
- Sirkeci, İbrahim :“Küresel Kontrol Çabalarına Karşı Bireysel Aşma Çabaları”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2006, No.6, s. 33-36.
- Solak, Adem, ve Vahap Özpolat, :**Zorunlu Göçler ve Doğurduğu Sosyal Travmalar**, Hegem Yayınları, Ankara, 2018.
- Stouffer, Samuel :**Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance**, Indianapolis, Bobbs-Merill Press, 6.Edition, 1987.
- Şen, Yusuf Furkan ve

Gözde Özkorul,

:”Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara Cilt.2, Sayı.2, 2016, s.91.

Şirin, Aslı

:**Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar Tartışmalar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Taş, İbrahim Ethem,

Hatike Koçar, Yeter Çiçek,

:“Mülteci Sorunun Çözümüne İlişkin Yeni Bir Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Isparta Cilt.22, Göç Özel Sayısı, 2017, s.1378-1379.

Teater, Barbra

:**Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Giriş**, Çev:Abdullah Karatay, Ankara, Nika Yayınevi, 2015.

Tekinalp, Gülören

:**Türk Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 1989.

Tepealtı, Fahrettin

:“Avrupa Birliğine Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Erzurum, Cilt.24, Sayı.41, 2019, s.128-136.

Terzioğlu, Mehmet

:“ Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye: Hukuksal Yapı ve Uygulamalar”, **2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2006, No.6, s. 168-171.

- Terzioğlu, Mehmet :“ Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye”, **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri**, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul, No.6, 2006, s. 169.
- Tosun,Salih :“Bir Sosyal Politika Aracı Olarak AFAD”, **HÖD Dergisi**, İstanbul, Cilt.6, Sayı.1, 2021, s.127-129.
- Tuna, Muammer :**Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler**, Bursa, Sentez Yayıncılık, 2014.
- Tunç, Ayşe Şebnem :“Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme “, **Tesam Akademi Dergisi**, Cilt.2, Sayı.2, 2015, s. 37.
- Türk, Gül Dilek :“Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme”, **Marmara İletişim Dergisi**, İstanbul, Sayı.26, 2016, s.146-148.
- Uğur, Suat :**Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri**, Bursa, Ekin Basım Yayın, 2013.
- Uluslararası Göç Örgütü :**Göç Terimleri Sözlüğü**, IOM Yayınları, Cenevre, 2004, No.31.
- Ulusoy,Ergin :**Modern Dünyada Beyin Göçü**, Ankara, Gazi Kitapevi, 2021.
- Unat, Nermin Abadan :**Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.

- Yalçın, Cemal :**Göç Sosyolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2004.
- Yaman, Ahmet :”Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt 2, Sayı 3, 2016, s.106.
- Yıldız, İbrahim :**Türkiye’ye Uluslararası Göçler ve Türkiye’nin Göç Politikası**, İstanbul Kırmızı Çatı Yayınları, 2018.
- Yusuf, Sayit “Türkiye’ye Yönelik Soydaş Göçü ve Sonuçları”, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, **Zeytinburnu Belediyesi Yayınları**, İstanbul, Yayın No.6, 2006, s. 113.
- Sky Life Dergisi** :Aralık, 2017 Sayısı.

RAPORLAR:

AFAD	:Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine İlişkin Saha Araştırması Raporu, Ankara 2017.
Gaziantep Ticaret Odası	:Suriye Özel Raporu, Gaziantep 2018.
GİB	:2021 Faaliyet Raporu
GİGM	:2015 Göç Raporu
GİGM	:2016 Faaliyet Raporu
GİGM	:2016 Göç Raporu
GİGM	:2017 Faaliyet Raporu
GİGM	:2017 Göç Raporu
GİGM	:2018 Faaliyet Raporu
GİGM	:2019 Faaliyet Raporu
GİGM	:2020 Faaliyet Raporu
GİGM	:Stratejik Plan 2017-2021 Raporu, Ankara, 2017.
GİGM	:Stratejik Plan 2019-2023 Raporu, Ankara, 2018.
Göç Araştırmaları Derneği	:(GAR) ,”70. Yılında mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Raporu”, s,8, GAR Rapor No.6, İstanbul, 2021.
İpek Yolu Kalkınma Ajansı	:TRC1 Bölgesi Göç Profili Raporu, Ankara, 2018.

İTO	:Suriyeliler AB ve Türkiye Özelinde Mülteciler Raporu, İstanbul, 2017.
SGDD-ASAM	:2019 Faaliyet Raporu, İstanbul.
TBMM	Mülteci Hakları Alt Komisyonu, “Göç Raporu”, Ankara, 2018.
---	:2016 Türkiye Göç Raporu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, Yayın No.40, 2017, s. 20.
---	:3RP Regional Refugee and Resilience Plan 2017-2018 Report, UNDP, UNHCR, CEİM- E Kütüphane, 2018, s.1-6.
---	:Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Uyum Raporu, s, 43, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2020.

İNTERNET KAYNAKLARI:

- AFAD :Suriye Raporları <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> erişim:25.10.2022
- AFAD, :“Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında”,https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25332/xfiles/13a-suriyeli-misafirlerimiz-kardes-topraklarinda-2016_turkce_.pdf erişim:21.10.2022.
- Ağır, Osman, Zehra Aksu, :“Birleşmiş Milletler’in Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi”, s,51, <https://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/388976.pdf> erişim: 30.09.2022.
- Ağırakça, Ahmed : “Türkiye-Suriye İlişkileri” https://www.ahmetagirakca.com.tr/uploads/default/articles/1-TURKIYE_SURIYE_ILISKILERI_.pdf erişim:26.10.2022.
- Ak,Büşra Uslu : “Göç Kavramı ve Kuramları “, <https://www.jsr.org/DergiPdfDetay.aspx?ID=2579> erişim:06.04.2021
- Akdağ, Recep : Suriyeliler için harcanan toplam maliyet 84 milyar 880n milyon lira”, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-800-milyon-lira/990509> erişim:05.05. 2021.

Aslantürk, Oğuzhan ve

Yusuf Erdem Tunç,

:” Türkiye’de Yabancıların Çalışma İzinleri Suriyeliler Örneği “, s.155, Dergipark.org.tr/tr/download/article-file/644792, 1918.

Avrupa Komisyonu,

:İnsani Yardım ve Sivil Koruma, https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheet/s/thematic/consensus_tr.pdf erişim:25.08.2021.

Bakaç, Naman

:“Sınır Dışı Edilme ve Kavram Kargaşası kıskacındaki Suriyeliler ile Afganlılar”, <https://www.indyuturk.com/node/508501> erişim:12.10.2022 .

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

:70 Yılında Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Göç AraştırmalarıDerneği,s,10,<https://gocarastirmalariderneği.org/attachements/article/259/Cenevre.pdf> erişim:19.08.2021.

Bodur, Mehmet Zeki

:“Küresel Göç Hareketlerinin Nedenleri ve Buna İlişkin Öngörüler”, <https://21.yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/kuresel-goc-hareketlerinin-nedenleri-ve-buna-iliskin-ongoruler> erişim:09.10.2022.

Bozkurt, Emin

:“ Türkiye’ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı” <https://eminbozkurt.blog->

spot.co.uk/2015/09/turkiyede-gocmenlerin-insaat-sektorunde.html erişim: 11.06.2021.

Candaş, Aslı Bayata

:“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulama Koşullarının AIHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi” s, 80
<https://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/701569> erişim:26.10.2022.

Ceylan, Ahmet ve İsa Uslu,

:“ Türkiye Cumhuriyetine Yönelen Kitlemel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme:1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri”,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/926854.pdf> erişim:10.10.2022.

Cumhurbaşkanı

Recep Tayyip Erdoğan,

:“Biz Sığınmacıları Kovan Değil Kucaklayan Bir İktidarı” <https://www.cnnturk.com/Turkiye/suriyeli-aileler-sinir-kapilarina-dogru-yola-çikti> erişim:26.10.2022.

Davutoğlu, Ahmet

:Sığınmacılar konusunda kırmızı çizgi aşıldı,
<https://www.cnnturk.com/dunya/davutoglu-siginmacilar-konusunda-kirmizi-cizgi-asildi> erişim: 16.09.2022.

Demir, Çağatay

:“ Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi?, Bölgesel ve Küresel Güçler mi? “, s, 66,

<https://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301340.pdf> erişim: 08.10.2022.

Demirhan, Yılmaz ve

Seyfettin Aslan,

:” Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, s,43-55, Birey ve Toplum <https://www.acarindex.com/pdfler/4213-4694.pdf> erişim:19.10.2020.

Dış İşleri Bakanlığı

:AB Başkanlığı Katılım Müzakereleri, https://www.ab.gov.tr/katilim-muzakereleri_37.html erişim:18.10.2022.

ECHO:

:Suriyeliler Türkiye’de İhtiyaçlarına Erişim Sağlıyor, <https://www.voaturkce.com/a/echo-suriyeliler-turkiyede-ihtiyaclarina-erisim-sagliyor/4142123.html> erişim:14.09.2021.

e-ikamet-Göç İdare,

:<https://e-ikamet.goc.gov.tr> erişim:26.12.2021.

Erdoğan: Recep Tayyip

:Sığınmacılar için harcadığımız para 40 milyar doları aşmış durumda <https://www.birgun.net/haber/erdogan-siginmacilar-icin-harcadigimiz-para-40-milyar-dolari-asmis-durumda-280421> erişim:16.10.2022.

G Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

:Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,<https://www.goc.gov.tr/geçici-koruma5638> erişim:14.10.2022.

Geçici Koruma Yönetmeliği

:2014/6883 Geçici Koruma Yönetmeliği Resmi Gazete,

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15html> erişim:26.10.2022.

GİB :2021 Faaliyet Raporu,
<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:13.11.2022

GİB :Gönüllü Geri Dönüş,
<https://www.gonullugeredonus.org.tr>
erişim:26.10.2022.

GİGM :2017 Faaliyet Raporu, Misyon, Vizyon ve Temel Değerlerimiz, s,19,
<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2017-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:01.11.2022.

GİGM :2017 Faaliyet Raporu, Teşkilat Şeması, s, 30,
<http://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2017-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:01.11.2022.

Göç İdaresi Başkanlığı :Göç İdaresi Başkanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Personel Sayıları, <https://www.goc.gov.tr/faaliyyet-raporlari> erişim:13.11.2022.

Göç İdaresi Başkanlığı :Göç idaresi Başkanlığı, Bilgi ve Teknolojik kaynaklar,
<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:14.11.2022.

- Göç İdaresi Başkanlığı :Göç İdaresi Başkanlığı,
<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5683> erişim:
29.10.2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı :Göç idaresi Başkanlığı, Mali Bilgiler, Bütçe
Uygulama Sonuçları
<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:14.11.2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı :Göç İdaresi Başkanlığı, Merkez Teşkilatı Öğrenim
Durumuna Göre Personel Dağılımı,
<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:14.11.2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı :Göç İdaresi Başkanlığı, Uluslararası Mevzuat,
<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-mevzuat>
erişim:23.10.2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı :Göç İdaresi Başkanlık,
<https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>
erişim:07.11.2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı,” :Türkiye’nin İnsan Ticaretiyle Mücadelesi”,
<https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadelesi> erişim:23.10.2022.
- Göç İdaresi Genel Başkanlığı : Göç Kurulu-Göç İdaresi Başkanlığı,
<https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu>
erişim:09.11.2022.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü :Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> erişim:15.10.2022.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü :Göç İdaresi Genel Müdürlüğü/Başkanlığı <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> erişim:16.10.2022.

Günay, Enver,

Dilek Atılgan, Emine Şirin, :“ Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, s,42-44, <https://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/download/article-file/395572ipdf> erişim:05.06.2021.

IOM :World Migration Report 2020 <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2> erişim:15.08.2021.

IOM :World Migration Report 2020 <https://publication.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-1.pdf> erişim:16.08.2021.

İKA. :Bölgesel Göç Profili ve Bölgesel Değerlendirme Raporu, <https://www.ika.orka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tr-c1-bolgesi-goc-profil-ve-bolgesel-degerlendirme-raporu.pdf> erişim:16.09.2021.

İstanbul Göç Araştırması 2020 :ibb.istanbul/uploads/2021/3/goc-arastirmalari-24.03.2021.pdf erişim:01.01.2022.

Kap, Derya “Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları”, s, 32, [https://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35\(1\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35(1).pdf) erişim:24.10.2022.

- Karagül, Dilara :“ Turkuaz Kart Uygulaması “, Public and Private International Law Bulletin“,s,400,<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/47850/609756>erişim:21.09.2021.
- Kaya, Sait :“Suriyeli Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkileri”, s,6, İZTO Arge Bülteni,<https://api.izto.org.tr/storage/SectoralReport/original/jAeA5is6proTBHJq.pdf> erişim:24.10.2021.
- Kızılkın, Zelay Başak :“ Avrupa Birliğı ve Türkiye’nin Suriyeli Mültecilerin Dayanıklılığını geliştirme Stratejileri” ,s,105-109, <https://www.dergipark.org.tr/en/download/article-file/606958> erişim:03.09.2021.
- Kurban, Samed :“Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Finansmanı ve Küresel Sorumluluk Paylaşımı”,<http://www.dergipark.org.tr/download/article-file/1749081>erişim:29.12.2021.
- Marttin, Volkan :“Osmanlı Devleti İle Türkiye Cumhuriyeti’nde Göçe Dair İki Genel Müdürlüğün Yapı ve İşleyiş Bakımından Karşılaştırılması”, s, 245, TESAM Göç Sempozyumu Bildiri Kitabı, <https://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/gocsempozyumubildirikitabi.pdf> erişim:31.10.2022.
- Mevzuat :745-Mevzuat,<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1062.doc> erişim:29.12.2021.

- Mursül,Damla :”Göç Politikalarının Yürütülmesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından E-Hizmetlere Yönelik Bir Değerlendirme”, s, 127, TESAM Göç Sempozyumu Bildiri Kitabı, <https://www.tesam.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/gocsempozyumbildirikitabi.pdf> erişim:30.10.2022.
- Mülteci Hakları Koordinasyonu :2005 İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı, Mülteci Hakları Koordinasyonu, <https://multecihaklari.org/?p=13> erişim:31.10.2022.
- Özcan, Abdullah :“ Çok Kültürlülük Bağlamında Türkiye’nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası”, Pesa **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, s, 23-25, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/453274> erişim:12.10.2021
- Özdemir, Çağatay :“ Suriye’de İç Savaşın Nedenleri : Otokratik Yönetim mi?, Bölgesel ve Küresel Güçler mi? “, s, 90, <https://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301340.pdf> erişim: 27.09.2020
- Öztürk, Neva Övünç :“ Türkiye’de Bulunan Suriyelilere İlişkin Tespit ve Öneriler “ <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/82/turkiye-deki-suriyeli-multeciler-baglaminda-tespit-ve-oneriler-hukuki-boyut.pdf> erişim:27.10.2022.

Saklan, Emine ve

Kasım Karakütük,

:“Türkiye’deki Suriyeli Eğitim Çağı Çocuklarının Eğitim Süreçleri Üzerine Bir Çözümleme”, s,53,<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/69353/975386> erişim:16.10.2022.

Seyyar, Ali

:“SosyalPolitikaNedir?”, <https://www.sosyalsiyaset.net/documents/ss.htm> erişim: 06.11.2021.

Sosyal Hizmet Merkezleri

:(SHM), <https://www.aile.gov.tr/iletisim/bakanlik-iletisim-bilgileri/shm> erişim:11.09.2021.

Şallı, Ayşe

:“Kriz’den Uyum’a Türkiye’deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din” <https://www.dergipark.org.tr/tr/pub/buifd/issue/70502/1062625> erişim:25.10.2022.

Şen, Erkan

:“ Türkiye’de Mevsimlik İşgücü Göçleri Üzerine Düşünceler “, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/56922> erişim:02.04.2021.

Şimşek, Doğuş &

Metin Çorabatır,

:“Challenges and Opportunities of Refugee IntegrationinTurkey” s.15-16, tr.boell.org/sites/default/files/hb_rapor_duezt_1904173.pdf erişim:31.12.2021.

T.C. Cumhurbaşkanlığı

Kararnamesi : 4. No Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.4.pdf>
f erişim:03.11.2022.

T.C. Cumhurbaşkanlığı : Mevzuat Bilgi Sistemi,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4817&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
erişim:20.08.2021.

T.C. Dış İşleri Bakanlığı :“Türkiye Suriye İlişkileri”,
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> erişim:26.10.2022.

T.C. Göç İdaresi
Genel Müdürlüğü, :Uyum Hakkında: <http://www.goc.gov.tr/uyum-hakkında> erişim 20.09.2022.

Uluslararası Göç Teşkilatı
(IOM), :
<https://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353795> erişim:13.09.2021.

Uzman, Nasrullah :“Türkiye’nin Sınır Güvenliği Açısından Suriyeli Sığınmacılar Meselesi”, s, 139,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369217.pdf> erişim:11.10.2022.

:https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25332/xfiles/13aSuriyeli_Misafirlerimiz_Kardes_Topraklar_inda_2016_Turkce_.pdf erişim:22.12.2021.

<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Evraklar/stratejik-yonetim/Faaliyet-Raporlari/2018-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:16.10.2022:

<https://www.goc.gov.tr/faaliyet-raporlari> erişim:09.11.2022.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 erişim:28.12.2021.

:Uluslararası İşgücü Kanunu,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735>
pdf erişim:20.08.2021.

:Türkiye'deki Suriyeliler: 9 Yılın Kısa Muhasebesi,
<https://www.perspektif.online/turkiyedeki-suriyeliler-9-yilin-kisa-muhasebesi>
erişim:14.11.2022.

:Türkiye'deki Suriyeli Yatırımcılar, Ekonomistler Platformu,
<https://www.ekonomistler.org.tr/arsivler/7101>
erişim:24.09.2021.

- :Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların İşgücü Piyasasına Katılımının Geliştirilmesi Projesi, ILO Ankara Ofisi.
- :Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Sosyal Yardım uygulamaları, <https://www.im-ra.org/sosyal-yaritim-bilgi-notu.pdf> erişim:22.08.2022.
- :Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Bilgilerinin Güncellenmesi, <https://help.unchr.org/turkiye/tr/information-for-syrians-verification-of-syrian-nationals-under-temporary-protection/> erişim:14.10.2022.
- :Türkiye’de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK’lar, İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, <https://www.siviltoplum.gov.tr/turkiyede-faaliyetine-izin-verilen-yabanci-stklar> erişim:13.10.2021.
- :Türkiye’de Çalışma İzni Verilen Suriyeli Sayısı, <https://multeciler.org.tr/turkiyede-calisma-izni-verilen-suriyeli-sayisi.pdf> erişim:21.09.2021.
- :Türkiye Nüfusunun Yüzde Kaçı Köyde Yaşıyor, CNN Türk, <https://www.cnnturk.com/ekonomi/turkiye/turkiye-turkiye-nufusunun-yuzde-kaci-koyde-yasiyor-iste-cevabi> erişim: 14.06.2021.

- :Türk Kızılay Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı Teknik Analiz Raporu, s,8-12, 2019,Ankara <https://platform.kizilaykart.org/tr/Doc/rapor/Suy%20Programı%20Teknik%20Analiz%20Raporu.pdf> erişim:21.08.2021.
- :Turkey 2018 Progress Report, https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/key-documents/2016/20161109_report_turkey.pdf erişim:16.08.2021.
- :t24.com.tr/haber/eğitim-seviyesi-yuksek-suriyeliler- almanya-goç-etti,330671 erişim:29.12.2021.
- :Suriyeli Yatırımcıların Gaziantep Ekonomisine Etkileri Analiz Raporu, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi ICMPDRaporu,s,2 2-24, <https://www.ika.org.tr/assets/upload/dosyalar/suriyeli-yatirimcilarin-gaziantep-ekonomisine-etkileri-analizi-raporu.pdf> erişim:11.10.2021.
- :Suriye Siyasi Tarihi,<https://www.21yyte.orgtr/suriye/suriye-siyasi-tarihi> erişim:19.11.2022.
- :Sivil Toplum Kuruluşları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi<https://goc.bilgi.edu.tr/tr/baglantilar/5/sivil-toplum-kuruluslari> erişim:13.10.2021.

- :Sığınmacı Kampları Göç İdaresine Devredildi,
<https://www.milliyet.com.tr/gundem/siginmaci-kamplari-goc-idaresi-ne-devredildi-2631338>
erişim:14.11.2022.
- :Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme”,<https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-cenevre-sozlesmesi-1.pdf> erişim:23.10.2022.
- :Mülteciler Eğitim Hayatına Nasıl Katılıyor?
<https://www.haberton.com/multeciler-egitim-hayatina-nasil-katiliyor> erişim:31.12.2021.
- :Misyon ve Vizyon Nedir,
<https://btm.istanbul/blog/misyon-ve-vizyon-nedir>
erişim:01.11.2022.
- :İstanbul Büyükşehir belediyesi Yönetim şeması ,<https://www.ibb.istanbul/Home/organizasyonsema>
erişim:17.08.2021.
- :İllere ve Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler, TC İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü,<https://www.sviltoplum.gov.tr>
erişim:13.10.2021.
- :[ibb.istanbul/uploads/2021/3/goc-araştırmaları-24.03.2021.pdf](https://www.ibb.istanbul/uploads/2021/3/goc-araştırmaları-24.03.2021.pdf), s.121, İstanbul İstanbul Göç Araştırması 2020.
- :<https://yimer.gov.tr> erişim: 26.12.2021

- :https://www.wikiwand.com/tr/şam_baharı
erişim:28.09.2022.
- :<https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/turkiyedeki-suriyelilere-yonelik-aile-egitim-programi> erişim:23.10.2022.
- :<https://www.unhcr.org/tr/ilk-bakista-rakamlar-2>
erişim:21.05.2022.
- :<https://www.unhcr.org/tr/ilk-bakista-rakamlar-2>
erişim:19.05.2022.
- :<https://www.unhcr.org/tr/genel-bakis-2>
erişim:19.10.2022.
- :https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/arge_strateji-belgesi-hazirlama-kilavuzu.pdf
erişim:11.10.2022.
- :<https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyenin-suriyede-guvenli-bolge-plani-hazir-432682.html>
erişim:08.10.2022.
- :<https://www.tradingeconomics.com/syria/gdp>
erişim:28.09.2022.
- :<https://www.timetürk.com.tr/tr/2011/03/28/mit-mustesari-fidan-sam-da-esad-ile-gorustu.html>
erişim:01.10.2022.

:https://www.teknoparkistanbul.com.tr/uploads/goc_kanun.pdf erişim:01.11.2022.

:<https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/arap-bahari-1304> erişim:29.09.2022.

:<https://www.studyinturkey.net/Turkiyedeki-yabanci-ogrenci-sayisi> erişim:4.9.2022.

:<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/DisgocPolitikası-Ozelİhtisas-Komisyonu-Raporu.pdf> erişim:15.01.2022.

:<https://www.sabah.com.tr/tdk-anlami/göçmen-nedemek-gocmen-tdk-sozluk-anlami> erişim:11.11.2021.

:<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf> erişim:16.05.2022.

:<https://www.nadirkıtap.com/suriye-baas-partisi-kokenleri-donusumu-izlediği-ic-ve-dis-politika-1943-1991-ozge-ozkoc-kitap3806778.html> erişim:30.09.2022.

:<https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerV/589.pdf> erişim:16.05.2022.

:<https://www.milliyet.com.tr/molatik/dunya/suriyed-e-neden-ic-savas-çikti-70300> erişim:29.09.2022.

--- :https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-
iliskileri-tr.mfa. erişim:08.10.2022.

--- :https://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-
gorunumu.tr.mfa. erişim:23.11.2022.

--- :https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.554
3.pdf erişim: 19.12.2021.

--- :https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?Me
vzuatNo=19614&mevzuatTur=KurumVeKuruluşYö
netmeliği&mevzuatTertip=5 erişim:20.10.2021.

--- :https://www.islamansiklopedisi.org.tr/sam-suriye
erişim:22.11.2022.

--- :https://www.imra.org/dist/uploads/page/4_557636
7302404474498.pdf erişim:13.10.2021.

--- :https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_70214
5/lang--tr/index.htm erişim:11.10.2021.

--- :https://www.ika.org.tr/assets/upload/dosyalar/trc1-
bolgesi-goc-profil-i-ve-bolgesel-değerlendirme-
raporu.pdf erişim:18.08.2022.

--- :https://www.icmpd.org/our-
work/projects/supporting-migration-policy-
development-in-Turkey-mind erişim:23.10.2022.

:<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-ed4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>
erişim:15.01.2022.

:<https://www.healthworldnews.net/birleřmiř-milletler-multeciler-yuksek-komiserlięi-turkiye-iliskileri/>eriřim:19.10.2022.

:<https://www.haberaramızda.com/Turkiye-universite-okuyan-suriyeli-sayısı-20-bin-701.html>
erişim:4.9.2022.

:<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/kurumsal/strateji/faaliyet-raporu.pdf>.

:<https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar>
erişim:10.10.2020.

:<https://www.goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2017-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> erişim:31.10.2022.

:<https://www.goc.gov.tr/bakanlar-kurulu-kararlari>
erişim: 01.11.2022.

:<https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/mercidabik-savasi-tarihi-hakkinda-bilgiler> erişim:22.11.2022.

:<https://www.dergipark.org.tr/en/download/article-file606855.pdf> erişim:02.09.2022.

:https://www.cdn.hitit.edu.tr/kalite/files/94649_2102261614552.pdf erişim: 14.10.2022.

:https://www.asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf erişim: 14.10.2022.

:<https://www.alomaliye.com/2022/09/08/gecici-barinma-merkezlerinin-isletilmesi-ve-yonetilmesi/> erişim: 14.11.2021.

:<https://www.acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=140024> erişim: 29.09.2022.

:[https://www.academia.edu/2314069/suriyede yasanan_gelisimler_ve Kuresel_guclerin_Suriye_politikasi](https://www.academia.edu/2314069/suriyede_yasanan_gelisimler_ve_Kuresel_guclerin_Suriye_politikasi) erişim: 02.09.2022.

:<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/goc-idaresi-kuruldu-yabanciler-dairesi-tarih-oldu/162156> erişim: 18.08.2022.

:<https://www.aa.com.tr/tr/dunyaarap-baharinin-ilk-devrimin-uzerinden-10-yil-gecti2109556> erişim: 29.09.2022.

:<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-ic-savas-11-yilini-geride-birakti-2534367> erişim: 30.09.2022.

--- :<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-suriye-de-asil-nufus-muhendisligini-kim-yapti-/1598741> erişim: 01.10.2022.

--- :<https://www.aa.com.tr/gundem/goc-idaresi-baskanligindan-turkiyedeki-yerlesik-yabancilara-sosyal-uyum-egitimi/2682061> erişim: 17.10.2022.

--- :<https://www.aa.com.tr/dunya/bm-suriyede-etkisiz-kaldi/65883> erişim: 08.10.2022.

--- :<https://multeciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/> erişim: 21.08.2021.

--- :<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/105-gocmen-iscilerin-hukuki-statusu-avrupa-sozlesmesi> erişim: 14.01.2022.

--- :[https://gocarastirmalariderneği.org/attachments/article/259/cenevre Sözleşme 70](https://gocarastirmalariderneği.org/attachments/article/259/cenevre-Sözleşme-70) erişim: 03.03.2022.

--- :<https://emnmtn.com/geleneksel-ve-modern-yapiturleri-nelerdir/> erişim: 09.11.2022.

--- :<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-5.htm> erişim: 26.10.2022.

--- :[https:// www.21yyte.org/tr/suriye/suriye-siyasi-tarihi](https://www.21yyte.org/tr/suriye/suriye-siyasi-tarihi) erişim 22.11.2022.

- :http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 erişim:28.12.2021.
- :<http://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>.
erişim:27.12.2021.
- :Göç ve Mülteciler,
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/118960/mad_resource/content/o/4%20goc.pdf
erişim:12.10.2020.
- :Geçici Korumaya Ait Kayıt İşlemleri,
<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumaya-ait-kayit-islemleri> erişim:25.10.2022.
- :Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma
İzinlerine Dair Yönetmelik,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf> erişim:16.09.2021.
- :Corona Virüs Nedeniyle Şehirden Uzaklaşanlar
Buraya Geliyor,
<https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-koronavirus-nedeniyle-sehirden-uzaklasanlar-buraya-geliyor-41471993> erişim:19.03.2021

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Kamil AYAZ Yüksek Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesinde Personel Yönetimi ve Endüstri İlişkileri kürsüsünde “Personelin seçilmesi, işe alınması ve yerleştirilmesi yöntem ve teknikleri” tezi ile tamamladı. Uzun yıllar kamu ve özel sektörde yönetim ve organizasyon yöneticisi olarak çalışan AYAZ, çalışma hayatı ve endüstri ilişkileri alanında makale çalışmalarında bulundu.

